

I n v e s t e r e n in cultuur

Nota Cultuurbeleid 1993-1996

Ministerie van wvc

M2
22.26

Sdu uitgeverij Plantijnstraat
Den Haag 1992

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

Uitgave:

Sdu Uitgeverij Plantijnstraat

NUGI 911/693

ISBN 90 399 0278 x

Bestelling:

070-3 789 880 of via de boekhandel

© Copyright 1992

Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvuldigd en/of openbaar
gemaakt door middel van druk,
fotokopie, microfilm of op welke
andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande toestemming van de
uitgever.

V o o r w o o r d

De eenwording van Europa staat volop in de belangstelling. Over de precieze gevolgen voor ons land wordt veel gesproken en gespeculeerd. De Nederlandse cultuur is daarbij nadrukkelijk onderwerp van discussie. Zorgelijke verwachtingen over het voortbestaan van onze eigen culturele identiteit worden afgewisseld door optimistische bespiegelingen over de culturele internationalisering. Inmiddels is wel duidelijk geworden dat op het gebied van de cultuur en het cultuurbeleid van drastische veranderingen – van de ene dag op de andere – vermoedelijk geen sprake zal zijn.

Tegelijk is het echter niet reëel te denken dat alles bij het oude zal blijven. Zonder twijfel zal Europa '93 een extra impuls geven aan een proces dat in feite al veel langer gaande is. Het proces van modernisering en internationalisering, als gevolg waarvan niet alleen de economische maar ook de culturele ruimte waarin wij ons bewegen, steeds groter wordt.

Voor ons land, deel uitmakend van een taalgebied van niet al te grote omvang, ligt in dat gegeven een uitdaging maar zeker ook een belangrijke opgave besloten. De opgave ligt hierin dat Nederland zich niet alleen extra inspanningen zal moeten getroosten om zijn positie op het internationale forum veilig te stellen, maar dat er in Nederland zélf sprake dient te zijn van een bloeiend cultuurleven. Alleen dán is er een gezonde basis aanwezig voor het cultureel zelfbewustzijn dat noodzakelijk is, wil Nederland zich kunnen manifesteren op internationaal terrein.

Maar dan moeten wel in eigen land de culturele voorzieningen van voldoende niveau zijn en adequaat functioneren, moeten mogelijkheden geboden worden om de Nederlandse bevolking op brede schaal te laten participeren, een grote inspanning worden geleverd om de staat van ons culturele erfgoed op peil te brengen, en moeten we ons bewust zijn van de kwetsbare positie van met name de taalgebonden cultuuruitingen in Nederland.

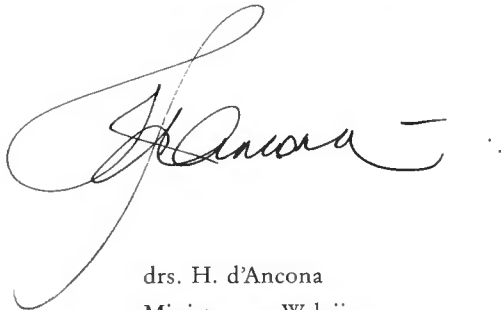
Dit alles maakt het naar mijn mening noodzakelijk dat er meer geïnvesteerd wordt in onze cultuur. Niet alleen door het beschikbaar stellen van voldoende financiële middelen, maar ook door te investeren in zorg, aandacht, organisatievermogen en talent.

Behalve voor de persoonlijke ontplooiing is cultuur van belang door de bindende werking die ervan uitgaat. Cultuur is ook de belichaming van de behoefte van mensen, individueel en gezamenlijk, om zich te verstaan met het verleden en om telkens opnieuw op een authentieke manier uitdrukking te geven aan ideeën en overtuigingen. En om die te delen met anderen. En juist dat laatste, dat gemeenschappelijk maken van ervaringen, is van groot belang. Cultuur in haar betekenisverlenende functie vormt namelijk een schakel tussen individu en samenleving. We

kunnen het ons als samenleving niet veroorloven deze schakel niet ten volle te benutten. Het is ook om deze reden dat ik de afgelopen jaren telkens weer aandacht heb gevraagd voor de cultuurparticipatie. De overheid heeft de plicht zich in te spannen om in haar cultuurbeleid, waar dat maar mogelijk is, een bijdrage te leveren aan de processen van cultuurvorming in de samenleving.

Alleen tegen die achtergrond heeft het zin culturele instellingen in stand te houden, ruimte te creëren voor artistieke experimenten, inspanningen te plegen in het kader van het Deltaplan cultuurbehoud, televisieprogramma's te financieren. Instellingen zoals musea, theaters, bibliotheken, moeten daarbij niet alleen gezien worden als cultuuraanbieders, maar ook als motor voor het artistieke en culturele leven in een bepaalde stad of regio. Een cultureel leven dat door de invloed van andere culturen een veel geschakeerder beeld te zien zal geven dan we tot voor kort gewend waren en waaraan in beginsel alle inwoners van ons land, ook de 'nieuwe Nederlanders', moeten kunnen deelnemen.

In de jaren negentig is het daarom noodzakelijk om zowel te investeren in de top van de cultuur, die zich kan meten op het internationale niveau, als in de algehele culturele ontwikkeling van Nederland. Alleen op die manier kunnen wij de uitdagingen aan waar wij als land de komende jaren voor staan.

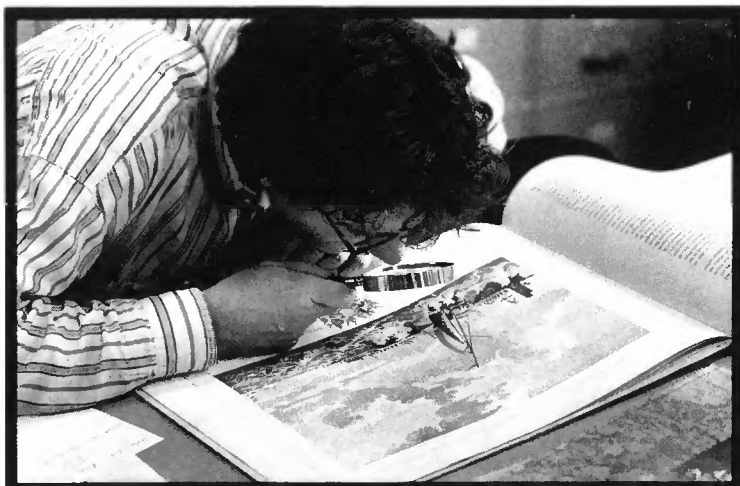

drs. H. d'Ancona
Minister van Welzijn,
Volksgezondheid en Cultuur

April 1992

Uitkijkpost van BB uit 1953 in Zoeterwoude.
Bewoners willen afbraak; de gemeente wil het bouwwerk op de monumentenlijst.

Inhoud

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

I Algemeen

Inleiding	15	I
Algemeen	15	I.1
Procedure	17	I.2
Advisering over de nota	18	I.3
Verkenningen	18	2
Huidige ontwikkelingen op het terrein van de cultuur	18	2.1
Terugblik cultuurbeleid	26	2.2
Bestuurlijke ontwikkelingen	31	2.3
Algemene uitgangspunten cultuurbeleid	35	3
Vooraf	35	3.1
Kernbegrippen van het beleid	36	3.2
Centrale thema's	40	3.3
Algemene beleidsvoornemens/samenvatting	49	4

II Sectornota media, letteren en bibliotheken

Inleiding	59	I
Karakteristieken van het beleid	59	2
Omroep	61	3
Vooraf	61	3.1
Publieke omroep	61	3.2
Specifieke onderwerpen	64	3.3
Pers	65	4
Letteren	66	5
Letterenbeleid op hoofdlijnen	67	5.1
Accenten	67	5.2
Instellingen en activiteiten	69	5.3
Bibliotheken	73	6
Leesbevordering	74	7
Conservering en behoud	75	8
Papier	75	8.1
Audiovisuele materialen	77	8.2

III Sectornota cultuurbeheer

Inleiding	83	I
Achtergronden en uitgangspunten van het cultuurbehoud	84	2

Het eigen karakter van het cultuurbehoud	84	2.1
De omgang met het verleden	85	2.2
Nationale cultuur	86	2.3
Ambities in het cultuurbehoud	87	2.4
Thema's en accenten	88	3
Behoud, beheer en selectie	89	3.1
Participatie	89	3.2
Het internationale beleid	92	3.3
De vormgeving van het beleid	92	3.4
Musea	94	4
Inleiding	94	4.1
Verzelfstandiging	95	4.2
Collectiebeleid: selectie en samenhang	96	4.3
Collectievorming	97	4.4
Behoud en beheer	98	4.5
Het publiek	99	4.6
Kwaliteit en rendement	100	4.7
Toegankelijkheid en produktvernieuwing	100	4.8
Prijs	101	4.9
Infrastructuur	101	4.10
Het internationale beleid	103	4.11
Archieven	103	5
Inleiding	103	5.1
Cultuurbehoud en selectie	104	5.2
Conservering bij de rijksarchieven	106	5.3
Niet-rijksarchieven	107	5.4
De selectie van particuliere archieven	108	5.5
Audiovisuele archieven	109	5.6
Toegankelijkheid en participatie	109	5.7
Infrastructuur	110	5.8
Het internationale beleid	110	5.9
Monumentenzorg	111	6
Inleiding	111	6.1
Recente ontwikkelingen	112	6.2
Knelpunten	113	6.3
Beleidsvoornemens	114	6.4
Behoud	115	6.5
Selectie	115	6.6
Monumentenzorg en ruimtelijke ordening	116	6.7
Samenhang met andere terreinen	117	6.8
Participatie en educatie	117	6.9
Infrastructuur	118	6.10

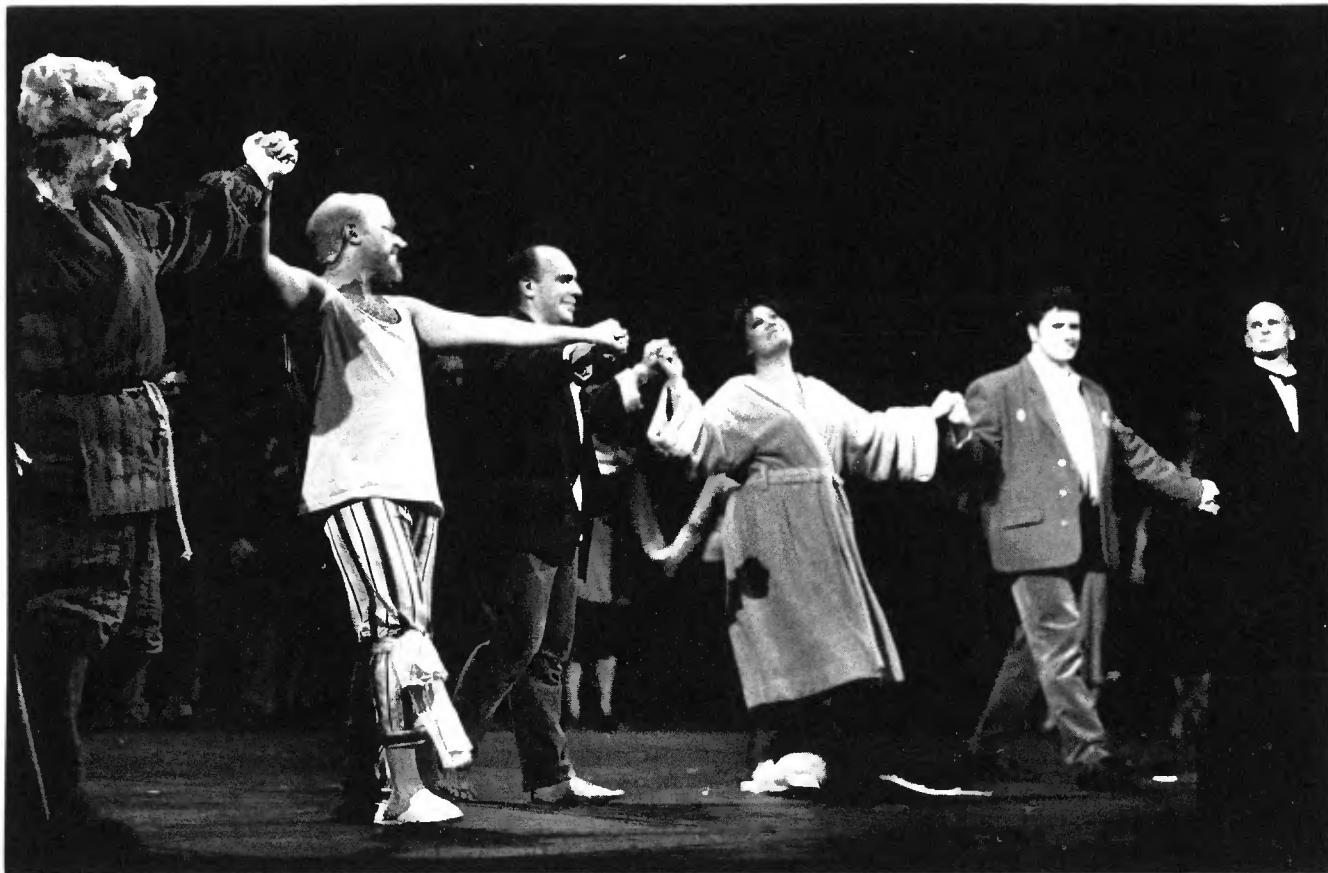
Het internationale beleid	119	6.11
Archeologie	120	7
Inleiding	120	7.1
Inventarisatie en selectie	121	7.2
Beheersmaatregelen	122	7.3
Archeologische opgravingen	122	7.4
Archeologische objecten	123	7.5
Financiering van opgravingen	124	7.6
Depotproblematiek	124	7.7
Onderwater- en scheepsarcheologie	125	7.8
Participatie	125	7.9
Infrastructuur	126	7.10
Het internationale beleid	126	7.11

iv Sectornota kunsten

Inleiding	131	1
Aandachtspunten	132	1.1
Subsidie en publiek	135	1.2
Overige aandachtspunten	139	1.3
Podiumkunsten	143	2
Inleiding	143	2.1
Spreiding	144	2.2
Podiumkunsten buiten de randstad	149	2.3
Verhoging eigen inkomsten	156	2.4
Overig	158	2.5
Film	162	3
Beeldende kunst, bouwkunst en vormgeving	167	4
Beeldende kunst	171	4.1
Bouwkunst	173	4.2
Vormgeving	176	4.3
Amateurkunst en kunsteducatie	179	5
Bijlage voorgenomen beslissingen kunsten	187	6

v Financiën

Inleiding	221	1
Het cultuurbudget	222	2
Sector media, letteren en bibliotheken	227	3
Sector cultuurbeheer	231	4
Sector kunsten	236	5

De cast van de opera 'Life with an idiot' neemt na de première het slotapplaus in ontvangst.

Filmfestival Rotterdam. Adrian Johnston speelt muziek bij de stomme film 'Laatste der Mohikanen' uit 1929.

Modeshow van Frank Govers in Amsterdam.
Zomermode geïnspireerd op oeroude Hollandse motieven.

A l g e m e e n

Inleiding

I

Algemeen

I.1

De laatste keer dat het parlement het cultuurbeleid in zijn geheel besprak, was in 1985 aan de hand van de *Notitie Cultuurbeleid*.¹ In deze notitie werd voor het eerst aangegeven welke algemene problematiek ten grondslag lag aan het cultuurbeleid van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur. Twee jaar later boog de Kamer zich over het *Plan voor het Kunstbeleid (1988-1992)* dat – eveneens voor het eerst – een integrale behandeling van de meerjarige beleidsvoornemens op het terrein van de kunsten mogelijk maakte.² De Kamer sprak zich hierbij onder meer uit voor een ruimere benadering, zodat in de toekomst niet alleen een goed overzicht zou worden verkregen over het domein van de kunsten, maar het totale kunst- en cultuurbeleid in ogenschouw zou kunnen worden genomen. Daarbij zouden ook aspecten als de verhouding tot de lagere overheden, toerisme, sponsoring en de culturele betrekkingen met het buitenland aan de orde moeten komen.

1

Kamerstukken 11,
1984/1985, 18 990, nr. 2

2

Kamerstukken 11,
1987/88, 20 263, nr. 2

Aan het verzoek van de Tweede Kamer om een bredere benadering werd allereerst gevolg gegeven in het wetsvoorstel op het specifiek cultuurbeleid, waarop ik later terugkom. En uiteindelijk heeft dit geresulteerd in de voorliggende nota *Investeren in cultuur*.

Deze nota behelst de inhoudelijke motivering voor de financiering van het cultuurbeleid voor de vier jaren van 1993 tot en met 1996. Aan de financiering zelf is, aan het eind van de nota, een afzonderlijke paragraaf gewijd. Als de Kamer met de nota instemt, zijn zowel de hoofdlijnen van het cultuurbeleid van de minister van wvc als de uitwerking op de verschillende deelterreinen van dat beleid gegeven.

De nota is opgebouwd uit een inleidend deel, waarin het cultuurbeleid in algemene zin aan de orde zal komen, en aansluitend drie sectornota's, respectievelijk voor de beleidsterreinen media, letteren en bibliotheken, cultuurbeheer, en kunsten. De sectornota over het kunstbeleid is tegelijk het tweede kunstenplan. Voor de beleidsterreinen cultuurbeheer – musea, archeologie, monumenten en archieven – en media, letteren en bibliotheken is het de eerste keer dat zij als sector integraal gepresenteerd worden.

Het gevolg hiervan is dat de opbouw van het beleid van de verschillende sectoren niet in dezelfde fase van ontwikkeling verkeert, hetgeen in de nota ook tot uitdrukking komt.

Viel de *Notitie Cultuurbeleid* uit 1985 te karakteriseren als oriënterend en gedachten-bepalend, in *Investeren in cultuur* worden de algemene uitgangspunten gerelateerd aan de beleidsmatige consequenties voor de eerder genoemde drie beleidsterreinen. Visie en praktische uitwerking dus bij elkaar. Bovendien wordt er stilgestaan bij de zogenoemde context van het beleid, de brede maatschappelijke ontwikkelingen.

Inhoudelijk wordt in belangrijke mate voortgebouwd op de notitie uit 1985.

Kwaliteit en verscheidenheid zijn ook in deze nota de centrale criteria voor het ondersteunen van culturele voorzieningen en initiatieven.

Het terrein van de cultuur waar het beleid betrekking op had werd toentertijd aangeduid als 'cultuur tot de tweede macht': het domein waarbinnen de cultuur in bredere zin zich rekenschap geeft van zichzelf. Dit is het terrein waar de zorg voor het culturele erfgoed gestalte krijgt en waar een cultuur in artistieke en culturele expressie zintuiglijk waarneembaar wordt gemaakt. Behalve het culturele domein bevat deze 'cultuur tot de tweede macht' overigens ook andere elementen, zoals wetenschappelijke reflectie en levensbeschouwelijke en religieuze bezinning.

De afbakening van het beleidsterrein wordt in deze nota overgenomen.

Het beleid moet als gevolg hiervan gekarakteriseerd worden als specifiek cultuurbeleid. Het richt zich niet in eerste instantie op de cultuur in haar brede, meer antropologische betekenis, maar op het domein van de cultuur dat bestreken wordt door de beleidsterreinen vertegenwoordigd in het Directoraat-Generaal voor Culturele Zaken van wvc.

Vanzelfsprekend zijn de grenzen beleidsmatig niet scherp en ondubbelzinnig afgebakend. Het is immers van wezenlijk belang dat in het beleid ook recht wordt gedaan aan de wisselwerking tussen de cultuur 'tot de tweede macht' en de cultuur in meer brede zin. Ook om die reden wordt op onderdelen van het beleid nauw samengewerkt met andere departementen, waardoor eveneens het facetkarakter van het cultuurbeleid gestalte krijgt.

De beleidsterreinen die ressorteren onder het cultuurbeleid kunnen vanzelfsprekend niet altijd op dezelfde wijze aan de orde komen. Het mediabeleid bijvoorbeeld kent in zijn zorg voor het waarborgen van een vrije informatievoorziening een eigen verantwoordelijkheid die zelfs aan de doelstellingen van het specifieke cultuurbeleid voorafgaat. Maar omdat in het kader van deze nota het accent komt te liggen op de rol die de media vervullen op het terrein van het specifieke cultuurbeleid, blijft het zinvol de terreinafbakening van de *Notitie Cultuurbeleid* te handhaven.

Om een mogelijke begripsverwarring te voorkomen zij hier gesteld dat het begrip cultuur, tenzij anders aangegeven, in het vervolg van deze nota in zijn specifieke betekenis wordt opgevat.

Procedure

Naast de gedetailleerde uitwerking en de aandacht voor de context van het beleid is er ook een belangrijk formeel verschil tussen de *Notitie Cultuurbeleid* en de onderhavige nota. Deze nota heeft namelijk geen incidenteel karakter, maar vormt de spil van een vierjaarlijkse beleidscyclus, gebaseerd op artikel 3 van het voorstel van Wet op het specifiek cultuurbeleid.³

Dit artikel bepaalt dat de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur *eens in de vier jaren* een cultuurnota zal overleggen aan de Staten-Generaal.

Eenzijds moet de minister daarin verslag doen van de uitvoering van zijn (of haar) taken en van belangrijke ontwikkelingen die daarop van invloed zijn geweest.

Anderzijds moet de cultuurnota een beschrijving van de hoofdlijnen van het cultuurbeleid in de daaropvolgende periode van vier jaren bevatten.

Vanaf de indiening van het wetsvoorstel op het specifiek cultuurbeleid is duidelijk geweest dat het kunstenplan een onderdeel van de cultuurnota zou vormen. Het kunstenplan beslaat immers ook telkens vier jaren (1988-1992, enzovoort). De periodieke afweging van prioriteiten in de kunstensector heeft tot op zekere hoogte model gestaan voor de systematiek die, in het kader van de cultuurwetgeving, voor het gehele terrein van het cultuurbeleid is uitgewerkt.

In 1991 rees de vraag op welk moment de nota dient te worden aangeboden aan de Staten-Generaal. Daarbij kon zowel worden gedacht aan het tijdstip dat bij het (eerste) kunstenplan was gehanteerd (in het voorjaar), als aan de indieningsdatum van de begroting. In beginsel is gekozen voor indiening van de *Nota Cultuurbeleid*, met daarin opgenomen de sectornota's, tegelijk met de begroting op de derde dinsdag in september.⁴ Deze keuze houdt onder meer in dat de bespreking daarvan met de Tweede Kamer plaatsvindt tijdens of parallel aan de begrotingsbehandeling; doorgaans in november of december voorafgaand aan het eerste jaar van de nieuwe periode van vier jaren. Voor de financiële implicaties van de sectornota's kan dan verwezen worden naar de begroting.

Voor de eerste periode van 1993 tot en met 1996, die thans aan de orde is, werd met de Tweede Kamer afgesproken nog één keer de behandeling als bij het kunstenplan te volgen. Daarbij speelt een rol dat de procedure daarvoor al in 1991 in gang was gezet en algemeen bekend was gemaakt. Daarmee is ook verklaard waarom deze eerste *Nota Cultuurbeleid* niet op de derde dinsdag in september maar al in april verschijnt. Medio juni 1992 hoop ik er met de Tweede Kamer over te spreken.⁵

3
Kamerstukken 11, 1988/1989, 20 987, nrs. 1-3. De schriftelijke voorbereiding van dit wetsvoorstel is afgerond. Naar verwachting zal het voorstel door de Tweede Kamer zijn behandeld voordat deze nota wordt besproken

4
Brief over de systematiek in het cultuurbeleid van 13 juni 1991; kamerstukken 11, 1990/1991, 20 987, nr. 9

5
Doordat de bespreking van de *volgende* nota cultuurbeleid wordt gekoppeld aan de reguliere begrotingsbehandeling, zal pas in het najaar van 1996 worden beslist over de voortzetting van meerjarige subsidies die tot 1997 worden toegekend. Als gevolg hiervan zullen onder meer verplichtingen die per 1 januari 1997 niet of slechts ten dele worden gecontinueerd, nog een halfjaar doorlopen. Bij de financiering van de cultuurnota 1997-2000 zal hiermee rekening gehouden (moeten) worden

Advisering over de nota

1.3

De officiële voorbereidingen voor deze *Nota Cultuurbeleid* zijn begonnen in oktober 1991 met de toezending van adviesaanvragen over het tweede kunstenplan en de sectornota cultuurbeheer respectievelijk aan de Raad voor de Kunst en aan de Raad voor het Cultuurbeheer. Bij deze aanvragen werden de financiële kaders voor beide sectoren aangegeven.

Enkele maanden later is aan de Raad voor de Kunst gevraagd advies uit te brengen over de meerjarenbegroting voor het terrein van de letteren. Op het gebied van de (audiovisuele) media en de bibliotheken zijn recent nog adviezen ingewonnen in het kader van de *Nota publieke omroep in Nederland*⁶ en de *Notitie Bibliotheekbeleid*.

Na ontvangst van de gevraagde adviezen is vervolgens gewerkt aan de opstelling van het algemene deel van de nota en de uitwerking hiervan in de sectornota's. In april heeft binnen de Commissie en de Raad voor het Sociaal en Cultureel Beleid de benodigde interdepartementale afstemming plaatsgevonden. Gelet op de in het oog springende aandacht voor de internationale aspecten van het cultuurbeleid, heeft aan de vergaderingen van de CSCB en de RSCB op *ad hoc* basis ook het ministerie van Buitenlandse Zaken deelgenomen.

6

Kamerstukken II,
1990/1991, 22 147, nr. 2

7

Sociaal en Cultureel
Planbureau, *Sociaal en
Cultureel Rapport 1990*,
Rijswijk, p. 229 e.v.

Verkenningen

2

Huidige ontwikkelingen op het terrein van de cultuur

2.1

8

Swaan, A. de, *Perron
Nederland*, Amsterdam,
Meulenhoff, 1990

De steeds hechtere internationale vervlechting op economisch en politiek-bestuurlijk gebied, de gestegen mobiliteit van mensen in bijna de gehele wereld – Nederland zelf neemt een prominente plaats in bij de sterke groei van het massatoerisme⁷ – de emancipatie van bevolkingsgroepen en de revolutionaire technische ontwikkelingen bij de massamedia hebben ertoe geleid dat de Nederlandse samenleving meer dan ooit gekenschetst kan worden als een open samenleving met sterk internationale trekken. Tegelijkertijd is de diversiteit van maatschappelijke verbanden en kenmerken toegenomen. Onder meer door de toegenomen immigratie naar Nederland van mensen uit andere culturen. Dit heeft ertoe geleid dat de vertrouwde, overzichtelijke maatschappij, zoals wij die tot pas geleden kenden, zich lijkt te transformeren tot een cultureel gesproken heterogenere samenleving.

De voortschrijdende internationalisering, in al haar facetten, is een van de belangrijkste oorzaken voor wezenlijke veranderingen in onze tijd. Dit proces gaat aantoonbaar gepaard met de 'veralgemenisering' van de cultuur. Er wordt over de cultuur in haar specifieke betekenis zelfs gesproken van een wereldcultuurstelsel.⁸ De geconstateerde veralgemenisering is in overwegende mate gebaseerd op de normen, waarden en uiterlijke kenmerken van de westerse manier van leven.

Tegelijkertijd is er ook sprake van een tegenbeweging, van verbijzondering. Zo kan er geconstateerd worden dat – veelal juist als reactie op de veronderstelde nivellerende werking van de internationalisering – er een herwaardering plaatsvindt van authentieke plaatselijke en regionale tradities. Het zogeheten kritisch-regionalisme in de architectuur is hier een voorbeeld van.

Deze behoefte om zich te willen onderscheiden vindt ook op nationaal niveau plaats. Het oplaaieren van de discussie over de Nederlandse culturele identiteit is hiervan een bewijs. Daarnaast geven talloze mensen en groeperingen binnen de Nederlandse samenleving – juist uit een uitgesproken behoefte aan eigen profilering – de aanzet tot de vorming van allerlei vormen van subculturen.

Het is dit hybridische karakter van de huidige ontwikkelingen dat het beeld van onze cultuur compliceert. Dit gegeven vindt vanzelfsprekend ook zijn neerslag in het domein van de cultuur dat door het cultuurbeleid bestreken wordt, zij het niet op alle terreinen in dezelfde mate. Maar deze algemene ontwikkeling is bepalend voor de maatschappelijke context waarbinnen de culturele activiteiten gestalte krijgen. Een goed besef van deze veranderingen en het doordenken van hun consequenties vormen een noodzakelijke voorwaarde voor het scheppen van een gezonde grondslag voor het cultuurbeleid. Hierna wordt nagegaan wat de voornaamste kenmerken zijn van de huidige ontwikkelingen en inzichten op enkele specifieke terreinen van de cultuur.

Internationale markt

2.1.1

De culturele internationalisering is, zoals gezegd, een mondiaal fenomeen waar slechts weinig landen zich aan kunnen onttrekken. Door de positie en het karakter van Nederland is de doordringing van onze cultuur door invloeden van buiten zelfs extra groot in vergelijking met bijvoorbeeld de ons omringende landen. Vandaar dat dit proces zich in ons land relatief snel en ingrijpend voltrekt. Het verschijnsel van de internationale beïnvloeding in kunst en cultuur is uiteraard niet nieuw. Wat wel nieuw is, is de mate waarin dit nu geschiedt en de groeiende betekenis hierbij van de internationale culturele markt. De komende politieke, economische en monetaire eenwording van (West-)Europa zal dit proces naar verwachting nog versnellen.

De wijze waarop tegenwoordig mediaproducten of werken van beeldende kunst worden verhandeld, het internationale karakter van allerlei manifestaties, de internationale oriëntatie van impresariaten op het gebied van de muziek, dit alles is van een geheel andere schaal dan vroeger. Onmiskenbaar is de tendens in de zogenaamde culturele industrie – uitgevers, film distributeurs, radio en televisie et cetera – naar schaalvergroting en nauwe internationale samenwerking.

Steeds meer festivals en tentoonstellingen worden internationaal van opzet.

Naarmate dergelijke manifestaties grootschaliger zijn en meer internationale prestige

genieten, worden ze ook aantrekkelijk in commercieel opzicht en kunnen ze meer sponsors trekken. Een recent voorbeeld in ons land is de Van Gogh-tentoonstelling in 1990 met een recordaantal bezoekers uit binnen- en buitenland. Alhoewel deze prestigieuze manifestatie in belangrijke mate mogelijk werd gemaakt door financiële steun van het bedrijfsleven, moet de inbreng van sponsorgelden in het culturele leven overigens niet overschat worden.⁹

9

In Nederland bedraagt het aandeel van sponsorgelden in de financiering van culturele activiteiten nog geen 2%.

Alle overheden te zamen gaven in 1990 ca. 2,5 miljard gulden uit in het kader van het kunst- en cultuurbeleid (exclusief de media). De sponsorbijdrage in hetzelfde jaar wordt geschat op 40 miljoen gulden.

Zie: Puffelen, F. van, Sponsoring, in: *Handboek Cultuurbeleid*, Den Haag, Vuga, 1989. p. I-4, 3-4 en *Jaarboek Cultuur 1992*, Den Haag: CBS, 1992. p. 79

10

In de *Vierde nota over de ruimtelijke ordening* heeft de regering dertien (combinaties van) steden in Nederland aangewezen als stedelijk knooppunt. Het ontwikkelingsperspectief is gericht op het versterken van de centrumpositie voor dienstverlening van deze knooppunten in hun regionaal of (inter)nationaal verband. Voor cultuur betekent dit dat bij de keuze van vestigingsplaatsen dit ontwikkelingsperspectief wordt meegewogen

Technologische ontwikkelingen spelen bij de mondialisering van de markt een cruciale rol. Bijvoorbeeld als gevolg van de steeds betere mogelijkheden om beeld en geluid te registreren en de beeld- en geluiddragers massaal te produceren, heeft een beperkt aantal kunstenaars de status van een megaster kunnen verwerven en praktisch over de gehele wereld een voorheen ongekennde populariteit weten te bereiken. Hierbij is er nauwelijks sprake van onderscheid tussen de populaire cultuur en het meer traditionele genre. Zowel Luciano Pavarotti als Michael Jackson, Jessye Norman als Madonna maken deel uit van dit selecte gezelschap.

Een gevolg van een dergelijke internationale bekendheid van kunstenaars en cultuuruitingen is dat de Nederlandse culturele activiteiten hoe langer hoe meer worden beoordeeld aan de hand van internationale maatstaven. Elke bezoeker van een willekeurige operauitvoering heeft de mogelijkheid om de prestaties van de zangers en het orkest met die van de wereldtop te vergelijken. Bij het luisteren naar radio-uitzendingen, cd's, en het kijken naar televisieprogramma's dringt de mogelijkheid van kwaliteitsvergelijking zich zelfs op. Ietwat overdreven gezegd moet het Nederlandse produkt – of het nu gaat om een liedje, een film, een serie of een documentaire – het daarbij opnemen met het beste wat het buitenland te bieden heeft.

Culturele voorzieningen bevinden zich van oudsher voornamelijk in de grote steden. Het stedelijke leven vormt het klimaat waar de cultuur het beste tot ontwikkeling kan komen. De aanwezigheid van culturele voorzieningen en de karakteristieke kenmerken van het stedelijk (culturele) leven zijn met andere woorden nauw met elkaar verweven.

Deze culturele voorzieningen wordt ook steeds meer een rol toegedacht in de economische concurrentiestrijd tussen steden en regio's in Europa. In het kader van de *Vierde nota over de ruimtelijke ordening* wordt aan cultuur bijvoorbeeld een belangrijke taak toegekend bij het vergroten van de betekenis van de randstad als internationaal vestigingsgebied. De monumentenzorg, meer in het algemeen het zorgvuldig omgaan met de historische stadskernen, wordt hierbij als een belangrijke troefkaart gezien voor het creëren van een aantrekkelijk vestigingsklimaat.¹⁰

Het culturele aanbod wordt ook meer en meer beschouwd als een factor van belang voor de toeristenindustrie. Het Nederlandse cultuurbezit kan een belangrijke bijdrage leveren aan de nationale en plaatselijke economie en de werkgelegenheid bevorderen, zeker ook in de cultuursector.¹¹ Het cultuurtoerisme ontwikkelt zich als

een belangrijke vorm van vrijetijdsbesteding voor een groeiend deel van de bevolking.

Taalgebonden cultuur

2.1.2

In het algemeen gesproken gedijen de meeste uitingen van kunst en cultuur goed in een internationaal klimaat. De internationale oriëntatie heeft zelfs een grote mate van vanzelfsprekendheid gekregen. Niemand kijkt er meer van op als een tentoonstelling over beeldende kunst een internationale deelname kent, men spreekt over 'ons' Koninklijk Concertgebouworkest ongeacht de herkomst van de musici, de dirigent of het gespeelde repertoire en buitenlandse architecten leveren een bijdrage aan de zogeheten revitalisering van onze steden. Een vergelijkbare ontwikkeling heeft zich ook voorgedaan in de wetenschappelijke wereld, aanvankelijk vooral bij de natuurwetenschappen.

Problematischer is de situatie voor de taalgebonden cultuurvormen, de letteren, het toneel en – in mindere mate – de film. Is er bij de niet-taalgebonden kunsten merendeels sprake van een profijtelijke wisselwerking (import-export), voor met name de Nederlandse literatuur werkt de (taal)grens in de praktijk als een moeilijk te overkomen barrière. Nederlandse auteurs zijn in het buitenland nog steeds, op een enkele uitzondering na, onbekend. Zonder een vergroting van het aantal goede vertalingen zullen de taalgebonden uitingen van de Nederlandse cultuur in belangrijke mate 'opgesloten' blijven binnen het eigen taalgebied. Een verbetering van deze situatie is alleen denkbaar wanneer Nederland en Vlaanderen op dit punt nauw samenwerken. Onlangs is besloten de bestaande samenwerkingsstructuren op dit gebied, zoals het Nederlands-Belgisch Cultureel Verdrag en de Nederlandse Taalunie, te optimaliseren.

Alhoewel er recentelijk stemmen opgaan dat de Nederlandse taal zélf in haar voortbestaan bedreigd zou zijn, lijkt deze bewering – zo is de algemene opinie – toch te somber.¹² Daarvoor is de taal te veel verweven met het denken en voelen van de Nederlandse bevolking en het Nederlandse onderwijssysteem. Wat uiteraard geen reden mag zijn niet meer te ondernemen ter versterking van de Nederlandstalige cultuur.

Audiovisuele media

2.1.3

De technische verworvenheden op audiovisueel gebied zijn in het bereik gekomen van nagenoeg alle inwoners van Nederland. Praktisch alle huishoudens beschikken over apparaten als kleurentelevisie, video- en cassetterecorder, radio of cd-speler. De invloed van deze ontwikkeling op het aanbod van en de belangstelling voor de specifieke cultuuruitingen kan nauwelijks worden overschat. Ze hebben een enorme invloed gehad op de publieke belangstelling voor toneel, levende muziek en

11

Ministerie van Economische Zaken, *Nota ondernemen in toerisme. Het toeristisch beleid voor de jaren negentig*. Tweede Kamer, vergaderjaar 1989-1990, 21.525, nr. 2, p. 38 en 39

12

Congres Landelijke Vereniging van Neerlandici, 'Het Nederlands na 1992', Amsterdam, 1991

13

Deze percentages zijn afkomstig uit twee representatieve onderzoeken die in 1962 en 1987 werden uitgevoerd. Ze hebben betrekking op de respondenten van 12 jaar en ouder die in de drie maanden voorafgaande aan de enquête tenminste één uitvoering of voorstelling hadden bezocht. Zie: Knulst, W.P., *Van vaudeville tot video. Een empirisch-theoretische studie naar verschuivingen in het uitgaan en mediagebruik sinds de jaren vijftig*. Alpen a/d Rijn: Samsom, 1989, p. 46

14

Kraaykamp, G. en W. Knulst, 'Stijgend scholingsniveau, afnemende belezenheid. Nieuwe gegevens over verschuivingen in het gebruik van media tussen 1955 en heden.' Verschijnt in *Massacommunicatie*, 20 (1992) nr. 1

15

Driessen, F.M.H.M. en H. Boon, *De Filmfondsen in de Jaren Tachtig*, Utrecht, Bureau Driessen, 1991, p. 11

16

Zie bijv.: Hantreis, L. and T. Kamphorst (ed), *Trends in the Arts*, Amersfoort, Giordano Bruno, 1987

film. Tegelijk hebben de moderne media positief bijgedragen aan de spreiding van cultuur door het beschikbaar stellen van opnamen van theaterproducties, muziekuitvoeringen et cetera, en het bespreken van en informeren over de diverse cultuuruitingen. Maar het daadwerkelijke *bezoek* aan voorstellingen is, mede als gevolg van andere algemeen maatschappelijke oorzaken, over de afgelopen dertig jaar hierdoor sterk gedaald.

Met name bij sommige podiumkunsten. Terwijl in het begin van de jaren zestig nog 7 procent van de bevolking met enige regelmaat klassieke concerten, opera's en operettes bezochten, bedroeg dit aan het einde van de jaren tachtig nog slechts 4 procent. Het bezoek aan het gesubsidieerde beroepstoneel is in deze periode nog scherper afgenomen: van 10 procent naar 3 procent van de bevolking.¹³ Onder de huidige bezoekers van de gesubsidieerde podiumkunsten zijn hoog opgeleide mensen die niet, of niet langer, voor kleine kinderen hoeven te zorgen sterk oververtegenwoordigd.

Een soortgelijke tendens heeft zich ook voorgedaan bij het lezen. Terwijl de inwoners van Nederland halverwege de jaren vijftig nog 60 procent van hun (echte) vrije tijd besteedden aan het lezen van boeken, kranten en tijdschriften, was dit in 1990 gedaald tot 20 procent.¹⁴

Ook het bioscoopbezoek is sterk teruggelopen. Waren er in het begin van de jaren vijftig nog jaarlijks circa 65 miljoen bezoeken aan de film, aan het einde van de jaren tachtig was dit aantal gedaald tot 15 miljoen.¹⁵ Nu zijn deze verschuivingen in publieke belangstelling, waarbij vooral de radio, de televisie, de plaat- en cd-opnamen steeds meer terrein hebben gewonnen op de meer traditionele media of cultuuruitingen, niet specifiek voor ons land. Ze hebben zich ook in de andere industrielanden voorgedaan.¹⁶

Door de nadrukkelijke aanwezigheid van de televisie is vooral het gesubsidieerde toneel sterk van aard veranderd. De overgrote meerderheid van het hedendaagse toneel bestaat uit 'kunsttoneel', waarin het zoeken naar nieuwe manieren van dramatische expressie centraal staat. Vernieuwing en experiment zijn belangrijke kenmerken geworden van dit toneel, ook waar men zich daar niet langer expliciet op laat voorstaan. Een dergelijk toneel veronderstelt op zijn beurt een aanzienlijke mate van deskundigheid aan de kant van het publiek. Het naoorlogse 'lekenpubliek' heeft plaatsgemaakt voor een publiek dat voor een belangrijk deel bestaat uit goed geïnformeerde liefhebbers. Bij de vrije producties is dit beeld gradueel anders.

Een soortgelijke 'cultivering' heeft zich ook voltrokken op het gebied van het lezen. Hoewel de Nederlanders aanzienlijk minder tijd besteden aan het lezen van boeken dan in de jaren vijftig of zestig, lezen ze – relatief gezien – veel meer belletrise dan vroeger het geval was. Zo is, in de jaren tachtig, het aandeel van de verkochte literaire romans en gedichten in de totale afzet van 'algemene boeken' gestegen van 14 tot 23 procent.¹⁷

Ook hier zijn dus de 'alleslezers' gedeels vervangen door een deskundig, literair publiek.

Een voorzichtige conclusie kan zijn dat, grotendeels als gevolg van mededinging van de audiovisuele media, bij de meer traditionele cultuuruitingen een uitzuivering van functies heeft plaatsgevonden. De vermaaks- of amusementsfunctie gaat grotendeels verloren, de zuiver culturele functie die betrekking heeft op het 'kunstgehalte' van de betreffende uiting, wordt steeds belangrijker. Dat dit echter geen algemeen geldend beeld is, bewijst de opmerkelijke come-back van de musical, en bij filmvertoningen bijvoorbeeld blijft de vermaaksfunctie eveneens een belangrijke factor voor een bezoek aan de bioscoop. Bovendien doet zich een dergelijke tendens op het terrein van het cultuurbehoud, met name bij de musea, niet voor.

De audiovisuele media, en vooral de televisie, kunnen, zoals gezegd, ook een belangrijk middel zijn bij het verspreiden van cultuuruitingen. Dit geldt zowel voor registraties van voorstellingen en uitvoeringen van podiumkunsten, als ook voor de overige culturele programma's. Toneelstukken, balletten of opera's die door dit medium worden uitgezonden, worden namelijk ook bekeken door een publiek dat meestal niet in een theater komt. De televisie is erin geslaagd niet alleen een groter, maar ook in sociaal opzicht breder samengesteld publiek te trekken dan de podia. 'Het zijn met name de lager opgeleiden en zij die vanwege gezins- of werkomstandigheden thuis moeten blijven, die het publiek van de podiumkunsten via de media vormen.'¹⁸

Absoluut gezien besteedt deze groep ook de meeste tijd aan het kijken naar andere culturele programma's op de televisie.¹⁹ Dat betekent uiteraard niet dat dergelijke programma's ook tot de populairste behoren en dus de hoogste kijkcijfers halen. Wel bedraagt het aantal mensen dat op deze manier bereikt wordt, een veelvoud van het aantal bezoekers van voorstellingen.

Ook bij de informatie over cultuuruitingen en culturele evenementen vervullen de massamedia heden ten dage een belangrijke rol. Dit geldt vooral voor het grote publiek. Zo noemde een kwart van degenen die in het kader van de manifestatie 'Nederland Museumland' een museum hadden bezocht, het tv-spotje van Postbus 51 als de voornaamste informatiebron. Belangrijk is bovendien dat het daarbij vooral om niet-regelmatige bezoekers ging.²⁰

Algemeen beeld

De hiervoor beschreven grootschalige publiekstrekkingen van internationale allure mogen zijn toegenomen, evenals de aandacht voor dergelijke evenementen in de media, toch blijven dat incidentele gebeurtenissen. Voor de bevrediging van de culturele behoeften blijven de meeste mensen aangewezen op de cultuur die

17

Boekenvakboek 1987, Amsterdam, Stichting speurwerk betreffende het boek, 1987. p. 88

18

Maas, I., R. Verhoeff en H. Ganzeboom, *Podiumkunsten en publiek. Een empirisch-theoretisch onderzoek naar omvang en samenstelling van het publiek van de podiumkunsten*, Rijswijk, Ministerie van wvc, 1990, p. 156

19

Dit blijkt uit het lopende onderzoek *Cultuur en televisie* dat in opdracht van het Ministerie van wvc door AGB Qualitatief wordt verricht

20

Intomart Qualitatief, *Nederland Museumland*, 1988, Hilversum, Intomart, 1989

Tweederde van het publiek van een doorsnee toneelvoorstelling, balletuitvoering of concert is woonachtig binnen een straal van 10 kilometer rond het theater. Buiten dit gebied neemt de bereidheid om te reizen snel af. Zie: Maas, I., R. Verhoeff en H. Ganzeboom, *Podiumkunsten en publiek*, pp. 189-207

Zie: Ganzeboom, H. en E. Haanstra, *Museum en publiek. Een onderzoek naar ontwikkelingen in publiek en publieksbenadering in de Nederlandse musea door middel van heranalyse van bestaande publieksgegevens en heronderzoek van educatieve medewerkers*, Rijswijk, Ministerie van wvc, 1990. Alsmede: *Jaarboek toerisme en vrijetijdsbesteding 1992*, Den Haag, CBS, 1991. p. 14

Knulst, W. P., *Van vau-deville tot video*, pp. 215-216

Hietbrink, S., 'Bundeling van kracht en kennis. Particuliere cultuurzorg en monumentenbescherming 1940-1990' In: Smithuijsen, C.B. (red), *De hulpbehoevende mecenas. Particulier initiatie, overheid en cultuur, 1940-1990*, Zutphen, Walburg Pers, 1990, pp. 189-245

– letterlijk en figuurlijk – dicht bij huis is. Zo blijkt de afstand tussen de woning en de schouwburg of het concertgebouw een aanzienlijke invloed te hebben op het bezoek van de podiumkunsten. Lang niet iedereen is bereid of in staat te reizen voor een voorstelling of uitvoering.²¹

De aandacht gaat zeker niet alleen uit naar spraakmakende gebeurtenissen en wereldvermaarde kunstenaars. Zo weerspiegelt de sterk toegenomen belangstelling voor het culturele erfgoed de gegroeide interesse voor het eigen verleden. Dit geldt niet alleen voor de monumenten, maar ook voor de musea. In 1950 bedroeg het totale aantal bezoeken aan de Nederlandse musea iets meer dan twee en een half miljoen, in 1990 was dit aantal gestegen tot tweeëntwintig miljoen.²² Wat wellicht deze positieve ontwikkeling eveneens heeft gestimuleerd, is het feit dat mensen bij het bezichtigen van museale collecties, archieven of monumentale gebouwen een aanzienlijke vrijheid van keuze hebben. In tegenstelling tot theatervoorstellingen die als het ware een ondeelbaar pakket vormen (alles of niets) dat niet aan de individuele wensen van de bezoeker kan worden aangepast, kunnen de bezoekers van een museum of een monument grotendeels hun eigen programma samenstellen in het tijdstip, de duur en het te bezichtigen deel van de collectie.²³

De grote belangstelling voor het verleden en de bereidheid om zich persoonlijk voor de instandhouding van het culturele erfgoed in te zetten wordt zichtbaar bij vrijwilligersorganisaties op het gebied van monumentenzorg. Zo wordt het aantal personen dat zich als vrijwilliger inzet voor het behoud en de restauratie van monumenten geschat op honderdvijftigduizend.²⁴ Dat de overheid, maatschappelijke organisaties en individuele burgers steeds meer oog hebben gekregen voor de culturele waarde van de gebouwde omgeving, vooral in de historische binnensteden, is voor een belangrijk deel aan de activiteiten van deze vrijwilligers te danken.

Actieve en receptieve participatie

2.1.5

We beschikken, vooral op het gebied van cultuurbeoefening door amateurs over betrouwbare onderzoeksgegevens.²⁵ Het eerste dat daarbij opvalt is het enorme aantal mensen – kinderen, jeugdigen en volwassenen – dat min of meer intensief actief is op dit terrein: circa zes miljoen mensen, waarvan twee miljoen in georganiseerd verband. De categorie mensen die actief aan cultuur deelneemt – of dit nu is op het gebied van de dans, het amateurtoneel of het spelen in een popgroep – is minder ongelijk van samenstelling dan de bezoekers aan culturele manifestaties. Ofschoon onder de amateurs personen met hogere opleiding enigszins oververtegenwoordigd zijn, is de invloed van opleiding in vergelijking met receptieve cultuurparticipatie ongeveer half zo groot. Inkomen heeft geen invloed op de cultuurbeoefening door amateurs. Bovendien hebben opleiding of inkomen nauwelijks invloed op de deelname aan lessen en cursussen of het actief zijn in een vereniging. Dit geldt zowel voor de jeugd als voor de oudere amateurs. Zodoende

kan men concluderen dat 'zowel de groep die aan cultuurbeoefening door amateurs deelneemt, als het deel daaruit dat gebruik maakt van muziekscholen en creativiteitscentra, een redelijke afspiegeling vormt van de inkomensverhoudingen onder de bevolking als geheel'.²⁶ Onder de volwassen verenigingsleden zijn mensen met een lager inkomen zelfs oververtegenwoordigd. Vrouwen en 'sociaal actieven' – dat wil zeggen mensen die in hun vrije tijd veel onbetaald werk doen – zijn zowel onder de cursisten als onder de verenigingsleden sterk in de meerderheid.

25

Beek, P. van en W. Knulst, *De kunstzinnige burger. Onderzoek naar amateuristische kunstbeoefening en culturele interesses onder de bevolking vanaf 6 jaar*, Rijswijk, Sociaal en Cultureel Planbureau, 1991

Vertegenwoordigt de actieve cultuurbeoefening door amateurs allereerst een belangrijke waarde op zichzelf, daarnaast maken amateurs, veel meer dan het algemene publiek, gebruik van het cultuuraanbod in receptieve zin. Hun interesse voor culturele activiteiten gaat dan vooral uit naar het aanbod dat rechtstreeks aansluit bij hun liefhebberij. 'De gedachte dat overheidssteun aan institutionele vormen van cultuurbeoefening door amateurs tevens belang heeft voor de receptieve participatie, wordt door deze gegevens gesteund.'²⁷

26

IBIDEM p. 91

27

IBIDEM p. 92

De totale omvang van de cultuurbeoefening door amateurs is de laatste decennia stabiel gebleven. Actieve cultuurparticipatie heeft de concurrentie van zowel de elektronische media als het sterk toegenomen vrijetijdsrepertoire (sport, doe-het-zelf, bezoek aan pretparken en dergelijke) goed doorstaan. Daarentegen is, zoals we al hebben gezien, zowel het bezoek aan professionele podiumkunsten als de tijd die de Nederlandse bevolking besteedt aan het lezen van boeken achteruitgegaan.²⁸

28

Voor een diepgaande analyse van de ontwikkelingen met betrekking tot het lezen zie: Knulst, W.P. en M. Kalmijn, *Van woord naar beeld? Onderzoek naar de verschuivingen in de tijdsbesteding aan de media in de periode 1975-1985*, Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau, 1988

Op het eerste gezicht zijn deze twee ontwikkelingen moeilijk met elkaar te rijmen. Aan de ene kant lijkt de publieke belangstelling voor cultuuruitingen te verschuiven naar het gemakkelijker beschikbare aanbod via de elektronische media, waarvoor het publiek zich, in termen van tijd en aandacht, minder hoeft in te spannen. Aan de andere kant lijkt echter juist het domein van de cultuurbeoefening door amateurs, dat bij uitstek om geduld, oefening en concentratie vraagt, hoegenaamd geen hinder te ondervinden van deze trend. Ditzelfde geldt ook voor het museumbezoek. De afgenomen belangstelling voor 'reguliere' professionele kunstmanifestaties (en dus niet voor spraakmakende evenementen) betekent dus niet dat er een aanzienlijke verschuiving naar gemakzuchtig consumentisme heeft plaatsgevonden.

29

Voor een beschrijving van dit proces zie: Bevers, A.M., 'Cultuurverspreiding en publieksbereik; Van volksverheffing tot marktstrategie' In: Dulken, H. van (red.), *In ons diaconale land. Opstellen over cultuurverspreiding*, Amsterdam, Boekmanstichting, 1988

De betekenis van 'tekst en uitleg', of meer algemeen geformuleerd, van een gedegen introductie tot bepaalde soorten cultuuruitingen is de laatste decennia aanzienlijk toegenomen. Dit heeft niet alleen te maken met professionalisering en specialisering van het cultuuraanbod, maar ook met daarmee verbonden ontwikkelingen in de cultuurparticipatie van de Nederlandse bevolking. Het naoorlogse 'massapubliek' is goeddeels vervangen door gespecialiseerde publieken die zich vaak voornamelijk voor cultuuruitingen van één bepaald soort interesseren, zoals bijvoorbeeld de moderne muziek of de hedendaagse bouwkunst.²⁹

Een punt van speciale zorg is de 'belangrijke achterstand en non-participatie in het Nederlandse sociale en culturele leven van de eerste en tweede generatie migranten'.³⁰ Hierdoor is er maar in geringe mate sprake van participatie van naar schatting een tot anderhalf miljoen inwoners van ons land met een niet-Nederlandse achtergrond.³¹

Terugblik cultuurbeleid

2.2

Algemeen

2.2.1

Ten aanzien van de cultuur ziet de rijksoverheid het in de eerste plaats als haar taak de voorwaarden te scheppen voor een bloeiend cultuurleven in Nederland. Daartoe dienen aanbod, distributie en participatie zo goed mogelijk op elkaar te worden afgestemd. Dit was de kerngedachte in de *Notitie Cultuurbeleid* uit 1985. Het cultuurbeleid is in overwegende mate algemeen van karakter, en richt zich doorgaans niet op specifieke doelgroepen. Het beleid heeft in de praktijk een marktaanvullende of zelfs marktcorrigerende werking. Een bovensectorale, integrale wijze van werken is het uitgangspunt bij de beleidsontwikkeling.³²

Op het gebied van de cultuur maakt de overheid activiteiten mogelijk die anders niet of slechts in geringe mate plaats zouden kunnen vinden. Indien de overheid niet bij zou springen om de tekortkomingen van de markt op dit terrein aan te vullen, zou er geen sprake kunnen zijn van de voor ons land zo kenmerkende veelzijdigheid van het culturele leven. De zorg van de overheid voor de instandhouding van een gedifferentieerd en kwalitatief hoogwaardig cultuuraanbod geschiedt dan ook voornamelijk uit overwegingen van algemeen belang. Hierbij wordt, uiteraard met inachtneming van de culturele doelstelling, wel zoveel mogelijk gestreefd naar een aanvaardbare kosten-batenverhouding. Voor een goede afstemming van vraag en aanbod is een voortdurende bezinning nodig over het gewenste dan wel noodzakelijke maatschappelijke draagvlak voor cultuuruitingen. Juist vanwege zijn marktaanvullende karakter dient het cultuurbeleid tegelijkertijd een verdere vergroting van de maatschappelijke betrokkenheid te bevorderen. In dit verband zullen ook de mogelijkheden die op het gebied van de media voorhanden zijn, volledig moeten worden benut.³³

Kunsten

2.2.2

Met het *Plan voor het Kunstbeleid* 1988-1992 werd voor de eerste maal op basis van een meerjarige systematiek het totale kunstenbeleid voor een periode van vier jaren vastgesteld. Hiermee werden zowel de mogelijkheden voor flexibiliteit in de bestedingen vergroot als grotere waarborgen gecreëerd voor een goede zelfstandige bedrijfsvoering bij de grotere instellingen. Binnen dit kunstenplan werd meer dan voorheen aandacht besteed aan de plaats van participatie, afname en distributie binnen het kunstleven. Daarnaast kwam sterker de nadruk te liggen op betrekkelijk nieuwe beleidssectoren als bouwkunst, vormgeving en jeugdtheater.

30

Sociaal en Cultureel
Planbureau, *Sociaal en
Cultureel Rapport 1990*,
Rijswijk, p. 5

31

CBS, *Regionaal Statistisch
Zakboek 1991*, Bevolking
naar nationaliteit en land
van geboorte, 1 januari
1990

32

Memorie van toelichting
Rijksbegroting 1992,
Ministerie van WVC,
Tweede Kamer, vergader-
jaar 1991-1992, 22300
hoofdstuk XVI, nr. 2
pag. 3

33

Memorie van toelichting
Rijksbegroting 1990,
Tweede Kamer, vergader-
jaar 1989-1990, 21300
hoofdstuk XVI, nr 2
pag. 38

Ook traden de sectoren letteren en film nu wat meer op de voorgrond. Ten aanzien van de geografische spreiding gold dat de volle verscheidenheid van het kunstaanbod over het gehele land te zien en te beluisteren moest zijn. Daarbij mocht de positie van de regio ten opzichte van de randstad niet worden verzwakt.

Een andere belangrijke ontwikkeling op het gebied van de kunsten was de zogenoemde uitruiloperatie in de sector van de podiumkunsten. Daarmee kwam de verantwoordelijkheid voor het podiumkunstenaanbod buiten de drie grote steden goeddeels in handen van de rijksoverheid.

Met de afschaffing van de BKR in 1987 kwam een einde aan een centrale regeling met een decentrale uitvoeringspraktijk, waarbij sociale overwegingen een belangrijkere rol speelden dan kwalitatieve. De beëindiging hiervan leidde tot een gedeeltelijke herbesteding van de middelen door de rijksoverheid (45 miljoen gulden) en door de lagere overheden (35 miljoen gulden). Daarnaast werd een bedrag van 50 miljoen gulden bezuinigd. Het feit dat de drie overheidslagen zich met het beeldende-kunstbeleid bezighielden, leidde volgens de evaluatie van het beleid tot een versnippering van de middelen over te veel kunstenaars. In de *Beleidsbrief Beeldende Kunst (1990)* zijn nadere voorstellen gedaan om tot een andere taakverdeling te komen. De verstrekking van individuele subsidies en beroepskostenvergoedingen is sinds 1988 ondergebracht bij het in dat jaar opgerichte Fonds voor beeldende kunsten, vormgeving en bouwkunst.

Om de kwaliteit van de architectuur in ons land te bevorderen zijn door mij samen met mijn ambtgenoot van VROM, in 1991 in de nota *Ruimte voor Architectuur* voorstellen gedaan om de voorbeeldfunctie van het Rijk op dit terrein meer gestalte te geven en het algemene architectuurklimaat te verbeteren. Verder vond ook de oprichting plaats van het Nederlands Architectuurinstituut. Voor de vormgeving zal eveneens een instituut worden opgericht.

In de *Filmbrief* van 1991 is een aanzet gegeven tot de verbetering van de kwaliteit en continuïteit van het produceren van Nederlandse films. Daarbij wordt gestreefd naar versterking van de markt en verbetering van de relatie met de televisie.

Cultuurbeheer

2.2.3

In de afgelopen periode is ruime aandacht besteed aan het behoud en het beheer van het culturele erfgoed, die vooral tot uitdrukking is gekomen in het *Deltaplan Cultuurbehoud in Nederland*. Het omvangrijke *Deltaplan* bestrijkt het gehele terrein van het cultuurbeheer en heeft een sterke impuls gegeven aan een selectieve benadering van wat van het historisch erfgoed bewaard moet blijven. Een inventarisatie van achterstanden in de registratie en onderhoud van ons culturele erfgoed resulteerde in 1991 in het rapport *Bedreigd Cultuurbezit* en de nota *Vechten*

tegen verval, waarin een aanzet werd gegeven om de bestaande achterstanden op dit terrein terug te dringen.

In 1989 werden bij de Wet op de Raad voor het Cultuurbeheer de verschillende adviesraden, die op dit beleidsterrein werkzaam waren, tot één adviesorgaan voor deze sector samengevoegd.

Op het gebied van de musea werd met de *Nota Museumbeleid* van 1985 een aantal bestuurlijke verantwoordelijkheden overgedragen aan provincies en gemeenten. Volgens de recente museumnota *Kiezen voor Kwaliteit* uit 1990 zal de rijksoverheid een beperkt aantal musea en ondersteunende instellingen geheel blijven financieren. Het algemene beleid zal zijn gericht op het handhaven en verbeteren van de kwaliteit van de museale functies: collectievorming, collectiebehoud en -beheer en presentatie. De functionele decentralisatie (zie ook de volgende paragraaf) zal op het gebied van de musea vooral gestalte krijgen in de verzelfstandiging van de rijksmusea en de ondersteunende diensten.

De rol van de lagere overheden en het particulier initiatief is onmisbaar bij het behoud van het monumentale en archeologische erfgoed. Met de nieuwe Monumentenwet van 1988 is eveneens een wettelijke basis tot stand gekomen voor een territoriaal gedecentraliseerd beleid ten aanzien van monumentenzorg. Voor het aanwijzen van beschermde monumenten en de zorg voor de toegankelijkheid van het archeologische erfgoed blijft het Rijk verantwoordelijk. Bij het in stand houden van beschermde monumenten vormen de financieringsregelingen voor onderhoud en restauratie een belangrijk instrument. Het in 1987 opgerichte Nationaal Restauratiefonds vervult hierin een essentiële rol. Het fonds verstrekt onder gunstige voorwaarden een voorfinanciering van de op termijn toegezegde subsidies en verstrekt eveneens onder gunstige voorwaarden leningen ter financiering van het niet-gesubsidieerde gedeelte van de restauratiekosten.

Naast de onderlinge relatie tussen monumentenzorg en archeologie is ook de samenhang met het ruimtelijke ordeningsbeleid steeds groter geworden. Hiermee zijn de cultuurhistorische aspecten een belangrijke factor geworden in het afwegingsproces ten aanzien van ruimtelijke ontwikkelingen. De inventarisatie van de jongere bouwkunst in het kader van het Monumenten Inventarisatie Project levert hieraan een bijdrage.

Naar verwachting zal dit jaar de nieuwe Archiefwet worden ingediend. Hierin zal de openbaarheid van de archieven worden vergroot door de verkorting van de overbrengingstermijn van vijftig naar twintig jaar, de toekenning van meer taken aan lagere overheden en de uitbreiding van het begrip overheidsorgaan.

Media, letteren en bibliotheken

2.2.4

De onderbrenging van het mediabeleid binnen de cultuursector heeft vooral haar weerslag gevonden in het omroepbeleid, zoals dit is vastgelegd in de in 1988 ingevoerde Mediawet en in 1991 in de nota *Publieke Omroep in Nederland*. In de Mediawet werd de al eerder bestaande verplichting voor een evenwichtig programma-aanbod nader ingevuld door de bepaling dat tenminste 20 procent hiervan dient te bestaan uit culturele programmering. Ook werd bij deze wet het Stimuleringsfonds Nederlandse culturele omroepproducties ingesteld. Dit fonds kreeg tot taak financiële ondersteuning te bieden aan kwalitatief hoogwaardige omroepproducties. Een grotere sturing van voor het cultuurbeleid relevante voorzieningen als de omroeporkesten en -koren is mogelijk geworden door rechtstreekse financiering uit de omroepmiddelen.

De monopoliepositie van de publieke omroep is door de komst van RTL4 feitelijk verdwenen. Inmiddels maakt de 'Wet op de commerciële omroep' binnenlandse commerciële omroep op de kabel mogelijk. De publieke omroep zal voortaan moeten opereren in een omgeving, waarin van toenemende binnenlandse en buitenlandse concurrentie sprake is. De publieke functie zal vooral tot uiting moeten komen in de pluriformiteit en de kwaliteit van het aanbod, waarbij informatie en cultuur een centrale plaats innemen. Voor de produktie van kwalitatief goede programma's is samenwerking tussen de Nederlandse audiovisuele sector, de omroepen en de filmsector gewenst. Hiertoe is in 1991 een Audiovisueel Platform opgericht waarin alle belanghebbenden vertegenwoordigd zijn.

In 1986 trad de leenvergoedingsregeling in werking. Met deze regeling werd de aanspraak op een vergoeding voor uitlening van boeken in openbare bibliotheken ten behoeve van auteurs, tot wie ook illustratoren worden gerekend, en uitgevers erkend. In 1988 verscheen de eerste nota over het door de rijksoverheid gevoerde letterenbeleid,³⁴ waarvoor in het *Plan voor het Kunstbeleid 1988-1992* al een eerste aanzet was gegeven. Het te voeren beleid werd vervolgens verder uitgewerkt in de *Letterenbrief*.³⁵ Een van de belangrijkste maatregelen was in dit verband de instelling van een Literair Produktie- en Vertalingenfonds. En verder werden de door het Fonds voor de Letteren de te verstrekken beurzen op een hoger niveau gebracht.

Na de opheffing van de uit 1975 daterende Bibliotheekwet is het openbare-bibliotheekwerk sinds 1987 ondergebracht bij de Welzijnswet. De benodigde middelen worden sindsdien verdeeld via het provincie- en gemeentefonds. In 1989 werd het beleid voor het openbare-bibliotheekwerk binnen mijn departement overgebracht van de sector welzijn naar de cultuursector. Hiermee werd, binnen de verantwoordelijkheid van mijn departement voor het landelijke bestel, ruimte geboden voor een beleid dat zich richt op de meer specifiek cultuurpolitieke aspecten van het

34
Tweede Kamer 1988-
1989, 20928, nr. 1-2

35
Tweede Kamer 1989-
1990, 20982, nr. 4

openbare-bibliotheekwerk. Zoals uit de *Notitie openbaar bibliotheekwerk* kan worden opgemaakt, nemen daarin leesbevordering en cultuurspreiding een belangrijke plaats in.

De pers – zowel de dagbladen als de opiniërende pers – speelt in verschillende hoedanigheden een essentiële rol in het Nederlandse culturele leven. Het persbeleid richt zich vooral op het handhaven en het bevorderen van de pluriformiteit van de pers als essentiële factor voor het adequaat functioneren van de democratie. Het beleid is marktaanvullend van karakter en stelt de pluriformiteit van maatschappelijke, politieke en levensbeschouwelijke informatie centraal.

Het internationale cultuurbeleid

2.2.5

In het rapport *Cultuur zonder grenzen* (1987) van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid werd al vastgesteld dat met het buitenlands cultuurbeleid zowel cultuurpolitieke als buitenlandspolitieke doeleinden worden nagestreefd. Culturele betrekkingen waren zowel instrument van buitenlands beleid als van cultuurpolitiek. Als gevolg van deze vermenging van taken dreigde geen van de beoogde doeleinden optimaal te worden verwezenlijkt. Voor een slagvaardiger beleid werd dan ook een nauwgezette taakafbakening tussen het ministerie van Buitenlandse Zaken en mijn departement wenselijk geacht.

Door het proces van de Europese integratie, maar ook door het toenemende internationale bewustzijn binnen de Nederlandse cultuurwereld, geldt steeds meer dat het internationale beleid dient aan te sluiten bij de nationale beleidsprioriteiten. Een coherent buitenlands cultureel beleid vereist dus een nauwe samenwerking tussen de betrokken ministeries. Het buitenlands cultuurbeleid omvat immers het beleid van de ministers van Buitenlandse Zaken, o&w en wvc. Deze samenwerking wordt onder meer vormgegeven in de Coördinatiecommissie Internationale Culturele Betrekkingen. De *Nota Internationale Culturele Betrekkingen* die onlangs de Kamer is aangeboden gaat daar nader op in.

Door de internationalisering, de grotere onderlinge afhankelijkheid en de complexiteit van allerhande vraagstukken raken bilaterale en multilaterale culturele betrekkingen tussen landen steeds meer met elkaar verweven.

In 1991 hebben de beraadslagingen in het kader van de Europese Politieke Unie onder meer geleid tot de opname van een culturele paragraaf in het EEG-verdrag. Daarnaast vond er een aanpassing plaats van artikel 92 van dit verdrag. Het doel hiervan was om meer ruimte te scheppen voor subsidies als instrument van nationaal cultuurbeleid. Hiermee wordt de eigen verantwoordelijkheid van de lidstaten voor het voeren van cultuurbeleid nogmaals beklemtoond. Met deze paragraaf is binnen de EG een meer evenwichtige verhouding tot stand gebracht tussen louter economische overwegingen en overwegingen van cultuur-specifieke aard.

Interdepartementale afstemming

2.2.6

Om de beleidsdoelen te verwezenlijken zijn de afgelopen jaren vanzelfsprekend met andere departementen veel initiatieven tot stand gekomen. De *Nota Internationale Culturele Betrekkingen* werd hiervoor al genoemd.

Om de voorbeeldfunctie van de rijksoverheid in haar bouwbeleid beter tot haar recht te laten komen en om het architectuurklimaat in Nederland te verbeteren, werd verleden jaar, samen met het ministerie van vrom, de nota *Ruimte voor Architectuur* uitgebracht. Met hetzelfde departement is nauw samengewerkt op het gebied van de monumenten, en is de verzuringsproblematiek van archieven ter hand genomen.

In het kader van het participatiebeleid is met het ministerie van o&w aandacht besteed aan de leesbevordering en aan de positie van de kunstvakken in het voortgezet onderwijs. Dit heeft geresulteerd in beleidsvoornemens die in 1989 aan de Kamer zijn voorgelegd. Over de inrichting van de tweede fase kunstvakonderwijs is het overleg met dit departement nog gaande; dit geldt ook voor de aanpak van de papierconservering. Gelet op de vele raakpunten met het onderwijsbeleid wordt overwogen het overleg tussen o&w en wvc te structureren, bijvoorbeeld in de vorm van een ambtelijk platform.

Met het ministerie van Economische Zaken wordt samengewerkt op het terrein van het cultuurtoerisme en de audiovisuele sector.

Vanuit het cultuur-politieke belang van auteursrechtelijke wet- en regelgeving wordt met het ministerie van Justitie intensief over deze kwesties overlegd en gezamenlijk standpunten ingenomen. Met het ministerie van Financiën wordt nagegaan wat de mogelijkheden zijn voor verlaging van het btw-tarief voor de cultuur. Dit mede in het kader van de harmonisatie van btw-tarieven in EG-verband.

Ten slotte moet in dit globale en onvolledige overzicht de totstandkoming van het voorstel van Wet op het specifiek cultuurbeleid worden genoemd. Deze wetgeving is immers van cruciaal belang voor de grondslag van het cultuurbeleid. Met name met de ministeries van Financiën en Binnenlandse Zaken is over dit voorstel van wet de noodzakelijke afstemming bereikt.

Bestuurlijke ontwikkelingen

2.3

Algemeen

2.3.1

In de jaren zeventig is een aantal grote operaties in gang gezet gericht op de reorganisatie van het binnenlands bestuur en het verbeteren van het functioneren van de rijksdienst. Een van de hoofdonderwerpen werd het afstoten van taken en daarmee het verminderen van het aantal rijksambtenaren. Daarnaast lijkt recent ook de organisatie van het binnenlands bestuur opnieuw in beweging te komen.

Deze algemeen bestuurlijke en organisatorische ontwikkelingen hebben ook hun invloed gehad op de inrichting van het cultuurbeleid. Op het gebied van het Directoraat-Generaal voor Culturele Zaken worden, onder meer in het voorstel inzake de Wet op het specifiek cultuurbeleid, nieuwe mogelijkheden ontwikkeld om verantwoordelijkheden, waar nodig, naar externe organisaties over te hevelen: door privatisering, door territoriale decentralisatie, functionele decentralisatie (fondsvorming, verzelfstandiging) of zelfregulering. De afgelopen jaren zijn al uitvoerende taken, die geen politieke of beleidsmatige stellingname met zich mee brengen, in fondsen ondergebracht. Verder wijs ik in dit verband op de oprichting van het Commissariaat voor de Media, op de verzelfstandiging van het Nederlands Omroep-productie Bedrijf en de vergevorderde plannen op dit gebied bij de rijksmusea.

Het streven naar een doelmatige manier van werken heeft binnen wvc geleid tot een aantal reorganisaties. Gezien het cultuurpolitieke belang van het bibliotheekbeleid is dit onderdeel in de afgelopen periode van het Directoraat-Generaal Welzijn naar het Directoraat-Generaal voor Culturele Zaken overgebracht. Ter versterking van de afnamecomponent werd zowel bij de letteren als bij de bibliotheken een nauwe relatie met het mediabeleid gewenst geacht, zodat deze drie sectoren nu binnen één directie zijn samengebracht.

Territoriale verdeling van verantwoordelijkheden

2.3.2

Hiervóór is de drieslag in het beleid – aanbod, distributie, participatie – die de basis van het cultuurbeleid vormt, al kort aan de orde geweest. Het lijkt mij van belang nog eens te onderstrepen dat de drie bestuurslagen die Nederland kent niet eenvoudig met deze verdeling samenvallen. Natuurlijk zou het overzichtelijk zijn wanneer de rijksoverheid exclusief de zorg voor het aanbod op zich nam, de provincies de distributie verzorgden en de gemeenten hun beleid alleen richtten op de afname of de participatie. Dat de werkelijkheid zich niet in een dergelijk model laat persen, komt het duidelijkst tot uitdrukking op het niveau van de gemeente. Of het nu gaat om een expositie in een plaatselijk museum of om de begeleiding van een amateurkoor door een professioneel orkest, het gemeentelijke cultuurbeleid bestrijkt bijna altijd de volledige drieslag van de centrale beleidsdoelstellingen. Ook de provincie is niet alleen verantwoordelijk voor de spreiding maar tevens voor het behoud en de produktie van cultuur. Bij de verdeling van verantwoordelijkheden tussen de verschillende bestuurslagen gaat het dan ook slechts om zwaartepunten. Voor de instandhouding van een landelijk patroon van culturele voorzieningen is in de eerste plaats het Rijk verantwoordelijk. Aan de andere kant spreekt het vanzelf dat de eerste verantwoordelijkheid voor de afname en de cultuurparticipatie op gemeentelijk niveau ligt, waar immers ook de culturele accommodaties worden beheerd.

In feite is het gewenst dat er een driehoeksnetwerk bestaat waarin op ieder niveau (soms meer, soms minder) aandacht wordt gegeven aan elk van de drie genoemde doelstellingen. Op die manier kan er sprake zijn van een complementair bestuur zonder dat de ene overheid de andere behandelt als 'alleen maar' leverancier, groot-handelaar of detaillist. De rijksoverheid hoeft daarbij zeker niet altijd de boventoon te voeren. Belangrijke onderdelen van het cultuurbeleid (het bibliotheekwerk, kunstzinnige vorming en amateuristische kunstbeoefening, de monumentenzorg) zijn immers grotendeels gedecentraliseerd naar de lagere overheden.

Kenmerkend voor de rijksoverheid is uiteraard de centrale positie die zij inneemt. Die centrale positie heeft geleid tot de concentratie van mijn beleid op cultuuruitingen 'met landelijke betekenis'.³⁶ Op deze inhoudelijke grond wil ik voortdurend trachten tot een constructieve afbakening van verantwoordelijkheden van de overheden te komen, met als uitgangspunt dat de bestuurlijke taakverdeling in het belang van de cultuur moet zijn en dat er ruimte moet blijven voor een gezamenlijke bestuurlijke verantwoordelijkheid.

36

Kamerstukken 1988/89, 20 987, nrs. 1-3 e.v. Zie ook artikel 2 van het voorstel van Wet op het specifiek cultuurbeleid

Reorganisatie binnenlands bestuur

2.3.3

De organisatie van het binnenlands bestuur heeft de afgelopen jaren opnieuw veel aandacht gekregen. Zie bijvoorbeeld de recente nota's van Binnenlandse Zaken over besturen op niveau, het rapport van de commissie-Montijn en de adviezen van de Raad voor het binnenlands bestuur.

Enkele maanden geleden zijn de plannen om het binnenlands bestuur te reorganiseren met de Kamer besproken. Deze gedachtenvorming is van belang voor de bestuurlijke vormgeving van het cultuurbeleid omdat de invloeden van regionalisering en internationalisering direct verband houden met de positie van de stedelijke gebieden (randstad), de provincie en de positie van de rijksoverheid bij verandering van de schaalgrootte van de andere overheden in Nederland.

Ook de Europese Gemeenschap is in de afgelopen jaren in het cultuurbeleid een factor van betekenis geworden. Zeker tegen de achtergrond van de vermoedelijke vorming van sterkere regionale bestuurlijke eenheden enerzijds, en anderzijds een grotere internationale beïnvloeding van de cultuur, is het ongewenst dat in de culturele sector een behoudend bestuurlijk beleid gevoerd wordt. Daarom zal nauwkeurig moeten worden nagegaan welke positie de grote stedelijke gebieden gaan innemen en wat dat betekent voor de bestuurlijke verhoudingen in het cultuurbeleid. Vooral de relatie stedelijk gebied-provincie is tot op zekere hoogte problematisch. Het zou niet goed zijn daar de ogen voor te sluiten en gemakshalve uit te gaan van het enge belang van de bestaande bestuurlijke inrichting. Gezien de waarde van het eerder genoemde driehoeksnetwerk van de overheden in Nederland zou het goed zijn bij concrete onderwerpen de desbetreffende lagere overheden meer te betrekken bij de beleidsbepaling van de rijksoverheid. Bijvoorbeeld bij de inbedding van door de rijksoverheid gefinancierde instellingen in een regionale culturele infrastructuur.

Voor een goede beleidsvoering op het gebied van de cultuur is het zaak vroegtijdig te analyseren wanneer en op welke wijze op nieuwe ontwikkelingen in de bestuurlijke verhoudingen moet worden ingespeeld.

Functionele decentralisatie

2.3.4

Naast de meerjarige subsidiëring aan instellingen wordt met name in het kunstenbeleid een groot aantal subsidies verstrekt ten behoeve van individuele kunstenaars en incidentele projecten. De besluitvorming ten aanzien van deze subsidies heeft veelal geen politieke of bestuurlijke implicaties. Aangezien het in ons land gebruikelijk is dat de overheid zich verre houdt van een inhoudelijk oordeel over kunst, geschiedt de besluitvorming voornamelijk op grond van een onafhankelijk artistiek-inhoudelijk oordeel. Desondanks blijft de minister, als de verdeler van de algemene middelen, formeel gezien aanspreekbaar op deze afzonderlijke beslissingen.

Om deze redenen, maar ook om efficiencywinst te bereiken, is onlangs besloten de verantwoordelijkheid voor zulke beslissingen zoveel mogelijk 'op afstand te plaatsen'. Inmiddels zijn al verschillende fondsen opgericht als uitvoerders van de overheidstaak om subsidies te verdelen ten behoeve van individuele kunstenaars. Naarmate de gedachte veld won om ook de projectsubsiëring in bredere zin in fondsen onder te brengen, is voorgesteld de Fondsenwet scheppende kunsten³⁷ te vervangen door een hoofdstuk in de Wet op het specifiek cultuurbeleid, waarmee het mogelijk wordt over de gehele breedte van het cultuurbeleid fondsen op te richten. Ook binnen de sector cultuurbeheer is sprake van een reeks kleine subsidiebeschikkingen, zodat ook op dit terrein fondsvorming wordt voorbereid. De doelstelling van een fonds moet uiteraard passen in het kader van het cultuurbeleid. Bovendien moeten het budget en de subsidiereglementen worden goedgekeurd en benoemt de minister het voltallige bestuur.

Op het gebied van het cultuurbeheer zijn, anders dan bij kunsten en media, veel uitvoerende taken ondergebracht bij rijksdiensten. Sinds 1988 worden er voorbereidingen getroffen om de rijksmuseale diensten te verzelfstandigen. Daardoor kan de departementale besluitvorming zich in de toekomst richten op hoofdlijnen en randvoorwaarden, waarbij de uitvoering geschiedt in zelfstandige instellingen die geen deel uitmaken van de departementale organisatie. Verder geldt ook het motief dat door een verzelfstandiging de museale instellingen beter in staat worden gesteld tot flexibel en creatief ondernemen. Sinds de beslissing van het kabinet van eind 1991 om de museale diensten om te zetten in stichtingen of naamloze vennootschappen, is het streven erop gericht deze operatie in drie jaar te voltooien. Daarbij wordt voortgebouwd op de ervaringen die sinds 1989 met het Project Maximale Zelfstandigheid zijn opgedaan.

37
Stb. 1981, 355

Inmiddels zijn ook voorbereidingen getroffen voor de verzelfstandiging van de rijksdiensten op het gebied van de (archeologische) monumentenzorg en de archieven. Op deze gebieden draagt de minister van wvc van oudsher allereerst een verantwoordelijkheid voor het bestel en is het beleidsmotief derhalve minder aanwezig. De beheersmatige en bestuurlijke motieven voor verzelfstandiging zijn niettemin ook hierop van toepassing. De genoemde rijksdiensten houden zich bezig met de uitoefening van openbare bestuurstaken. Hun besluiten, zoals bijvoorbeeld over de bewaring van archiefbescheiden en de bescherming van monumenten, hebben rechtsgevolgen voor derden. Daarom is hier een verzelfstandiging in de vorm van een publiekrechtelijke organisatie, bijvoorbeeld een zelfstandig bestuursorgaan, een reële mogelijkheid. In de loop van 1992 zal het onderzoek naar mogelijkheden, gevolgen, randvoorwaarden en alternatieve rechtsvormen voor de verzelfstandiging van de betreffende rijksdiensten zijn beslag krijgen.

Algemene uitgangspunten cultuurbeleid

3

Vooraf

3.1

In de eerder genoemde *Notitie Cultuurbeleid* van 1985 is ruim aandacht geschonken aan de drieslag van doelstellingen op het beleidsterrein van de cultuur: het behoud en de actuele produktie van culturele waarden (het aanbod), de distributie en de publieksdeelname (participatie). Voor het eerst werd daarbij ook gewezen op de noodzaak om die doelstellingen te beschouwen in hun onderlinge samenhang, zoals de relatie tussen het aanbod en de publieksdeelname. In dit hoofdstuk wordt daarop voortgebouwd. Maar ook zullen de actuele ontwikkelingen op het gebied van de cultuur en de veranderde inzichten in het cultuurbeleid hier nadrukkelijk bij worden betrokken.

Aan de orde komen de kernbegrippen kwaliteit en verscheidenheid, die – ook wettelijk – zullen gelden als de leidende beginselen voor het cultuurbeleid van de rijksoverheid. Aan deze twee begrippen worden in eerste instantie de selectiecriteria ontleend die bepalend zijn of initiatieven en voorzieningen op het gebied van de cultuur van overheidswege voor ondersteuning in aanmerking komen. Vervolgens wordt ook aandacht besteed aan drie thema's die op dit moment een significante rol spelen in de ontwikkeling van het cultuurbeleid: de participatiegedachte, de betekenis van het begrip culturele identiteit en het internationale aspect van het cultuurbeleid.

Voordat deze onderwerpen aan de orde komen eerst een algemene opmerking. Zoals gesteld is het doel van mijn beleid bij te dragen aan de bloei van het culturele leven in Nederland. Hiervoor is het niet voldoende dat de beleidsmatige aandacht alleen

gericht wordt op de kunstenaars die zich kunnen meten met de internationale top en op de presentatie en het beheer van louter en alleen de beste kunstcollecties in Nederland. Van een dynamisch, geschakeerd en daardoor daadwerkelijk bloeiend cultureel leven is alleen sprake als ook buiten de wereld van de 'culturele elite' wordt deelgenomen aan en kennis genomen van culturele activiteiten. Zodat brede lagen van de bevolking zich – op eigen wijze – cultureel weten te ontplooien.

Het is dan ook van wezenlijk belang om in het cultuurbeleid recht te doen aan de waarde van culturele processen zoals die zich in alle geledingen van de samenleving (kunnen) afspelen. Ook om vanuit het cultuurbeleid op een verstandige manier te reageren op bredere maatschappelijke verschijnselen, zoals in de eerste paragraaf van het vorige hoofdstuk werd beschreven.

Dit alles ook in de wetenschap dat in de – nogal eens denigrerend zo aangeduide – 'marge' vaak onverwachte initiatieven worden ontwikkeld die later van grote betekenis blijken te zijn voor de culturele ontwikkeling in bredere kring. Het facet van dit onverwachte is des te meer van belang omdat Nederland steeds meer eigenschappen vertoont die kenmerkend zijn voor een heterogene, multiculturele samenleving.

Kernbegrippen van het beleid

3.2

Het kwaliteitsbeginsel

3.2.1

Kwaliteitszorg is een onderwerp dat tegenwoordig veel aandacht krijgt. Overal binnen organisaties en bedrijven wordt nagedacht om de doelmatigheid van het functioneren te verbeteren. De rijksoverheid en ook de sector van het cultuurbeleid vormen op deze regel geen uitzondering.

De betekenis en het belang van het kwaliteitscriterium binnen het cultuurbeleid is echter principieel afwijkend van karakter. Het gaat hierbij immers niet om een organisatorisch principe maar om een inhoudelijk beginsel. Hiermee komt de opvatting tot uitdrukking dat de overheid zich bij haar beleidsmatige keuzen in belangrijke mate laat leiden door overwegingen van inhoudelijke kwaliteit. Bij de oordeelvorming spelen begrippen als oorspronkelijkheid, ambachtelijk of technisch kunnen, zeggingskracht, of een meer overkoepelende eigenschap als authenticiteit (waarachtig, echt, geloofwaardig) een belangrijke rol. Het kwaliteitsoordeel kan betrekking hebben op een object, een voorstelling, een presentatie, maar ook op een verzameling van objecten of activiteiten.

Als de betekenis van kwaliteit als selectiecriterium voor het cultuurbeleid in ogenschouw wordt genomen, is het ook zaak te zien wat daarmee wordt bedoeld en wat de praktische consequenties daarvan zijn. Zo geldt daarbij de veelal onuitgesproken veronderstelling dat de bepaling van de waarde en het cultuurhistorische

belang van cultuuruitingen niet mag geschieden aan de hand van bijvoorbeeld (partij)politieke, religieuze of levensbeschouwelijke overwegingen. Verder mag ook de toestroom of juist de afwezigheid van het grote publiek niet als expliciete maatstaf gelden. Wat resteert is een artistiek en cultuurhistorisch oordeel dat sterk leunt op vormaspecten.

Het zal weinig toelichting vergen hoezeer een dergelijk selectie criterium van belang is geweest voor de ontwikkeling van het cultuurbeleid in ons land. Zonder een dergelijk politiek en levensbeschouwelijk neutraal beginsel zou het cultuurbeleid zich nooit tot zijn huidige vorm hebben kunnen ontwikkelen.

In de Nederlandse verhoudingen spreekt het verder vanzelf dat het oordelen over kwaliteit niet dient te geschieden door de overheid. En zo is de typische situatie ontstaan dat de overheid een belangrijke rol speelt in het bevorderen van het culturele leven, maar dat het inhoudelijk oordeel wordt uitgesproken door kenners, door deskundige adviseurs, die zitting hebben in adviesorganen en betrokken zijn bij fondsen.

Het element van 'bevrijding' dat hierin besloten ligt, is voor het culturele leven van grote betekenis geweest. De cultuur is – extremen daargelaten – alleen verantwoording schuldig aan zichzelf. Op dit punt – het in belangrijke mate ontbreken van het element van dienstbaarheid – gaat de vergelijking op met bijvoorbeeld de positie van het zuiver wetenschappelijk onderzoek.

Maar deze structuur heeft ook haar schaduwkanten. Bijvoorbeeld in de ver doorgevoerde professionalisering en specialisering. Zoals alle specialisten zijn ook specialisten op het gebied van de cultuur vooral gefascineerd door wat nieuw en complex is op hun specifieke gebied. Specialisten vragen om nieuw repertoire, om technische perfectie, om unieke presentaties en kritische noties die van belang zijn voor een beperkte groep van speciaal geïnteresseerden. Op het min of meer bekende, hoe kwalitatief hoogstaand ook, zijn zij in de regel al uitgekeken. Of men is door overspecialisering onvoldoende op de hoogte van wat zich buiten de gekende vakkring afspeelt.

Daarmee dreigt het gevaar dat niet alleen het oordeel over maar ook de waardering voor cultuuruitingen een uitgesproken aangelegenheid voor insiders wordt.

Een ander mogelijk effect hiervan is, op het terrein van de cultuur net zo goed als op allerlei andere gebieden van de samenleving, een onevenredige aandacht voor één niveau van het culturele leven, namelijk het niveau waarop zich nationaal of zelfs internationaal de meest spectaculaire of vernuftige ontwikkelingen voordoen.

Maar, evenmin als uitsluitend de topsport kan gelden als de graadmeter voor de positieve betekenis van de sportbeoefening in onze samenleving, is het niveau van de nationaal en internationaal spraakmakende ontwikkelingen en evenementen op het gebied van de cultuur op zichzelf voldoende voor een bloeiend cultureel leven in onze samenleving.

Wat betekent dit nu voor het kwaliteitsbeginsel? Een terugkeer naar de dienstbaarheid van de cultuur? Uiteraard niet. De grote winst van de afgelopen tijd is juist geweest dat in ons land over de grenzen van politieke en levensbeschouwelijke opvattingen heen gesproken en geoordeeld kan worden over de kwaliteit van cultuuruitingen. Dit is een verworvenheid die het verdient gekoesterd te worden. Zeker in een samenleving en in een tijd die cultureel gesproken steeds heterogener wordt. Maar het verschijnsel van de 'opwaartse druk' die van een strikte hantering van het kwaliteitsbeginsel in de praktijk blijkt uit te gaan, mag er niet toe leiden dat het gevoel voor de eigen betekenis van de te onderscheiden culturele functies en de vaak zeer specifieke waarde van de verschillende niveaus uit het oog worden verloren. In de volgende paragraaf wordt concreter aangegeven hoe deze gedachte in haar praktische hantering een vervolg kan krijgen.

Het beginsel van de verscheidenheid

3.2.2

De verscheidenheid is het andere kernbegrip dat van wezenlijk belang is voor het cultuurbeleid. Tijdens de behandeling van de *Notitie Cultuurbeleid* in het najaar van 1985 is door de Tweede Kamer een motie aanvaard waarin werd uitgesproken dat het beginsel van de pluriformiteit als gelijkwaardig beginsel voor het cultuurbeleid – naast het kwaliteitsbeginsel – diende te worden erkend. In het voorstel van Wet op het specifiek cultuurbeleid is deze gelijkwaardigheid inmiddels ook opgenomen.

Het begrip pluriformiteit verwijst vaak naar de maatschappelijke pluriformiteit die we waarderen op grond van normatieve, ethische en levensbeschouwelijke gronden. In het cultuurbeleid gaat het echter in overwegende mate om artistiek-inhoudelijke en cultuurhistorische waarden. Daarom verdient het de voorkeur in dit verband te spreken over verscheidenheid.

Meestal wordt het begrip verscheidenheid gebruikt om uitdrukking te geven aan de veelkleurigheid en de diversiteit van het cultuuraanbod. Zo opgevat zijn de begrippen complementair. De kwaliteit van het totaalaanbod van cultuuruitingen is dan namelijk direct afhankelijk van de mate van verscheidenheid van het aanbod. Tegelijk moet onderkend worden dat het streven naar een optimale verscheidenheid, met andere woorden een zo groot mogelijke diversiteit van het totaalaanbod, ten koste kán gaan van de kwalitatieve maatstaven die voor de afzonderlijke cultuuruitingen worden aangelegd.

Een andere complicerende factor is het verschil in accent in de verhouding tussen kwaliteit en verscheidenheid in het beleid van de verschillende sectoren van de cultuur. Zo wordt bijvoorbeeld in het pers- en bibliotheekbeleid logischerwijs veel waarde gehecht aan de verscheidenheid (meer in de zin van pluriformiteit dus), maar in bijvoorbeeld het beeldende-kunstbeleid wordt meer de nadruk gelegd op het bevorderen van de kwaliteit.

In Nederland wordt traditioneel veel aandacht besteed aan verdelingsvraagstukken. Als er één gegeven is dat voor het handelen van de Nederlandse overheid kenmerkend kan worden geacht, en dat zonder enige twijfel ook op het gebied van het cultuurbeleid zijn werking doet gelden, dan is dat het principe van de verdelende rechtvaardigheid. De waaier aan disciplines en sectoren die door het cultuurbeleid bestreken wordt is dan ook bijzonder ruim. Natuurlijk is er altijd discussie mogelijk over de vraag of de verhouding tussen sectoren op onderdelen geen bijstelling nodig heeft. De verhouding bijvoorbeeld tussen de in geld uitgedrukte zorg voor het behoud van ons culturele erfgoed en de actuele cultuurschepping. En hetzelfde geldt voor de verhouding tussen de verschillende subsectoren per gebied. De categorieën musea bijvoorbeeld of de verschillende subdisciplines op het gebied van het theater. Alleen al het gegeven dat de afweging over de grenzen van sectoren en disciplines heen een van de redenen vormt voor het uitbrengen van deze nota, mag gelden als bewijs dat op het punt van de breedte van het culturele spectrum, en de onderlinge verhoudingen tussen de verschillende beleidssectoren binnen dat spectrum, in Nederland voldoende middelen voorhanden zijn om verbeteringen aan te brengen.

Maar nu de verscheidenheid niet over de grenzen van de verschillende cultuuruitingen heen, maar de verscheidenheid per discipline. Zoals men bij de letteren bijvoorbeeld proza, poëzie, kinder- en jeugdliteratuur kan onderscheiden. Op elk van deze vormen van literatuur kan het kwaliteitsbeginsel onverkort van toepassing worden verklaard, zonder dat men genoodzaakt wordt een soort 'hiërarchie der waarden' te onderkennen tussen de te onderscheiden taalkundige uitingsvormen. Een dergelijke verscheidenheid kan men uiteraard ook onderkennen bij bijvoorbeeld film, muziek of de presentatie van de verschillende facetten van het culturele erfgoed.

Over de hanteerbaarheid van deze vorm van verscheidenheid het volgende. Eerder werd al gesproken over de 'culturele functie', de waarde die cultuuruitingen op verschillende niveaus kunnen hebben om de betrokkenheid van individuele Nederlanders bij de cultuur te vergroten.

Dit begrip, maar dan vanuit het perspectief van het beleid, bijvoorbeeld op het niveau van culturele instellingen, biedt mogelijkheden de problematiek van deze verscheidenheid te benutten in het streven een bloeiend cultuurleven in al zijn facetten te bevorderen.

In het museumbeleid wordt met dit begrip sinds enige tijd gewerkt. De globale doelstelling van deze sector, het behoud en de presentatie van het culturele erfgoed, wordt ermee uiteengelegd in de concrete taken voor een bepaald museum. Zo kan er bijvoorbeeld worden gesproken over de – specifieke – functies die een bepaalde instelling vervult of wenst te vervullen op het punt van het restaureren of het collectioneren, over de wetenschappelijke functie of over de wijze waarop vorm wordt gegeven aan de zogeheten publieksfunctie.

In dit laatste voorbeeld komt al tot uitdrukking dat het begrip functie ook een maatschappelijke of een geografische dimensie kan hebben. Een instelling kan een plaatselijke, regionale, landelijke of internationale functie vervullen op een bepaald gebied en een speciale functie ten opzichte van een bepaalde maatschappelijke doelgroep.

Het begrip functie biedt instellingen maar ook individuele personen de mogelijkheid om de rol die zij vervullen of ambiëren, concreet aan te duiden. En dit in relatie tot de activiteiten van andere instellingen of personen die werkzaam zijn in dezelfde sector.

Door het antwoord op de vraag: welke functie vervult u of wilt u vervullen?, worden eigen keuzen en accenten zichtbaar. Maar ook verdubbelingen en leemten in vergelijking met de activiteiten van andere gelijksoortige cultuurinstellingen. Niet ieder orkest kan of moet educatieve concerten voor de televisie verzorgen. Maar wanneer geen enkel orkest dat doet, is er mogelijk sprake van een probleem, ook al valt geen enkele instelling afzonderlijk een verwijt te maken.

Op deze wijze kunnen door een analyse van functies lacunes of eenzijdigheden zichtbaar, en daarmee bespreekbaar worden gemaakt.

Centrale thema's

3-3

Participatie

3-3.1

De actieve en receptieve deelname aan culturele activiteiten door de bevolking vormen een wezenlijk onderdeel van het uiteindelijke doel van het cultuurbeleid: het bevorderen van een bloeiend cultureel leven. Vandaar dat de participatiegedachte essentieel is voor dit beleid. Te meer, omdat in het vraagstuk van de cultuurparticipatie de relatie tussen de cultuur, zoals in deze nota opgevat, en de samenleving als geheel in het geding is.

Want aan de ene kant oefent een samenleving invloed uit op allerlei vormen van culturele bedrijvigheid en dragen specifieke cultuuruitingen dus de sporen van de maatschappelijke context waarin ze zijn ontstaan. Maar aan de andere kant kunnen dergelijke uitingen weer een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de samenleving.

In het dagelijkse leven gaan wij vaak om met cultuuruitingen zonder dat we daarom gevraagd hebben en zonder dat wij dat voortdurend beseffen. Bijvoorbeeld de gebouwen die wij iedere dag zien, zijn meestal ontworpen door een architect die daarmee een idee uitdraagt, een opvatting verkondigt. Hetzelfde geldt voor ontwerpers van veel gebruiksgoederen.

Bij het zelf gekozen bezoek aan een theater of een museum geschiedt de cultuurdeelname bewuster.

Bij het deelnemen aan culturele activiteiten is er behalve van aspecten als vermaak, persoonlijke beleving en ontplooiing ook sprake van bredere maatschappelijke effecten. Het spreiden van de cultuur draagt er niet alleen toe bij dat zoveel mogelijk mensen kunnen profiteren en genieten van culturele verworvenheden ('lire, c'est vivre plus'), maar deelname aan het culturele leven bevordert ook de mondigheid van burgers, het zelfstandig ontwikkelen van oorspronkelijke gedachten. Veel cultuuruitingen lenen zich bij uitstek om mensen bekend te maken met alternatieve visies op het bestaan. Door de participatie in culturele activiteiten te stimuleren biedt men mensen dus de mogelijkheid de eigen meningen en opvattingen te toetsen aan gezichtspunten en ervaringen van anderen. Inzicht te verwerven in een andere denkwereld. Vandaar dat de sociale spreiding – het bevorderen dat ieder lid van de samenleving, ongeacht zijn sociale afkomst of maatschappelijke positie, de mogelijkheid geboden wordt deel te nemen aan culturele activiteiten – niet alleen een cultureel maar ook een algemeen belang dient.

Het is in dit verband echter goed direct op te merken dat, ondanks de mogelijkheden die cultuureducatie en de audiovisuele media bieden, de participatiebevordering beleidsmatig een moeilijk grijpbaar fenomeen is. De productie en de distributie van cultuuruitingen en het behoud van het culturele erfgoed zijn voor iedere overheid eenvoudiger te bewerkstelligen dan het bevorderen van de cultuurparticipatie, omdat zij direct afhankelijk is van de inzet van de betrokkenen zelf. Van de participant wordt een actieve mentale instelling gevraagd. Hier komen dan ook onmiskenbaar de grenzen van het cultuurbeleid in zicht.

Dit besef van de beperkte mogelijkheden mag echter geen excuus zijn voor een passieve opstelling. Het gegeven dat de cultuurdeelname minder 'maakbaar' is dan menigeen wellicht zou wensen, ontslaat ons niet van de 'inspanningsverplichting' om iedere keer weer inventief na te gaan hoe het cultuurgoed dat met publieke middelen in stand wordt gehouden juist vanwege zijn belang voor de samenleving als geheel, vervolgens ook optimaal in die samenleving kan doorwerken. Voorwaarde is dan wel een verantwoorde sociale en geografische spreiding. Een behoorlijke geografische spreiding van culturele manifestaties en accommodaties vormt een onontbeerlijke conditie voor de participatie van de bevolking.

Tegelijkertijd moeten we echter nuchter constateren dat – niet alleen in onze tijd maar al van oudsher – vooral de grote steden de 'brandpunten vormen van cultuur'. Prijssubsidies en kortingsregelingen als de pas 65+, het Cultureel Jongerenpaspoort, de Museumjaarkaart en abonnementen vormen een voorwaarde voor de sociale spreiding. Wanneer deze subsidies en regelingen zouden worden afgeschaft, dan zouden culturele voorzieningen voor groepen in de samenleving minder toegankelijk worden.

Een grotere aandacht voor de cultuurparticipatie vereist niet zonder meer een intensivering van wat nu al gedaan wordt, zoals de kunstzinnige vorming en het beklemtonen van het belang van de kunstvakken in het onderwijs, maar meer een

verruiming van het blikveld, zoals in de paragraaf over de verscheidenheid al is betoogd. Verbetering van de marketing ter vergroting van de afzet van de huidige cultuurproductie is weliswaar van belang, maar niet voldoende. Het gaat er niet primair om meer 'consumenten' te verwerven, maar om een betere aansluiting te zoeken bij wat er op de verschillende niveaus binnen de samenleving aan actieve culturele bedrijvigheid leeft. Zoals bij de kunstbeoefening door amateurs, waarvan eveneens een stimulans uitgaat om kennis te nemen van wat op dat gebied op professioneel niveau geboden wordt. Zo blijkt het publiek van het Holland Festival Oude Muziek in Utrecht voor ongeveer de helft uit amateurmusici te bestaan.³⁸

De cultuurbeoefening door amateurs, of dit nu het spelen bij een amateurtoneelgezelschap, het zelf schilderen of het spelen in een popband is, is toch een van de belangrijkste vormen van cultuuroverdracht. Het hoge participatieniveau van de kinderen weerspiegelt in belangrijke mate de culturele idealen van de ouders. De participatie onder kinderen en jeugdigen is het grootst: de helft van alle kinderen tussen zes en zestien jaar houdt zich met een of meerdere kunstzinnige vakken bezig.

38

Verhoeff, R., *Het publiek van de oude muziek. Een onderzoek naar de samenstelling van het publiek van het Holland Festival Oude Muziek Utrecht in vergelijking met het publiek van reguliere concerten*, Rijswijk, Ministerie van WVC, 1992. p. 55

Wat het kwalitatieve aspect van de cultuurparticipatie betreft zijn er twee gevaren te onderkennen. Enerzijds het risico dat cultuurparticipatie zo smal wordt opgevat dat alleen de meest selecte activiteiten er onder vallen. Anderzijds kan men dit begrip dusdanig breed omschrijven dat het betrekking heeft op de meeste vormen van uitgaan en mediagebruik, en daardoor zo verdund wordt dat het elke betekenis verliest. Het gaat er dus om de 'juiste' middenweg te vinden, een middenweg bepaald door de notie dat in de cultuurparticipatie waar het in het cultuurbeleid om gaat, een gerichtheid op culturele waarden tot uitdrukking dient te komen.

Wanneer mensen uit de eerste hand kennis nemen van cultuuruitingen, wordt er gesproken van *directe* spreiding. Van steeds groter belang wordt echter ook de zogeheten *indirecte* spreiding, de confrontatie met vormen van reproductie en verwerking van cultuuruitingen, zoals video-opnamen van een concert, een documentaire over schilderkunst, een fototentoonstelling over architectuur, boekbesprekingen et cetera. Zo heeft de film *Amadeus* er bijvoorbeeld veel toe bijgedragen dat een nieuw publiek het werk van Mozart ontdekte.

Het blijkt in de praktijk dat juist de ver- en bewerking van cultuuruitingen voor veel mensen een begin betekent voor een verdere deelname op gebieden van de cultuur die daarvoor als onbekend of ontoegankelijk werden ervaren. In hoofdstuk 2.1 werd al stilgestaan bij de belangrijke rol die de audiovisuele media op dit gebied kunnen vervullen.

In de paragraaf over het kwaliteitsbeginsel is gesproken over het effect van de 'opwaartse druk' bij het hanteren van kwaliteitsmaatstaven. Hierdoor bestaat de kans dat de kloof tussen, aan de ene kant, de gemiddelde geïnteresseerde leek en de

mogelijke participant en aan de andere kant de cultuuraanbieders en gespecialiseerde 'kenners' steeds groter wordt.

Een dergelijke tendens doet zich niet alleen gelden op het gebied van bijvoorbeeld de podiumkunsten. Ook in de musea voor beeldende kunst is in de laatste jaren de nadruk komen te liggen op een esthetisch verantwoorde presentatie waarin de kwaliteit van de tentoongestelde werken doorgaans goed tot haar recht komt. Achtergrondinformatie wordt – behalve in de vaak kostbare catalogi – echter nauwelijks gegeven. Toch blijkt dat musea en tentoonstellingen met intensieve publieksbegeleiding een groter en een sociaal breder samengesteld publiek te trekken. Het educatieve werk in de musea kan dus niet alleen bijdragen aan het vergroten van het museumbezoek, maar heeft ook een gunstig effect op de kwalitatieve aspecten van het bezoek, zoals het vergroten van de betrokkenheid met een specifieke cultuuruiting, kennisvermeerdering³⁹.

Culturele identiteit

3.3.2

De afgelopen jaren is het begrip culturele identiteit een prominente rol gaan spelen in de discussies over het Nederlandse cultuurbeleid. Zowel de toenemende bezorgdheid voor het behoud van wezenlijke elementen van onze cultuur als de wens om deze cultuur internationaal meer uit te dragen zijn hier de oorzaak van.

Deze beleidsnota is niet de plaats om een poging te wagen de culturele identiteit van Nederland – zo dat al mogelijk zou zijn – inhoudelijk te duiden. Wel is het van belang na te gaan welke aanknopingspunten dit begrip biedt voor het beleid. Daarvoor is de constatering dat er een kennelijke behoefte bestaat om door middel van dit begrip culturele opvattingen te formuleren en vooral de bezorgdheid over de toekomst van onze taalgebonden cultuuruitingen ermee kenbaar te maken, voldoende.

Voor zover onze nationale culturele identiteit tot uitdrukking komt in beleid, is dit vooral het geval in de cultuur in haar brede betekenis. Dat wil dus zeggen binnen de sectoren die met het cultuurbeleid vaak geen directe relatie hebben: de volkshuisvesting, de opbouw van ons stelsel van sociale zekerheden, de ruimtelijke indeling van Nederland, de organisatie van het verenigingsleven et cetera. In de normen, vooronderstellingen en afspraken die veelal onbewust ten grondslag liggen aan onze leefwijze en de manier waarop de samenleving in ons land is geordend.

In deze nota wordt het begrip cultuur, zoals eerder aangegeven, echter opgevat in haar specifieke betekenis. Voor een deel vormt dit domein van de cultuur vanzelfsprekend een afspiegeling van de cultuur in brede zin. Vooral voor de taalgebonden cultuuruitingen geldt dit. Daarnaast is de cultuur echter voor een groot deel niet nationaal maar juist internationaal, zelfs kosmopolitisch van karakter.

39
 Ganzeboom en
 Haanstra, o.c. p. 98

Bij vele kunstwerken, televisieprogramma's en museumcollecties is er nauwelijks of zelfs geheel geen sprake van een specifiek Nederlandse thematiek.

Nu is in dit verband niet primair de vraag aan de orde in hoeverre in cultuuruitingen een nationale identiteit tot uitdrukking komt en welke verschillen daarbij zijn te onderscheiden. Het gaat er allereerst om of de overheid zich bij haar beleid door dat 'nationale identiteitsgehalte' van cultuuruitingen kan of moet laten leiden.

Zoals bekend leeft in Nederland reeds lang de overtuiging dat de overheid zich terughoudend dient op te stellen ten aanzien van inhoudelijke en ethische aspecten van cultuuruitingen. Deze traditie vormt dus een element van onze nationale identiteit. Een minister van Cultuur die haar of zijn beleid nadrukkelijk zou willen afstemmen op zoiets als het 'nationale identiteitsgehalte' van cultuuruitingen zou dan ook regelrecht hiertegen ingaan. Waarmee de cirkel gesloten lijkt. De culturele identiteit is op het eerste gezicht dus nauwelijks geschikt om als een expliciet inhoudelijke maatstaf voor het beleid te dienen.

In voorwaardenscheppende zin is er echter wel sprake van invloed van de overheid. Ten eerste wordt de aard van de cultuuruitingen mede beïnvloed door ons 'typisch Nederlandse' door de overheid in stand gehouden culturele bestel: het uitgebreide netwerk van culturele voorzieningen van sterk uiteenlopende grootte, de publieke omroep, de brede waaier van disciplines die aan bod kunnen komen et cetera. Verder zorgt de overheid ervoor dat op de vele gebieden van het culturele leven een eigen Nederlandse inbreng tot op zekere hoogte gewaarborgd blijft. Bijvoorbeeld door middel van het ondersteunen van Nederlandse programma's door het Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties, het verlenen van opdrachten aan componisten in ons land, het ondersteunen van de Nederlandse film. Zo wordt een klimaat geschapen waarbinnen een specifiek Nederlandse identiteit tot uitdrukking kán komen. Het is echter de vrijheid van de uitvoerende kunstenaars om hier op eigen wijze gestalte aan te geven.

Over het algemeen is de 'eigen Nederlandse oorsprong' van gesubsidieerde cultuuruitingen dus niet het resultaat van een bewust, expliciet beleid. Het is meer het logische gevolg van het eenvoudige gegeven dat in dit land voornamelijk Nederlanders wonen, dat Nederlandse schrijvers in hun moedertaal schrijven en dat de meeste hier geproduceerde films en televisieprogramma's voor de Nederlandse bevolking bestemd zijn.

Bij kunstvormen die niet aan taal zijn gebonden, komen de in Nederland werkzame kunstenaars echter vaak uit alle windstreken.

Op het gebied van het cultuurbehoud valt, vergeleken met het gebied van de 'actuele' kunsten, het eigen karakter van de Nederlandse inbreng aan het *concert des nations*, duidelijker zichtbaar te maken. Toch is er ook op dit gebied lang niet altijd sprake

van een *bewust* beleid dat erop is gericht vooral het ‘typisch Nederlandse’ erfgoed voor de ondergang te behoeden. De collecties van onze musea bestaan in veel gevallen immers eveneens uit stukken die niet van Nederlandse origine zijn. Veeleer weerspiegelen zij de interculturele verhoudingen, zoals die ook in het verleden reeds bestonden.

Onze culturele identiteit speelt op dit moment zoals gezegd vooral een rol bij de gedachtenvorming over het internationale cultuurbeleid. Er zijn naar mijn opvatting geen inhoudelijke gronden aanwezig voor het idee dat er een grote nationale inspanning geboden zou zijn om de Nederlandse culturele identiteit in de wereld geforceerd uit te dragen. Ik denk dat er betere en meer solide overwegingen zijn waarop wij ons internationale cultuurbeleid, en daarbinnen ook een actieve taalpolitiek, kunnen baseren. Namelijk op de betekenis van de eigen Nederlandse cultuur niet primair voor het buitenland maar voor onszelf. In de volgende paragraaf over het internationale cultuurbeleid kom ik hier op terug.

Over het begrip nationale culturele identiteit nog het volgende. Een gevaar dat onder ogen moet worden gezien bij het hanteren van dit begrip is dat er een sterke mate van afgerondheid uit spreekt, zelfs van beslotenheid. Onze nationale culturele identiteit omvat namelijk een veelheid aan identiteiten van verschillende groepen uit de bevolking, zowel levensbeschouwelijk als geografisch. Ook culturele minderheden maken hier deel van uit. Men kan zich terecht afvragen in hoeverre al die verschillende groepen onder een noemer zijn te brengen en of het uiteindelijk wel mogelijk is te spreken van *dé* Nederlandse identiteit. Het is van wezenlijk belang te onderkennen dat onze nationale identiteit een grote verscheidenheid in zich draagt. In het algemeen gesproken verdient het naar mijn mening de voorkeur onze nationale culturele identiteit eerder te benaderen vanuit het besef dat het eigen karakter van onze cultuur is ontstaan door een vrijwel permanente wisselwerking tussen groepen uit de bevolking en regio's, binnen en buiten Nederland, dan te zoeken naar het ‘typisch Nederlandse’ dat ons van oudsher eigen zou zijn. Als er al sprake is van een beleidsmatige verantwoordelijkheid voor het behoud van onze culturele identiteit, dan ligt die mijns inziens in eerste instantie bij het waarborgen van het fijnmazige netwerk van culturele voorzieningen, dat kenmerkend geacht mag worden voor het geschakeerde Nederlandse culturele bestel. Maar het kan niet bij voorbaat worden uitgesloten dat zich in de toekomst ontwikkelingen kunnen voordoen die een actievere opstelling van de overheid in dit verband noodzakelijk maken. Bijvoorbeeld wanneer van de internationalisering – ook wel de ‘veramerikanisering’ genoemd – een onacceptabele vervlakkende werking zou uitgaan op gebieden van het culturele leven, of wanneer er sprake zou zijn van een ongewenste aantasting van de bijzondere positie van onze taalgebonden cultuur. Want er is wel degelijk reden voor enige bezorgdheid over het eigen aandeel van Nederland in de (wereld)cultuur.

Mede om deze reden heeft Nederland zich er in EG-verband van meet af aan sterk voor gemaakt om op nationaal niveau de benodigde beleidsruimte veilig te stellen. Afsluitend kan gesteld worden dat eerder versterking nodig is van ons culturele zelfbewustzijn dan van een onbepaalde factor als onze nationale culturele identiteit.

Het internationale cultuurbeleid

3-3-3

Door de schaalvergroting op economisch en politiek-bestuurlijk gebied is een afstemming van het beleid op de internationale context een evidente noodzakelijkheid. De ontwikkelingen op internationaal gebied hebben zich de afgelopen jaren zelfs in een dusdanig versneld tempo voltrokken dat het nationale en internationale beleid, op zeer veel gebieden, direct in elkaars verlengde zijn komen te liggen, zelfs in belangrijke mate met elkaar verweven zijn. Dit geldt niet alleen voor het beleid op economisch gebied, maar ook bijvoorbeeld voor de milieuproblematiek, de mensenrechten en de veiligheidsvraagstukken.

Voor de cultuur is de internationale oriëntatie zoals bekend niet nieuw. Maar door de technologische ontwikkelingen van de communicatie en het vervoer maken we nu meer dan ooit tevoren deel uit van een internationale cultuurgemeenschap, met voor ons als dominante factor de westerse cultuur. Aan de andere kant leeft er echter, zoals in de vorige paragraaf beschreven, in menige kring het gevoel dat er toch ook zoiets is als een Nederlandse eigenheid, met haar specifieke kwaliteiten, zonder te vervallen in een vorm van cultureel nationalisme. Er spelen op dit moment dus twee factoren een rol: een naar buiten gericht beleid en de zorg voor de voorzieningen in eigen land met hun vaak specifieke kenmerken.

Het internationale cultuurbeleid heeft een belangrijke ideële component. Het tracht het begrip tussen mensen met verschillende culturele achtergronden te bevorderen en het probeert recht te doen aan het besef dat er een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid zou moeten worden gevoeld voor culturele waarden en voor het culturele erfgoed dat ons wordt overgeleverd: het zogenoemde werelderfgoed⁴⁰. Dit groeiend inzicht van een internationale verantwoordelijkheid vormt de basis van de culturele samenwerking in het kader van bijvoorbeeld de Raad van Europa en de Unesco, maar ze is ook onderdeel van de bilaterale betrekkingen op cultureel gebied.

Naast dit ideële aspect vallen er nog andere factoren en drijfveren te onderscheiden die te maken hebben met het internationale cultuurbeleid: elementen van cultuurinhoudelijke, economische en buitenlandse politieke aard. Bovendien is er nog het facet van het nationale prestige. Al deze verschillende doelstellingen zijn in de praktijk nauw met elkaar verweven, en vormen dikwijls een complexe doel-middelrelatie. Een benadering van het internationale cultuurbeleid is dus sterk afhankelijk van het perspectief dat men kiest.

40

Zie ook: de regeringsnota *Internationale Culturele Betrekkingen*, februari, 1992

Over deze combinatie van factoren het volgende. In de vorige paragraaf werd al opgemerkt dat het geforceerd uitdragen van de Nederlandse cultuur, zonder na te gaan of in het ontvangende land wel een gunstige voedingsbodem aanwezig is voor Nederlandse culturele activiteiten, op zijn minst een weinig doordachte zaak is. De kern van mijn beleid is er veel eerder in gelegen om als land, ook in cultureel opzicht, een plaats in te nemen op de internationale markt, dan wel: deel uit te maken van het internationale forum.

Deze laatste term, forum, geeft duidelijker nog dan de term markt aan dat het bij het cultuurbeleid niet in eerste instantie gaat om een aandeel in economische zin.

Cultuuruitingen werken onmiskenbaar als het visitekaartje van een land. Verder is het oordeel van anderen – ‘het buitenland’ – in de regel van belang voor de beoordeling van eigen cultuuruitingen op nationaal niveau. Daarom is het zeker voor een land als het onze noodzakelijk aanwezig te zijn op het internationale forum. Indien men in het buitenland geen belangstelling zou hebben voor onze kunstbeoefening, onze monumenten, en de collecties in onze musea en men nooit een film of een televisieproductie van ons zou kopen, zouden we wellicht een niet onbelangrijke bron van inkomsten verliezen. Belangrijker is echter dat een dergelijke onverschilligheid een grote aanslag zou betekenen op ons gevoel van eigenwaarde en ons culturele zelfvertrouwen. Dit aspect van ‘het aanwezig zijn’, het meetellen in de internationale verhoudingen, is misschien wel de voornaamste – zij het dikwijls weinig expliciet uitgesproken – drijfveer voor het voeren van een internationaal cultuurbeleid.

Na deze meer algemene notie over de rol van het internationale verkeer op het gebied van de cultuur, nu de betekenis van het internationale beleid in het kader van het specifieke cultuurbeleid. De voornaamste inhoudelijke, maar ook praktische reden voor het voeren van een internationaal cultuurbeleid is gelegen in het onmiskenbare feit dat de condities en de kwaliteitscriteria voor cultuuruitingen in belangrijke mate internationaal worden vastgesteld. Voor de bloei en de kwaliteit van onze culturele activiteiten is het een *conditio sine qua non* dat individuele kunstenaars, instellingen en deskundigen zich aan de internationale maatstaven kunnen meten en optrekken. Daarvoor blijkt een ondersteuning van de kant van de overheid in veel gevallen onontbeerlijk te zijn. Uiteraard kan ook in eigen land de internationale culturele uitwisseling haar beslag krijgen. Dit kan bevorderd worden door het uitnodigen van buitenlandse kunstenaars of instellingen, de zogenoemde ‘haalfunctie’ van het cultuurbeleid. De marktvervangende rol van het overheidsbeleid is hierbij in de regel minder prominent aanwezig dan bij de eerder beschreven ‘brengfunctie’, de presentatie van de Nederlandse cultuur in het buitenland. Gegeven de internationale oriëntatie van de cultuur en ook de belangstelling en de nieuwsgierigheid van het publiek, haalt de ‘cultuurmarkt’ zelf veel internationale kunstenaars, publikaties en manifestaties naar ons land. Toch is ook hier de rol van de overheid

gewenst. Bijvoorbeeld bij het bevorderen dat buitenlandse culturele instellingen zich in ons land manifesteren. Of bij het opbouwen en onderhouden van zogenoemde culturele netwerken van personen en instituten op verschillende niveaus.

Hoe moet de waarde van de internationalisering voor de bloei en ontwikkeling van ons culturele leven nu beoordeeld worden? Alleen maar positief in het besef dat er een onmiskenbare kwalitatieve impuls van internationale culturele referentiekaders uitgaat? Dat de waarde van een intensieve culturele uitwisseling tussen de volken – ook in humanitair opzicht – buiten kijf staat?

Of zijn er ook minder positieve aspecten aan deze groeiende internationalisering te onderkennen, bijvoorbeeld voor de eerder genoemde karakteristieke opbouw van het Nederlandse culturele leven en zijn geschakeerde voorzieningen?

Mijns inziens moet niet het idee gaan ontstaan dat de ‘internationale maatstaf’ alleen zaligmakend zou zijn voor de ‘echte’ cultuur. Deze houding zou schade kunnen berokkenen aan de geschakeerdheid van ons culturele leven en ook aan de adequaatheid van onze culturele voorzieningen. Natuurlijk is deze mogelijke bedreiging afhankelijk van de discipline. In bijvoorbeeld het film- of het architectuurbeleid is dit niet zo aanwezig.

Maar bij onder meer de podiumkunsten is dit gevaar niet denkbeeldig. De zogeheten ‘top’orkesten zijn in de regel internationaal georiënteerd en bewegen zich ook op de internationale markt. Zo is het Koninklijk Concertgebouworkest, maar ook een gespecialiseerd ensemble als het Orkest van de Achttiende Eeuw in zijn functioneren inmiddels sterk afhankelijk geworden van deze internationale markt. Maar wanneer ook regionale orkesten eenzelfde rol zouden willen gaan vervullen, dan zou dat een ernstige verarming kunnen betekenen van ons muziekleven. Dat zou namelijk ten koste kunnen gaan van andere facetten van het muziekleven, zoals de relatie met het regionale culturele leven, de koorbegeleiding, het geven van concerten bij speciale gelegenheden et cetera.

Op het gebied van de musea geldt iets dergelijks. Niets kan zozeer afbreuk doen aan de waardevolle rol – de culturele functie – die een klein museum op plaatselijk of regionaal niveau vervult als de geforceerde dwang om ook een rol te spelen op wereldniveau. Wat niets afdoet aan de lofwaardigheid van het streven om te excelleren, of aan de ambitie om het beste te bereiken op het eigen gebied.

Wanneer het gaat om het internationaal opereren van instellingen zijn er meer redenen om enkele kanttekeningen te plaatsen.

Allereerst is er de conformerende werking die van de internationale markt kan uitgaan. Want de internationale markt is wel groot maar in bepaalde opzichten ook zeer eenzijdig omdat iedereen overal op hetzelfde moment hetzelfde wil: de ‘internationale trend’.

Een tweede gevaar van een overtrokken aandacht voor het internationale niveau ten koste van het nationale en het sub-nationale niveau is de diskwalificerende werking die ervan uit kan gaan. Deel hebben aan de internationale dimensie van het culturele leven betekent in een groot aantal gevallen dat het accent wordt verlegd van het zelf produceren van cultuur naar het importeren van cultuurproducten. Tot op zekere hoogte is dat verrijkend. Maar er is een grens, hoe moeilijk die ook precies valt vast te stellen. Voorbij die grens werkt cultuurimport niet langer verrijkend maar verarmend omdat daardoor de consumptieve houding ten opzichte van cultuur in onevenredige mate wordt versterkt ten opzichte van het eigen cultuurscheppende vermogen.

Het zal duidelijk zijn dat de opvattingen die ik in deze paragraaf heb ontvouwd direct in het verlengde liggen van wat ik eerder naar voren heb gebracht over de noodzaak om kwaliteit en verscheidenheid in zekere zin in functie van elkaar te zien. Ook in het cultuurbeleid kan in sommige situaties het betere de vijand zijn van het goede. Er kan dus gesteld worden dat de voortschrijdende internationalisering ons niet alleen noopt het buitenlandse culturele beleid te intensiveren, maar ons ook de verplichting oplegt de voor Nederland zo karakteristieke geschakeerdheid van het culturele leven – in de aanbod van cultuur, maar ook in de participatie, zowel in actieve als receptieve zin – te waarborgen. Men zou kunnen zeggen dat alleen als het ‘eigen huis op orde is’, de uitgangspositie gunstig is voor het voeren van een zelfbewust internationaal beleid.

Algemene beleidsvoornemens / samenvatting

4

In de vorige hoofdstukken is getracht inzicht te geven in de huidige ontwikkelingen op het gebied van de cultuur, het cultuurbeleid van de afgelopen jaren, de voor het beleid relevante bestuurlijke en organisatorische tendensen, en de algemene uitgangspunten die ten grondslag liggen aan het cultuurbeleid. Alvorens aan te geven welke specifieke beleidsmatige consequenties hier voor de sectoren: media, letteren en bibliotheken, cultuurbeheer, en kunsten aan verbonden worden, zal ik eerst ingaan op de algemene beleidsintenties voor het cultuurbeleid van de komende vier jaren.

Ogenschijnlijk gedijt de cultuur in Nederland goed. Als men de kunst- en cultuurbijlagen in de dagbladen, de groei van het bezoek aan de musea en de toename van het aantal landelijke en lokale radio- en tv-zenders als maatstaf neemt, dan stemt dit beeld zeker niet tot pessimisme. In eerste instantie lijkt er – naast begrijpelijkerwijs allerlei andere problemen van uiteenlopende aard en grootte – slechts één reden te zijn voor grote zorg: de slechte staat van ons culturele erfgoed. In het kader van het *Deltaplan Cultuurbehoud in Nederland* is reeds een eerste begin gemaakt deze vaak onthutsende achterstand aan te pakken.

Als men echter goed tot zich laat doordringen welke maatschappelijke ontwikkelingen zich nu al aan het voltrekken zijn, en welke vormen die de komende jaren kunnen aannemen, dan is er allerminst reden om in het cultuurbeleid pas op de plaats te maken en zich over te geven aan misplaatste gevoelens van tevredenheid. De steeds verdergaande internationalisering, de verandering van de samenstelling van de Nederlandse bevolking, de spectaculaire ontwikkelingen in de massacommunicatie, en de mogelijke verandering van de bestuurlijke verhoudingen zijn verschijnselen die aan onze cultuur – en aan het cultuurbeleid – zeker niet voorbij zullen gaan.

Zeker gezien de ervaring dat de uitvoering van beleid in de praktijk vaak een kwestie van lange adem is, is het zaak nu reeds te anticiperen op de veranderingen die op ons af komen. Vandaar mijn appel te investeren in onze cultuur. Niet alleen door het inzetten van talent en organisatievermogen. Ook is er naar mijn overtuiging in de toekomst een grotere financiële armslag nodig om de culturele opgaven waar wij voor staan aan te kunnen. Deze noodzakelijkheid kwam ook tot uitdrukking in de in het kader van deze nota uitgebrachte adviezen van de Raad voor de Kunst en de Raad voor het Cultuurbeleid. Een dergelijke investering is cruciaal voor ons land, niet alleen omdat de culturele beleving voor de individuele ontplooiing van iedere Nederlander van wezenlijk belang is, maar ook omdat van een bloeiende cultuur een bindende werking uitgaat, die essentieel is voor de samenleving als geheel.

Flexibiliteit

In het licht van het bovenstaande is het van belang dat er genoeg flexibiliteit in het beleid wordt ingebouwd zodat een adequaat antwoord kan worden gegeven op het snel veranderende patroon van voorkeuren en behoeften. In feite is dit ook een van de redenen om eens in de vier jaar het gehele cultuurbeleid integraal aan de orde te stellen.

Deze flexibiliteit wordt in het beleid bevorderd door bij de toekenning van meerjarige subsidies aan instellingen terughoudendheid te betrachten. Verder zal het totale subsidie-volume voor de structureel gesubsidieerde kunstinstellingen met 2,5 procent worden gereduceerd om zo een budget vrij te maken dat ingezet wordt om snel te reageren op actuele ontwikkelingen. Het gaat hierbij onder meer om het honoreren van verrassende initiatieven die te maken hebben met het veranderende karakter van onze cultuur. In het cultuurbehoud wordt de functie van deze ad hoc financiering eveneens versterkt.

De uitvoering van dit projectenbeleid zal geschieden door fondsen. Om te voorkomen dat het gevaar gaat ontstaan van een ongewenste institutionalisering op dit gebied, zullen de fondsen niet per vier jaar, maar jaarlijks gesubsidieerd worden. Verder zal de verzelfstandiging van de rijksmusea ertoe bijdragen dat deze instituten meer armslag geboden wordt, zodat de dynamiek van hun opereren wordt bevorderd.

Cultuur en samenleving

De processen van autonomisering en depolitisering van de cultuur hebben, te zamen met de soms té beschermende werking die in het verleden van de wijze van subsidiëring uitging, geleid tot een tendens die wel als het 'loszingen van de cultuur' is getypeerd. Zonder te willen treden in inhoudelijke bevoegdheden, vind ik wel dat de betrokkenheid van de samenleving en de cultuur op elkaar versterking behoeft. Dit is naar mijn mening niet alleen van belang voor de samenleving, maar ook voor de waarde van cultuuruitingen zelf.

Zo wil ik met deze nota het veranderende, heterogenere karakter van onze samenleving op de cultuurpolitieke agenda plaatsen. Het vergroten van de flexibiliteit is een eerste stap om het beleid aan deze maatschappelijke verandering aan te passen. In de komende jaren zal verder moeten worden gekeken welke consequenties deze ontwikkeling moet hebben voor het cultuurbeleid.

In de subsidiëring zullen aan het publieksbereik, de openbaarmaking, meer stringente voorwaarden worden verbonden. Waarbij niet alleen gedacht moet worden aan bezoekersaantallen, maar ook aan de mogelijkheden die televisieregistraties bieden en aan het uitspelen van succesvol gebleken repertoire. Verder zal de vraag vanuit de samenleving, zoals die bijvoorbeeld haar beslag kan krijgen in het opdrachtenbeleid, meer worden gehonoreerd.

Bij de advisering over het cultuurbeleid zal een grotere plaats worden ingeruimd voor de 'betrokken participant' om de verschijnselen van overspecialisering tegen te gaan en te voorkomen dat het debat over het cultuurbeleid te zeer een aangelegenheid van insiders wordt.

Er zal op worden toegezien dat cultuurinstellingen tevens zorgdragen voor substantiële eigen inkomsten teneinde op die manier hun maatschappelijk functioneren te stimuleren.

Om de helderheid in de verantwoordelijkheden te bevorderen zal bij activiteiten die voor een goed deel tot stand worden gebracht met particuliere inbreng een sponsorcode worden ontwikkeld. Ook zal worden nagegaan in hoeverre het instrument van de zelfregulering toepasbaar is in het cultuurbeleid.

Het cultuurbeleid is naar zijn aard marktaanvullend, soms zelfs marktcorrigerend. Bij de financiering van het beleid zullen ook de mogelijkheden van cofinanciering worden gebruikt. De subsidieverstrekking zal meer dan voorheen het karakter krijgen van het doen van een investering. De mogelijkheden die de 'markt' biedt zullen beter worden benut. Dit geldt bijvoorbeeld voor het nieuwe architectuurbeleid, maar ook voor een andere benadering van de zogenaamde cultuurindustrie.

Hierbij zal nauwer worden samengewerkt met het ministerie van Economische Zaken.

Bij de uitvoering van het beleid moet meer ruimte worden gecreëerd voor de complementaire verantwoordelijkheden van de verschillende overheden. Dit zal de plaatselijke of regionale inbedding van de cultuurvoorzieningen ten goede komen. Hiertoe zal ik het initiatief nemen.

Het aanbod

⌘ Ondanks de grotere aandacht voor de afname moet geconstateerd worden dat het cultuurbeleid toch vooral aanbodbeleid is. Kern van het beleid blijft namelijk dat gunstige voorwaarden worden gecreëerd voor het scheppen en behouden van cultuur. Kwaliteit en verscheidenheid gelden in eerste instantie als de selectiecriteria voor het verkrijgen van overheidssteun. Dit is in het voorstel van de Wet op het specifiek cultuurbeleid ook zo neergelegd.

⌘ Het is zaak ervoor te zorgen dat het verschijnsel van de verdelende rechtvaardigheid niet dominant wordt voor het subsidiebeleid. Er moet naar gestreefd worden voldoende differentiatie te waarborgen in het totaalaanbod. Vooral in de confrontatie met buitenlandse cultuuruitingen van internationaal niveau is het credo 'versterk je sterke punten' een aansporing die opvolging verdient. Bovendien is in dit verband de nuchtere constatering op haar plaats dat grote steden bij uitstek het klimaat bieden waar de cultuur het beste gedijt. Zo mogelijk zal bij het vestigingsbeleid aangesloten worden bij de *Vierde nota voor de ruimtelijke ordening*.

In het filmbeleid zal ervoor worden gezorgd dat het cinematografische talent meer dan voorheen zal bijdragen aan het aanbod van de a.v.-sector, waar ook het Nederlandse aandeel een grotere rol moet gaan vervullen. Dit wordt onder meer door het Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties verder bevorderd.

In het collectiebeheer zal een zorgvuldige, maar scherpe selectie van het culturele erfgoed geboden zijn. Wil de opdracht in het kader van het *Deltaplan Cultuurbehoud* te overzien zijn, dan is het noodzakelijk dat de beleidsprioriteit op dit moment ligt bij het veiligstellen van de meest essentiële delen van het cultuurbezit voor het nageslacht.

Participatie

In het participatiebeleid wordt beoogd in beginsel ieder lid van de samenleving, ongeacht de sociale of culturele afkomst, of de maatschappelijke positie, de mogelijkheid te bieden deel te nemen aan culturele activiteiten. Vandaar dat bij de beleidsbeslissingen aspecten van sociale en geografische spreiding altijd moeten meespelen. De bestaande prijs- en kortingsregelingen blijven van kracht, terwijl op enkele terreinen, die hiervoor het eerst in aanmerking komen, de invloed van de toegangsprijzen (verder) onderzocht wordt en getoetst wordt aan de spreidingsdoelstelling.

De culturele functie van instellingen zal nauwkeuriger dan voorheen in te onderscheiden taken uiteengelegd worden. Dit is van groot belang om de verscheidenheid aan activiteiten te vergroten en te garanderen dat niet alleen spectaculaire, maar ook voor de cultuurdeelname essentiële aspecten als cultuureducatie, ondersteunende activiteiten of samenwerking met andere plaatselijke of regionale culturele voorzieningen, voldoende aandacht krijgen.

De cultuureducatie binnen het reguliere onderwijs is vanzelfsprekend van groot belang. Daarom ben ik met mijn collega van O&W in gesprek over de manier waarop de positie van de culturele vorming in het onderwijs kan worden versterkt. In dit overleg wordt ook aandacht geschonken aan de verzorgingsstructuur, met name aan de taak van het Landelijke Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige Vorming.

Voorals de televisie vervult bij de spreiding van cultuuruitingen een onmisbare rol. Televisieprogramma's bereiken niet alleen een groot maar ook een in sociaal opzicht breed samengesteld publiek. Ik zal er dan ook naar blijven streven een substantieel aanbod van culturele programma's door de publieke omroep te laten verzorgen. Ik hecht verder grote waarde aan het verder versterken van de relatie tussen de podiumkunsten en de televisie.

Bovendien zullen openbare bibliotheken het tot hun taak gaan rekenen om registraties van culturele opvoeringen in hun collectie op te nemen en voor uitlening beschikbaar te stellen.

Verder zal er beleidsprioriteit worden toegekend aan de cultuurbeoefening door amateurs, zeker nu gebleken is hoezeer het actief deelnemen aan cultuur ook de receptieve participatie bevordert, en er zal een steunpunt vrouwen en cultuur worden opgericht.

Zowel de literaire als de algemene leesbevordering krijgen extra aandacht, waarbij de categoriale leesbevordering van literatuur in het Nederlands bij mensen met een niet-Nederlandse achtergrond op extra steun mag rekenen.

Het internationale beleid

Naast de versterking en verdere ontwikkeling van het nationale cultuurbeleid is ook een intensievere inspanning noodzakelijk om de contacten met het buitenland te versterken en de Nederlandse positie op het internationale forum meer te profileren. Die inspanning moet op verschillende manieren vorm en inhoud krijgen.

Allereerst moet het nationale en buitenlandse cultuurbeleid meer geïntegreerd worden om recht te doen aan de toenemende betekenis van de internationale dimensie van het cultuurbeleid en ook om ruimte te bieden voor kwaliteitsverbetering van het behoud en de schepping van cultuur in eigen land. Vervolgens moet ook een grotere inspanning worden geleverd om de Nederlandse cultuur in het buitenland te presenteren. Dit kan in eerste instantie gebeuren op het niveau van de culturele instellingen zelf. Die instellingen is bij de voorbereiding van deze nota ook expliciet gewezen op hun internationale functie.

Bij de culturele presentatie van Nederland in het buitenland is meer coördinatie vereist. Vandaar dat samen met het ministerie van Buitenlandse Zaken nagegaan wordt of voor de beleidsuitvoering een nieuw instituut voor de buitenlandse culturele betrekkingen moet worden opgericht.

De praktijk heeft verder uitgewezen dat het investeren in zogeheten netwerken veel rendement oplevert. Deze aanpak zal dan ook worden gecontinueerd en uitgebreid. Een belangrijk accent in mijn internationale beleid zal ook worden gelegd op de culturele samenwerking met de landen in Midden- en Oost-Europa. De ingrijpend gewijzigde politieke en maatschappelijke verhoudingen in Europa zijn voor mij aanleiding een specifiek programma van samenwerking met een aantal van deze landen te ontwikkelen. Met dit programma is in 1991 reeds een begin gemaakt. Met een aantal landen zullen in de komende periode, met steun van de culturele instellingen in Nederland, projecten gerealiseerd worden op het gebied van onder meer het kunstmanagement, de tv-opleiding, het ballet, de beeldende kunst, de monumentenzorg en het bibliotheekwerk.

De afgelopen jaren is het inzicht gegroeid dat er ook een gezamenlijke internationale verantwoordelijkheid moet worden gevoeld voor het 'werelderfgoed'. Voor het opereren van Nederland binnen de Raad van Europa en de Unesco zullen meer middelen beschikbaar worden gesteld.

Een bijzonder punt van zorg geldt de positie van de taalgebonden cultuur. Door de internationalisering – waarvoor bijvoorbeeld een niet-taalgebonden cultuurvorm als de beeldende kunst niets hoeft te vrezen, zelfs positieve stimulansen ervan ondervindt – is een grotere beleidsaandacht voor deze disciplines gewenst. Onder meer zal het vertalingenbeleid worden geïntensiveerd en met Vlaanderen zal nauwer worden samengewerkt.

Inrichting cultuurbeleid

Er bestaat een nauwe relatie tussen behoud, schepping en verspreiding. Bij instellingen, zoals het Filmmuseum, het Architectuurinstituut en de rijksmusea komt dit ook tot uitdrukking. Het is naar mijn mening gewenst dat die ook bij de inrichting van het beleid beter tot haar recht komt. Hierover het volgende.

Een groot aantal jaren heeft de cultuursector van CRM en later van WVC bestaan uit twee gescheiden beleidsterreinen. Het terrein dat zich bezighield met het verleden: het cultuurbehoud, en het terrein waar de zorg voor het heden gestalte kreeg: de kunsten. Deze status quo werd doorbroken toen in 1985 het mediabeleid en in 1989 het bibliotheekbeleid in de cultuursector werden opgenomen. Het werd steeds duidelijker dat er een vitale inhoudelijke samenhang bestaat tussen bijvoorbeeld de sectoren film en televisie, bouwkunst en monumentenzorg, beeldende kunst en de kunstmusea, en de podiumkunsten en de muziekvoorziening binnen de omroep. Ik wil dat op korte termijn ook bij de inrichting van het beleid deze samenhang per discipline beter tot uitdrukking komt.

Het versterken van de samenhang tussen behoud, schepping en distributie heeft ook gevolgen voor de wijze van advisering. Mijns inziens is het noodzakelijk dat de adviesorganen op het terrein van het cultuurbeleid samengebracht worden in één Raad voor het Cultuurbeleid. Bij de advisering over toekomstige Nota's Cultuurbeleid verdient een integrale benaderingswijze de voorkeur. Van de nieuwe raad zullen in elk geval de Raad voor de Kunst en de Raad voor het Cultuurbeheer deel gaan uitmaken. Maar bij de uitwerking van mijn voornemen zullen ook de Raad van advies voor Bibliotheekwezen en Informatieverzorging en de Mediaraad betrokken worden. Over de vorm van de nieuwe Raad voor het Cultuurbeleid zal nader overleg plaatsvinden.

Financiën

Voor de financiële vertaling van deze algemene beleidsvoornemens zij verwezen naar de financiële paragraaf aansluitend aan de sectornota's over de media, letteren en bibliotheken, het cultuurbeheer, en de kunsten.

Opname tijdens de repetitie van de opera Aida in sporthal Amsterdam-Zuid.

De bibliotheek van Artis staat geheel ten dienste van wetenschappelijk onderzoek en is onderdeel van de Universiteit van Amsterdam.

S e c t o r n o t a media, letteren en bibliotheken

Inleiding

I

Deze sectornota heeft betrekking op het beleidsterrein van de elektronische media en de foliomedial.

Het gaat dan op hoofdlijnen om het beleid op de terreinen van de omroep, de pers, de letteren en het (openbaar) bibliotheekwerk.

Karakteristieken van het beleid

2

Het gehele terrein wordt ten principale beheerst door voor onze samenleving fundamentele beginselen: vrijheid van meningsvorming en vrijheid van meningsuiting en daaraan gerelateerde vrijheden van informatiegaring en informatieverschaffing.

Algemeen wordt aangenomen dat het genot van vrijheidsrechten niet alleen door de overheid moet worden geëerbiedigd; ook moet de mogelijkheid worden bevorderd om van die vrijheden gebruik te maken. Het is de taak van de overheid om de pluri-formiteit en de onafhankelijkheid van de informatievoorziening actief te waarborgen. Deze opvatting komt voort uit het besef dat het niet alleen de overheid is die inbreuk kan maken op het recht van vrijheid van meningsuiting, maar dat ook economische ontwikkelingen op de mediamarkt dit recht feitelijk kunnen aantasten.

Deze overheidsrol leidt beleidsmatig tot het bewaren van afstand ten opzichte van de inhoud en tot een bestuurlijk-instrumentele benadering waarbij beslissings- en uitvoeringsbevoegdheid voor een groot aantal zaken wordt ondergebracht bij op afstand van de overheid geplaatste organen als het Commissariaat voor de Media, het Bedrijfsfonds voor de pers, het Fonds voor de Letteren en de Stichting Nederlands literair produktie- en vertalingenfonds. Eveneens wordt waar nodig gewerkt met generieke middelen van marktordening, marktaanvulling en marktcorrectie en aangesloten op algemeen geldende economische en financiële maatregelen. Dat loopt van een marktordenende invalshoek voor de commerciële omroep tot het hanteren van het auteursrecht als beleidsinstrument en van het laagst mogelijke btw-tarief voor boeken, kranten en periodieken tot de vaste boekenprijs als vorm van generieke steunmaatregel. Het beleidsinstrumentarium van andere departementen wordt daarbij vanuit een cultuurpolitieke invalshoek beïnvloed. Beïnvloeding en bijsturing van het beleid van de Europese Commissie behoort daar ook toe. In deze benadering past ook, als alternatief voor ingrijpen door de wetgever, het stimuleren van (markt)-partijen om door middel van afspraken, overeenkomsten en zelfregulering door henzelf en/of de overheid gewenste richtingen te kiezen en accenten aan te brengen,

waardoor een rechtstreeks ingrijpen van de overheid wordt ondervangen en het gewenste resultaat toch wordt bereikt. Kenmerkend voor het terrein van de elektronische en foliomedialia is de meervoudige benadering van publieksgroepen. In de nota's over de publieke omroep, het letterenbeleid en het bibliotheekbeleid wordt dan ook telkens de gerichtheid op zowel een breed publiek als op specifieke delen van het publiek naar voren gehaald als een gegeven waarmee in de beleidsbepaling op deze terreinen rekening moet worden gehouden. Het gaat om media die zich in hun functioneren zowel op een massapubliek als op specifieke doelgroepen richten.

In uitgebrachte deelnota's, brieven en standpuntbepalingen over de publieke omroep, persaangelegenheden, letteren en bibliotheken is voor de verschillende onderdelen van het mediaterrain uiteengezet tot welke concrete maatregelen dit heeft geleid, c.q. nog zal leiden. Aan de basis van al deze nota's staat het hierboven aangegeven beleidskader dat door de grondrechten wordt aangereikt. Het merendeel van de beleidsmaatregelen is gericht op het mogelijk maken van een aanbod. In toenemende mate ontstaat echter het besef dat juist in de sfeer van de massamedia niet alleen de omvang van het aanbod of de toegankelijkheid ervan voor het publiek beleidsaandacht vraagt, maar dat meer aandacht uit moet gaan naar de kwaliteit van het aanbod en de kwaliteit van de keuze die de consument uit het aanbod doet.

Het presenteren van een gemeenschappelijk beleidskader moet van de andere kant niet leiden tot een overtrokken en onrealistische notie van een uniform en volledig geïntegreerd mediabeleid.

Op het niveau van grondslagen en uitgangspunten is er sprake van een grote samenhang; op het niveau van de bestuurlijke beleids- en uitvoeringspraktijk vereisen omroepbeleid, persbeleid, bibliotheekbeleid en het beleid ten aanzien van het boekenvak en de letteren ieder voor zich, gezien de eigen aard van deze media, concrete op het specifieke terrein toegesneden maatregelen.

Omroep, pers, boeken en openbare bibliotheken zijn culturele voorzieningen met een eigen intrinsieke culturele inhoud en betekenis. Op grond van die culturele lading zijn ze ook te hanteren als uitingen van of instrumenten voor een specifiek cultuurbeleid. Daarnaast dient uitdrukkelijk onderkend te worden dat er inhoudelijke en functionele relaties en samenhangen zijn met buiten het directe mediaterrain gelegen delen van het cultuurbeleid, zoals de podiumkunsten, de film en met de vraagstukken van conservering en behoud.

Voor het mediaterrain betekent het bovenstaande een bestuurlijk-beleidsmatige aandacht op twee niveaus: er is enerzijds de verantwoordelijkheid voor het bestel van de omroep, de pers, het boekenvak en de bibliotheken, anderzijds is er de verantwoordelijkheid voor het functioneren hiervan als specifieke cultuurvoorzieningen. Impliciet is in het voorgaande al aangeduid dat het beleid op het mediaterrain zich bezighoudt met alle facetten van de beleidsonderdelen, zij het met wisselende intensiteit en met een variërend instrumentarium. De bemoeienis kan als volgt in kernwoorden worden aangeduid.

Aanbodkant

Kernwoorden: volledig programma – pluriform en veelzijdig – kwalitatief verantwoord – voor allen – doelgroepsegmentatie.

Distributiekant

Kernwoorden: kanalen verschaffen en openhouden – marktregulering – bij schaarste toewijzings- en instandhoudingsbeleid.

Afnamekant

Kernwoorden: toegankelijk – mediumcompetent gebruik – kopen/huren/lenen/kopiëren – aanvullend ten opzichte van elkaar in plaats van concurrerend.

Omroep

3

Vooraf

3.1

In juni 1991 is de *Nota publieke omroep in Nederland* uitgebracht. De cultuurpolitieke functie van de omroep komt hierin uitvoerig aan de orde, waarbij aan centrale thema's van het cultuurbeleid, zoals kwaliteit, verscheidenheid, participatie, culturele identiteit enzovoort aandacht wordt besteed. In die zin is de nota te beschouwen als een sectorbijdrage *avant la lettre* aan de Nota Cultuurbeleid. Het onderstaande dient derhalve in de eerste plaats opgevat te worden als een samenvatting van de *Nota publieke omroep in Nederland* inzake enige algemene aspecten van het cultuurbeleid. Daarna wordt zo mogelijk een actualisering gegeven van de verschillende in gang gezette ontwikkelingen. Bij brief van 15 april 1992 heeft het Kabinet een vervolg gegeven op bovengenoemde nota, dat tevens een reactie is op het advies van de commissie Donner. Hiermee is aan de publieke omroep de gevraagde politieke duidelijkheid over de voorwaarden voor zijn ontwikkeling gegeven en wordt tevens een zogenaamd duaal etherbestel geïntroduceerd. Na overleg met de Kamer zal één en ander worden uitgewerkt in de tweede fase van wetgeving tot wijziging van de Mediawet.

Publieke omroep

3.2

De publieke taak van de omroep kan kortweg als volgt worden geformuleerd: de publieke omroep – zowel televisie als radio – dient een veelzijdig aanbod te verzorgen voor een breed publiek, gebaseerd op een eigen standaard voor de pluriformiteit en de kwaliteit van dat aanbod; dit aanbod dient belangstelling te wekken van de gehele bevolking. In Nederland wordt dit veelkleurige aanbod verzorgd door grote en kleine sociale, culturele en levensbeschouwelijke organisaties. Deze beschrijving van de publieke-omroep taak is gebaseerd op cultuurpolitieke

keuzen. Het belang van publieke televisie en radio voor de informatie- en cultuurvoorziening van alle inwoners van ons land is evident. Derhalve wordt een gerichte verkleining en specialisatie van het aanbod op (politieke) informatie en cultuur afgewezen. Een dergelijke specialisatie van het aanbod is niet de aangewezen weg voor mijn streven om waardevolle programma's bij een breed publiek onder de aandacht te brengen.

Nu commerciële omroep in Nederland mogelijk is, doet de vraag zich voor of van het commerciële aanbod een bijdrage verwacht mag worden aan de pluriformiteit van het informatie- en cultuuraanbod. In de *Nota publieke omroep in Nederland* is reeds geschreven dat het niet realistisch is om op zo'n kleine markt als de Nederlandse op dit punt hoge verwachtingen te hebben. Daarmee is niet gezegd dat de commerciële omroep geen bijdrage zal leveren. Naar redelijkerwijs te verwachten is, zal deze echter niet substantieel zijn. Deze vorm van omroep is naar zijn aard nu eenmaal op een ander doel gericht: het verwerven van een kijkerspubliek ten behoeve van de advertentiemarkt en het genereren van winst voor de aandeelhouders van zo'n omroepbedrijf.

Met het voorafgaande is het kader aangegeven voor de wijze waarop beginselen als verscheidenheid en participatie in de Nederlandse publieke omroep gestalte krijgen. Het begrip *verscheidenheid* wordt in de eerste plaats geconcretiseerd in het zogenaamde volledig programmavoorschrift waarin is geregeld dat naast verstrooiing en informatie een substantiële culturele programmering verzorgd dient te worden (20 procent van het totale aanbod). Binnen de culturele programmering zelf krijgt de verscheidenheid gestalte door een brede definiëring van programmacategorieën die daartoe gerekend kunnen worden. De definiëring is zelfs zo breed dat ik in de *Nota publieke omroep in Nederland* heb voorgesteld een meer aangescherpt programmavoorschrift te laten vigeren voor een aanbod van kunstenprogramma's (10 procent van het totale aanbod). Ook dan nog is sprake van een ruimhartige en pluriforme definiëring van hetgeen daartoe gerekend kan worden.

Het *bereik* van de publieke omroep wordt geconcretiseerd in de wijze waarop het programma-aanbod van alle publieke zendgemachtigden te zamen – waaronder de minder populaire programmacategorieën – wordt geprogrammeerd. Het NOS-meerjarenplan voor televisie opteert in dit licht voor een programmering waarbij op de zogenaamde prime time-uren naast programma's voor een breed publiek uitdrukkelijk voldoende tijd en plaats wordt ingeruimd voor programma's voor een kleiner publiek waarbij de kijkdichtheid een ondergeschikte rol speelt. Het NOS-plan voor radio pleit overtuigend voor de noodzaak van een stringente zenderkleuring om een publieksaantrekkelijk aanbod op de radio te verzorgen.

In beide gevallen wordt – *grosso modo* – het streven naar een optimalisering van het bereik van de culturele programmering gerealiseerd.

Goede voorwaarden voor de verscheidenheid in en het bereik van de publieke culturele programmering bieden op zichzelf nog geen waarborg voor de *kwaliteit* van het aanbod. Het laatste heeft allereerst te maken met het programmatisch

ambitie-niveau van de omroeporganisatie zelf. De instrumenten waarover een minister van Cultuur op dit punt beschikt, zijn beperkt. Een verregaande zorg in dezen verdraagt zich immers niet met de afstand die de overheid in acht dient te nemen ten aanzien van de inhoud van de programma's zelf. De Mediawet heeft niettemin op het terrein van de culturele programmering een adequaat gebleken instrument geïntroduceerd in de vorm van het Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties. Het behoort uitdrukkelijk tot de strategie van het fonds om in de breedte te werken en een algehele verhoging van het niveau van de culturele component op de publieke televisie te bevorderen. Gezien het belang van het fonds heb ik in de *Nota publieke omroep in Nederland* aangekondigd in de komende jaren de financiering ten minste op het niveau van 28 miljoen gulden te handhaven.

Samenvattend moge blijken dat aangescherpte programmatische voorschriften, programmeringsbeleid van de omroepen en het Stimuleringsfonds de belangrijkste instrumenten vormen om op het terrein van de culturele programmering een aanbod van substantiële omvang en kwaliteit te bevorderen en een relatief hoge publieksparticipatie te garanderen.

Met radio en televisie zijn onlosmakelijk *internationale aspecten* verbonden. Op Europees niveau is inmiddels grote bezorgdheid ontstaan over de toevloed van programma's van buiten Europa op de Europese beeldschermen. Dit geldt in de allereerste plaats voor Amerikaanse programma's die in grote omvang en bovendien relatief goedkoop kunnen worden aangekocht. Internationalisering in die zin is een gegeven dat eerder bestreden dan bevorderd dient te worden. Het vraagstuk ligt al enige tijd niet meer op nationaal niveau, maar op Europese niveau: hoe kan een zekere mate van Europees aandeel en daarmee van *Europese identiteit* in het omroepaanbod – publiek en commercieel – gegarandeerd blijven? De lidstaten van de EG hebben daarom besloten tot een zogenaamd Europees programmavoorschrift dat in de Mediawet zal worden opgenomen: de zendtijd van een omroeporganisatie dient voor ten minste 50 procent gereserveerd te worden voor Europese producties. Hiermee wordt overigens nog niet een substantieel Europees aanbod van (hoogwaardige) culturele programma's gestimuleerd. Ook in dit licht bezien is het bestaan van het Stimuleringsfonds, dat statutair voorziet in de mogelijkheid van coproductie met andere Europese landen, van het hoogste belang:

Tot de internationale aspecten horen ook de relatie met Vlaanderen en de rol van de Wereldomroep. De Kamer heeft gevraagd de relatie met de Vlaamse omroep en de rol die de Nederlandse Taalunie hierin kan spelen nader uit te werken. Daartoe is inmiddels de NOS verzocht hierover te rapporteren. De Wereldomroep wil een meer uitgesproken rol gaan vervullen in de export van Nederlandse cultuur door het verzorgen en uitzenden van informatieve uitzendingen over het nationale kunst- en cultuurleven. Ik heb de Mediaraad gevraagd ter zake te adviseren.

Het is nodig de relatie tussen omroep en andere sectoren van het cultuurbeleid verder tot ontwikkeling te brengen. In dat kader zijn in de *Nota publieke omroep in Nederland* onderwerpen als de relatie tussen kunstwereld en omroepwereld, de muziekvoorziening voor de omroep, de archivering van audiovisueel materiaal en de relatie tussen film en televisie behandeld. Over enkele onderwerpen zijn onder meer aan de Raad voor de Kunst en de Mediaraad adviezen gevraagd. Hieronder wordt in het kort een geactualiseerde stand van zaken geschetst.

Specifieke onderwerpen

3-3

a Relatie kunsten en media

In november 1991 is de Raad voor de Kunst en de Mediaraad te zamen advies gevraagd over dit onderwerp. Het gaat hier niet alleen om de vraag hoe een representatief beeld van de (gesubsidieerde) podiumkunsten op de televisie in concreto artistiek en organisatorisch te realiseren is, maar ook hoe de in de kunsten-sector aanwezige creativiteit ingezet kan worden voor de productie van de programma's. De Mediaraad heeft inmiddels zelfstandig een advies opgesteld dat mij teleurgesteld heeft en mijns inziens geen bijdrage levert aan een oplossing van de vraagstukken die ik in mijn *Nota publieke omroep in Nederland* heb geschetst. De Raad voor de Kunst heeft aangekondigd – vanwege het belang van het onderwerp – diepgaand aandacht aan de adviesaanvraag te besteden. Hij zal in de loop van dit jaar een advies uitbrengen.

b Omroeporkesten

Eveneens in november 1991 is aan de NOS en het Muziekcentrum van het NOB gevraagd gezamenlijk advies uit te brengen over de presentatie van muziek op radio en televisie. Centraal stond daarbij de vraag of de huidige muziekvoorziening niet veel meer voor televisieproducties moet worden aangewend, of nog breder, dat met de beschikbare geldmiddelen juist meer en andere activiteiten op de televisie gefinancierd moeten worden.

De NOS en het Muziekcentrum hebben inmiddels in een eerste reactie aangekondigd pas proportionaliteitsafwegingen te kunnen maken na grondige analyse en diepgaande studie. Zij hebben zich bereid verklaard deze de komende maanden alsnog te verrichten. Dit houdt in dat de Raad voor de Kunst en de Mediaraad nog niet het door mij gevraagde commentaar hebben kunnen geven op het advies.

c Relatie film en televisie

Er is geen commentaar gekomen van de Raad voor de Kunst op mijn suggestie in de adviesaanvraag kunstbeleid 1993-1996 om zo mogelijk 5 miljoen gulden van de beschikbare gelden voor het Muziekcentrum voor de omroep te besteden aan activiteiten in de filmsector. De raad wacht in dezen op het advies van de NOS en het Muziekcentrum van het NOB die van mijn suggestie op de hoogte zijn gesteld.

d Kunstkanaal

Door de Stichting Kunstkanaal worden in een aantal plaatsen in ons land kunstprogramma's op de kabel uitgezonden. Uit de rente-opbrengst algemene omroepreserve is door het ontbreken van gelden op de kunstenbegroting enige jaren subsidie aan deze Stichting verleend. Daar een voorziening als Kunstkanaal ten principale niet (structureel) uit mediagelden kan worden gesubsidieerd, zal de subsidie aan het Kunstkanaal ten laste van de kunstenbegroting worden gecontinueerd.

e Audiovisuele sector

In overleg met mijn collega van Economische Zaken is het in de *Nota publieke omroep in Nederland* aangekondigde Audiovisuele Platform inmiddels opgericht. Dit platform stelt zich als intermediair tot doel de Nederlandse audiovisuele software sector – inclusief de omroep – optimaal van Europese stimuleringsmaatregelen op het terrein van de audiovisuele media gebruik te laten maken. Tot de intermediaire functie reken ik ook het gezamenlijk uitbrengen van adviezen aan de overheid en anderen.

Mijn bijdrage aan het Europese coproductiefonds Eurimages heb ik verhoogd tot 1,5 miljoen gulden per jaar. Voor andere initiatieven op het gebied van de Europese samenwerking verwijs ik naar het onderdeel film in de sectornota Kunsten.

Pers

4

Dagbladen en opinieweekbladen hebben vanaf hun ontstaan een publieke taak. Deze persorganen bevatten immers in belangrijke mate nieuws, analyse, commentaar en achtergrondinformatie over een gevarieerd deel van de maatschappelijke actualiteit. Daartoe hoort van oudsher ook het signaleren en becommentariëren van kunst- en cultuuruitingen, of het nu gaat om boeken en literatuur, podiumkunstitvoeringen of films en televisieprogramma's. Het bieden van achtergrondinformatie op het terrein van cultuur is het laatste decennium uitgegroeid tot een prestigieuze dienstverlening aan de lezers van veel dagbladen, met name in de vorm van wekelijkse bijlagen. Columns en korte essays van Nederlandse schrijvers in de dag- en weekbladpers zijn inmiddels verheven tot een door het publiek zeer gewaardeerd literair genre. Door het substantiële aanbod van dag- en opiniebladen heeft het publiek een behoorlijke keus in het kiezen en kopen van de bladen waar men zich wat inhoud en kwaliteit betreft het meest bij thuis voelt. Het bereik van deze bladen is dan ook groot te noemen: zo leest 90 procent van de huishoudingen dagelijks de krant.

Voor zover de overheid op dit terrein intervenueert, doet zij dit met het oog op het handhaven en bevorderen van de pluriformiteit in de pers. Daarbij is het motief niet zozeer de verscheidenheid in de culturele informatie, maar vooral de pluriformiteit

in het belang van de politieke meningsvorming. Deze steunverlening geschiedt door het Bedrijfsfonds voor de pers door middel van gerichte (individuele steunverlening) en gericht-generieke (Compensatieregeling voor Dagbladen) maatregelen. Vermeldenswaard is nog het Fonds voor bijzondere journalistieke projecten. Doelstelling van dit fonds is om journalistieke projecten, die tijdrovend van aard en hoogwaardig van kwaliteit zijn, en die zonder extra financiële steun waarschijnlijk niet tot stand komen, van een financiële bijdrage te voorzien.

Letteren

5

Op 4 juli 1990 is aan de hand van de *Nota Letterenbeleid* (11, 20 928, nr. 2), de zogeheten *Letterenbrief* (11, 20 928, nr. 4), en het daarover uitgebrachte advies van de Raad voor de Kunst van 18 juni 1990 mondeling met de Tweede Kamer overleg gevoerd over het letterenbeleid voor de komende jaren. Als gevolg van het in werking treden per 1 januari 1992 van de gewijzigde regeling van de leenvergoeding is geen bijdrage uit de algemene middelen meer verschuldigd aan de leenvergoeding. Het bedrag van 5 miljoen gulden dat voordien daarvoor in de begroting was opgenomen, is conform de voorstellen in de *Letterenbrief* toegevoegd aan het begrotingsartikel voor het specifieke letterenbeleid. De hoofdlijnen van het beleid, zoals dit in het overleg met de Tweede Kamer is besproken en dus ook de financiële vertaling hiervan, zijn daarmee vastgesteld. Dit houdt in dat het specifieke letterenbeleid, het generieke boekbeleid en de bevordering van de leescultuur op basis hiervan worden uitgevoerd.

Als vervolg op de uitkomsten van het gevoerde overleg en de advisering is voor de periode waarop deze sectornota betrekking heeft (1993-1996) een meerjarenbestedingsplan opgesteld. In dit plan worden de financiële voornemens zoals ze in de *Letterenbrief* zijn opgenomen, geconcretiseerd, waarbij de daar geformuleerde voornemens op de voet worden gevolgd. Deze concretisering is in de vorm van een adviesaanvraag voorgelegd aan de Raad voor de Kunst die in zijn advisering over het Kunstenplan in de paragraaf over het letterenbeleid zich positief over het bestedingsplan heeft uitgesproken.

Op grond van de discussie met de Kamer en de bovengenoemde advisering is de meerjarenbegroting op enkele onderdelen bijgesteld. Deze bijstelling heeft betrekking op de besteding van de incidenteel in 1992 vrijkomende middelen (ongeveer 1,9 miljoen gulden), waarvoor, conform het advies, een beperkt aantal grotere doelen is gevonden (onder andere conserverings- en archiveringsproject bij het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum).

Letterenbeleid op hoofdlijnen

5.1

Zoals hierboven al geschreven, zijn de hoofdlijnen van het letterenbeleid voor de jaren 1993 tot en met 1996 gebaseerd op de *Nota Letterenbeleid*, de *Lettrenbrief*, het advies van de Raad voor de Kunst en het resultaat van het overleg met de Tweede Kamer. Samengevat komt dit erop neer dat op een drietal niveaus uitvoering wordt gegeven aan het letterenbeleid.

- a Het specifieke letterenbeleid dat erop gericht is de Nederlandse en Friese literatuur te bevorderen door:
 - specifiek voor auteurs getroffen maatregelen ter bevordering van het tot stand komen van literaire werken;
 - specifiek voor de bevordering van bepaalde literaire uitgaven en produkties in het leven geroepen voorzieningen;
 - specifiek op kennis en behoud van de literair-historische canon gerichte voorzieningen.
- b Het generieke boekbeleid dat gericht is op alle aspecten van aanbod, distributie en afname op het terrein van het (commerciële) boekenvak.
- c Het bevorderen van de leescultuur, waarbij het beleid gericht is op de inbreng van de literaire component van het bredere leesbevorderingsbeleid.

Accenten

5.2

Internationale ontwikkelingen

5.2.1

Vertaalbeleid

Het wegvallen van de Europese binnengrenzen op politiek, economisch en monetair terrein is reden te over om tot een actievere internationale samenwerking en uitwisseling op cultureel gebied te komen. Ook de maatschappelijke en politieke ontwikkelingen in de landen van het voormalige Oostblok bieden tal van kansen om tot culturele uitwisseling te komen. Op het letterenterrein zal aangesloten worden bij de bredere culturele samenwerking die reeds in gang is gezet. In de *Notitie openbaar bibliotheekwerk* is reeds opgemerkt dat ook hier een actieve taalpolitiek geboden is. Belangrijke punten in een internationale taalpolitiek zijn het vertalingenbeleid en de uitwisseling en permanente bijscholing van vertalers. De uitvoering van het vertalingenbeleid berust bij de stichting Nederlands literair productie- en vertalingenfonds, die op 9 december 1991 formeel werd opgericht. De beleidsvoering geschiedt in samenwerking met de Vlaamse administratie. De coördinatie vindt onder meer in Taalunie-verband plaats.

Aan buitenlandse vertalers in het Nederlands zal door middel van het in Amsterdam gevestigde Vertalershuis gastvrijheid en woonverblijf worden geboden opdat zij door verblijf in Nederland zelf hun taalvaardigheid op hoog en eigentijds niveau kunnen brengen. Hiervoor is inmiddels structureel dertigduizend gulden beschikbaar gesteld.

De Nederlandse Taalunie

Na tien jaar werken is de verdragsunie kritisch gezien en is op basis van een evaluatie een heroriëntatie ingezet die in de komende periode haar afronding moet krijgen. De 'Europese uitdaging' heeft het inzicht bevestigd dat Vlaanderen en Nederland voortvarend moeten samenwerken in een gezamenlijke en krachtige internationale taalpolitiek in het raam van een op elkaar afgestemd internationaal cultuurbeleid. De uitwerking daarvan in een Taalunie-beleid dat minder bureaucratisch en meer slagvaardig is, zal in het reorganisatieplan haar beslag moeten krijgen.

Leesbevordering

5.2.2

Het lot van het cultureel hoogwaardige boek is nauw verbonden met het reilen en zeilen van de hele boekenmarkt. Dat is een sterk argument om uit cultureel oogpunt de hele boekenmarkt te volgen en ook het lezen van alle genres boeken te bevorderen. Op het brede leesbevorderingsbeleid wordt ingegaan in hoofdstuk VII van deze sectornota. Op deze plaats in het hoofdstuk Letteren wordt specifiek aandacht besteed aan het bevorderen van het lezen van literatuur.

De intensivering van het leesbevorderingsbeleid van literaire werken zal in de komende jaren gevonden moeten worden in de uitbreiding en de structurering van de samenwerking van alle betrokken partijen en een geïntegreerde inzet van oude en nieuwe middelen (bijvoorbeeld ook de plaatselijke pers, de lokale en landelijke omroep). Verdieping van de kwaliteit van de vraag zal daarbij permanent prioriteit hebben. Met tevredenheid kan geconstateerd worden dat in onderwijskringen de belangstelling voor het literatuuronderwijs groeit waardoor het onderwijs die belangrijke rol in de leesbevordering van literatuur gaat vervullen die in feite voor de hand ligt. Ook bij de Nederlandse Taalunie staat dit onderwerp hoog op de agenda. Binnen het *Comité van Ministers* bestaat overeenstemming over het belang van dit beleidsterrein en de kansen die nauwe samenwerking op dit terrein biedt. Voor de leesbevordering van literatuur zal in de komende jaren (1992, 1993 en 1994) uit de letterenbegroting een bedrag van circa 2,2 miljoen gulden per jaar beschikbaar komen. Vanaf 1995 worden de middelen voor de projecten leesbevordering van literatuur ingezet voor het Fonds voor de Letteren teneinde de tweede fase van het beleidsplan te financieren.

De hoge prioriteit die mijnerzijds aan leesbevordering van literaire werken wordt gegeven als een speerpunt in mijn beleid heeft mij doen besluiten de door de Raad voor de Kunst op pagina 72 van het advies kunstenplan voorgestelde verschuiving van 300.000 gulden uit de post leesbevordering naar het filmbudget, niet over te nemen.

Instellingen en activiteiten

5.3

In het hiernavolgende overzicht worden alleen de belangrijkste feiten en wijzigingen ten opzichte van de voorstellen in de *Letterenbrief* vermeld. De genoemde bedragen zijn gebaseerd op het prijspeil van 1991 inclusief WAGGS.

a Het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum

Naast de gebruikelijke subsidie is aan het NLMD in 1992 ten behoeve van archiverings- en conserveringsdoeleinden eenmalig een bedrag van 600.000 gulden beschikbaar gesteld.

Dit bedrag komt overeen met de drie maal 200.000 gulden die in de *Letterenbrief* was opgenomen en vervangt het eenmalige bedrag van 200.000 gulden. Om budgettaire redenen is het niet mogelijk om binnen de letterenbegroting te voorzien in een structurele ondersteuning van initiatieven en projecten op het gebied van de conservering en archivering. Voor het NLMD is dan een structureel subsidiebedrag van circa 4 miljoen gulden beschikbaar. Hierbij is volledig rekening gehouden met de financiering ten behoeve van aanschaffingen.

b Het Fries Letterkundig Museum

Gezien de in 1993 beschikbare middelen en de gekozen beleidsprioriteiten ga ik ervan uit dat handhaving van de structurele subsidie op het niveau van 1992 voor het Fries Letterkundig Museum en Documentatiecentrum te verwachten valt. Voor het FLMD geldt een jaarlijks subsidiebedrag van 220.000 gulden.

c Het Multatuli-museum

In 1991 en 1992 is het subsidie aan deze instelling verhoogd met 2.000 gulden tot een niveau van 10.000 gulden per jaar. Ik acht dit in afwijking van de in de *Letterenbrief* beoogde verdubbeling van het subsidiebedrag in drie jaar, bij nadere beschouwing en afweging van prioriteiten, een redelijk niveau.

d Fonds voor de Letteren

De noodzakelijke middelen om de groei van het streefinkomen van auteurs en vertalers van circa 56.000 gulden naar circa 75.000 gulden bruto per jaar te financieren, zijn definitief in de meerjarenbegroting voor de jaren 1993 tot en met 1996 opgenomen. Dit betreft vier maal een verhoging met 431.000 gulden. Daarmee is voor het fonds vanaf 1996 een bedrag van maximaal 8.327.000 gulden beschikbaar.

Conform hetgeen op 4 juli 1990 met de Kamer besproken is en hetgeen ik in mijn brief van 15 oktober 1990 aan de Kamer heb meegedeeld, voert het Fonds voor de Letteren met ingang van 1 januari 1992 de aangepaste regeling 'Eregelden' uit. Eveneens zoals afgesproken, is de uitvoering van de regeling 'Aanvullende honoraria voor literaire tijdschriftbijdragen', met ingang van 1992 aan het Nederlands literair produktie- en vertalingenfonds opgedragen.

Gebruikmakend van de rechten die artikel 7 van het EG-verdrag biedt, is door een dertigtal Vlaamse auteurs bij het Fonds voor de Letteren een aanvraag ingediend voor toekenning van een werkbeurs. Ik heb het fonds laten weten dat het fonds geen andere weg behoort te volgen dan de aanvragen in behandeling te nemen en alle door het fonds gehanteerde criteria ter beoordeling van een aanvraag ook op deze aanvragen toe te passen, met uitzondering uiteraard van het criterium van nationaliteit dat in strijd moet worden geacht met het EG-verdrag. Inmiddels is ook door een aantal Nederlandse auteurs een beroep gedaan op de Vlaamse regelingen voor auteurs en vertalers.

Ook heeft een aantal Vlaamse auteurs een aanvraag ingediend om in aanmerking te komen voor een uitkering in het kader van de (Nederlandse) leenvergoedingsregeling. Aangezien ook hier dezelfde bepaling van het EG-verdrag van toepassing is en de aangepaste Nederlandse regeling ook geen afwijzing op grond van nationaliteit meer toelaat, worden bij de uitvoering van de leenvergoedingsregeling deze aanvragen zonder meer in behandeling genomen. Een Vlaamse pendant van deze regeling ontbreekt nog.

Met de Vlaamse minister van Cultuur wordt in het kader van de Nederlandse Taalunie overleg gevoerd over deze ontwikkelingen.

e Stichting Schrijvers, School en Samenleving

In de meerjarenbegroting letteren 1991-1993 was voor de Stichting Schrijvers, School en Samenleving (sss) voor 1991 en 1992 een verhoging van de subsidie voorzien van telkens 60.000 gulden. Voor 1993 was een bedrag van 130.000 gulden begroot, zodat vanaf dat jaar de subsidie met 250.000 gulden verhoogd zou zijn ten opzichte van 1990. Uit het inmiddels ontvangen activiteitenplan van deze stichting bleek dat er gezien de groeiende activiteiten behoefte is aan een aanpassing van de interne organisatie. Ook werd ten behoeve van een verhoging van het aantal leesbevorderingsprojecten om een verhoging van de subsidie gevraagd. Gelet op de hiervoor geldende prioriteit heb ik de beoogde subsidie voor 1993 al in 1992 beschikbaar gesteld en is het subsidiebedrag voor de periode 1993-1996 vastgesteld op jaarlijks 1.065.000 gulden.

f Stichting Schrijvers in Beeld

De Stichting Schrijvers in Beeld (sib) heeft voor 1992 een subsidie van 100.000 gulden aangevraagd voor het vervaardigen van een aantal schrijversportretten. Gelet op het door de Raad voor de Kunst uitgebrachte positieve advies heb ik besloten deze subsidie structureel toe te kennen.

Mede gezien de discussie die tijdens het overleg met de Kamer over de *Letterenbrief* heeft plaatsgevonden over het terugdringen van de 'overheadkosten' door het samenvoegen van een aantal lettereninstellingen, is met instemming van de betrokken instellingen en van de Raad voor de Kunst de subsidie toegekend onder de voorwaarde van nauwe samenwerking tussen de SIB en het NLMD. Tussen de besturen van het NLMD en de SIB is inmiddels overleg begonnen om te bezien of de SIB en het NLMD ook bestuurlijk kunnen samengaan. Voor de SIB is een jaarlijks subsidie van 100.000 gulden beschikbaar.

g *Poetry International*

Door de gemeente Rotterdam is in haar kunstenplan het voorstel gedaan het aan de Stichting Poetry International ter beschikking te stellen bedrag te verhogen. Als gevolg daarvan zou het totale subsidiebedrag voor de Stichting 600.000 gulden gaan bedragen. Rotterdam heeft mij voorgesteld dat gemeente en rijksoverheid in gelijke mate bijdragen aan deze subsidie. Gelet op het belang van de inzet van de stichting voor de leesbevordering van literatuur ben ik bereid voor de periode 1993-1996 een bedrag van 100.000 gulden per jaar extra toe te kennen ten behoeve van door de stichting te organiseren activiteiten. Het jaarlijkse subsidiebedrag komt daardoor op 298.000 gulden.

h *Frankfurter Buchmesse 1993*

Het kabinet heeft besloten dat voor de presentatie van Nederland en Vlaanderen tijdens de Frankfurter Buchmesse in 1993 een bedrag van 2,6 miljoen gulden beschikbaar zal worden gesteld. De Vlaamse Executieve heeft besloten een bedrag van 2,5 miljoen gulden beschikbaar te stellen. Daarnaast heb ik nog een bedrag ter bestrijding van de voorbereidingskosten van 100.000 gulden ter beschikking gesteld. De presentatie kan daarmee gebaseerd worden op een Nederlands-Vlaamse overheidsbijdrage van totaal 5,2 miljoen gulden. Van dit bedrag komt 1,1 miljoen gulden voor rekening van wvc, waarvan 500.000 gulden ten laste van de letterenbegroting voor de jaren 1992 en 1993 is gebracht.

i *Literaire prijzen*

In mijn brief aan de Tweede Kamer van 15 oktober 1990 heb ik bericht dat ik de P.C. Hooftprijs zal verhogen tot 125.000 gulden. Hiervan is een bedrag van 75.000 gulden bestemd voor de laureaat. Een bedrag van 50.000 gulden wordt bestemd voor de bevordering van het specifieke letterenbeleid, zoals bijvoorbeeld het in overleg met de laureaat doen verschijnen van onder meer een boekuitgave naar aanleiding van het bekroonde oeuvre of een vertaling daarvan. De bovenstaande opzet is eveneens gekozen voor de Theo Thijssenprijs voor kinder- en jeugdliteratuur. Hiervoor is, inclusief de bureaunkosten en de activiteitenkosten rondom de prijsuitreikingen, op jaarbasis een bedrag van 213.000 gulden in plaats van 182.500 gulden noodzakelijk. De subsidie is in 1992 reeds op de gewenste hoogte gebracht.

j Nederlands literair produktie- en vertalingenfonds

Dit fonds is op 1 januari 1991 met zijn werkzaamheden begonnen. Mede met het oog op de Nederlands-Vlaamse presentatie op de Frankfurter Buchmesse in 1993 en de veranderende Europese verhoudingen, wordt van het fonds een actief vertalingenbeleid verwacht.

Zo zal bijvoorbeeld, na een inventarisatiefase, met de opbouw van een vertalingenserie in de moderne talen van de Nederlandstalige canon worden begonnen, waarbij rekening wordt gehouden met de afzetmogelijkheden in de verschillende taalgebieden. Het fonds zal zich ook richten op de promotie van de Nederlandstalige literatuur in het buitenland. Samenwerking tussen het fonds en de Vlaamse administratie bij de uitvoering van het vertalingenbeleid is op gang gekomen.

Het Nederlands literair produktie- en vertalingenfonds heeft met ingang van 1992 de uitvoering van de subsidieregeling 'Aanvullende honoraria voor literaire-tijdschriftbijdragen' van het Fonds voor de Letteren overgenomen. De hiervoor beschikbare middelen (118.000 gulden) zijn aan het fonds overgedragen. Vanaf 1993 is voor het fonds een bedrag van 3.292.000 gulden beschikbaar.

k Sociaal Voorzieningsfonds voor Letterkundigen

In mijn eerdergenoemde brief van 15 oktober 1990 ben ik ingegaan op de door mij voorgestelde oplossingen voor de sociale problemen van de oudere auteurs en vertalers.

In mijn brief van 5 december 1991 aan het bestuur van de Vereniging voor Letterkundigen/Vakbond van Schrijvers die in afschrift aan de Tweede Kamer is gezonden, heb ik mijn standpunt bevestigd dat uit de gelden van de letterenbegroting subsidie wordt verstrekt ten behoeve van het Fonds voor de Letteren en het Nederlands literair produktie- en vertalingenfonds en dat in de gelden die hieruit aan auteurs en vertalers van literaire werken worden gegeven, een component voor sociale voorzieningen als ziektewet, pensioenvoorziening en dergelijke is opgenomen. Ik reken het niet tot mijn verantwoordelijkheden om rechtstreeks aan de vvl/vvs een financiële bijdrage te verlenen ter tegemoetkoming in de premies die verschuldigd zijn voor een door de vvl/vvs te treffen pensioenvoorziening die open staat voor ieder die zich auteur noemt.

Daarnaast speelt de financiële problematiek van schrijvers en auteurs bij 'calamiteiten'. Ik heb gesteld het jaarlijkse subsidiëren van het Voorzieningsfonds voor Kunstenaars (vvk) en van het ondersteuningsfonds van de Vereniging van Letterkundigen te beëindigen en met behoud van deze voorziening af te kopen met een eenmalige dotatie van 500.000 gulden.

In mijn brief van 5 december 1991 heb ik de vvl/vvs meegedeeld dat ik de eenmalige dotatie heb verhoogd tot 600.000 gulden. Dit bedrag is inmiddels aan de vvl beschikbaar gesteld.

l Nederlandse Taalunie

Het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie heeft, gehoord het advies van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren en gelet op de beraadslagingen in de Interparlementaire Commissie besloten om bij de begroting van 1992 uit te gaan van dezelfde bedragen als in 1991, verhoogd met 100.000 gulden voor een aanpassing aan de prijsstijgingen. Consequentie voor mijn departement hiervan is een verhoging van de bijdrage aan de Nederlandse Taalunie met 33.000 gulden, zodat deze komt op 1.181.000 gulden op jaarbasis. Dit bedrag is ook gereserveerd voor de periode tot 1996.

Zoals al eerder gesteld zal in de komende periode een speerpunt in het beleid worden gevormd door het vertalingenbeleid. Mede met het oog op de gezamenlijke presentatie van Nederland en Vlaanderen tijdens de Frankfurter Buchmesse 1993 zal met name prioriteit worden gegeven aan de positionering van de Nederlandstalige literatuur op de Duitse boekenmarkt door middel van extra vertalingen, lezingentours van auteurs en gerichte publiciteit. Daarbij zal intensief gebruik worden gemaakt van de deskundigheid, de ervaringen en de contacten waarover de docenten Neerlandistiek *extra muros* beschikken.

Bibliotheken

6

In deze sectornota wordt niet ingegaan op de functie van het openbare-bibliotheekwerk als eigensoortige en zelfstandige werksoort. Dat is gebeurd in de recent uitgebrachte *Notitie openbaar bibliotheekwerk* waarnaar voor dit thema wordt verwezen. Daarin is ook uiteengezet dat de specifieke cultuurfunctie van het openbare-bibliotheekwerk wordt ontwikkeld op basis van elementen die een integraal onderdeel vormen van het openbare-bibliotheekwerk als zodanig. Een eenzijdige versmalling van het beleid ten aanzien van het openbare-bibliotheekwerk tot alleen maar activiteiten die passen in het specifieke cultuurbeleid is dus niet aan de orde.

Niettemin is het onmiskenbaar dat letteren en bibliotheken enerzijds deel uitmaken van het gezamenlijke terrein van het boekbeleid en anderzijds nauw betrokken zijn bij delen van het specifieke cultuurbeleid.

Voor het openbare-bibliotheekwerk gaat het vooral om de doelgerichte inzet bij het leesbevorderingsbeleid (mede als onderdeel van taalpolitieke doelstellingen) en bij het beleid tot cultuurspreiding, onder meer door het toegankelijk maken van registraties van culturele producties. Bij het beleid tot behoud en conservering van waardevolle literaire collecties zullen vooral de grotere bibliotheken met een ouder bezit worden betrokken.

Leesbevordering

7

In verschillende nota's op het beleidsterrein van de media, de letteren en de bibliotheken is het belang van lezen ruimschoots onder de aandacht gebracht. In deze nota's wordt de ongerustheid uitgesproken dat grote groepen van de bevolking, in het bijzonder jongeren en laag opgeleiden, steeds minder gaan lezen. De meest recente gegevens⁴¹ laten zien dat hierin nog geen keer ten goede is gekomen.

Duidelijk is ook dat het lezen in belangrijke mate, hoewel niet uitsluitend, gesubstitueerd wordt door televisiekijken. Hier zij herhaald dat er niet van wordt uitgegaan dat televisiekijken per se slecht zou zijn en lezen per definitie goed, maar dat de televisie en het gedrukte woord ieder specifieke verdiensten en beperkingen hebben. De verhouding echter in de tijd besteed aan lezen en aan televisiekijken, verschuift ten gunste van het laatste en veel mensen blijken aan lezen niet meer toe te komen en onvoldoende oog te hebben voor de intrinsieke waarde ervan. Het leesbevorderingsbeleid is erop gericht hierin verbetering te brengen.

Als doel van het beleid kan kortweg worden omschreven: meer mensen moeten meer gaan lezen. Binnen dit beleid ter bevordering van het lezen in het algemeen wordt apart aandacht gegeven aan de specifieke doelstelling dat meer mensen literatuur gaan lezen. Het gaat hierbij overigens niet om geheel nieuwe beleidsinitiatieven. Aan de orde is een intensivering en structurering van het beleid waarbij ook de mogelijkheden van de landelijke, de regionale en de lokale omroepen worden betrokken. Het openbare-bibliotheekwerk heeft zich van meet af aan leesbevordering tot doel gesteld. Het openbare-bibliotheekwerk is, kort gezegd, leesbevordering. In de *Notitie openbaar bibliotheekwerk* is een beroep gedaan op de bibliotheken en de subsidiërende gemeenten de contributievrijdom voor de jeugd te handhaven. Dit wordt nog steeds gezien als een zeer belangrijk middel om het lezen onder jongeren te bevorderen. Dit beroep wordt hier nadrukkelijk herhaald.

Op het gebied van de omroep is een drietal maatregelen genomen. Met het Commissariaat voor de Media is overleg gevoerd over de toepassing van de sponsorregeling bij programma's over boeken. Het Stimuleringsfonds Nederlandse culturele omroep-producties is verzocht extra aandacht te schenken aan leesbevorderende programma's. Aan individuele zendgemachtigden kan subsidie worden toegekend voor leesbevorderende programma's.

De Stichting Schrijvers, School Samenleving heeft haar activiteiten ook meer specifiek gericht op de bemiddeling en ondersteuning van de optredens van allochtone auteurs in scholen en bibliotheken, uiteraard onder voortzetting van haar bestaande activiteiten op het terrein van leesbevordering. Voorts vinden op het gebied van letteren diverse activiteiten en manifestaties plaats ter bevordering van het lezen van literatuur.

Er blijkt thans behoefte te bestaan om op meer structurele wijze alle organisaties die relevant zijn voor het stimuleren van het lezen bij het beleid te betrekken, zodat de activiteiten in een overkoepelend programma op elkaar afgestemd worden. Op dit

41
Tussentijds verslag SCP,
januari 1992

moment wordt door een extern bureau onderzocht of het mogelijk is hiervoor een organisatorische structuur op te zetten. Het onderzoek omvat organisaties op het commerciële en niet-commerciële terrein, het bestuurlijke niveau van gemeenten en provincies, de onderwijsondersteuningsinstellingen en omroeporganisaties, waaronder ook OLON en ROOS.

Door middel van projecten wordt thans onderzocht wat geschikte structurele maatregelen zouden kunnen zijn. De projecten worden voor het grootste deel gefinancierd met rijkssubsidie. Steeds wordt echter een eigen bijdrage van de gemeente of provincie waar het project wordt uitgevoerd, gevraagd als blijk van een reële betrokkenheid bij het beleid en vanwege het belang dat de betreffende gemeenten zelf bij de projecten hebben. Voorwaarde is verder dat de activiteiten van verschillende organisaties in het activiteitenprogramma worden gebundeld en dat het onderwijs erbij wordt betrokken. Een extra beleidsinspanning is op zijn plaats voor jongeren in het voortgezet onderwijs. Het gaat hier vooral om het stimuleren van het leesplezier om te bewerkstelligen dat lezen niet louter als schoolse plicht wordt ervaren. Gerichtheid op de literaire kwaliteit van het gelezene maakt hier onderdeel van uit. Er is een begin gemaakt met een systematische en gecordineerde aanpak om de leescultuur bij jonge kinderen te stimuleren. Daartoe is een raamplan ontwikkeld dat dient als basis voor projecten in gemeenten. Een vijftal gemeenten heeft toegezegd een project op basis van dit raamplan uit te voeren. Het betreft gemeenten die een actief beleid voeren voor minderheden, sociale vernieuwing en onderwijsvoorrang en waar een goede infrastructuur aanwezig is, zodat de uitvoering van zo'n project, waarin verschillende instellingen samenwerken, voortvarend kan worden opgepakt. Bij de keuze heeft ook een rol gespeeld dat de lokale omroep reeds betrokken is bij het gemeentelijke beleid.

Van het leesbevorderingsbeleid mag verwacht worden dat het in het algemeen tevens een gunstig klimaat schept voor de boekenbranche. Daarnaast worden incidenteel activiteiten gesubsidieerd die meer specifiek hierop gericht zijn. Het betreft veelal activiteiten van de Stichting voor de Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek in samenhang met televisieprogramma's.

Conservering en behoud

8

Papier

8.1

Het papieren erfgoed in bibliotheken en archieven wordt bedreigd door verval. Het probleem is al op verschillende plaatsen aan de orde gesteld: zie het *Deltaplan Cultuurbehoud* en de brief *Behoud papieren materialen in archieven en bibliotheken* die de Minister van Onderwijs en Wetenschappen en ik op

22 januari 1990 aan de Tweede en Eerste Kamer hebben gezonden. Deze problematiek vraagt in de komende jaren grote beleidsmatige aandacht. Op het letteren- en bibliotheekterrein staan daarbij de literaire en cultuurhistorisch waardevolle uitingen voorop. Deze uitingen zijn verspreid aanwezig in tal van instellingen – bibliotheken, musea, archieven, publieke en private instellingen – met zeer uiteenlopende bestuurlijke verantwoordelijkheden en beheersvormen. Het beleid op dit terrein zal in de komende jaren gericht worden zowel op het functioneren van deze infrastructuur ten behoeve van het behoud en de conservering als ook op concrete projecten en activiteiten. De literaire en cultuurhistorische waarde is het centrale motief voor de inspanningen tot conservering en behoud. Toegankelijkheid en beschikbaarheid voor belangstellenden en het belangstelling wekken voor het culturele erfgoed maken uiteraard integraal deel uit van het beleid op dit terrein. In samenhang daarmee zullen ook vraagstukken aan de orde moeten komen hoe lacunes in het literaire erfgoed opgevuld kunnen worden en op welke wijze voorkomen kan worden dat waardevol cultureel erfgoed op andere wijze dan door fysiek verval aan de openbare toegankelijkheid onttrokken worden, bij voorbeeld door verkoop naar het buitenland. Het instrument van de al dan niet incidentele subsidie zal één van de middelen zijn voor de uitvoering van het beleid. Daarnaast zal de ontwikkeling van de structurele randvoorwaarden voor de uitvoering van dit beleid de nodige zorg en aandacht vragen.

In dit stadium van de ontwikkelingen ligt de nadruk nog steeds op de inventarisatie. Daaraan wordt gewerkt door de uitvoering van een aantal projecten. Als vervolg hierop zal, in de mate waarin het geraamde budget het toelaat, uitvoering worden gegeven aan vervolgfases als inhalen achterstallige registratie, specifieke behoudmaatregelen en selectie.

Als gevolg van de projectmatige aanpak en de inventarisatiefase waarin het beleid nog verkeert, is het niet mogelijk al een volledig overzicht te geven van de activiteiten voor de periode 1993-1996. De projecten die thans gaande zijn of waarmee in 1992 zal worden begonnen, betreffen de volgende aandachtvelden.

Behoud Nederlands en Fries literair erfgoed

- a Inventarisatie Nederlands en Fries literair erfgoed op basis van projectvoorstel van het Koninklijke Bibliotheek en Bureau Samenwerkingsverband wsf. De projectonderdelen betreffen de inventarisatie van literaire collecties bij bibliotheken in Nederland, de schatting van de conserveringsprioriteit van de (deel)collecties en van de kosten daarvan, inventarisatie en kostenbepaling van de retrospectieve catalogisering en/of conversie van het literaire erfgoed en de ontwikkeling van een conserveringsformat (conserveringsgegevens op titelniveau).
- b Plan van aanpak collectieprioriteiten van de bibliotheek van de Koninklijke Vereniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels (KVB) door de UB Amsterdam en de registratie van letter-

proeven. Op grond van onderzoek door Research voor Beleid in 1991 ontwikkelt de Bibliotheekcommissie van de KVB in samenwerking met de UB Amsterdam voorstellen voor de aanpak van de geconstateerde achterstanden. Dit stemt overeen met de aanbevelingen op grond van de uitgevoerde globale inventarisatie van de Koninklijke Bibliotheek uit 1990.

Kinderboeken

- a Inventarisatie en beschrijving van kinderboekencollecties in Nederlandse bibliotheken, documentatiecentra, uitgeversarchieven, musea, en dergelijke. Dit project wordt uitgevoerd door de Universiteit van Leiden.
- b Registratie kinderboekencollectie Stichting Kinderboek Cultuurbezit te Winsum in samenwerking met de UB Groningen.

Overige projecten

Vooronderzoek plan van aanpak krantencollecties door de Koninklijke Bibliotheek. Dit vooronderzoek is gericht op het vaststellen van de staat van de krantencollecties in Nederlandse bibliotheken en de stand van zaken ten aanzien van het behoud door microverfilming. Dit moet uitmonden in een plan van aanpak, op grond waarvan de omvang van de benodigde middelen en de betrokkenheid van belanghebbenden kan worden bepaald. Er is dus geen beslissing genomen over het feitelijke uitvoeren van conserveringsactiviteiten.

Bij realisering van de in de *Notitie openbaar bibliotheekwerk* opgenomen maatregelen is voor projecten voor conservering en behoud literair waardevol materiaal een bedrag van jaarlijks circa 2,5 miljoen vanaf 1994 beschikbaar.

Audiovisuele materialen

8.2

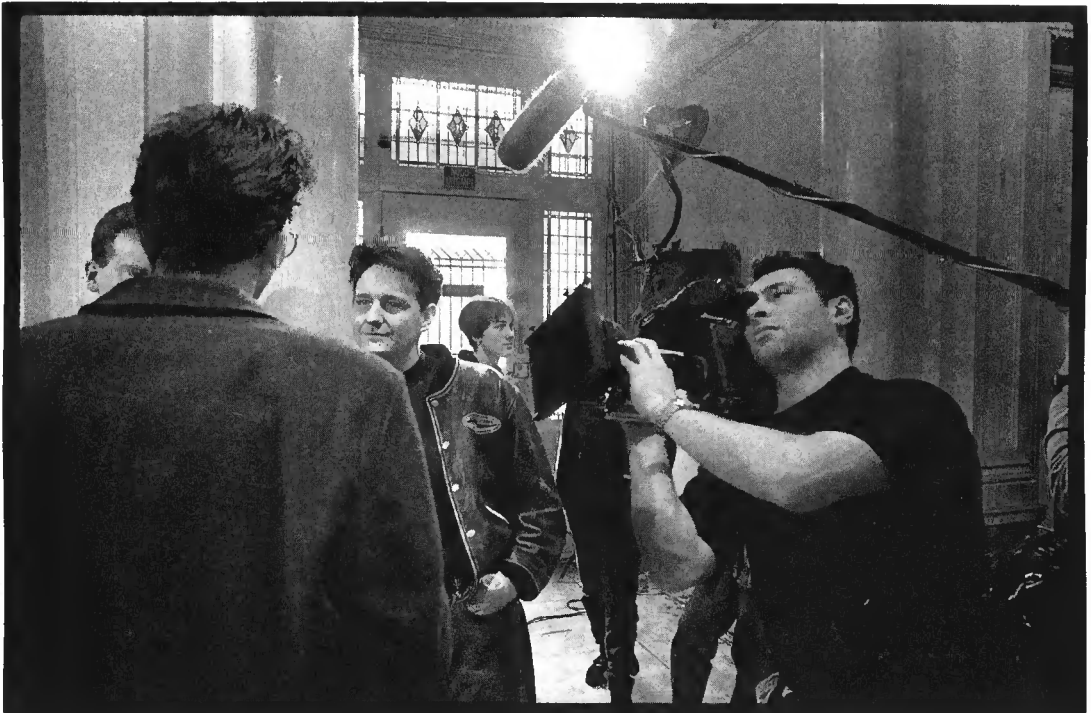
In de afgelopen jaren zijn grote achterstanden aan het licht gekomen bij de conservering en toegankelijkheid van films, televisie- en radio-opnamen en andere audiovisuele materialen. De noodsignalen kwamen van de vier landelijke AV-archieven. In reactie daarop is in 1988 voor noodmaatregelen bij het Film- en beeldbandarchief van de omroep bij het NOB 35 miljoen gulden beschikbaar gesteld. Deze operatie loopt door tot 1996. Bij noodmaatregelen kan het echter niet blijven. Op nationaal niveau zijn stappen nodig waardoor bestaande en nieuwe problemen worden opgelost. Een bundeling van krachten door de vier toonaangevende audiovisuele archieven is daartoe noodzakelijk. Hiermede kan een centrale regie voor het behoud van beeld- en geluidopnames tot stand komen. Op basis van inventarisaties die vrijwel zijn afgerond, zal de conservering van geluidsdragers in toenemende mate aandacht krijgen.

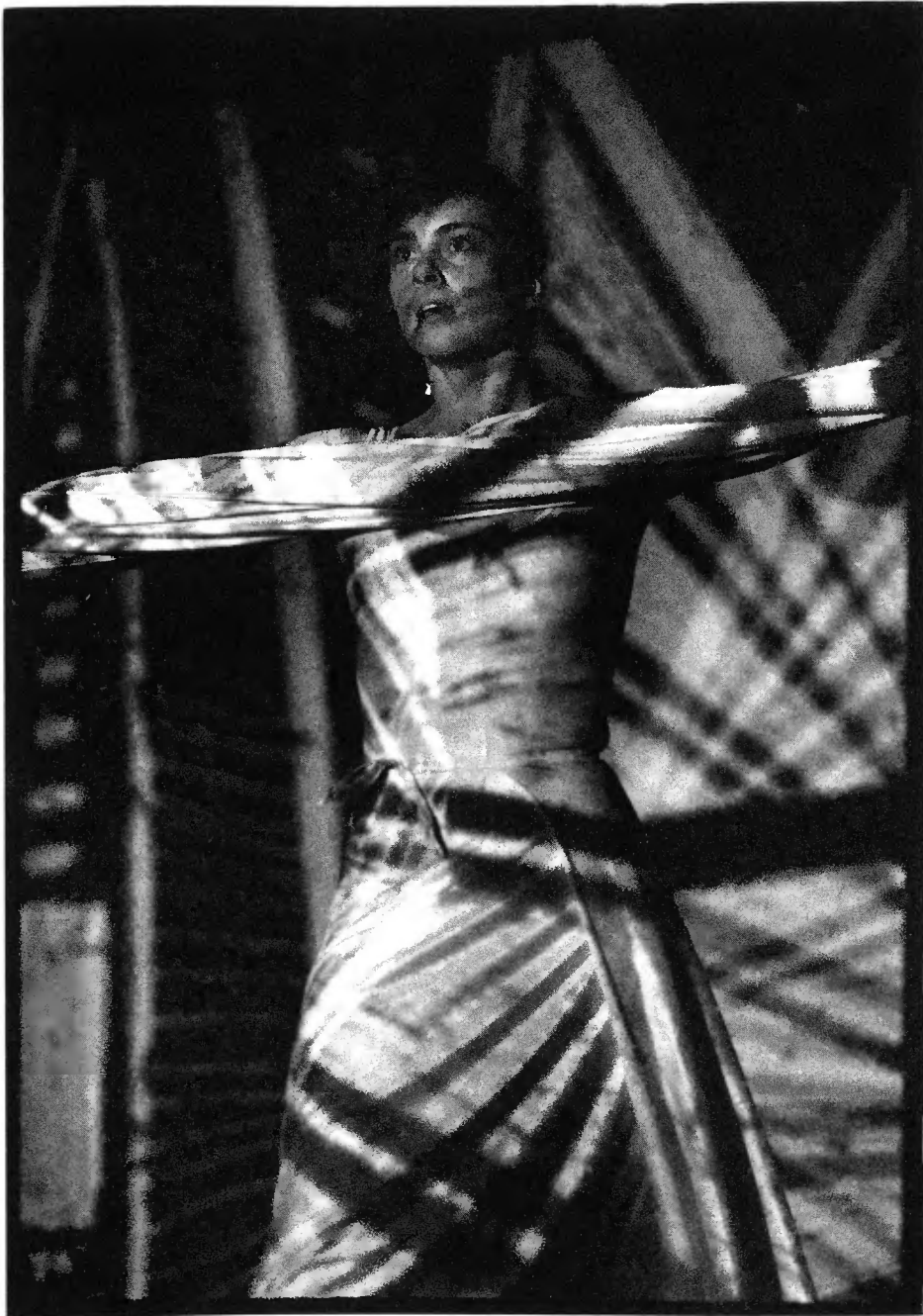
Een eerste vereiste is een goede selectie van wat cultureel en cultuurhistorisch de moeite van het duurzaam bewaren waard is. Aan criteria daarvoor werkt op verzoek van wvc de Nederlandse vereniging van audiovisuele archieven. Zulke criteria zijn ook van groot belang voor de afstemming van nationale voorzieningen met de vele instellingen in het land.

Om te komen tot de meest effectieve aanpak op nationaal niveau is in opdracht van wvc onderzoek verricht.

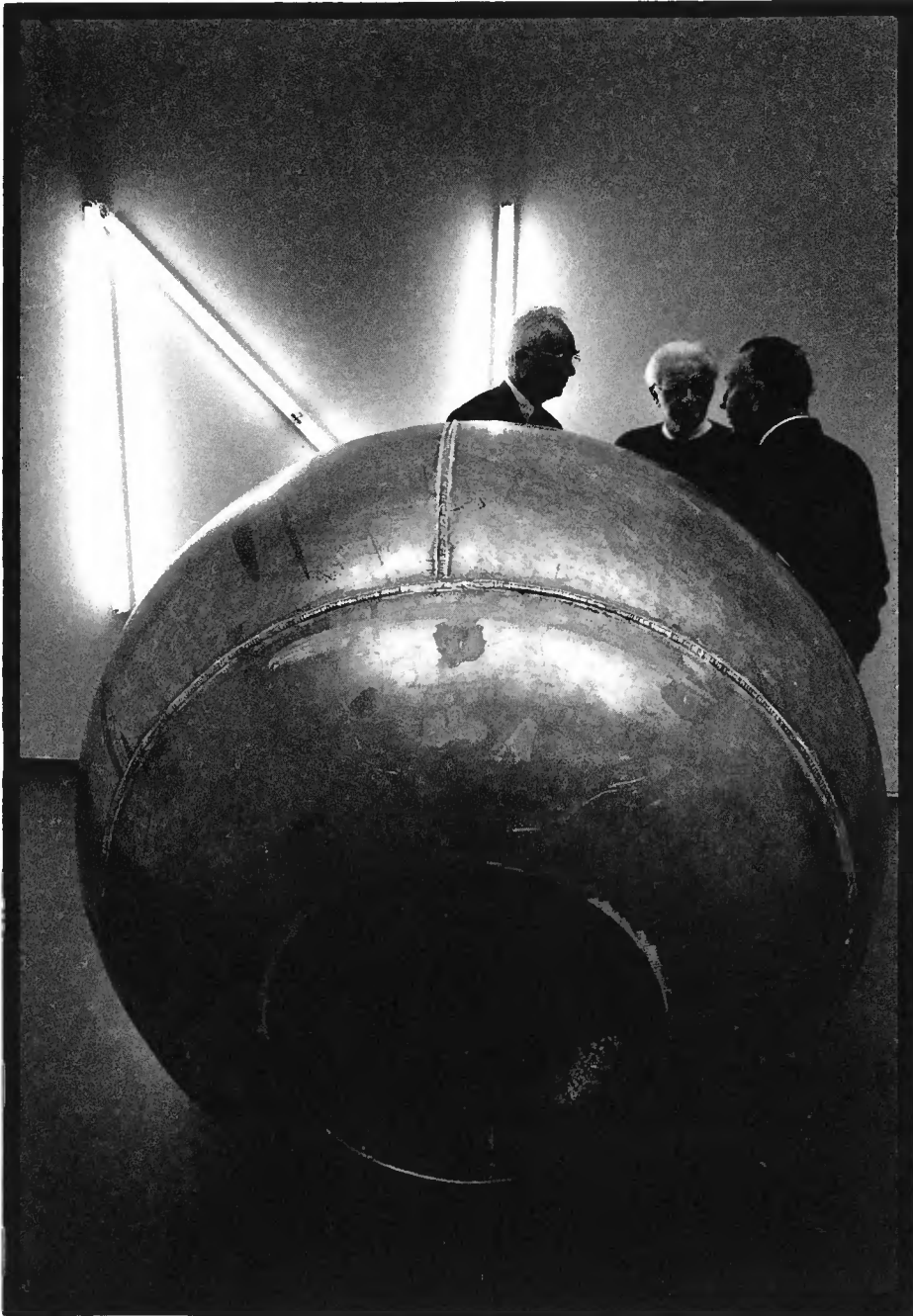
Het plan van de bundeling op nationaal niveau van de vier belangrijkste audiovisuele archieven in de vorm van een Nationaal Audiovisueel Archief wordt thans nader uitgewerkt. Ik verwacht binnenkort na de behandeling van het onderwerp in de ministerraad verder te kunnen gaan met de vormgeving en inrichting van dit nationale archief.

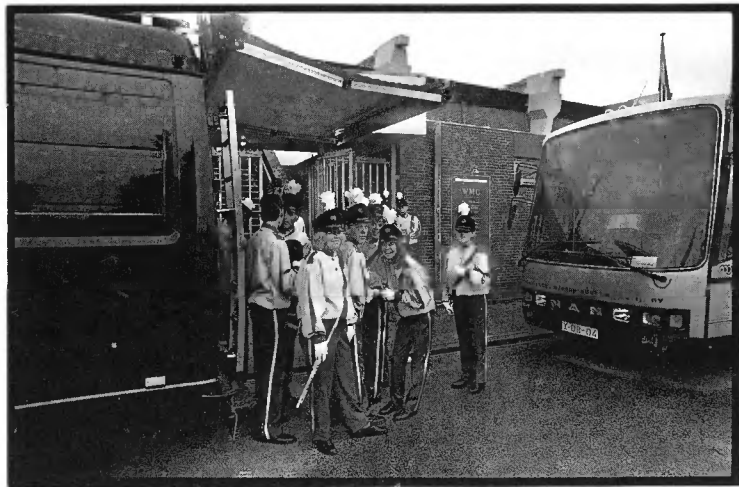

Opname tijdens jongerenprogramma van de EO.

Dansers Angela Verdurmen danst in Baarnse wintertuin op muziek van Simeon ten Holt door lichtbeelden van Caterina Bertolotto.

World Music Congres in Kerkrade.

S e c t o r n o t a c u l t u u r b e h e e r

Inleiding

I

Onder de sector cultuurbeheer vallen het museumbeleid, het monumentenbeleid, het archiefbeleid en de archeologische monumentenzorg. Deze vier deelterreinen hebben gemeenschappelijk dat zij zich bezighouden met het behoud, het beheer en de overdracht van het culturele erfgoed. Elk afzonderlijk terrein heeft zijn eigen, door de historie en eigen aard bepaald karakter.

De sectornota cultuurbeheer bevat de beleidsvoornemens voor deze sector voor de jaren 1993-1996, en wordt als onderdeel van de Nota Cultuurbeleid uitgebracht. De laatste decennia neemt de belangstelling voor cultuurbehoud en erfgoed in de samenleving sterk toe. Na een periode waarin vooral cultuurschepping en vernieuwing de aandacht trokken, is nu een toenemende interesse te signaleren voor traditie en het behoud van culturele waarden. Daarbij wordt – veelal impliciet – van een dynamische, actieve omgang met het verleden uitgegaan. In deze nota wordt voor het eerst het cultuurbehoud geïntegreerd benaderd.

Met deze sectornota wil ik vooral de inhoudelijke discussie binnen het cultuurbeheer stimuleren, en beleidslijnen uitzetten naar de toekomst. De financiële vertaling van het beleid wordt in globale termen aangegeven, en zal door middel van de jaarlijkse begroting worden geëxpliciteerd.

In deze periode zal voor het cultuurbeheer een aantal belangrijke ontwikkelingen worden gecontinueerd of in gang gezet. Ik noem als voorbeelden het *Deltaplan Cultuurbehoud*, de inventarisatie en selectie van de jongere bouwkunst of de verkorting van de overbrengingstermijn in de archiefsector. In deze sectornota zal ik aangeven welke keuzen, binnen het beperkte budget gelet op mijn beleidsmatige prioriteiten, in de komende periode gemaakt dienen te worden.

Dat daarmee ook richtingen worden ingeslagen die tot noodzakelijke voortzetting of intensivering zullen leiden in een volgende periode, wil ik daarbij niet onvermeld laten.

De opbouw van de nota is als volgt.

- Hoofdstuk 2 geeft mijn visie op het cultuurbehoud en de plaats die het inneemt in het cultuurbeleid.
- Hoofdstuk 3 beschrijft een aantal thema's en accenten die voor alle vier terreinen van belang zijn (behoud en selectie, participatie, cultuureducatie, internationaal beleid en bestuurlijke vormgeving).
- De hoofdstukken 4, 5, 6 en 7 beschrijven respectievelijk de sectoren: musea, archieven, monumenten, en archeologie.

Het financiële gedeelte van het beleid is opgenomen in het algemene financiële hoofdstuk van deze nota.

Voorafgaand aan de opstelling van deze sectornota is een adviesaanvraag naar de Raad voor het Cultuurbeheer gestuurd. Het advies van de Raad⁴² heeft een belangrijke bijdrage aan de nota geleverd. Daarnaast zijn ook de adviezen van koepelorganisaties en andere betrokken partijen van grote waarde gebleken bij het formuleren van het beleid.

Achtergronden en uitgangspunten van het cultuurbehoud

2

In het algemene deel van deze nota heb ik al uiteengezet welke accenten ik de komende vier jaar wil aanbrengen in het cultuurbeleid. In dit hoofdstuk wil ik het eigen karakter van het terrein van het cultuurbehoud als onderdeel van dat beleid analyseren en afbakenen, en mijn ambities daarbij formuleren.

42

Advies nr. 28
d.d. 31 januari 1992

Het eigen karakter van het cultuurbehoud

2.1

Het cultuurbehoud heeft bij uitstek betrekking op het domein van het verleden, een verleden dat overigens op zijn beurt doorwerkt in het heden en van daaruit naar de toekomst. De voortdurend opschuivende grens van het heden geeft het cultuurbehoud zijn dynamiek.

Het verleden komt tot uitdrukking in allerlei gebruiksvoorwerpen en objecten die een indicatie geven van hoe de mensen vroeger leefden en dachten, en die daarmee in onze tijd een betekenis hebben gekregen die hun oorspronkelijke functie ver overstijgt. Het verleden wordt weerspiegeld in het gedachtengoed van mensen zoals dat telkens aan volgende generaties is overgedragen. In objecten, boeken, brieven, documenten, voorwerpen van kunst en persoonlijke getuigenissen in woord en beeld. Het verleden laat zich ook zien in de structuur van het landschap, in dijken, vestingwallen, sluizen en polders, in historische bebouwing, relictten van industriële ontwikkeling en stedenbouwkundige patronen. Maar ook bijvoorbeeld in ons politieke bestel en ons rechtssysteem, in de ontwikkeling van technologie en wetenschap, in de wijze waarop onze samenleving is geordend.

Zo gedefinieerd lijkt het gebied van het cultuurbehoud haast onhanteerbaar breed, geen uitgangspunt voor beleidsmatig en bestuurlijk handelen. Een nadere afbakening en inperking van het gebied is dan ook onontkoombaar. Maar het laat wel zien dat het behoud van het culturele erfgoed niet alleen materiële maar ook immateriële culturele waarden omvat en geplaatst moet worden in het licht van onze bescha-

vingsgeschiedenis. Het is daarmee verankerd in vele facetten van de samenleving. Het cultuurbehoud wordt binnen het Directoraat-Generaal voor Culturele Zaken behartigd door de Hoofddirectie Cultuurbeheer en de daaronder ressorterende instellingen en diensten en omvat zoals gezegd de sectoren musea, monumenten, archieven en archeologie. Daarmee is de kern van het culturele erfgoed afgebakend. De raakvlakken met andere sectoren zijn echter velerlei; binnen het Directoraat-Generaal voor Culturele Zaken met audiovisuele archieven en letteren, beeldende kunsten, film en architectuur. Daarnaast bestaan duidelijke raakvlakken met het natuurbehoud dat ressorteert onder het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV), met milieubeleid, volkshuisvesting en ruimtelijke ordening (VROM), met toerisme en economisch ontwikkelingsbeleid (EZ) en met onderwijs, onderzoek en wetenschappelijke bibliotheken (O&W).

Bij het cultuurbehoud gaat het behalve om het domein van aandacht ook om de discipline, de benaderingswijze. Het gaat om het bestuderen en interpreteren, het behouden en overdragen van culturele waarden. Alles wat uit vroeger tijden tot ons is gekomen en deel uitmaakt van het culturele erfgoed heeft een vorm van selectie doorgemaakt, soms onbewust of toevallig (bijvoorbeeld door de bestendigheid van het materiaal of de maatschappelijke status van de toenmalige eigenaar), soms uiterst doelbewust. Selectie wordt op dit moment opgevat als een doelbewust proces van kiezen op basis van kritische reflectie, op basis van kwalitatieve noties, maar altijd vanuit wat we vandaag weten en denken, een hedendaagse visie op het verleden. In die zin zijn mensen voortdurend bezig met het scheppen van hun eigen verleden door te bepalen wat voor hen waarde heeft om behouden te blijven.

Aldus lijkt er weinig ruimte voor de klassieke benadering waarbij cultuurbehoud staat voor conserveren en beheren, duurzaamheid, traditie en continuïteit. Terwijl het heden, de eigen tijd, synoniem wordt gesteld met scheppen, dynamiek, vernieuwing en verandering. De relatie tussen heden en verleden is niet rechtlijnig. In dat verband wordt over de cultuurbehoud-instellingen terecht gesproken als *'generators of culture'*. Het omgaan met het verleden is bij uitstek een creatief proces dat niet weg te denken is uit een dynamische samenleving. De erkenning dat er een voortdurende wisselwerking en een vlevlechting bestaat tussen behoud en cultuurschepping, tussen traditie en vernieuwing, vormt voor mij een wezenlijk onderdeel in mijn cultuurbeleid.

De omgang met het verleden

2.2

Veel mensen hebben een sterke behoefte aan contact met het verleden. Dat is waar op het meest individuele niveau. Maar ook het zoeken naar wat mensen als volk of natie samenbindt en onderscheidt van andere komt voort uit datzelfde verlangen: te weten waar je vandaan komt om beter te begrijpen wie je bent.

In de twintigste eeuw gaan in de westerse wereld de ontwikkelingen ten opzichte van vorige eeuwen in een enorm versneld tempo. Het gezicht van de werkelijkheid verandert soms haast onherkenbaar in één mensenleven.

Dat tegen het licht van die ontwikkelingen de behoefte aan oriëntatie en houvast toeneemt en dat het verleden daarin een belangrijke inspiratiebron vormt, is begrijpelijk. Het culturele erfgoed, als materiële neerslag van onze beschavingsgeschiedenis, vormt een heel direct punt van herkenning waar verandering en verwarring soms lijken te overheersen. Een bloeiende historische belangstelling en een snelle groei van museale collecties en van het aantal musea, in een drang om zoveel mogelijk te bewaren, zijn daarvan tastbare uitingsvormen.

In een al te behoudende' omgang met het culturele erfgoed schuilen zeker risico's. Indien we doorgaan met verzamelen zonder daarvoor effectieve selectiecriteria aan te leggen bezwijken we binnenkort onder de last van een zich almaar opstapelend verleden⁴³. Niet alleen wordt het reservoir waaruit geput kan worden steeds groter in tijd en reikwijdte, de techniek maakt het in principe ook mogelijk te behouden wat we willen, ook al worden steeds meer vanuit hun aard kwetsbare en vergankelijke materialen toegepast (zoals bijvoorbeeld film of moeilijk te conserveren materialen in de moderne kunst). Het cultuurbehoud mag geen vrijplaats worden voor kritiekloze nostalgie of leiden tot kunstmatig vasthouden van wat in zijn wezen vergankelijk is.

Het is mijn stellige overtuiging dat het cultuurbehoud op de lange termijn niet gediend is met reservaatvorming'. Het dient zijn rechtmatige plaats te krijgen in de afweging van maatschappelijke belangen, en geïntegreerd te worden in besluitvormingsprocessen waar het een factor vormt. Die positie is overigens zeker niet zwak te noemen. Het besef dat het erfgoed een onmisbare factor vormt in de aantrekkelijkheid van een dorp, stad of land, ook uit oogpunt van toerisme en economisch vestigingsklimaat, hoeft tegenwoordig nauwelijks nog betoog.

Nationale cultuur

2.3

In de discussie over nationale cultuur en identiteit neemt het erfgoed een specifieke plaats in.

Het erfgoed belichaamt de continuïteit, de historische ontwikkeling van een stad, streek, land of volk. Het erfgoed kan een functie vervullen omdat het een traditie belichaamt, aspecten van de eigen cultuur illustreert, een emotionele lading vertegenwoordigt voor bepaalde bevolkingsgroepen. Het culturele erfgoed vervult dus zowel een externe functie – in het beeld dat wij van ons land in mondiaal verband willen uitdragen – als een interne.

Het past in de Nederlandse traditie dat wij onze cultuur spiegelen aan het buitenland, met name aan buitenlandse topcultuur, en externe maatstaven aanleggen

43
Uit: *Kiezen voor
Kwaliteit*, december
1990, pag. 11

voor hetgeen ons land aan cultuuruitingen voortbrengt. Dat brengt het gevaar van een onderschatting met zich mee van wat zich onder dat internationale topniveau aan cultuur bevindt. Het is de houding die er wellicht toe heeft geleid dat de Nederlandse negentiende eeuwse kunst vóór Van Gogh tot enige tijd geleden nauwelijks in de Nederlandse musea was te bezichtigen.

Meer in het algemeen geldt dat door de neiging inspiratie te zoeken in het buitenland het opbouwen van eigen tradities soms is achtergebleven. Deze houding kent zeker positieve aspecten. Zo is overspannen nationalisme ons bespaard gebleven. Een minpunt is, dat de aandacht die in het Nederlandse onderwijs aan eigen taal en cultuur wordt besteed ver achter blijft bij landen als Engeland, Frankrijk en de Verenigde Staten. De kennis van de eigen (cultuur)geschiedenis is bij de gemiddelde Nederlander beperkt. Het culturele erfgoed kan in belangrijke mate bijdragen aan het begrip voor en de kennis van onze eigen cultuur, juist omdat het niet alleen hoogtepunten laat zien, maar ook hoe we tot die hoogtepunten zijn gekomen en vanuit welke tradities we geworden zijn wie we zijn. Kennis van ons verleden en onze traditie kan leiden tot nieuwe inspiratie en ontwikkeling.

Ambities in het cultuurbehoud

2.4

De doelstelling van mijn beleid valt te definiëren als: het behoud van culturele waarden in de samenleving en het bevorderen van de deelname daaraan door brede lagen van de samenleving.

In het cultuurbehoud worden keuzen gemaakt op basis van criteria van kwaliteit en verscheidenheid. De discussie daarover dient publiek te zijn en daardoor maatschappelijk controleerbaar. Het is de taak van de overheid het selectieproces te stimuleren en tegelijk het evenwicht te bewaken, opdat niet de waan van de dag bepaalde gebieden definitief uit ons geheugen zou wegwissen. De overheid moet er vervolgens zorg voor dragen dat wat na zorgvuldige selectie overblijft als nationaal cultuurbezit zo ongeschonden mogelijk wordt behouden voor de toekomst.

Daarnaast heeft de overheid de taak ervoor te zorgen dat het collectieve cultuurgoed toegankelijk is, dat wil zeggen dat er zonder al te hoge drempels van kan worden kennis genomen door brede lagen van de bevolking. De actieve cultuurparticipatie wil ik daar nadrukkelijk bij betrekken; het zelf exploreren en onderzoeken van het culturele erfgoed door amateur-archeologen en archiefbezoekers, het actief bijdragen aan het cultuurbehoud vanuit een monumentenzorgorganisatie of als vrijwilliger bij een museum. Het zijn alle activiteiten die de instandhouding en de overdracht van culturele waarden inhoud geven.

Thema's en accenten

3

De opdracht waarvoor het cultuurbehoud zich de komende jaren geplaatst ziet, is zwaar. In de eerste plaats moet de toegenomen belangstelling voor het culturele erfgoed worden vastgehouden, het liefst zelfs versterkt. Sinds 1983 steeg de publieke belangstelling voor de musea bijvoorbeeld met 70%. Tegelijkertijd werd de beheerstaak van de cultuurbeherende instellingen zwaarder: de archiefbestanden namen in dezelfde periode toe met 12%, het aantal archeologische vindplaatsen steeg met 70% en het restauratie- en onderhoudsbudget voor de rijksmonumenten daalde met 32%, bij een gelijkblijvend aantal te onderhouden en te restaureren monumenten. Het is in zekere zin dan ook niet verwonderlijk dat er in al deze sectoren achterstanden zijn ontstaan. De komende jaren zullen in het teken staan van het selectief inlopen van deze achterstanden. Om die reden heb ik de extra middelen die in 1990 voor het cultuurbehoud zijn verstrekt geheel aan deze sector toegewezen. Bezuinigingen en de beëindiging van de tussentijdse extra investeringsbijdragen ten behoeve van de monumentenzorg maken evenwel duidelijk dat binnen deze sector de komende jaren slechts weinig extra middelen beschikbaar zullen zijn. Mijn beleid zal zich daarom vooral richten op het selectief inzetten van middelen. Prioriteit wordt daarbij gegeven aan het behoud en beheer van het culturele erfgoed. Dit impliceert dat de komende vier jaar slechts beperkt directe stimulering gegeven kan worden aan de publieksfunctie en het functioneren van het bestel. Dát ze – hoe bescheiden ook – gegeven wordt acht ik echter gezien de accenten in mijn beleid noodzakelijk.

In deze sectornota is gekozen voor een thematische opzet. De vier sectoren – musea, monumenten, archieven en archeologie – worden volgens een vast stramien besproken. De hoofdthema's zijn:

- Behoud, beheer en selectie
- Participatie
- Het internationale beleid

Leidraad bij de uitwerking van deze thema's is het begrip kwaliteit, dat voor elk terrein haar eigen invulling krijgt. Ook is een grote nadruk gelegd op de integrale benadering van het cultuurbehoud, op de samenhang en relaties binnen het cultuurbeheer, binnen het cultuurveld en breder, op relaties met andere maatschappelijke sectoren, zoals bijvoorbeeld ruimtelijke ordening, natuurbehoud en onderwijs.

In dit hoofdstuk worden deze thema's in algemene zin belicht, de uitwerking vindt plaats in de volgende hoofdstukken.

Behoud, beheer en selectie

3.1

Het behoud van het nationale cultuurgood vormt de basis, de eerste prioriteit van mijn beleid. Bij cultuurgooderen gaat het in het algemeen om objecten die onvervangbaar zijn. Wanneer deze verloren gaan, zullen stukken van ons verleden definitief voor ons en generaties na ons gesloten blijven. Selectie is een instrument voor het behoud en staat ten dienste van de kwaliteit van ons nationale cultuurgood. Ik onderschrijf het advies van de Raad voor het Cultuurbeheer inzake de sectornota cultuurbeheer⁴⁴ waarin aan deze selectie twee betekenissen wordt toegekend.

Allereerst dient selectie om te bepalen wat waarde heeft om behouden en beschermd te worden. Deze selectie, de meest fundamentele voor het behoud, is aan de orde bij de Monumenten- en Archiefwet maar ook bijvoorbeeld bij het verzamelbeleid van musea. Vervolgens is er de meer instrumentele selectie; het stellen van prioriteiten ten aanzien van vormen van behoud, onderhoud, conservering. Het toepassen van een indeling van collectievoorwerpen in categorieën met een culturele waarde (de A-, B-, C- en D-categorieën in het Deltaplan Cultuurbehoud) is daarvan een goed voorbeeld.

44

Advies nr. 128, 31-1-1992

Bij beide selectievormen is de betrokkenheid van de minister van Cultuur niet inhoudelijk maar gericht op de kwalitatieve aspecten van het proces.

45

Tweede Kamer, vergader-
jaar 1991-1992, 21 965,
nr. 7

In nauwe samenspraak met de Tweede Kamer is in het *Deltaplan Cultuurbehoud* een selectieve en kwalitatieve aanpak van de behoudsproblematiek ontwikkeld.

In het uitvoeringsplan van het Deltaplan, de nota *Vechten tegen verval*⁴⁵, dat op 24 februari 1992 door de Tweede Kamer is aanvaard, is aangegeven hoe de achterstanden in behoud en beheer binnen de sector cultuurbeheer kunnen worden aangepakt. Hoewel het Deltaplan vooral een reddingsplan is, gericht op het fysieke behoud van bedreigd cultuurbezit, worden daarin enkele voorschotten genomen op de toekomst; een reddingsplan is immers zinloos wanneer niet tevens dijken worden opgeworpen tegen toekomstig verval. In deze sectornota wordt vooral aandacht gegeven aan een structurele benadering van de behoudsproblematiek, onder andere door het verder brengen en waar mogelijk operationaliseren van de selectie. Dit is tevens van belang voor de behoudsproblematiek in de audiovisuele sector. In mijn nota *Publieke Omroep in Nederland* (juni 1991) worden de contouren geschetst van een Nationaal Audiovisueel Archief. Dit is van groot belang voor het behoud van ons nationale audiovisuele erfgoed.

Participatie

3.2

In de sector cultuurbeheer bestaat tussen aanbod en participatie een min of meer evenwichtige situatie. Aan de aanbods-kant is sprake van een gestage groei: het aantal musea neemt nog steeds jaarlijks toe, het monumentenbestel groeit

substantieel door de toevoeging van monumenten van jongere bouwkunst aan het beschermingsregister, de archieven zullen door de verkorting van de overbrengings-termijn geconfronteerd worden met een aanzienlijke aanwas, terwijl de groei in de archeologie voornamelijk tot uitdrukking komt in een toenemend aantal vindplaatsen en opgegraven objecten.

Tegelijk breidt ook de publieke belangstelling voor het cultuurbeheer zich de laatste decennia uit. Het aantal bezoeken aan musea bereikt elk jaar een nieuw record. De monumentenzorg telt meer dan 700 particuliere organisaties die zich actief inzetten voor (archeologische) monumenten in hun omgeving en steeds meer burgers (wetenschappers en amateurs) werken als onderzoeker in de archieven.

Vriendenverenigingen van musea, heemkundeverenigingen, genealogen, amateur-archeologen, allen maken deel uit van de grote bedrijvigheid die zich op alle niveaus van het culturele leven voordoet.

Het mag duidelijk zijn dat tegen die achtergrond mijn zorg niet in de eerste plaats uitgaat naar de kwantiteit van de cultuurdeelname, maar vooral te maken heeft met vraagstukken van kwaliteit. Mijn streven richt zich op

- Het verbreden van de sociale samenstelling van het publiek.
- Het verdiepen van de beleving en het rendement van het bezoek aan instellingen en objecten in de cultuurbeheer-sector.
- Het stimuleren van de actieve cultuurparticipatie.

Vanzelfsprekend kan een verbreding van de participatie samengaan met een kwantitatieve groei van de cultuurdeelname. Ter toelichting het volgende.

Het is nog steeds zo, dat vooral mensen met hogere opleidingen musea bezoeken, interesse tonen voor monumentenzorg of andere sectoren van cultuurbeheer. Toch neemt het cultuurbeheer een bijzondere positie in binnen het cultuurveld door zijn hoog toegankelijkheidsgehalte. Moet men voor museum of archief nog fysieke drempels over, monumenten en archeologische objecten bevinden zich overal om ons heen, maken net als vormgeving en architectuur deel uit van ons dagelijkse leven, waaraan zij in sterke mate kwaliteit geven. Het is moeilijk de omvang of intensiteit van die passieve' participatie te meten, maar het is duidelijk dat hierin voor het cultuurbeheer vele kansen liggen.

Het beleid richt zich op het activeren tot doelbewuste cultuurdeelname, zoals bijvoorbeeld het museumbezoek, de historische stadswandeling, de kerkenroute et cetera, vooral door die groepen die traditioneel niet of weinig aan zulke activiteiten deelnemen.

In dit verband moeten de mogelijkheden van televisie expliciet worden genoemd. Uit een aantal recente onderzoeken⁴⁶ is komen vast te staan dat de televisie een uiterst

46
Onderzoek *Nederland
Museumland* (1988) en
PR en rendement (1990)

effectief medium is om een breed publiek te bereiken, te informeren en te interesseren, vooral wanneer dat gebeurt in 'populaire', niet-kunstprogramma's. In het algemeen is het een taak van de collectieve musea en ander instellingen, koepels en organisaties hierin initiatief te nemen. Ik ben in principe bereid initiatieven op dit terrein zo nodig te ondersteunen.

Producties, zoals documentaires, kunnen in beginsel in aanmerking komen voor subsidie van het Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties.

Een meer fundamentele aanpak ligt echter elders, bij de cultuureducatie. Omgaan met cultuur veronderstelt bepaalde vaardigheden. Wanneer mensen al op jeugdige leeftijd met cultuur in aanraking worden gebracht, doen zij daardoor kennis en vaardigheden op waardoor zij cultuuruitingen beter kunnen waarderen. Cultuureducatie vindt in eerste instantie plaats binnen het reguliere onderwijs. De rol van het culturele erfgoed en de historische omgeving daarin verdient versterking. Materiële cultuur vormt niet alleen een onmisbare en unieke aanvulling op de geschreven bronnen en mondelinge overdracht binnen het onderwijs, maar draagt in mijn visie ook bij aan de culturele competentie die nodig is voor een actieve cultuurparticipatie op latere leeftijd.

Het is mijn voornemen op basis van de uitkomst van enige voorbeeldprojecten en van lopend onderzoek naar enkele concrete cultuureducatie-projecten binnen het basisonderwijs voor de komende periode een verdere lijn te ontwikkelen.

Als tweede doelstelling noemde ik de verdieping van de beleving van de cultuur. Die verdieping kan gezocht worden in alle elementen die het cultuurbehoud te bieden heeft: het recreatieve element, het opdoen van kennis en informatie of esthetische ervaringen.

Belangrijk instrument daarvoor is goede informatie, voorlichting, presentatievormen, ontsluitingsmiddelen en educatie. Deze dienen aan te sluiten bij de doelgroepen waarop men zich gezien zijn profiel en doelstelling specifiek richt. De deskundigheid op dit terrein zal waar mogelijk worden bevorderd. Daarnaast hecht ik belang aan een goede toegankelijkheid in fysieke zin, bijvoorbeeld door culturele wandel- en fietsroutes, bewegwijzering in en buiten instellingen et cetera.

Het is van groot belang de actieve cultuurparticipatie in heel haar gelaagdheid te stimuleren, omdat deze zowel een bijdrage levert aan het behoud van het culturele erfgoed (denk aan de vele particuliere organisaties in de monumentenzorg) als aan de overdracht van culturele waarden en de cultuurvorming (zoals bijvoorbeeld in het archiefonderzoek). Het gaat daarbij niet zozeer om het ondersteunen van de vele organisaties op dit terrein, maar vooral om het bevorderen van de deskundigheid door middel van cursussen, voorlichting en dergelijke ten behoeve van de kwaliteit van het particuliere initiatief. Binnen het incidentele subsidie-instrument zal hiervoor beperkte ruimte worden vrijgemaakt.

Het internationale beleid

3-3

In aansluiting op de opmerkingen in het algemene gedeelte van deze nota het volgende hierover.

In afgelopen jaren is in het internationale beleid de nadruk gelegd op het rendement van de internationale activiteiten voor de kwaliteit van de nationale cultuurbeoefening. Het vergroten van de deskundigheid en het verbeteren van de internationale (markt)positie zijn doelen die de afgelopen jaren zijn nagestreefd, en ook nu nog steeds actueel zijn. Binnen het cultuurbeheer bestaat op deskundigenniveau een traditie van nauwe samenwerking en uitwisseling.

Het rendement van internationale samenwerking zal echter niet louter tegen het nationale eigenbelang worden afgewogen; ook de waarde als zodanig van culturele uitwisseling wordt door mij onderkend.

Een bijzondere plaats in dit verband wordt ingenomen door Oost-Europa. De politieke veranderingen in Europa hebben een stimulerend effect op de internationale samenwerking tussen het voormalige Oost en West op het terrein van het culturele erfgoed. Nu barrières zijn geslecht is er een groeiende wederzijdse interesse voor elkaars culturele erfgoed en voor de manier waarop we daar mee omgaan. Ik vind het van belang dat wij met onze partners in Midden- en Oost-Europa van gedachten wisselen over de betekenis van ons culturele erfgoed. Om aan deze ambitie gestalte te geven heeft inmiddels een aantal workshops plaatsgevonden, onder andere gewijd aan het museumbeleid. Ik wil deze vorm van deskundigheidsuitwisseling de komende jaren verder ontwikkelen, ook op de andere deelreinen van het culturele erfgoed dan de musea alleen.

Er is een andere, niet minder belangrijke invalshoek bij het internationale erfgoedbeleid. Deze komt erop neer dat er sprake is van 'Werelderfgoed', erfgoed van een dergelijke universele waarde dat de zorg voor de instandhouding ervan gerekend kan worden tot de verantwoordelijkheid van de internationale gemeenschap. Om die reden zal ik de Kamer op korte termijn vragen in te stemmen met de ratificatie door Nederland van de Unesco-overeenkomst inzake de bescherming van het culturele en natuurlijke erfgoed in de wereld.

Ik ga ervan uit dat het voor de hand ligt in de internationale samenwerking⁴⁷ vooral aansluiting te zoeken bij landen waarmee ons land historische speciale banden heeft.

De vormgeving van het beleid

3-4

Het is mijn voornemen om in de komende jaren de bestuurlijke vormgeving van de relatie tussen het departement en de rijksdiensten in de sector cultuurbeheer ingrijpend te wijzigen. De redenen daarvoor zijn verwoord in mijn

47
Die samenwerking betreft o.a.
– participatie in internationale organisaties en conventies zoals Unesco, Raad van Europa, en EG-verband;
– internationale contacten in organisaties als International Council of Museums (ICOM), International Council of Monuments and Sites (ICOMOS), International Council of Archives (ICA), International Commission on Heritage Management (ICMHM) en International Centre for the study of the preservation and restoration of Cultural property (ICCROM)

brief aan de Tweede Kamer d.d. 25 november 1991 over de verzelfstandiging van de rijksmuseum, en in de beleidsnota *Kiezen voor kwaliteit*.

Bij de vormgeving van de verzelfstandiging zal terdege rekening worden gehouden met het feit dat een aantal van de cultuurbeheer-instellingen bestuurlijke taken uitoefent. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg en de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek geven uitvoering aan de Monumentenwet, de wettelijke taken van de Rijksarchieven zijn neergelegd in de Archiefwet 1962 en de Rijksdienst Beeldende Kunst voert taken uit die berusten op de Wet Behoud Cultuurbezit.

In navolging van *Kiezen voor kwaliteit* wil ik het beleid in de toekomst niet slechts richten op de instellingen die direct onder mijn verantwoordelijkheid vallen. Samen-vattend gaat het daarbij om

- De kwaliteit van de uitoefening van culturele functies (behoud, beheer, presentatie).
- Participatie en geografische spreiding.
- Bestuurlijke verhoudingen.
- Infrastructuur en professionalisering.

Ik beschouw het voor een effectief beleid van groot belang deze thema's met andere overheden en betrokkenen in het veld te bespreken om een optimaal draagvlak te creëren voor wat algemeen als beleidsmatig gewenst wordt onderkend. Met name zijn te noemen de VNG, het IPO en koepelinstanties. Het incidentele subsidie-instrument beschouw ik als één van de middelen om door mij gewenste ontwikkelingen te stimuleren, naast wet- en regelgeving en een voorwaardenscheppend beleid.

Daarnaast vervult een aantal instellingen een algemene of specifiek ondersteunende functie in het cultuurbeheer. Naast de Rijksdienst Beeldende Kunst zijn dat de Opleiding Restauratoren, de Rijks Archiefschool, het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie en het Centraal Laboratorium. Door de verzelfstandiging van deze instellingen zal het huidige takenpakket gezien hun nieuwe positie in het veld opnieuw worden bezien. Genoemde instellingen zijn belast met onderzoek, collectiebeheer, deskundigheidsbevordering en opleiding, documentatie, ondersteuning en advisering. De beleidsmatige bemoeienis met deze instellingen zal door hun essentiële rol in de infrastructuur van het cultuurbeheer, intensief blijven. Eveneens ten behoeve van de kwaliteit van de infrastructuur van het cultuurbeheer wordt in bescheiden mate een aantal koepelorganisaties bekostigd vanuit een tweeledige optiek: zij functioneren als aanspreekpunt voor het departement en andere belanghebbenden in zaken van algemeen instellingenoverstijgend beleid, zij bevorderen het contact en de samenwerking in het betreffende veld (door symposia, studiedagen en dergelijke) en functioneren als discussieplatform en centraal informatiepunt.

Musea

4

Inleiding

4.1

In december 1990 heb ik in de nota *Kiezen voor kwaliteit* mijn visie gegeven op het museumbeleid. Deze nota, die door de Kamer tijdens de uitgebreide commissievergadering (UCV) van 27 mei 1991 met instemming werd begroet, zal uitgangspunt zijn voor het beleid voor de jaren 1993-1996. In dit hoofdstuk zullen dan ook geen volkomen nieuwe zaken aan de orde worden gesteld. De komende jaren zullen moeten worden gebruikt om de vele aanbevelingen die in de nota staan te concretiseren en uit te voeren. Het museale veld zal daarin een belangrijke rol vervullen. Hieronder worden enkele kernpunten van de nota verder uitgewerkt.

In de museale sector is mijn beleid vooral gericht op het verhogen van de kwaliteit: kwaliteit van de collecties zelf, afzonderlijk en in hun onderlinge samenhang, en de kwaliteit van de uitoefening van de museale functies.

Daarnaast zijn ook bestuurlijk enkele ontwikkelingen van belang. In de eerste plaats de verzelfstandiging die ik ten aanzien van de rijksmuseale diensten wil doorvoeren. Maar ook – en in samenhang daarmee – mijn oriëntatie op het gehele museumveld waar het om inhoudelijk beleid gaat. De bestuurlijke verhoudingen die zijn vastgelegd in de Nota *Museumbeleid* (1985) vormen daarbij ook voor de komende vier jaar uitgangspunt.

Concreet komen de volgende musea in deze planperiode in aanmerking voor structurele subsidiëring: de huidige zeventien rijksmusea en de vier ondersteunende instellingen; daarnaast het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem; het Teylers Museum te Haarlem; het Joods Historisch Museum te Amsterdam; het Afrika Museum te Berg en Dal en het Prinsessehof te Leeuwarden.

Vanuit de optiek dat het departementale beleid zich dient te beperken tot sturing op hoofdlijnen, wil ik de uitvoering van de incidentele subsidies op het gebied van de musea in een Museumfonds onderbrengen. Daardoor krijgt de ministeriële verantwoordelijkheid een beter hanteerbare inhoud en kan ook de samenhang in het beleid meer in het oog worden gehouden. De statuten en bekostigingsvoorwaarden van het fonds zullen een kader vormen waarbinnen het fondsbestuur met een zekere mate van autonomie kan opereren. Ik streef ernaar het museumfonds met ingang van 1-1-1993 in werking te doen treden. Overigens wordt onderzoek verricht naar de mogelijkheid om te komen tot één fonds, dat wil zeggen een bundeling van het Museumfonds en het beoogde Stimuleringsfonds voor beeldende kunst en vormgeving.

Verzelfstandiging

4.2

Tijdens de ucv van 27 mei 1991 is de Tweede Kamer akkoord gegaan met het kabinetsbesluit de rijksmuseale diensten te verzelfstandigen door de toekenning van een eigen rechtspersoonlijkheid. Tijdens het mondeling overleg van 11 december 1991 zijn de woordvoerders van de belangrijkste partijen in de Tweede Kamer akkoord gegaan met mijn keuze voor de privaatrechtelijke rechtspersoon in de vorm van een stichting of Naamloze Vennootschap.

Over de ministeriële verantwoordelijkheid voor de museale functies na de verzelfstandiging is daarbij uitvoerig gesproken. Samengevat komt deze erop neer dat deze zich uitstrekt tot:

- De collecties en gebouwen die eigendom van het rijk blijven en die beheerd worden door de musea.
- De zorg voor de uitoefening van de museale functies.
- De zorg voor de continuïteit en de kwaliteit van de instellingen.

De door de musea beheerde rijkscollecties verschaffen hen een prominente plaats in de culturele infrastructuur. Om die reden reken ik de zorg voor de uitoefening van de museale functies en daarmee de bekostiging ervan evenzeer tot mijn verantwoordelijkheid. Aan de bekostiging van de museale functies zullen voorwaarden worden gesteld conform het door mij geformuleerde beleid. Ik zal voor de door mij bekostigde musea een beleidsvisie per vier jaar verplicht stellen, waarin in ieder geval moet worden beschreven op welke wijze door de instelling aandacht wordt geschonken aan de museale functies als omschreven in mijn beleid. Tussen de beleidsvisies op instellingsniveau en ministerieel beleid zal een nauwe samenwerking bestaan.

Inmiddels is met de uitvoering van het verzelfstandigingsbesluit een begin gemaakt. Het streven is erop gericht dat vier rijksmusea, Boerhaave, Van Gogh (tezamen met Mesdag), Oudheden en Twenthe, per 1 januari 1993 op eigen benen staan. De overige rijksmusea zullen, zo is het streven, volgen op 1 januari 1994 en 1 januari 1995. De verzelfstandiging van de ondersteunende instellingen (de Rijksdienst Beeldende Kunst, het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, het Centraal Laboratorium en de Opleiding Restauratoren) zal eveneens per 1 januari 1995 zijn voltooid.

De musea moeten op het moment van verzelfstandiging de toekomst met vertrouwen tegemoet kunnen zien. Daarvoor moet er uitzicht zijn dat de achterstanden, die het op adequate wijze uitoefenen van de museale functies belemmeren, kunnen worden ingelopen. Daarbij denk ik in de eerste plaats aan de passieve conservering, het verbeteren van de bewaaromstandigheden in depots en tentoonstellingsruimten. In samenwerking met de Rijksgebouwendienst zal een enorme inspanning worden

gedaan om de achterstand in te lopen. Tevens zal ik in het kader van het *Deltaplan Cultuurbehoud* de actieve conservering van de belangrijkste museale collecties mogelijk maken, evenals de registratie van de gehele collectie. Voor de actieve conservering van een deel van de collecties en voor restauratie van de collectie ontbreken de middelen de komende jaren.

Collectiebeleid: selectie en samenhang

4.3

Er is wanneer men de collecties in Nederland bekijkt niet altijd sprake van een evenwichtig beeld. Gebrek aan taakafbakening betekent gebrek aan samenhang en tast daarmee de kwaliteit van het totale Nederlandse cultuurbezit aan. Een onsamenhangend collectiebeleid vormt een bedreiging voor een evenwichtige uitoefening van de museale functies.

De omgang met het museale erfgoed eist een selectieve benadering. Zij is een voorwaarde voor het handhaven en verbeteren van de kwaliteit en de toegankelijkheid van de museale collecties in Nederland in hun totaliteit.

Voor een actieve omgang met de collectie, voor presentatie, voor studie, moet zij hanteerbaar zijn. Door een selectief collectiebeleid wordt bovendien de cultuurvromende functie van de musea geactiveerd: hergroepering van collecties en objecten geeft nieuwe mogelijkheden voor onderzoek en interpretatie van onze cultuurschiedenis.

Ik acht het mijn taak de discussie over de selectie zoals die – mede als gevolg van *Kiezen voor kwaliteit* en het Deltaplan – steeds meer wordt gevoerd in het museale veld, verder te stimuleren en te begeleiden.

Als voornaamste instrument voor een selectief collectiebeleid is het collectieplan geïntroduceerd, omschreven als 'het document waarin is aangegeven hoe de collectie is opgebouwd, welke objecten en deelcollecties tot de kern van die collectie horen en welke objecten of collecties voor het museum van minder of geen belang zijn'⁴⁸. Het collectieplan zal gerelateerd zijn aan het verhaal dat een museum met zijn collectie wil vertellen. Voor de door mij bekostigde musea zal het collectieplan als onderdeel van hun beleidsvisie verplicht worden gesteld.

De discussie over selectie, taakafbakening en ruilverkeer is in het museale veld volop gaande. Als voorbeeld zijn de afspraken te melden over taakafbakening en presentatie op het terrein van de negentiende eeuwse kunst tussen het Rijksmuseum Amsterdam, het Rijksmuseum Vincent van Gogh en het Stedelijk Museum Amsterdam.

Ik zal de komende periode deze discussie stimuleren en ondersteunen, met als uitgangspunt dat de initiatieven genomen zullen moeten worden door degenen die daarin deskundig zijn: de musea zelf. Wanneer een museale sector bereid en in staat is een plan voor het gehele terrein of een deelterrein op te stellen ben ik graag bereid daaraan zondig een bijdrage te leveren.

48
Kiezen voor kwaliteit,
pag. 20 e.v.

Naast het bevorderen van het tot stand komen van collectieplannen wil ik de samenhang van het Nederlandse museale bezit op een aantal manieren stimuleren:

- Allereerst via de Rijksdienst Beeldende Kunst die een actief beleid zal voeren in het bevorderen van het collectieverkeer, met name door de langdurige bruikleenverstrekking van rijkscollecties. Voorbeelden zijn de cluster-bruikleen van Oude Italianen aan het Bonnefantenmuseum en de voorgenomen bruiklenen aan het Rijksmuseum Twenthe, het Noordbrabantse museum, de Lakenhal en het Prinsenhof.
- Vervolgens door het incidentele subsidie-instrument: ik zal in de periode 1993-1996 jaarlijks middelen reserveren voor het bevorderen van de samenhang en kwaliteit van museale collecties. Als voorbeeld van projecten noem ik het haalbaarheidsonderzoek naar de bundeling van kostuumcollecties en het (geautomatiseerde) collectie-informatieproject bij de volkenkundige musea.
- Daarnaast door voorwaarden te scheppen die collectieverkeer vergemakkelijken, zoals de indemnity-regeling en de vrijstelling van verzekeringsplicht. Van deze laatste mogelijkheid wordt inmiddels al door een aantal grote steden (Rotterdam, Den Haag) gebruik gemaakt.
- Vervolgens door in bijzondere gevallen op projectbasis een proces van inventarisatie en selectie in een bepaalde sector heel direct en actief als rijksoverheid te bevorderen. Ik doel bijvoorbeeld op mijn voornemen – u aangeboden in mijn standpunt over het industriële erfgoed – tot een projectmatige aanpak het industriële erfgoed in musea, archieven en monumenten.
- Tenslotte acht ik het van belang de komende periode extra aandacht te schenken aan de fotocollecties. Ik ben gezien het positieve advies van de Raad voor het Cultuurbeheer hierover in principe bereid het in voorbereiding zijnde initiatief van het Nederlands Fotogenootschap tot een globale inventarisatie van collecties en verzamelbeleid te honoreren om daardoor tot een betere taakafbakening tussen instellingen te kunnen komen.

Collectievorming

4.4

In *Kiezen voor kwaliteit* heb ik aangegeven extra middelen ter beschikking te willen stellen voor een selectief en onderling afgestemd aankoopbeleid. Ons cultuurbezit moet immers – om zijn kwaliteit en uitstraling te behouden – in bepaalde gevallen aangevuld kunnen worden.

In mijn brief van 13-5-1991 heb ik uiteengezet deze extra middelen eerst met ingang van 1993 te kunnen vrijmaken. Door de bezuinigingstaakstelling zie ik mij echter genoodzaakt alsnog af te zien van deze extra middelen voor aankopen. Wel heb ik

besloten de bestaande aankoopmiddelen ten behoeve van musea die beschikbaar zijn bij mijn ministerie (in totaal 4,1 miljoen gulden) te bundelen in een nationaal Aankoopfonds, zodat een efficiëntere aanwending van de aankoopgelden mogelijk wordt. In samenwerking met het Prins Bernhard Fonds en de Vereniging Rembrandt wordt een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheden tot oprichting van een dergelijk aankoopfonds. Ik streef ernaar dit fonds per 1 januari 1993 tot stand te brengen.

Hoewel het begrip vervreemding naar alle vormen van eigendomsoverdracht verwijst, wordt in het algemeen op verkoop van kunstwerken gedoeld. Ten aanzien van de vervreemding verwijs ik naar hetgeen hierover in *Kiezen voor kwaliteit* werd gesteld. In aansluiting op de procedure die in deze nota werd voorgesteld om een onafhankelijke commissie eventuele voorstellen tot vervreemding te laten toetsen op de criteria 'onmisbaar' en 'onvervangbaar' van de Wet Behoud Cultuurbezit, heeft inmiddels de Raad voor het Cultuurbeheer zijn Commissie Wet tot Behoud van Cultuurbezit beschikbaar gesteld voor deze toetsingsfunctie. Deze commissie kent een samenstelling met een brede, niet-belanghebbende deskundigheid. Voor een meer uitgebreide uiteenzetting over mijn standpunt ten aanzien van vervreemding verwijs ik naar mijn beleidsbrief over dit onderwerp die u afzonderlijk zal worden toegezonden.

49
Tweede Kamer vergader-
jaar 1991-1992, 21965,
nr. 7

Behoud en beheer

4.5

In de nota *Bedreigd cultuurbezit* en de begeleidende brief van 12 december 1990 aan de Tweede Kamer heb ik de uitkomsten van de inventariserende fase van het Deltaplan uiteengezet. De achterstanden waren veel groter dan verwacht. Ik stelde vast dat uitsluitend op uiterst selectieve wijze deze enorme achterstanden aangepakt zouden kunnen worden. In mijn brief van 13 mei 1991 aan de Kamer heb ik mijn ideeën over de aanpak bij de rijksmuseuminstellingen uiteengezet. Het uitvoeringsplan voor het Deltaplan, de nota *Vechten tegen verval*⁴⁹ werd op 4 december 1991 aan de Tweede Kamer uitgebracht en op de UCV van 24 februari 1992 besproken en aangenomen.

Concreet wil ik voor 1993-1996 de volgende hoofdlijnen aangeven. Voor een meer uitgewerkte aanpak verwijs ik naar *Vechten tegen verval*.

- Ik acht de registratie-achterstanden bij de rijksmusea oplosbaar. In de genoemde nota's heb ik aangegeven dat deze in de periode tot en met 1996 in belangrijke mate zullen zijn ingehaald. Ik zal hierover met de instellingen afspraken maken.
- Conservering is een probleem van een andere orde. Het inhalen van alle achterstanden is illusoir. Er zal slechts met een langlopende planmatige

aanpak en volgens een stringente prioriteitsstelling resultaat kunnen worden behaald. Als uitgangspunt daarvan zullen de selectiecriteria dienen zoals opgenomen in *Kiezen voor kwaliteit*.

- Er zullen geen Deltaplanmiddelen ter beschikking komen voor restauratie, terwijl voor de categorie C-objecten uitsluitend passieve conservering wordt toegestaan.

Voor registratie zal ik voor de rijksmusea en de rijksgesubsidieerde musea tot en met 1995 3,55 miljoen gulden op jaarbasis inzetten. Voor 1996 is 1,5 miljoen gulden gereserveerd. Voor de periode tot en met 1996 zal ik voor de rijksmusea en de rijksgesubsidieerde musea voor conservering een extra budget inzetten van 37,5 miljoen gulden. Voor de niet-rijksmusea bedraagt dat 25,2 miljoen gulden. Op basis van een eind 1993 te houden evaluatie zal een meer precieze invulling kunnen plaatsvinden, en kunnen eventueel bijstellingen plaatsvinden.

Ten aanzien van de niet-rijksmusea zijn mijn mogelijkheden en verantwoordelijkheden van een andere orde. Ik wil de behoudsproblematiek bespreken in het overleg dat ik daarover zal voeren met het IPO en de VNG. Alleen wanneer andere overheden een gelijke prioriteit herkennen kan een gemeenschappelijk – en daardoor effectiever – beleid worden ontwikkeld. Bij de niet-rijksmusea zullen de belangrijkste collecties voor extra subsidie van wvc in aanmerking komen, volgens de verdeling 40% rijkssubsidie, 60% eigen bijdrage.

Het publiek

4.6

In *Kiezen voor kwaliteit* heb ik geschreven dat het cultuurbehoud zijn legitimatie vindt in de functie die het vervult voor de samenleving.

De toegankelijkheid van het museale erfgoed voor het publiek door middel van de presentatie van collecties – in vaste opstelling en tentoonstellingen – in depot voor studiedoeleinden en door middel van goede informatie rond die collecties speelt daarbij een belangrijke rol. Het mag dan ook duidelijk zijn dat ik het grootste belang hecht aan de wijze waarop musea hun publieksfunctie vervullen.

Ik wil mijn publieksbeleid gedifferentieerd en met realiteitszin benaderen. Niet van elk museum moet worden verwacht of gevraagd dat het een breed en representatief publiek bereikt. Wat wel mag worden verwacht, is dat het een zo breed mogelijk deel van zijn potentiële publiek tracht te bereiken, en een kwalitatief goed en gedifferentieerd aanbod heeft dat is afgestemd op het kennisniveau en de achtergrond van de verschillende publieksgroepen.

Ik acht het hoe dan ook van fundamenteel belang dat musea weten wie hun publiek is, en wie zij willen bereiken. Ik wil een systematische en structurele belangstelling voor het publiek stimuleren, door middel van periodiek publieksonderzoek én een duidelijk omschreven publieksbeleid. De komende vier jaar zullen daarover afspraken worden gemaakt met de rijksmusea. In het incidentele subsidiebeleid heb ik de door mij beoogde doelstellingen aangescherpt. Voorrang zal worden gegeven aan publieksprojecten die zich richten op expliciete doelgroepen, met name wanneer die traditioneel niet een museum bezoeken. Ik hecht daarbij groot belang aan samenwerking met educatieve instellingen en met het reguliere onderwijs.

Kwaliteit en rendement

4.7

Om te stimuleren dat het bezoek aan een museum meer is dan oppervlakkige consumptie, is het van belang dat er speciale zorg wordt besteed aan de kwaliteit van de cultuuroverdracht. Ik doel daarbij op educatieve begeleiding, die gedifferentieerd is voor verschillende doelgroepen, op goede aanvullende informatie (zoals vouwbladen, brochures) over de presentaties en collectie, op bestandscatalogi, op aandacht voor vormgeving en presentatietechnieken. Projecten die gericht zijn op de verdieping van de cultuuroverdracht kunnen een beroep doen op het budget voor incidentele museale subsidies.

Toegankelijkheid en produktvernieuwing

4.8

De Nederlandse musea voeren in het algemeen een zeer actief tentoonstellingsbeleid, niet in de laatste plaats om zich van een continue bezoekersstroom te verzekeren. Tentoonstellingen vergen veel onderzoek, tijd, energie en geld. Om deze investeringen maximaal het museum ten goede te laten komen of – anders gezegd – niet ten koste van de reguliere behoudstaken te laten komen, acht ik het van belang dat musea zich in hun tentoonstellingsbeleid in belangrijke mate richten op eigen profiel en collectie, zodat er ook structureel rendement voor de organisatie uit voortvloeit. Zo kunnen het onderzoek of de extra conservering en restauratie die worden uitgevoerd voor een tentoonstelling ten goede komen aan de vaste presentatie. Het is mijn voornemen dit als aanvullend criterium vast te leggen bij het toekennen van incidentele subsidies voor museale presentaties en tentoonstellingen.

In *Kiezen voor kwaliteit* is aangegeven onder de noemer 'produktvernieuwing' het rijksmuseale aanbod aan te passen aan de eisen die daaraan gesteld worden in een steeds sterker concurrerende vrijetijdsmarkt. Ik zal de komende vier jaar een aantal – incidentele – investeringen doen voor het verbeteren van de inrichting en de toegankelijkheid van verouderde presentaties van door mij bekostigde musea.

Ook de niet door mij bekostigde musea doen geregeld een beroep op het ministerie van wvc voor een financiële bijdrage in vaak belangrijke bouw en/of inrichtingsprojecten: om de kwaliteit van de museale presentatie voor het publiek te verhogen, om samenhang tot stand te brengen in tot dan toe verspreid getoonde collecties, om een vernieuwend aanbod tot stand te brengen of een onderbelicht museaal aspect te belichten. Een (geringe) wvc-subsidie betekent veelal een essentiële stimulans om ook andere financiers over de streep te trekken. Ik acht het van groot belang in staat te zijn gericht investeringen in het bestel te kunnen doen.

Prijs

4.9

Bij de toegankelijkheid van de musea mag de prijs niet onvermeld blijven. Een verhoging van de entreprijs leidt – zo blijkt uit onderzoek naar prijselasticiteit⁵⁰ – op langere termijn tot vermindering van het bezoek. De overweging dat *merit goods* in principe voor wie dat wil toegankelijk behoren te zijn, heeft er in vele landen om ons heen toe geleid dat musea voor een deel van de tijd of geheel gratis toegankelijk zijn. In Nederland is daarvoor niet gekozen, vanwege een aantal argumenten. De prijs is zelden het echte struikelblok; sociale achtergrond en opleidingsniveau zijn zoals bekend doorslaggevend. Bovendien wordt het reëel geacht dat mensen een prijs betalen voor een cultureel aanbod, mits deze de redelijke grenzen niet te boven gaat. Ten slotte past het in de verzelfstandigingsgedachte dat musea zelf keuzen en afwegingen maken in hun bedrijfsvoering. Om die reden werden tot nu geen expliciete voorwaarden gesteld aan de prijsstelling bij de rijksmusea.

Om argumenten te verkrijgen om al dan niet het prijsinstrument in mijn participatiebeleid te betrekken, zal ik een onderzoek over de effecten van een differentiatie van prijzen inclusief gratis openstelling doen verrichten. Op de uitkomst daarvan kom ik terug.

Infrastructuur

4.10

De diversiteit van het museale veld en het grote aantal musea maakt het noodzakelijk dat er een goede coördinatie en ondersteuningstructuur aanwezig is, zodat de beperkte middelen geconcentreerd en effectief kunnen worden ingezet.

Advies en ondersteuning

4.10.1

Het is – zeker voor de kleinere musea – mogelijk noch gewenst alle hoogwaardige deskundigheid in huis te hebben die voor een goede uitoefening van de museale functies noodzakelijk is. Ik financier daarom drie rijksinstellingen die een belangrijke functie vervullen in het gehele museale veld: de Rijksdienst Beeldende Kunst, het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie en het Centraal Labora-

50
Goudriaan R., De prijs-
elasticiteit van het
museumbezoek. In: *Rap-
port van de werkgroep
privatiseringsonderzoek
podiumkunsten en rijks-
musea*, Rijswijk, Minis-
terie van wvc, 1984

torium. Zij vervullen onder andere taken op het terrein van collectiebeheer- en behoud, advies en informatie, onderzoek en preventie. Het is mijn voornemen deze instellingen de komende periode zoveel mogelijk in te zetten ten behoeve van de door mij gestelde beleidsprioriteiten, met name het *Deltaplan Cultuurbehoud*, daarbij geen onderscheid makend tussen dienstverlening aan rijks- en niet-rijksinstellingen. De Rijksdienst Beeldende Kunst zal als gevolg van de beleidswijzigingen haar taken beperken tot collectiebeheer, inspectie en advisering. Dit betekent dat de dienst haar uitvoerende taken met betrekking tot presentaties zal afstoten. De daardoor vrijvallende middelen die betrekking hebben op museale presentaties en op internationale evenementen zullen in fondsen worden ondergebracht.

Opleiding

4.10.2

De museale opleiding is sterk in beweging. Hieronder wil ik aangeven in welke richting die beweging naar mijn inzicht zou moeten gaan.

Op het terrein van de deskundigheidsbevordering is een onderscheid te maken tussen instituten die opleiden tot een (museum)beroep, en het bijscholings- en cursusaanbod voor zittende museummensen.

- Tot de eerste categorie behoort het opleiden tot het vak restaurator. De restaurator vervult een essentiële rol in het behoud van onvervangbaar cultuurbezit. Om deze reden wordt door mij de Opleiding Restauratoren bekostigd. Daarnaast leidt de onder het ministerie van o&w ressorterende Reinwardt-academie op tot functies in het museumbedrijf op HBO-niveau.
- In de tweede categorie is sprake van een zeer divers aanbod: bijscholingen op het terrein van behoud en beheer, automatisering, management, pr, et cetera. De komende jaren zal prioriteit worden gegeven aan deskundigheid op het terrein van behoud en beheer.

In het kader van het Deltaplan worden voor de korte termijn projecten ondersteund die opleiden tot behoudsmedewerker, waar mogelijk in combinatie met werkgelegenheidsprojecten. Een door mij ingestelde stuurgroep van vertegenwoordigers uit het veld ontwikkelt een leerplan terzake en is belast met de organisatie van een dergelijke opleiding. Daarnaast wordt prioriteit gegeven aan het intensiveren van het cursusaanbod aan museum personeel – van depotmedewerkers tot conservatoren – in conservering en in omgaan met objecten.

Ten aanzien van de overige opleidingsbehoeften wordt een coördinerende functie vervuld door de Nederlandse Museumvereniging (NMV).

- Een belangrijke stap in de discussie over museale ethiek en een museumnormering is genomen nu op initiatief van de Nederlandse Museumvereniging een Gedragslijn voor Museale Beroepsethiek tot stand is gekomen. Initiatieven gericht op zelfregulering en normering binnen het museale veld beoordeel ik als positief, en zal ik zo nodig ondersteunen.

Koepelorganisaties

4.10.3

Ik zal de NMV ook de komende periode ondersteunen als koepelorganisatie die de belangen behartigt voor het gehele museale veld. Het is van belang dat de samenwerking tussen de NMV, het Landelijk Contact voor Provinciale Museumconsulenten, de Stichting Museumjaarkaart en de Federatie van Vrienden van Musea verder wordt uitgewerkt.

Het internationale beleid

4.11

Aangezien ik in de recente nota *Kiezen voor kwaliteit* meer uitgebreid op het internationale museumbeleid ben ingegaan, wil ik hier volstaan met een korte samenvatting van dat beleid. Mijn beleid zal zich in het bijzonder richten op internationale activiteiten die de mogelijkheden en het belang van individuele instellingen overschrijden. Daarbij kunnen de internationale netwerken, die veel musea zelf al onderhouden, uitstekend worden benut. Ik wil samenwerking tussen Nederlandse musea in hun activiteiten met een internationaal karakter bevorderen door middel van het verlenen van projectsubsidies. Daarnaast zal de Nederlandse deelname aan multilaterale colleges worden gecontinueerd en waar mogelijk versterkt.

Het is duidelijk dat op het niveau van de instellingen zelf reeds een zeer intensieve en zinvolle samenwerking bestaat waarin de International Council of Museums (ICOM) een belangrijke functie vervult. Een concreet voorbeeld in dit verband is de gezamenlijke Nederlandse presentatie op de Salon International des Musées et des Expositions (SIME) te Parijs (1992). Naast deze vorm van samenwerking zullen ook de contacten op beleidsinhoudelijk en bestuurlijk niveau met het nationale museale beleid worden geïntensiveerd. Ik verwijs naar de reeds genoemde museumworkshops die in Oost-Europa worden georganiseerd en in een grote behoefte blijken te voorzien.

Archieven

5

Inleiding

5.1

‘Openbaarheid dat is de groote, algemeene school van politieke opvoeding’ schreef Thorbecke. Deze uitspraak heeft niets aan kracht en geldigheid ingeboet. Openbaarheid van overheidshandelen wordt terecht beschouwd als een voorwaarde voor een rechtsstaat waarin de overheid open staat voor kritiek en controle van haar burgers.

Zonder goed geordende en toegankelijke archieven zijn bestuurlijke zorgvuldigheid en continuïteit loze begrippen en is een goede democratische controle op het bestuur

vrijwel onmogelijk (denk bijvoorbeeld aan de parlementaire enquêtes). Juist in de archieven is vastgelegd op welke wijze de overheid zich in politieke en bestuurlijke zin heeft beziggehouden met de samenleving. In ons staatsbestel rust dan ook op de overheid de plicht haar archieven in beginsel open te stellen voor de burger. De archiefwetgeving is mede ingegeven door het streven naar verbetering van de openbaarheid van overheidsarchieven en het gebruik ervan door de burger. De archieven en de daarin opgeslagen informatie vertegenwoordigen evenzeer een belangrijke culturele waarde in de samenleving. Het zijn het behoud en de overdracht van die culturele waarden waarvoor de minister van Cultuur een bijzondere verantwoordelijkheid draagt. De archieven vormen een vitaal onderdeel van het culturele erfgoed. Het onderzoek in de archieven door duizenden mensen, vakmensen en amateurs, vormt niet alleen een bijdrage aan de cultuurontwikkeling, maar is ook een vorm van cultuurparticipatie. Beide onderscheiden belangen, het culturele en het administratieve zijn binnen de archiefwetgeving duidelijk herkenbaar.

Vanouds wordt door de minister een algemeen beleid op het terrein van de archieven gevoerd. Het voeren van zo'n algemeen beleid betekent dat op basis van cultuurpolitieke overwegingen, uitspraken worden gedaan en beleidsprioriteiten gesteld ten aanzien van vorming, selectie, behoud en openbaarheid van archiefbescheiden. Tevens wil ik de randvoorwaarden scheppen die een goed functioneren van het archiefbestel mogelijk maken. Een goede regeling van de bestuurlijke verhoudingen is daarvoor noodzakelijk. Het voorstel van wet tot herziening van de Archiefwet brengt daarin geen wezenlijke wijziging.

De ministers van Binnenlandse Zaken (BIZA) en van wvc dragen de zorg voor de archieven op rijksniveau. BIZA heeft de coördinerende zorg voor de archieven als het bijproduct en instrument van rijksoverheidshandelen, de ministeries dragen ieder de eigen uitvoerende zorg voor die archieven; wvc is verantwoordelijk voor dat deel van de archieven dat als openbaar cultuurofgoed dient te worden behouden.

Cultuurbehoud en selectie

5.2

De macroselectie

5.2.1

Is cultuurparticipatie – het beschikbaar stellen van cultuurhistorische informatie – een primaire doelstelling van mijn archiefbeleid, cultuurbehoud vormt de essentiële voorwaarde. De essentie van dat cultuurbehoud vormt het selectief overnemen en behouden van archiefbescheiden met wezenlijke informatie over overheid en samenleving. Daarbij moet gewaarborgd zijn, dat reconstructie van overheidsbeleid op hoofdlijnen mogelijk is én dat voldoende materiaal voor later historisch onderzoek behouden blijft.

Binnen de archiefsector vindt op dit moment in brede kring discussie plaats over de uitgangspunten en criteria die voor de selectie moeten gelden. De Raad voor het Cultuurbeheer beraadt zich op een nader advies over dit onderwerp. Ik acht deze discussie van groot belang en wil de uitkomsten ervan te zijner tijd bij mijn beleid betrekken.

In het archiefbeleid hebben de selectie en de verkorting van de overbrengingstermijn van vijftig naar twintig jaar prioriteit. Door deze verkorting wordt de openbaarheid van archieven vergroot en komt Nederland meer op één lijn met andere landen in Europa en daarbuiten. Een scherpe selectie op institutioneel niveau (de zogenaamde macroselectie) is daarbij noodzakelijk. De toezicht- en adviesfunctie van de Algemene Rijksarchivaris bij de zorg voor de archiefbescheiden van de ministeries blijft van groot belang om de instroom aan archiefbescheiden te kunnen beheersen. De selectie is gericht op de verwerving van het kwalitatief hoogwaardige materiaal. Dat blijkt, ook in andere landen, maar bijvoorbeeld ook bij gemeenten en provincies, neer te komen op zo'n 5 procent. Om deze selectie te bereiken is een grote extra inspanning noodzakelijk. Bij de rijksoverheid moet de selectieachterstand op zo'n 660 km geschat worden.

Inmiddels is door mij een ambitieus project, het zogenaamde PIVOT (Project Invoering Verkorting Overbrengingstermijn) in gang gezet. Dit selectieproject wordt in zeer nauwe samenwerking met de ministeries uitgevoerd. Ieder ministerie draagt zowel de incidentele als de structurele kosten van het project (de structurele door formatie-overheveling naar wvc). Voorzien is dat dit omvangrijke project in tien jaar is voltooid. De Kamer zal ik over de voortgang van het project op de hoogte houden. Tevens zal worden gezorgd voor overdracht van kennis en informatie naar het archiefveld. Op jaarbasis bedragen de incidentele kosten van het PIVOT voor rekening van wvc 1,7 miljoen gulden.

De microselectie

5.2.2

Ook ten aanzien van de aan de Rijksarchiefdienst overgedragen archieven zal een nieuw selectiebeleid worden ontwikkeld. Het advies van de Rijkscommissie voor de Archieven *Het Behoud Geselecteerd* beschouw ik als een legitimering van een nieuwe fase in het rijksarchiefbeleid. Erkend wordt dat het behoud van de originele drager niet altijd relevant is. Het gaat primair om het behoud van de informatie. Informatie die ook op andere dan geschreven informatiedragers behouden kan blijven. In de nieuwe Archiefwet wordt de substitutie, het gebruik van andere informatiedragers – met vernietiging van het origineel – mogelijk gemaakt. Door de sterke groei van het archiefbestand en doordat het materiaal na 1850 ernstig bedreigd wordt door verval en verzuring, is een hernieuwde microselectie bij de Rijksarchiefdienst actueel.

In de nota *Vechten tegen verval* wordt op deze noties al voortgebouwd; voor het behoud van de informatie die in de archieven ligt opgeslagen zijn – afhankelijk van een aantal factoren zoals cultuurhistorische waarde van het origineel, raadpleegbaarheid, conditie van het object en kosten – verschillende behoudsvarianten denkbaar: actieve (massa)conservering en ontzuring, eventueel in combinatie met verfilming of substitutie. Op advies van de Raad voor het Cultuurbeheer geef ik hierbij als richtlijn dat substitutie zich in hoofdzaak zal beperken tot de informatiedragers van na 1850. Vanuit deze gedachtenlijn zal door de Rijksarchiefdienst in overleg met het archiefveld volgens de suggestie van de Raad voor het Cultuurbeheer een bedrijfseconomisch model voor de aanpak van de microselectie worden ontwikkeld.

Een bijzondere problematiek ligt bij het beheer van machineleesbare gegevensbestanden (microfilms, optische informatiedragers en dergelijke). De Rijksarchiefdienst zal hiervoor in 1992 een beleidsplan opstellen waarin archivistische, personele, organisatorische en financiële aspecten aan de orde komen.

Conservering bij de rijksarchieven

5.3

Het *Deltaplan Cultuurbehoud* is voor het inhalen van achterstanden in de actieve en de passieve conservering bij de rijksarchieven van zeer groot belang. In de nota *Vechten tegen verval* heb ik mijn voornemens ten aanzien van de archieven verwoord. Het dreigende verval van ons cultuurbezit, onder meer door de voortschrijdende verzuring van papier, kan nu nog een halt worden toegeroepen. De grootste achterstanden treffen we aan bij de negentiende en twintigste eeuwse archieven. Van het totaalbestand uit de periode 1800-1990 kan 1,5 procent als bros (dat wil zeggen niet-hanteerbaar) worden aangemerkt en 6,3 procent als verzwakt. Met name bestanden uit de periode 1870-1880 zijn er slecht aan toe.

Ook bij de depotvoorzieningen en de klimaatbeheersing zijn er forse achterstanden in te lopen. Conserveringsoperaties hebben voor de langere termijn geen rendement, als de archieven niet in voldoende geoutilleerde ruimten worden geplaatst. In samenwerking met de Rijksgebouwendienst is bij het Algemeen Rijksarchief een pilot-project 'Luchtzuivering' begonnen, waarvan de resultaten voor de gehele sector cultuurbehoud van grote waarde zijn. Voor het onderzoek en de te zijner tijd noodzakelijke investeringen zijn middelen gereserveerd in het kader van de gelden die voor de bestrijding van de verzuring ter beschikking zijn gesteld (*Nationaal Milieu Beleidsplan-plus*). Het project wordt medio 1992 afgesloten met een rapportage die aan de Kamer wordt toegezonden.

Als maatregel van passieve conservering speelt de verfilming een niet te onderschatten rol. Immers, ieder verfilmd archiefstuk levert de gebruiker zijn informatie

en behoedt het origineel voor verder verval. Door de verfilming wordt bovendien de cultuurparticipatie een steuntje in de rug gegeven omdat het originele materiaal beter toegankelijk wordt gemaakt.

De massaconservering (in het bijzonder de ontzuring) is bedoeld voor de conservering van grote archiefbestanden van na 1850. Op basis van de uitkomsten van het proefjaar papierconservering, dat ook de bibliotheken aangaat en te zamen met het ministerie van O&W is opgezet, zal ik mede in het kader van het Deltaplan-beleid in de loop van 1992 de Kamer informeren over het vervolg. In dit conserveringsbeleid is een gefundeerde keuze tussen substitutie en (massa)conservering vereist. De keuze voor vormen van behoud zal worden gemaakt op basis van bedrijfseconomische, juridische en archivalische overwegingen. Het eerder vermelde bedrijfseconomische model zal hiervoor een bijdrage leveren naast de genoemde uitkomst van het proefjaar.

Voorts wordt in het kader van het Deltaplan bij de Rijksarchiefdienst het werkgelegenheidsproject behoudsmedewerker papier ontwikkeld.

Wat betreft de restauratie van archieven zal ik, rekening houdend met het relatieve belang van de originele informatiedrager en analoog aan mijn museale beleid, een nieuwe koers inslaan. Dat nieuwe beleid houdt in, dat restauratie van archieven zal worden voorbehouden aan stukken van bijzondere culturele waarde. Voor de overige archiefbescheiden zal aan de actieve en passieve conservering, dan wel substitutie, voorrang boven restauratie worden gegeven.

In de nota *Vechten tegen verval* heb ik aangegeven van 1991 tot 1995 8 miljoen ter beschikking te stellen ten behoeve van conserveringsmaatregelen bij de Rijksarchiefdienst, waarbij het accent wordt gelegd op passieve conservering (ver- en herverpakking, verfilming, substitutie) en actieve conservering (bestrijden schimmels, insecten). Bij de evaluatie die in 1993 zal plaatsvinden over de inzet van Deltaplan middelen zullen de dan beschikbare informatie uit het proefjaar en de noodzakelijk geachte maatregelen bij de massaconservering worden meegenomen.

Niet-rijksarchieven

5.4

In het kader van mijn beleid ten aanzien van de niet-rijksarchieven zal het Deltaplan-beleid zich toespitsen op de beschikbaarstelling van methoden en technieken, op innovatie en op deskundigheidsbevordering. Een voorbeeld daarvan is mijn beleid met betrekking tot het proefjaar papierconservering dat het gehele veld ten goede komt. De Rijksarchiefdienst kan hierin een bijzondere rol spelen. Vanuit mijn specifieke verantwoordelijkheid voor de Rijksarchiefdienst beschouw ik deze dienst als een instrument voor de vernieuwing, als een centrum van kennis en kunde.

Actieve conservering, passieve conservering en restauratie van archiefbestanden behoren tot de eigen taak en verantwoordelijkheid van de betrokken zorgdrager. Gelet op de wens van de Tweede Kamer en overeenkomstig het advies van de Raad voor het Cultuurbeheer ben ik echter bereid – wanneer daaraan door de betrokken beheerder redelijkerwijze niet te dragen kosten verbonden zijn – een financiële bijdrage te leveren aan het behoud van archiefcollecties van bijzondere culturele waarde. In dat geval zal de cultuurhistorische waarde van de te behandelen stukken getoetst dienen te worden door de Raad voor het Cultuurbeheer. Ten behoeve van het hier vermelde beleid voor de niet-rijksarchieven zal ik op jaarbasis 300.000 gulden reserveren.

De selectie van particuliere archieven

5.5

De Rijksarchiefdienst heeft een aanvullende taak bij de acquisitie van particuliere archieven met wezenlijke informatie over overheid en samenleving. De primaire verantwoordelijkheid voor de selectie en het behoud van particuliere archieven dragen de particuliere instellingen zelf. De infrastructuur van het openbare archiefwezen kan echter mede als vangnet worden beschouwd voor onvervangbaar en onmisbaar archiefmateriaal. Ik verwijs naar de nota *Archiefbeleid* (1985) waarin deze uitgangspunten zijn vastgelegd.

Het Centraal Register van Particuliere Archieven (CRPA) vormt in dit beleid een belangrijke schakel. Historisch waardevolle archieven worden door dit bureau opgespoord en geregistreerd.

Voor de Rijksarchiefdienst acht ik een selectieve en planmatige acquisitie van particuliere archieven wenselijk. In kwantitatief opzicht door de norm van besteding van gemiddeld 20 procent van de middelen aan het beheer van particuliere archieven; in kwalitatief opzicht door de voorwaarde dat de informatie in particuliere archieven een aanvulling vormt op de door de overheid gevormde archieven, dat zij onderdelen van de samenleving belichten die in overheidsarchieven niet of nauwelijks aan de orde komen, of dat daarin uit de samenleving verdwijnende aspecten aan de orde worden gesteld. (Een voorbeeld is de bedrijfstak textiel in relatie met het behoud van het industrieel erfgoed.)⁵¹

Evenals in het museale veld hecht ik ten aanzien van de acquisitie van particuliere archieven aan samenhang en taakafbakening. De Rijksarchiefdienst bevordert reeds langer een afstemming van acquisitietaken met categoriale instellingen. Dergelijke afspraken dienen ook in de toekomst tot stand te komen, waarbij in voorkomende gevallen ook afstemmingsafspraken met de lagere overheden gemaakt kunnen worden. Een goed voorbeeld van dit laatste is het zogenaamde Brabantse convenant, een afspraak tussen alle archiefdiensten in de provincie Noord-Brabant over de selectie van particuliere archieven.

51
Op het terrein van het industrieel erfgoed moet ook het door wvc gesubsidieerde registratieproject betreffende belangrijke bedrijfsarchieven worden genoemd, dat door het Nederlands Economisch-Historisch Archief wordt uitgevoerd

Audiovisuele archieven

5.6

Op het terrein van de audiovisuele archieven is ook voor de Rijksarchiefdienst een – zij het beperkte – taak weggelegd. Recentelijk is een onderzoeksrapport gereedgekomen over van een geïntegreerde aanpak van de bewaring en de selectie van de audiovisuele archieven in Nederland. De Rijksarchiefdienst zal aan goede afstemmingsafspraken inzake beheer en selectie van audiovisuele archieven (zoals die nu bestaat met de Rijksvoorlichtingsdienst) zijn medewerking verlenen.

Toegankelijkheid en participatie

5.7

Zoals aan het begin van dit hoofdstuk al werd aangegeven, hebben archieven een tweeledige functie: instrumenten voor het bestuur en elementen van cultuur. Ik vind het voor de instandhouding en ontwikkeling van onze cultuur van grote betekenis dat veel mensen eraan kunnen deel hebben: door zelf onderzoek te verrichten in de archieven en door deel te hebben aan de, met het benutten van cultuurhistorische informatie samenhangende, culturele bedrijvigheid. Archiefonderzoekers leveren zelf een inspanning om culturele waarden te behouden, te ontwikkelen en over te dragen. In het archiefbeleid heeft daarom het gebruik van de archieven door de klanten – overheden en burgers – hoge prioriteit. Een goede toegankelijkheid is daarvoor voorwaarde.

In de komende jaren zal ik in het publieksbeleid voorrang geven aan de verbetering van de toegankelijkheid en de beschikbaarheid van de informatie voor het publiek. Een publiek dat de weg naar de archieven reeds in ruime mate weet te vinden, getuige de circa 121.000 bezoeken (1991) aan de studiezalen van de Rijksarchiefdienst. De substitutie, verfilming en de automatisering zullen bij de verbetering van de toegankelijkheid een belangrijk hulpmiddel vormen en een effectieve en klantgerichte dienstverlening aan overheid en burgers nog beter mogelijk maken. Om een effectief publieksbeleid te voeren is het – evenals bij de musea – noodzakelijk te weten welke eisen de verschillende groepen klanten stellen aan de kwaliteit en kwantiteit van de archiefproducten. Hiertoe zal in 1992 een publieksonderzoek worden uitgevoerd.

De rijkdom aan archieven vormt een belangrijke bron voor de cultuurparticipatie. Niet alleen door voorlichting over de diverse gebruiksmogelijkheden van de archieven maar ook door de actieve overdracht van cultuurinformatie, opgeslagen in de archieven. Als voorbeelden zijn te noemen: voorlichtingsprojecten, stimuleren van de culturele bedrijvigheid in historische verenigingen, publikaties en cultuurhistorische projecten, historische inbreng in activiteiten in de provincies op het gebied van onderwijs, recreatie, monumentenzorg, musea, (industriële) archeologie et cetera. Een dergelijk actief naar buiten tredend beleid acht ik een wezenlijk onderdeel van de taakbeartiging van de rijksarchieven.

Het Centraal Bureau voor Genealogie (CBG) vervult een specifieke rol in mijn beleid op het terrein van cultuurparticipatie. Bij dit door mijn ministerie gesubsidieerde Bureau is een aantal genealogische verzamelingen, van het Rijk en van particulieren, op één centraal punt ondergebracht en daar opengesteld voor het publiek. Dit documentatiecentrum voor familiegeschiedenis komt tegemoet aan een wezenlijke informatiebehoefte van het publiek, wat mag blijken uit circa 30.000 bezoekers per jaar.

Infrastructuur

5.8

De kwaliteit van de infrastructuur wordt mede bepaald door het werk van door mij gefinancierde ondersteunende instellingen als de Rijks Archiefschool, de archiefexamencommissie, de Opleiding Restauratoren, het Centraal Register van Particuliere Archieven en het Centraal Laboratorium voor het onderzoek naar voorwerpen van kunst en wetenschap.

Ook de Koninklijke Vereniging van Archivarissen in Nederland levert een bijdrage aan de kwaliteit van de infrastructuur. Ik zal deze koepelorganisatie de komende periode dan ook financieel blijven ondersteunen.

52

Advies nr. 16 van
14 juni 1991

De hierboven genoemde Rijks Archiefschool (RAS) vervult voor de archiefopleiding een centrale rol ten gunste van het gehele archiefwezen. Een nader onderzoek zal worden uitgevoerd naar de positie van de RAS in het opleidingsveld, waarbij een versterking van die positie oogmerk is. Daarbij zal aandacht worden gegeven aan de vraag of en zo ja hoe de opleiding op archiefterrein in een zinvolle samenhang met andere opleidingen kan worden gebracht. Een en ander zal worden gezien in relatie tot de voorgenomen verzelfstandiging. Mijn verantwoordelijkheid strekt overigens niet verder dan de opleiding voor het openbare archiefwezen.

Het internationale beleid

5.9

In het voetspoor van het advies van de Raad voor het Cultuurbeheer inzake een referentiekader voor het buitenlands cultuurbeleid⁵² kunnen in de internationale betrekkingen van het Nederlandse archiefwezen twee hoofdlijnen worden onderkend.

De eerste hangt samen met de gezamenlijke verantwoordelijkheid van Nederland met andere landen voor het behoud en beheer van het mondiale culturele erfgoed. Aan de commissies van de International Council of Archives (ICA) en aan het archiefprogramma van de Unesco leveren de Nederlandse archivarissen een belangrijke bijdrage.

De tweede hoofdlijn vloeit voort uit de specifieke verantwoordelijkheid van Nederland – en in het bijzonder de Rijksarchiefdienst – tegenover de voormalige koloniën en de andere landen waar in het verleden belangrijke Nederlandse vestigingen hebben bestaan.

Die verantwoordelijkheid geldt de elders aanwezige, door Nederlandse instellingen gevormde, archieven, waarvan het behoud en beheer in het belang van de Nederlandse overheid, de recht- en bewijszoekende burger en het historisch onderzoek zijn. Maar Nederland heeft zelf ook verplichtingen jegens die landen ten aanzien van de in Nederland bewaarde archieven (zie de resolutie van het Europese Parlement A3-0258/90 'On the right of nations to information concerning their history'). Voorts zijn er landen waarmee Nederland in het ontstaan van de Nederlandse cultuur nauwe verwantschap heeft. In dit verband kunnen de grensoverschrijdende regionale contacten van het Nederlandse archiefwezen worden genoemd, naast de in omvang en kwaliteit toenemende samenwerking tussen de Nederlandse en de Belgische rijksarchieven, onder meer inzake opleiding, vorming en automatisering.

Tenslotte zijn er nog meer landen in Europa waar de cultuurhistorische relatie met Nederland heeft geleid tot de aanwezigheid van voor onze geschiedenis belangrijk bronnenmateriaal. In de contacten met deze landen zijn, naast het archiefwezen, andere wetenschappelijke instellingen (universiteiten, Instituut voor Sociale Geschiedenis) betrokken.

In EG-verband zal ik mij inzetten voor de harmonisatie van wetgeving en praktijk (bijvoorbeeld op het punt van de openbaarheid van archieven) maar ook voor coherentie van het archiefbeleid van de Europese instellingen. Nederland heeft vorig jaar als voorzitter van de EG-Ministerraad het initiatief genomen tot de instelling van een werkgroep van deskundigen (waaronder de Algemene Rijksarchivaris) die de Raad zal adviseren over een Europees archiefbeleid.

Monumentenzorg

6

Inleiding

6.1

In de ruimtelijke structuur vormen monumenten een historische factor. Zij bieden oriëntatie in tijd en ruimte en vormen daarin een element van continuïteit. Als tastbare uitingsvormen van menselijk handelen door eeuwen heen vormen monumenten een belangrijke cultuurhistorische bron. Aan de raakvlakken tussen architectuur en monumentenbeleid is in de nota *Ruimte voor Architectuur* reeds de nodige aandacht besteed.

Monumenten leveren een belangrijke bijdrage aan de cultuurparticipatie omdat zij 'openbaar cultuurbezit' bij uitstek zijn. Ze dragen bij aan de kwaliteit van onze leefomgeving. De drempel om ervan te genieten is laag.

Tenslotte vertegenwoordigen monumenten en historische gebouwen een zeer waardevol onroerend goed. Ze hebben een sterke aantrekkingskracht op het toerisme en zijn een factor van belang in het economisch vestigingsklimaat. Anders dan

bijvoorbeeld museale objecten maken ze in belangrijke mate deel uit van het economisch verkeer.

Het denken over monumentenzorg heeft de afgelopen decennia een belangrijke ontwikkeling doorgemaakt. Traditioneel wordt onder de monumentenzorg vooral de bescherming van monumentale objecten verstaan. Tegenwoordig wordt ervan uitgegaan dat monumenten een belangrijke factor zijn in de cultuurhistorische kwaliteit van het ruimtelijk leefmilieu. De nadruk moet daarom niet zozeer liggen op de juridische bescherming van objecten, maar op een zorgvuldige afweging van het monumentenbelang in het ruimtelijke ordeningsproces.

Recente ontwikkelingen

6.2

De Monumentenwet van 1988 handhaafde op centraal niveau de aanwijzing van cultuurhistorisch waardevolle gebouwen, maar verplaatste de afweging van belangen (omtrent sloop en wijziging) naar het gemeentelijke niveau. Tevens werd daar de financiële prioriteitsstelling van de restauratiesubsidies gelegd. Hoewel de ervaringen met de bestuurlijke decentralisatie nog kort zijn, kan gesteld worden dat de gemeenten hun nieuwe taak in het algemeen voortvarend hebben opgepakt. Reeds 81 procent van de gemeenten beschikt over monumentenverordeningen en meerjarenprogramma's voor gemeentelijke budgetreserveringen. Voor het particuliere initiatief is er alle ruimte om een belangrijke rol bij de totstandkoming van gemeentelijke beslissingen te spelen.

In financiële zin onderging de monumentenzorg evenzeer belangrijke wijzigingen. In de jaren tachtig is de invloed van de rijksoverheid op het monumentenbeleid verminderd. Het restauratiebudget daalde als gevolg van diverse ingrepen aanzienlijk, van 1985 van bijna 260 miljoen naar circa 100 miljoen gulden. Daartegenover staat dat sinds 1965 een belangrijk deel van het monumentenbestand van vóór 1850 geres- taureerd is. Het in 1985 opgerichte Nationaal Restauratiefonds (NRF) heeft door het ontwikkelen en aanbieden van aantrekkelijke financieringsvormen niet alleen de 'schade' binnen de perken gehouden maar ook zijn actieradius op monumenten- terrein verbreed. Tegelijk hebben veel gemeenten hun eigen bijdragen opgevoerd. Recent is de korting van 26,1 miljoen gulden (in 1991) op de stadsvernieuwingsbij- drage in het kader van de Tussenbalans, waardoor het restauratiebudget verder daalde tot circa 80 miljoen gulden. De afgelopen jaren is de behoudsproblematiek van de kerken verlicht door de in 1990 inwerkinggetreden Tijdelijke Regeling Instandhouding Beschermd Kerkgebouwen (TRIBK). Gedurende vijf jaar komt 26 miljoen gulden per jaar ter beschikking voor het 'wind- en waterdicht' maken van kerkgebouwen. Veel kerkgebouwen kunnen op die wijze voor de toekomst behouden blijven. In 1994 wordt de TRIBK beindigd. Dat zal naar verwachting leiden tot een stijging van de 'kanjerproblematiek' (waarover later meer). Helaas zie ik mij

genoodzaakt om in het kader van de Tussenbalans de komende jaren een extra bedrag oplopend tot 4,55 miljoen gulden in 1996, te bezuinigen op het budget voor de monumentenzorg.

Knelpunten

6.3

Hoewel het huidige systeem van vergunningen, subsidies en meerjaren-programmering in grote lijnen naar verwachting functioneert, zijn zeker ook een aantal knelpunten te signaleren.

- Als gevolg van het inventarisatieproject van de jongere bouwkunst (MIP) en het Monumentenselectie- en registratie Project (MSP/MRP) zal het Nederlandse beschermde monumentenbestand in aanzienlijke mate (circa 40 procent) groeien. Gezien de daling van het beschikbare budget is het de vraag in hoeverre de huidige systematiek de mogelijkheid biedt het toekomstige beschermde monumentenbestand te bedienen.
- Met betrekking tot de kwaliteit van de gedecentraliseerde monumentenzorg is de vraag gerechtvaardigd in hoeverre de gemeenten de middelen voorhanden hebben om de bevoegdheden die hen zijn overgedragen goed uit te oefenen. In hoeverre beschikken zij over deskundigheid om verantwoorde beslissingen te nemen en op welke manier is er – desgewenst – in deze situatie verbetering te brengen?
- Worden de beschikbaar gestelde middelen optimaal benut, of zou hierin gebruikmakend van nieuwe mogelijkheden of inzichten, verbetering kunnen worden aangebracht. Ik denk daarbij bijvoorbeeld aan het flexibel hanteren van de subsidiepercentages, rekening houdend met de ‘draagkracht’ en potentie van objecten, of aan het maken van onderscheid tussen verschillende vormen van subsidiëring afhankelijk van het belang van het monument.
- Eén probleem doet zich nu al zo duidelijk voor dat daarvoor ook al in dit verband enige specifieke aandacht gerechtvaardigd is: de zogenaamde kanjerproblematiek. Onder kanjers worden restauraties verstaan waarvan de kosten het budget van gemeenten in zo hoge mate te boven gaan dat redelijkerwijs niet verwacht kan worden dat de gemeenten deze restauraties op eigen kracht kunnen financieren. Ten behoeve van deze categorie restauraties is de kanjerpot in het leven geroepen, waaruit jaarlijks een aantal van dergelijke restauraties gefinancierd kan worden. Vanwege het feit dat het monumentenbudget de afgelopen jaren is afgenomen, wordt ook de kanjerpot kleiner. Dit gegeven, tezamen met het feit dat zich onder de jongere bouwkunst naar verwachting ook nogal wat kanjers zullen bevinden, geeft aanleiding tot de vraag of binnen de huidige systematiek de kanjerproblematiek in een aanvaardbare mate kan worden opgelost.

Beleidsvoornemens

6.4

De maatschappelijke kritiek op de bezuinigingsmaatregelen was aanzienlijk. Ook in de reacties op de adviesaanvraag over het cultuurbeheer 1993-1996 kwam deze sterk naar voren. Tegelijk werden de bovengeschetste knelpunten in brede kring herkend.

Ontwikkelingen in beleidsinhoudelijke en financiële zin hebben mij tot de overtuiging gebracht dat wij op het terrein van de monumentenzorg op dit moment voor een aantal wezenlijke keuzen staan. Naar mijn mening zal voor het monumentenbeleid een kwalitatief andere benadering nodig zijn, willen we de toekomstige noden op dit terrein adequaat tegemoet kunnen treden. Daarbij zal in ieder geval de huidige financieringssystematiek, maar ook het functioneren van alle betrokken bestuurslagen, de Rijksdienst voor de Monumentenzorg (RDMZ) en het particuliere initiatief betrokken moeten worden. Het mag duidelijk zijn dat in het bestek van deze sectornota geen wezenlijke wijzigingen kunnen worden voorgesteld. Een ander beleid zal de komende vier jaar in nauw overleg met alle betrokkenen ontwikkeld moeten worden.

Op korte termijn zullen de resultaten beschikbaar komen van een door mij genitieerd onderzoek naar kwantitatieve vragen over de monumentenzorg. Op basis van dit onderzoek wil ik in 1992 een brede evaluatie doen uitvoeren naar het functioneren van de monumentenzorg. Met Nationale Contactcommissie Monumentenbescherming, NRF, IPO en VNG zal uiteraard nauwe afstemming plaatsvinden. De evaluatie zal de basis kunnen vormen voor nader overleg met de Tweede Kamer over de toekomst van de monumentenzorg.

Een aantal algemene uitgangspunten voor mijn beleid wil ik niettemin reeds in deze nota neerleggen.

Decentralisatie en groeiende samenwerking met gemeenten en provincies zijn en blijven door mij gerespecteerde bestuurlijke tendensen bij het bepalen van mijn beleid. Ook de geïntegreerde benadering van de monumentenzorg is voor mij een vertrekpunt. Voor een kwalitatief hoogwaardige monumentenzorg is het noodzakelijk dat op alle bestuurlijke niveaus voldoende deskundigheid aanwezig is om de juiste afwegingen te kunnen maken. Ik reken het tot mijn verantwoordelijkheid de randvoorwaarden te scheppen om die kwaliteit te verhogen en te bewaken: door middel van het ontwikkelen van criteria voor waardstelling en selectie, door middel van het ontwerpen van een instrumentarium voor het beïnvloeden van de ruimtelijke ordening en door de ontwikkeling van hoogwaardige kennis en kunde op het terrein van de bescherming en instandhouding van monumenten. De RDMZ vormt hierbij een belangrijk instrument. Daarnaast acht ik de rol van het particulier initiatief in de monumentenzorg onmisbaar, zowel vanuit het oogpunt van behoud als van participatie. Op een aantal van deze punten kom ik meer uitgebreid terug.

Behoud

6.5

In de nota *Vechten tegen verval* met als bijlage 3 het Bestedingsplan Verzuring, heb ik mijn voornemens over de intensivering van het Deltaplan in de monumentenzorg uiteengezet. Ik heb ervoor gekozen om ten aanzien van de achterstanden in de conservering van het monumentale erfgoed extra middelen in te zetten voor schade die niet is toe te schrijven aan het 'gewone' verouderingsproces. Uit de middelen voor het *Nationaal Milieu Beleidsplan-plus* is met ingang van 1991 5 miljoen gulden ter beschikking gekomen voor de bestrijding van de effecten van verzuring op cultuurobjecten. Met ingang van 1992 zal in principe jaarlijks 3 miljoen gulden ter beschikking staan voor de monumentenzorg. Hieruit worden beschermende maatregelen betaald, met name gericht tegen vochtteringing, waardoor objecten niet langer aan zure regen worden blootgesteld.

Selectie

6.6

Monumentenzorg is geen collectiebeheer. Weliswaar is er sprake van een beschermd rijksmonumentenbestand, maar de wijze waarop dat bestand functioneert verschilt wezenlijk van een museale collectie. Plaatsing op de lijst, een vorm van selectie, betekent nimmer definitieve bescherming; het betekent in de eerste plaats dat bij een eventuele afweging van belangen met het betrokken object bijzondere rekening moet worden gehouden. Zoals al eerder opgemerkt zijn andere instrumenten dan het beschermingsbeleid – zoals de integrale benadering in relatie tot de ruimtelijke ordening – minstens zo belangrijk voor het behoud van de historische omgeving. En ook ten aanzien van dat behoud zijn vele varianten denkbaar, waarbij voorkeuren in de tijd verschuiven. Zo richten huidige vormen van behoud zich meer op een sobere en doelmatige aanpak, op zinvol functieherstel, op behoud van beeldbepalende elementen en op de omgevingswaarde. Het tijdperk van de reconstructieve restauratie lijkt achter ons te liggen. Selectie is niet exclusief gericht op bescherming. Selectie is immers breder op te vatten als een gedifferentieerde benadering van de historische gebouwde omgeving waarbij verschillende vormen van bescherming en behoud denkbaar zijn. Een voorbeeld daarvan vormt het inventarisatieproject van de jongere bouwkunst (MIP) dat door de RDMZ is gecoördineerd. Het project is in samenwerking met de provincies en de gemeenten uitgevoerd en gaat thans de fase van selectie in.

Het MIP heeft 175.000 geïnventariseerde, gefotografeerde en beschreven objecten opgeleverd. In de volgende fase, het Monumentselectie Project (MSP) worden de meest waardevolle monumenten volgens centrale criteria van waardstelling geselecteerd om tenslotte opgenomen te worden in het rijksmonumentenregister. De schatting is dat circa 10 procent van het totaal hiervoor in aanmerking zal komen. De fase van selectie en registratie zal tot 1998 duren. Het doel van het MIP is echter niet primair de wettelijke bescherming van een beperkt aantal objecten. Doel is een

instrument te ontwikkelen voor het beleid van rijk, provincies en gemeenten en andere instellingen die een verantwoordelijkheid hebben in de ruimtelijke ordening en de monumentenzorg.

Monumentenzorg en ruimtelijke ordening

6.7

Het belang van monumenten – het is inmiddels voldoende beklemtoond – is behalve met de klassieke, objectgerichte zorg voor de beschermde monumenten die bij wet en AMVB geregeld is minstens zo sterk gediend met een geïntegreerde benadering, waarbij de zorg voor de historische factor in de gebouwde omgeving als geheel centraal staat. Deze benadering krijgt gestalte door middel van de beïnvloeding van het ruimtelijke ordeningsproces. In deze benadering gaat het om het behartigen en integreren van het belang van de historische factor in de gebouwde omgeving, waarbij het van ondergeschikt belang is of er op een monument het predikaat ‘beschermd’ staat.

Ik wil bevorderen dat een effectief instrumentarium wordt ontwikkeld om de cultuurhistorische factor in het ruimtelijke ontwikkelingsproces te kunnen inbrengen. De RDMZ zal met het oog hierop in de komende jaren zijn bijdrage aan de Provinciale Planologische Commissies versterken.

Om dit waar te kunnen maken, zullen overwegingen van cultuurhistorische aard op zo’n manier in kaart gebracht, geformuleerd en gepresenteerd moeten worden dat zij een inzichtelijk en hanteerbaar argument vormen in de discussie over het ruimtelijk ontwikkelingsproces.

De RDMZ heeft in zijn nota *Cultuurhistorische kwaliteit in de ruimtelijke orde* de zogenaamde ‘historische analyse’ en ‘cultuurhistorische verkenning’ aangekondigd. Ik wil mij ervoor inzetten dat de cultuurhistorische verkenning zich in de komende vier jaar tot ‘cultuurhistorisch argument’ in het ruimtelijk ordeningsproces kan ontwikkelen. Hiervoor zal een methodiek worden ontwikkeld, die in een beperkt aantal voorbeeldgebieden op bruikbaarheid wordt getoetst. Het model dat op deze manier ontstaat kan vervolgens op de verschillende bestuurlijke niveaus in het monumentenbeleid gebruikt worden. De RDMZ kan in samenwerking met het NCM en de VNG een cursus ontwikkelen om de betrokkenen met dit nieuwe instrument vertrouwd te maken.

De cultuurhistorische verkenning biedt uiteraard ook ruimte aan onze archeologische monumenten. Om die reden zal ik ook de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek betrekken bij de ontwikkeling van het model voor de cultuurhistorische verkenningen.

Samenhang met andere terreinen

6.8

Monumenten maken deel uit van een omgeving waarvan de verschijningsvorm door de natuur en door mensenhanden is bepaald. Op de relatie met de ruimtelijke ordening ben ik hierboven ingegaan.

Over de afstemming van het beleid ten aanzien van de natuurlijke omgeving vindt regelmatig overleg plaats met het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV). Bij het formuleren van de beleidsvoornemens is het de taak van het ministerie van WVC om ervoor te zorgen dat de cultuurhistorische component in het beleid een plaats krijgt.

Dat de historische relatie tussen natuur en cultuur door de ministeries van LNV en WVC wordt onderkend blijkt onder andere uit de gemeenschappelijke subsidieregeling ten behoeve van het behoud van tuinen en parken van historische buitenplaatsen. Een ander voorbeeld is het samenwerkingsverband tussen WVC, VROM en LNV bij de totstandkoming van een inventarisatie en hantering van archeologische, cultuurhistorische en natuurhistorische waarden, waarin de eerder genoemde cultuurhistorische verkenning als inbreng vanuit de monumentenzorg kan worden beschouwd.

In nauwe samenwerking met het ministerie van Economische Zaken wordt het beleid ten aanzien van het cultuurhistorisch toerisme vormgegeven. Recente onderzoeken wijzen uit dat de mogelijkheden die de historische overblijfselen (monumenten, archeologische vindplaatsen) bieden nog niet voldoende worden benut. Cultuurhistorisch toerisme is gericht op het verhogen van het rendement van de historische omgeving door verlevendiging in de presentatie en door het aanbrenge van samenhang en structuur. Op dit terrein zullen enkele voorbeeldprojecten worden ontwikkeld, waarin wordt geparticipeerd door WVC en EZ. Daarbij zullen tevens externe fondsen worden gezocht. Afhankelijk van de resultaten van de projecten zal ik bezien of een dergelijke projectopzet in de toekomst vervolg zal moeten krijgen.

De monumentenzorg biedt ook kansen om binnen het cultuurbeheer de samenhang tussen de sectoren te versterken. Een goed voorbeeld acht ik het beleid op het gebied van het industriële erfgoed, dat meerdere sectoren van het cultuurbeheer betreft en dat u afzonderlijk werd aangeboden bij nota van 12 december 1991, onder de titel *Het industrieel erfgoed en de kunst van het vernietigen*.

Participatie en educatie

6.9

Eerder werd al aangegeven dat de monumentensector een hoge participatiegraad heeft. Monumenten bevinden zich overal om ons heen in de dagelijkse leefomgeving.

Meer dan 700 organisaties houden zich op de een of andere wijze met monumentenzorg bezig, in hun dorp, stad of streek. Vele ervan zijn aangesloten bij de Nationale Contactcommissie Monumentenbescherming (NCM), de belangrijkste gesprekspartner in het veld. Daarnaast is er een toenemende belangstelling voor monumenten te bespeuren bij het brede publiek, getuige de toenemende deelname aan de jaarlijkse Open Monumentendag.

Een netwerk van organisaties, stichtingen en verenigingen, maar ook uitgevers, verzorgt een veelzijdig aanbod aan informatie. Is het beeld dus in het algemeen positief te noemen, er zijn ook zorgelijke ontwikkelingen te constateren. Bij de particuliere behoudsorganisaties is veelal onvoldoende jonge instroom, terwijl de deskundigheid soms te wensen overlaat. Mijn beleid zal er dan ook op gericht zijn de deskundigheid van de particuliere organisaties te bevorderen, waardoor zij tevens hun pr-functie en daarmee het maatschappelijk draagvlak voor de monumentenzorg kunnen vergroten (zie onder infrastructuur).

Daarnaast zal de monumentenzorg in de door mij voorgestelde cultuureducatie een belangrijke plaats dienen te krijgen. Voor voorbeeldprojecten in de cultuureducatie zal ik de komende periode enige financiële ruimte vrijmaken. De RDMZ vervult hierin een belangrijke ontwikkelings- en ondersteuningsfunctie, in aanvulling op het op de markt bestaande aanbod.

Infrastructuur

6.10

Vanuit mijn betrokkenheid bij de kwaliteit van het bestel wil ik randvoorwaarden scheppen om het functioneren van alle betrokken instellingen, organisaties en personen optimaal te laten zijn. De RDMZ vormt daarbij een belangrijk beleidsinstrument.

Ten behoeve van de kwaliteit van de Nederlandse monumentenzorg is het van belang de ambachtelijke vaardigheden van degenen die daadwerkelijk bij restauratie en onderhoud betrokken zijn op peil te houden en verder te ontwikkelen.

In dit verband zal ik bevorderen dat het overleg dat door de RDMZ wordt gevoerd met werkgevers en werknemers en door hen gemandateerde onderwijsinstellingen, wordt voortgezet. De RDMZ zal in overleg met de Stichting NCM, het IPO en de VNG nadere plannen ontwikkelen voor opleidingsmogelijkheden voor ambtenaren die zich bezighouden met het monumentenbeleid.

Mijn beleid en de beschikbare middelen zijn in het bijzonder gericht op het behoud van beschermde monumenten. Dit neemt niet weg dat ik daarnaast wil bijdragen aan een goede infrastructuur in de monumentenzorg.

Op dit moment doe ik dat al met een bescheiden budget waarmee activiteiten van particuliere organisaties in de monumentenzorg (bijvoorbeeld de NCM) financieel worden ondersteund. Ik zie echter aanleiding om deze koers enigszins te veranderen.

Op het terrein van de musea kennen wij het instrument van de incidentele subsidiëring. Daarmee worden museale functies zoals ik die in mijn nota *Kiezen voor kwaliteit* heb onderscheiden ondersteund.

In de komende planperiode wil ik het budget waarmee ik op dit moment activiteiten van particuliere behoudsorganisaties subsidieer, analoog aan het bovenstaande meer gaan inzetten ter stimulering van bepaalde functies in de monumentenzorg. Ik denk in dit verband in het bijzonder aan voorbeeldprojecten op het terrein van participatie (voorlichting, educatie). Tevens wil ik zoals gezegd in bescheiden mate middelen vrijmaken voor deskundigheidsbevordering van vooral het particulier initiatief.

Het internationale beleid

6.11

In het internationale beleid op het terrein van de monumentenzorg wil ik vier elementen onderscheiden.

Op de eerste plaats is het van belang in internationaal verband activiteiten te ontwikkelen en contacten te onderhouden die de kwaliteit van de Nederlandse monumentenzorg ten goede komen. Een concreet voorbeeld is het gebruik maken in Nederland van inzichten en ervaringen die in Engeland de afgelopen decennia zijn opgedaan bij het 'heritage management'.

Ten tweede is mijn beleid erop gericht een bijdrage te leveren aan de internationale profilering van ons gebouwde erfgoed en van de wijze waarop wij daarmee omgaan. Hiermee beoog ik de positie van de Nederlandse monumentenzorg in internationaal verband te versterken. Een voorbeeld is de bijzonder belangrijke rol die Nederland (i.c. de stichting 'Open Monumentendag') op verzoek van de Raad van Europa vervult bij het realiseren van 'European Heritage Days' naar Nederlands model. Een ander voorbeeld is de zogenaamde 'stadsvernieuwingsbenadering' die in Nederland inmiddels veel vrucht heeft afgeworpen. De kern van deze benadering bestaat eruit dat er in stedelijke ontwikkelingsprocessen rekening wordt gehouden met de bestaande historische bebouwing, waardoor het eigen karakter van een stad of dorp wordt behouden en versterkt. Onder andere tijdens de CVSE-conferentie in Krakau in mei 1991 is gebleken dat voor deze benadering veel belangstelling bestaat.

Een derde element in mijn internationale beleid hangt samen met de mede-verantwoordelijkheid die Nederland naar mijn mening als lid van de internationale gemeenschap moet dragen voor het werelderfgoed. Vanuit dit besef zal de 'werelderfgoedconventie', die in het kader van de Unesco tot stand is gekomen, binnenkort door Nederland geratificeerd worden.

Wanneer het gaat om het stellen van geografische prioriteiten, een vierde element, is mijn uitgangspunt dat samenwerkingsverbanden voornamelijk tot stand zullen komen wanneer het partnerland om samenwerking verzoekt en ook in de financiering van, bijvoorbeeld, een restauratieproject bijdraagt.

Wanneer de beperkte middelen voor internationaal beleid mij dwingen tot het stellen van nadere geografische prioriteiten, zal ik de voorkeur geven aan samenwerkingsverbanden met landen waar zich gebouwd erfgoed bevindt dat door het partnerland en Nederland tezamen als 'gemeenschappelijk erfgoed' wordt ervaren. Ook dan zal de Nederlandse bijdrage hoofdzakelijk bestaan uit het ter beschikking stellen van kennis en deskundigheid.

Archeologie

7

Inleiding

7.1

Het archeologische erfgoed omvat de materiële resten van vroegere bewoning in de context van hun inbedding in de grond of op de bodem van binnenwateren en de zee. Als zodanig is dit erfgoed een unieke bron voor onze kennis van het verleden. Het archeologisch materiaal spreekt niet uit zichzelf; alleen door nauwgezet onderzoek, in ultieme vorm door het verrichten van een wetenschappelijke opgraving, kan informatie over het verleden aan de bodem worden onttrokken.

Daarin schuilt tegelijk een zekere paradox. De waarde van het archeologisch erfgoed ligt immers in de bijdrage die het levert aan het verhaal van de bewoningsgeschiedenis van ons land. Dat verhaal kan vaak alleen worden verteld wanneer door opgraven de bodem wordt verstoord, het bodemarchief wordt vernietigd. Vernietigen is een onherroepelijke zaak. Dit betekent dat uiterst terughoudend, begeleid door zorgvuldig onderzoek en slechts wanneer dat echt noodzakelijk is, opgegraven dient te worden.

De specifieke verantwoordelijkheid van de minister van Cultuur voor het bodemarchief komt tot uitdrukking in de Monumentenwet 1988. Volgens deze wet verleent de minister toestemming voor het mogen uitvoeren van opgravingen. Toestemming is nodig, omdat bij een opgraving het bodemarchief immers wordt 'aangetast'. De wet biedt ook de mogelijkheid om gedeelten van het bodemarchief in principe veilig te stellen; archeologische monumenten kunnen worden opgenomen in het beschermingsregister.

Naast het uitvoering geven aan de Monumentenwet voer ik een algemeen beleid op archeologisch gebied. Vanuit cultuurpolitieke overwegingen stel ik prioriteiten ten aanzien van behoud, selectie, presentatie en participatie.

De uitvoering van mijn beleid geschiedt door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), die ook de onderwater- en scheepsarcheologie tot zijn taak heeft. De presentatie van het archeologisch erfgoed (tot 1500) en het vergroten van de bekendheid met archeologie in het algemeen is de taak van het

Rijksmuseum van Oudheden (RMO). Bij het verzelfstandigingsproces van de genoemde instellingen zullen de taken en bevoegdheden in relatie tot de ministeriële verantwoordelijkheid voor de archeologie opnieuw worden gezien. Daarbij is van wezenlijk belang dat ik, gezien mijn verantwoordelijkheid op dit terrein, een versterking van de beleidsmatige aandacht beoog voor de archeologische monumentenzorg.

Bij de archeologische monumentenzorg en bij het archeologisch beheer en onderzoek zijn voorts betrokken de provincies, gemeenten, universiteiten, een groot aantal particuliere organisaties en talloze musea.

Voor de volledigheid wil ik hier beklemtonen dat de wetenschappelijke component van de archeologiebeoefening mede tot de verantwoordelijkheid van de minister van wvc behoort voor zover onderzoek, zowel cultuurhistorisch als natuurwetenschappelijk, rechtstreeks ten dienste staat van de archeologische monumentenzorg.

Inventarisatie en selectie

7.2

In Nederland zijn momenteel zo'n 14.000 archeologische vindplaatsen geregistreerd. Het aantal archeologische monumenten dat op grond van de monumentenwet 1988 bescherming geniet is aanzienlijk lager dan het genoemde aantal vindplaatsen en bedraagt circa 2000.

Selectie is een sleutelbegrip bij het behoud van het culturele erfgoed dat ook op het terrein van de archeologische monumentenzorg zijn toepassing vindt.

Om te kunnen beheren, behouden en selecteren zal eerst bekend moeten zijn waar zich de uit archeologisch oogpunt meest interessante terreinen bevinden en welke waarde men deze toekent. Evenals in de overige sectoren van het culturele erfgoed liggen inventarisatie en waardstelling ten grondslag aan een verantwoord beheer. Een adequate inventarisatie en waardering is eveneens dringend gewenst omdat het ter bescherming van archeologische waarden in het ruimtelijke-orderingsproces van groot belang is dat aan planologen, bestuurders en andere betrokkenen duidelijk gemaakt kan worden welke cultuurhistorische i.c. archeologische waarden ons in een gebied bekend zijn, zodat in gezamenlijk overleg bekeken kan worden hoe deze waarden in de planvorming het beste veilig gesteld kunnen worden. Een inventarisatie van archeologische waarden (vergelijk de 'cultuurhistorische verkenningen' en de 'historische analyse' in de wereld van de monumentenzorg) en de kartering van deze waarden is de basis voor de beïnvloeding van het ruimtelijke orderingsproces ten gunste van het archeologische erfgoed. Dergelijke inventarisaties zullen met name in de discussies die in de Provinciale Planningscommissies (PPC) gevoerd worden over ruimtelijke ontwikkelingsprocessen hun waarde kunnen bewijzen. Inventarisatie en registratie van archeologische waarden wil ik in de komende planperiode daarom bespoedigen. In het kader van het Deltaplan stel ik dan ook voor de kartering en waardering van archeologische terreinen extra middelen ter beschikking.

Archeologische vindplaatsen worden het beste behouden wanneer zij onaangeroerd blijven. Opgraven is een laatste ingreep die gepleegd wordt als vernietiging van een archeologisch monument door menselijk ingrijpen of natuurlijke oorzaken onontkoombaar is. De cultuurhistorische inventarisatie is dus niet primair een instrument om te kunnen selecteren 'waar wel en waar niet gegraven moet worden'. De inventarisatie is echter wel een waardevolle bron van informatie wanneer aan de orde is of een archeologisch monument voor bescherming in aanmerking moet komen, of wanneer besloten moet worden of het al dan niet gewenst is dat een 'noodopgraving' wordt verricht. Want ook als een archeologisch monument bedreigd wordt zal, vanwege de schaarste van de middelen, afgewogen moeten worden of een opgraving verantwoord is.

Inventarisatie van archeologische waarden is daarom ook van belang voor de ontwikkeling van het selectieproces op het archeologische werkterrein.

Op dit moment wordt in een samenwerkingsverband tussen WVC, VROM en LNV onderzocht in hoeverre de inventarisatie en kartering van archeologische waarden gekoppeld kan worden aan de inventarisatie en kartering van overige cultuurhistorische en natuurhistorische waarden. De resultaten zullen belangrijk zijn voor het toekomstig beleid.

Naast de genoemde raakvlakken met de ruimtelijke ordening en het natuurbehoud is ook de samenwerking met de landinrichting van belang. Op dit moment is de inbreng van de archeologie in de landinrichtingsplannen geformaliseerd. Het archeologische onderzoek heeft zich het afgelopen decennium een vaste plaats in een vroege fase van voorbereiding van landinrichtingsprojecten verworven.

Beheersmaatregelen

7.3

In het kader van het beheer en behoud van archeologische monumenten ben ik van plan te laten onderzoeken in hoeverre een systeem van eenmalige beheersmaatregelen ontwikkeld kan worden, welke resultaten hiervan verwacht mogen worden en welke kosten hiermee gemoeid zullen zijn.

Archeologische opgravingen

7.4

Archeologische opgravingen staan ten dienste van de reconstructie van de bewoningsgeschiedenis van Nederland. Bij het bepalen van opgravingslocaties laat de ROV zich leiden door geografisch-thematische onderzoeksprioriteiten. Er wordt daarbij rekening gehouden met de universitaire onderzoeksprojecten en met het werk van de gemeentelijke archeologische diensten.

Omdat de opgravingscapaciteit beperkt is en omdat de archeologie slechts een van de vele factoren is die een rol spelen bij beslissingen op het gebied van de ruimtelijke ordening, is het van belang dat de archeologie duidelijk maakt welke gebieden in Nederland een belangrijke archeologische potentie hebben.

De archeologische wereld zal zelf keuzen en prioriteiten moeten aangeven. Ik zal de ROB vragen een aanzet te leveren voor deze discussie door in kaart te brengen wat in de praktijk de criteria zijn die worden gehanteerd op het moment dat opgraven wordt overwogen, en op grond van welke overwegingen een locatie integraal wordt bewerkt en wanneer met een oppervlakkiger behandeling volstaan kan worden. Ik ben mij ervan bewust dat elke situatie andere eisen stelt. Een dergelijke exercitie maakt het echter ook de buitenwereld mogelijk zich een indruk te vormen van de achtergronden en de rechtmatig- en doelmatigheid van de gemaakte keuzen. Overigens is het zo dat in de praktijk door de beperkte hoeveelheid tijd en geld, kennis en inzicht, er per jaar niet meer dan 1 procent van alle archeologische resten die door toedoen van mens, natuur of milieu verdwijnen, voor opgraving of onderzoek in aanmerking komen. Er is dus al sprake van een hoge mate van 'natuurlijke' selectie.

Archeologische objecten

7.5

Mijn uitgangspunt is dat het niet altijd het hoogste doel is alle opgegraven objecten te bewaren. Doel is zoveel mogelijk relevante informatie over de bewoningsgeschiedenis vast te leggen. Alleen opgravingscomplexen of objecten met een bepaalde symboolwaarde, ijkwaarde, schakelwaarde of presentatiewaarde moeten blijven behouden. Uiteraard kan de selectie pas plaatsvinden nadat onderzoek, inventarisatie en bewerking daaraan zijn voorafgegaan. Juist op deze gebieden bestaan in de archeologie grote achterstanden. Ik zal de ROB in staat stellen om de belangrijkste achterstanden in het kader van het Deltaplan gefaseerd in te halen. Ik ga ervan uit dat vervolgens de objecten waarvan de informatie is vastgelegd en die niet op grond van museale of wetenschappelijke overwegingen behouden hoeven te blijven, kunnen worden afgestoten. Dit is ook van belang gezien het grote tekort aan depotruimte in deze sector.

Ik zal de ROB verzoeken in samenspraak met de universitaire wereld een selectiebeleid te ontwikkelen.

In totaal stel ik ten behoeve van de archeologie (inclusief de onderwater-archeologie) in de periode 1993-1996 voor Deltaplan activiteiten 1,3 miljoen op jaarbasis ter beschikking.

Het RMO zal zijn achterstanden op het terrein van registratie en conservering gefaseerd inhalen.

Ten aanzien van de archeologica in museale collecties bij niet-rijksmusea gelden de algemene criteria van het Deltaplan.

Financiering van opgravingen

7.6

Tegelijk met het wegwerken van de achterstanden moet worden nagegaan hoe in de toekomst het ontstaan van nieuwe achterstanden kan worden voorkomen. Het is in mijn ogen dringend gewenst dat in het vervolg geen opgraving meer plaatsvindt wanneer niet van tevoren ook het bewerken, documenteren, opslaan en publiceren van de opgravingsresultaten in een totaalbegroting is opgenomen. Ik wil in de komende planperiode deze benadering tot dagelijkse praktijk maken.

Daarnaast ben ik er een voorstander van dat het archeologische onderzoek, inclusief het vervolg wordt betaald uit de kosten van uit te voeren werken. Zoals het bij de milieuproblematiek gebruikelijk is dat de 'vervuiler betaalt', zo zal ten aanzien van het archeologisch erfgoed de 'verstoorder' moeten betalen, of in ieder geval zijn aandeel moeten leveren. Tijdens een conferentie van de Raad van Europa op Malta in januari 1992 is een nieuwe conventie ter bescherming van het archeologisch erfgoed ter tekening voorgelegd. In deze conventie is het principe van 'de verstoorder betaalt' tot uitdrukking gebracht. In Nederland is de afgelopen jaren al door een aantal instanties op dit principe vooruitgelopen. Met name organisaties als de Rijkswaterstaat, de Landinrichtingsdienst, Defensie en het Staatsbosbeheer hebben in samenwerking met de ROB en RMO ten dele al vorm gegeven aan hun eigen verantwoordelijkheid. De komende jaren zullen worden benut om dit goede voorbeeld in bredere kring ingang te doen vinden. In overleg met de ministeries van VROM en Justitie zal daarnaast worden onderzocht in hoeverre een dergelijke maatregel, waarvan het belang uit cultuurhistorisch oogpunt door alle betrokkenen wordt onderschreven, ook in praktische en juridische zin haalbaar en afdwingbaar is.

Depotproblematiek

7.7

Het feit dat, met uitzondering van de gemeenten met opgravingsbevoegdheid, de opgravende instantie niet tevens de eigenaar en beheerder wordt van de opgegraven objecten is oorzaak van een deel van de depotproblematiek. De oplossing van dit probleem – overdracht door de Staat (eigenaar) aan een door de minister aangewezen depot voor bodemvondsten – werkt in de praktijk stroef, ook vanwege de financiële gevolgen.

Uiteraard zal ik als eigenaar van de opgegraven vondsten mijn verantwoordelijkheid zo nodig nemen en zorgdragen voor opslag.

Naast de bovengenoemde oplossing wil ik het probleem ook in de kern bekijken. De Monumentenwet van 1988 bergt naar mijn mening bij de bescherming en het behoud en beheer van het archeologische erfgoed nogal wat knelpunten in zich. Ik ben daarom van plan de wet door een aantal deskundigen te laten doorlichten en zo nodig voorstellen tot verbetering te laten formuleren.

Onderwater- en scheepsarcheologie

7.8

Naast de archeologie die zich bezig houdt met de archeologische monumenten op of onder de grond, is er een speciale tak van de archeologie die zich bezig houdt met archeologische monumenten die zich (deels) onder water bevinden. Deze 'natte' archeologie draagt evenals de 'droge' archeologie bij aan het completeren van het verhaal van onze bewoningsgeschiedenis. In de komende planperiode wil ik onderzoeken op welke wijze de samenhang tussen het beleid op het terrein van de onderwaterarcheologie en de scheepsarcheologie versterkt kan worden.

Participatie

7.9

Op het eerste gezicht wordt de archeologische wereld in het streven haar naambekendheid te vergroten gehinderd door het feit dat de archeologische monumentenzorg juist gediend is met het onaangetast en daardoor vaak onzichtbaar blijven van een groot deel van het archeologische erfgoed. Dit gegeven vraagt om een speciale, op de archeologische situatie toegespitste benadering van het participatievraagstuk.

Ik hecht groot belang aan educatie en voorlichting om mensen bewust te maken van de waarde en de bijzondere eigenschappen van archeologische monumenten. Daarvoor staat een aantal wegen open.

Allereerst kan meer aandacht worden geschonken aan de presentatie van het archeologische erfgoed.

Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de bestaande archeologische musea en verzamelingen. Ik geef dan prioriteit aan de presentatie van vondsten uit de Nederlandse bodem. Voor de verbreding van het publiek en voor presentatievormen die de cultuuroverdracht bevorderen kan gebruik gemaakt worden van de regeling incidentele museale subsidies. Daarnaast is reeds enige ervaring opgedaan met de gemeenschappelijke presentatie van natuur- en cultuurwaarden in zogenaamde bezoekerscentra. Deze vorm van samenwerking verdient de komende periode versterking.

De inrichting is belangrijk bij de bevordering van de participatie. Door er bij de inrichting en aankleding van stad en land naar te streven iets te laten zien van of te suggereren ten aanzien van de archeologische waarden die in die omgeving besloten liggen, worden de betreffende cultuurhistorische waarden overgedragen en kan de maatschappelijke betrokkenheid bij het archeologische erfgoed vergroot worden. Hoewel er al enkele geslaagde voorbeelden van inrichtingsmaatregelen die archeologisch erfgoed visualiseren, zoals bijvoorbeeld de reconstructie van de Romeinse weg bij Valkenburg (Zuid-Holland), bekend zijn, wil ik in de komende planperiode de toepasbaarheid van inrichtingsmaatregelen nader laten onderzoeken.

Tenslotte streef ik ernaar in de verdere ontwikkeling van het cultuurhistorisch toerisme, zoals dat in het samenwerkingsverband met het ministerie van EZ gestalte krijgt, de archeologie haar plaats te geven.

Ik wil in 1992 een onderzoek doen uitvoeren naar de publieke belangstelling voor de archeologie om vervolgens in een of meer vervolgstudies specifieke vormen van presentatie onder de loep te nemen. Ik ga ervan uit dat de informatie die hieruit voortkomt het mogelijk maakt te zijner tijd een meer expliciet beleid te kunnen voeren. (zie ook Infrastructuur). Daarvoor zullen dan ook extra middelen moeten worden uitgetrokken.

Infrastructuur

7.10

Om het archeologische erfgoed optimaal te kunnen behouden en tot zijn recht te laten komen is er behoefte aan een goed functionerende infrastructuur. Immers, de overheid kan niet alleen verantwoordelijk zijn voor het behoud van het culturele erfgoed. In deze planperiode zal ik daarom mijn subsidie aan de Archeologische Werkgemeenschap Nederland enigszins verhogen. Deze vrijwilligersorganisatie is actief op de terreinen die ik tot de hoofdpunten van mijn beleid reken, zoals participatie en deskundigheidsbevordering met een landelijke uitstraling.

Voor de subsidiëring van archeologische activiteiten staat mij een gering budget ter beschikking. De komende periode wil ik, uitgaande van de door mij gestelde prioriteiten in mijn beleid, de verdeling van deze middelen opnieuw bezien, waarbij een landelijke reikwijdte het uitgangspunt vormt. Op den duur acht ik uitbreiding van het budget onvermijdelijk om een beleid gericht op het gehele bestel (deskundigheid, participatie) te kunnen voeren.

Het internationale beleid

7.11

Archeologie is bij uitstek een terrein dat ondenkbaar is zonder de internationale component. Grondsporen uit een ver verleden stoppen immers niet bij landsgrenzen.

De deelname aan het internationale netwerk van deskundigen, tentoonstellingen en opgravingen is een voorwaarde om het archeologische erfgoed dat zich in Nederland bevindt, hetzij in de bodem hetzij in musea, te kunnen plaatsen, begrijpen en (her)interpreteren. Het toetsen van de eigen inzichten aan die van binnen- en buitenlandse vakgenoten scherpt de kennis en ontwikkelt de vaardigheid. Door middel van incidentele subsidiëring wil ik de Nederlandse deelname in het internationale netwerk waar nodig bevorderen.

In het kader van de Raad van Europa zal de komende jaren worden gewerkt aan het 'European Archeological Plan'. Dit plan heeft onder andere te maken met het ontwikkelen van een nomenclatuur voor de archeologie. Een dergelijke standaardisatie zal de internationale samenwerking in gunstige zin kunnen beïnvloeden. Eveneens in het kader van de Raad van Europa is tijdens de ministersconferentie op Malta in januari 1992 een nieuwe conventie ter bescherming van het archeologisch erfgoed ter tekening voorgelegd. Deze conventie zal in de komende periode moeten worden geratificeerd en opgenomen in de Nederlandse wet- en regelgeving.

Uitgaande van het feit dat een belangrijk deel van de beoefening van de archeologie gewijd wordt aan de reconstructie van de bewoningsgeschiedenis van onze gewesten ben ik er een voorstander van samen te werken met onze directe buurlanden Duitsland en België. Overige prioriteiten in geografische zin zullen in de praktijk voortvloeien uit de vragen die het bodemarchief en de museale collectie stellen.

Uitvoering door Het Nationale Ballet bij de tentoonstelling van Degas.

Tijdens het GRAP-festival speelden 30 onbekende bandjes in de Melkweg.

S e c t o r n o t a kunsten

Inleiding

I

Dit deel van de cultuurnota, dat over de kunsten gaat, heeft een ander karakter dan de delen over het cultuurbeheer en de media. In tegenstelling tot de beide andere sectoren, liggen aan het kunstenplan enkele honderden subsidieaanvragen ten grondslag, waarover een beslissing genomen moet worden. De Raad voor de Kunst heeft met zijn advies een prestatie geleverd die alleen al vanwege de omvang, maar meer nog vanwege de nauwgezetheid, het systematische karakter en de gemaakte artistieke keuzen bewondering verdient. Wanneer men binnen een gegeven budget keuzen moet maken tussen talloze subsidieaanvragen, die te zamen dat budget verre overschrijden, dan wordt het vanzelf passen en meten, plussen en minnen. De raad is er niet voor teruggedeinsd op artistiek-inhoudelijke gronden soms ingrijpende keuzen te verdedigen. Die keuzen zijn vanzelfsprekend vatbaar voor discussie. Ze zijn immers gebaseerd op artistieke oordelen die geen aanspraak maken op algemene geldigheid. Het zijn niet meer – maar ook niet minder – dan de feilbare oordelen van een volgens zorgvuldige procedures aangewezen groep deskundigen.

De raad heeft niet minder dan 316 ingediende subsidieaanvragen afzonderlijk en in hun onderlinge samenhang beoordeeld op kwaliteit, verscheidenheid en doelmatigheid. Het resultaat daarvan is een röntgenfoto van het gesubsidieerde kunstleven in Nederland. Een dergelijke omvangrijke en periodieke doorlichting van een gesubsidieerde sector van het maatschappelijke leven is op zichzelf genomen al uniek. Het biedt voor het kunstbeleid – en dat is belangrijker – de mogelijkheid flexibel te reageren op nieuwe ontwikkelingen in de kunst en op die wijze meer recht te doen aan de natuurlijke dynamiek van de kunsten.

Reikwijdte

Met het kunstbeleid beoogt de rijksoverheid een divers, toegankelijk en kwalitatief hoogwaardig kunstaanbod in stand te houden. Als verdelingsinstrument behoort het kunstenplan een weerslag te geven van de ontwikkelingen in de kunst. Niet andersom. Wie van oordeel is dat het kunstenplan achter de ontwikkelingen in de kunst aanloopt, moet bedenken dat het omgekeerde pas echt de dood in de pot zou zijn. Subsidies maken geen kunst. Het zijn de kunstenaars en het publiek die het kunstleven bepalen.

Het is ook goed voor ogen te houden dat het kunstleven omvangrijker en geschaakterder is dan wat in het kader van het kunstenplan wordt gesubsidieerd. Zo zijn er miljoenen mensen die als amateur een of meerdere kunstvormen beoefenen. Er zijn miljoenen mensen die niet-gesubsidieerde voorstellingen en uitvoeringen bezoeken.

Er zijn ook velen die zelden of nooit een concert of operavoorstelling bezoeken, maar er thuis wel graag naar luisteren. Er zijn de media die kunstproducties maken of er – steeds meer – over rapporteren. Er is kortom veel dat zich buiten het bereik van dit kunstenplan afspeelt en misschien zelfs wel buiten het gezichtsveld van de overheid, maar daarom niet minder medebepalend is voor een bloeiend kunstleven.

Aandachtspunten

I.1

Kwaliteit en verscheidenheid zijn in het kunstbeleid de belangrijkste criteria op grond waarvan de middelen worden toegewezen. Daarnaast spelen overwegingen van sociale en geografische spreiding en doelmatigheid een belangrijke rol. In het algemene gedeelte van deze nota heb ik uiteengezet op welke wijze ik deze uitgangspunten in het cultuurbeleid wil hanteren. Ook heb ik uitvoerig stilgestaan bij wat ik zie als de belangrijke aandachtspunten voor de komende jaren: het bevorderen van de cultuurdeelname, de beleidsmatige consequenties van de internationalisering en de relatie met de media. Ik volsta hier met nog een enkele opmerking te maken over deze aandachtspunten. Wat uitvoeriger ga ik in op de verhouding tussen de overheid en het publiek.

Cultuurdeelname

De Raad voor de Kunst heeft terecht zijn keuzen voornamelijk gebaseerd op artistiek-inhoudelijke overwegingen. De kwaliteitstoets, schrijft de raad, fungeert als lakmoesproef bij het verdelen van subsidies. Het spreekt dan ook vanzelf dat bij de uiteindelijke beslissing de andere overwegingen meer in beeld verschijnen, wat in sommige gevallen heeft geleid tot van het raadsadvies afwijkende conclusies. Toch wil ik niet verhelen dat het advies op het onderdeel van de cultuurparticipatie mij heeft teleurgesteld. Met het steeds opnieuw proberen nieuwe generaties deel te laten hebben aan het culturele leven is naar mijn opvatting een belang gemoeid waaraan de raad zich meer gelegen had moeten laten liggen.

De instellingen had ik gevraagd in hun beleidsplannen aandacht te besteden aan het bevorderen van de cultuurdeelname. De plannen van de instellingen blinken op dit onderdeel niet uit door een enorme rijkdom aan ideeën en initiatieven. In teveel gevallen behoren educatieve activiteiten nog niet tot de normale bedrijfsvoering. De gerichtheid op professionele kwaliteit en competitie doet gemakkelijk vergeten dat er een grote groep van amateurkunstenaars is – vaak jonge mensen –, die met enige extra aandacht een even grote groep van geïnteresseerde bezoekers oplevert. Juist op dit gebied liggen nog onbenutte mogelijkheden. Uit onderzoek is gebleken dat de professionele kunstwereld een belangrijke inspiratiebron is voor het amateurisme. Zowel met het oog op de bevordering van de kwaliteit van de amateurkunst als met het oog op de bevordering van de cultuurdeelname blijf ik het van belang vinden dat de kunstinstellingen zich meer aan het amateurisme gelegen laten liggen door een

deel van hun activiteiten speciaal op deze groep te richten. Voor het stimuleren van initiatieven gericht op de vergroting van de cultuurdeelname – met name voor de samenwerking tussen de amateursector en de sectoren van de musea en de professionele kunstbeoefening – heb ik een bedrag van 500.000 gulden gereserveerd op mijn begroting voor amateurkunst. Ik zal ook de gesubsidieerde instellingen aanspreken op hun verantwoordelijkheid zich in te spannen nieuwe generaties te interesseren voor de kunst.

Voor een kunstaanbod dat zich specifiek richt op jongeren komt in het komende kunstenplan meer geld beschikbaar, met name voor jeugdfilms en jeugdtheater. Het is jammer dat er in de categorie jeugddans geen plannen voorlagen van voldoende kwaliteit om voor subsidie in aanmerking te komen.

Internationalisering

In de adviesaanvraag en het algemene gedeelte heb ik uitgebreid aandacht gevraagd voor de internationalisering, de uitdagingen die dit met zich meebrengt voor de internationale positie van de Nederlandse cultuur en de inspanningen die nodig zijn om deze positie te consolideren en waar mogelijk te versterken.

De raad onderschrijft het belang van de internationalisering voor het Nederlandse kunstbeleid en wijst in zijn advies op de ontwikkeling van een aanvankelijk defensieve houding van de Nederlandse kunstwereld tegen de Europese marktintegratie tot een meer offensieve. In de afgelopen jaren is er onmiskenbaar sprake geweest van een gestaag toenemende oriëntatie van de Nederlandse kunstwereld op het buitenland. Voor veel groepen en individuele kunstenaars vormen presentaties in het buitenland tegenwoordig een regulier onderdeel van het activiteitenprogramma. Alle instellingen die in aanmerking willen komen voor ondersteuning zullen nadrukkelijk gevraagd worden naar de internationale activiteiten en het beslag dat die activiteiten op de middelen leggen. Dit alles om meer inzicht te krijgen in de omvang en de kwaliteit van de ontplooide internationale activiteiten en de ruimte te creëren voor een selectief stimulerend en sturend internationaal beleid.

Ik wil komen tot een verder gaande professionalisering van de promotie en de presentatie van de Nederlandse kunst in het buitenland door de disciplinaire vakinstellingen en fondsen zoals het Nederlands Theaterinstituut, het Vormgevingsinstituut, Holland Film Promotion, het Stimuleringsfonds voor beeldende kunst en vormgeving en het Fonds voor de podiumkunsten meer in te schakelen. Het gaat om infrastructurele instellingen die een spilfunctie vervullen op hun terrein en die in het kunstenplan een duidelijk omschreven taak krijgen om bij te dragen aan een gecoördineerde, internationale profilering van de diverse Nederlandse kunstdisciplines. Dat moet resulteren in een beleid dat verder van de overheidsbureaucratie afstaat en dichter bij de kunstpraktijk.

Een extra financiële inspanning wil ik leveren voor initiatieven die de positie van de Nederlandse kunst in Europa versterken. Ik denk aan de Nederlandse deelname aan Europese organisaties ten behoeve van de promotie en presentatie van kunstuitingen (zoals het Europese produktiefonds 'Eurimages', projecten uit het Europese audiovisuele MEDIA-programma, de Informal European Theatre Meeting, Pearl). In dit kader moet ook mijn steun aan opleidingen van kunstenaars in zogenoemde 'centers of excellence' gezien worden (Berlage Instituut, Ateliers '63, Europees Keramisch Werkcentrum en dergelijke). Ook stel ik extra middelen beschikbaar voor internationaal opererende presentatie-instellingen als Witte de With en de Appel. Zij vormen steeds meer, naast de musea, een platform voor een internationaal debat over de beeldende kunsten. In dit verband noem ik ook mijn voornemen het subsidie aan de Dogtroep te handhaven.

Ook wil ik steun geven aan het initiatief van 'Felix Meritis' om een Europees centrum voor internationaal cultuurbeleid op te zetten in Amsterdam. Een centrum, dat onder meer modellen wil aanreiken op het gebied van opleiding, presentatie, (co)productie en training binnen de kunstbeoefening.

Verder denk ik aan de ondersteuning van festivals in Nederland die het Nederlandse aanbod onder de aandacht van professionals uit het buitenland kunnen brengen (zoals het Theaterfestival en de Nederlandse Filmdagen). In dit verband past ook mijn voornemen om het subsidie aan het Springdance Festival te handhaven. Via het Nederlands Theater Instituut en het Fonds voor de podiumkunsten zullen extra middelen ter beschikking worden gesteld voor reiskosten ten behoeve van internationale presentaties.

Nog dit jaar wil ik samen met het ministerie van Buitenlandse Zaken een onderzoek laten uitvoeren naar de mogelijkheden van een instituut voor buitenlandse culturele betrekkingen. Dit instituut zou zorg moeten dragen voor de samenhang tussen de internationale activiteiten vanuit de diverse disciplines, en zou tevens een bijdrage moeten leveren aan een slagvaardig optreden van de overheid, met name op die terreinen waar mijn collega van Buitenlandse Zaken en ik een gezamenlijke verantwoordelijkheid dragen.

Verder zal mijn internationale cultuurbeleid in de komende jaren in het teken staan van bijzondere aandacht voor de betrekkingen met de landen uit Midden- en Oost-Europa.

De fundamenteel gewijzigde politieke en maatschappelijke verhoudingen in Europa zijn voor mij aanleiding om een programma van samenwerking met enkele landen in Oost- en Midden-Europa te ontwikkelen, met als doel het verbreden en verdiepen van bestaande contacten en het ondersteunen van het emancipatieproces in die landen, door inhoudelijke en financiële steun te verlenen bij het ontwikkelen van de culturele infrastructuur, de wettelijke kaders en beleidsmatige concepten. De

intensiteit van de samenwerking zal per land verschillen. Ik kies daarbij voor een systematiek met programma- en sectorlanden, zoals die binnen ontwikkelingssamenwerking gehanteerd wordt.

Aan de hand van de positieve ervaringen met de detachering van een wvc-ambtenaar bij het Consulaat-Generaal in New York wil ik, in overleg met het ministerie van Buitenlandse Zaken, bezien welke mogelijkheden er zijn om ook op andere plaatsen in de wereld te komen tot een versterking van de diplomatieke posten, specifiek ten behoeve van de internationale profilering van onze cultuur. Ik denk daarbij niet aan het opzetten van een geheel nieuw netwerk van voorposten naast de bestaande diplomatieke vertegenwoordigers met een culturele taak. Het komt mij doelmatiger voor om voorwaarden te scheppen op het terrein van de werving, opleiding, carrièrebegeleiding en operationele armslag, zodat de Nederlandse vertegenwoordigers in het buitenland gerichter en beter toegerust hun culturele werkzaamheden kunnen verrichten.

Relatie met de media

Zoals in de Sectornota media, letteren en bibliotheken is aangegeven, acht ik de radio en televisie voor de cultuurvoorziening en de cultuurdeelnemers van bijzondere betekenis. Het verzorgen van een substantieel en hoogwaardig cultureel programma-aanbod vraagt niet alleen om inspanningen van de zijde van de zendgemachtigden, maar ook van de kunstinstellingen. Over de relatie tussen de kunsten en de omroep heb ik advies gevraagd. Voor de stand van zaken verwijs ik korthedshalve naar het sectorale deel over de media.

Gebleken is dat via de kabel uitgezonden kunstprogramma's een interessante aanvulling kunnen betekenen op het bestaande televisieaanbod. Ook wanneer het kijkerspubliek volgens televisienormen gering is, dan nog is het aantal kijkers dat op deze wijze kennis neemt van bijzondere kunstmanifestaties vaak groter dan het aantal bezoekers van de manifestatie zelf. Om die reden zal ik ten laste van de kunstbegroting het subsidie aan Kunstkanaal continueren.

Subsidie en publiek

1.2

De raad constateert in zijn advies dat hij weinig dor hout heeft aangetroffen dat zou moeten worden gekapt om meer ruimte te bieden voor een bloeiend kunstleven. Sterker nog, het totale kunstbudget is volgens de raad niet toereikend om recht te doen aan de kwaliteit en de vitaliteit van de vele initiatieven. Om alle plannen die voldoen aan de kwaliteitscriteria te honoreren is een aanvullend bedrag nodig in de orde van grootte van 40 miljoen gulden. Met dat geld zouden ook de buitengewoon pijnlijke ingrepen, die nodig zijn om geld vrij te maken, maar eigenlijk ongewenst zijn, ongedaan gemaakt kunnen worden.

Daar komt nog iets bij. De raad zegt een advies aangeboden te hebben dat uitvoerbaar is binnen het beschikbaar gestelde budget. Dat is slechts juist, wanneer geen rekening wordt gehouden met verplichtingen die het gevolg zijn van het beëindigen van subsidies (wachtgelden en dergelijke). De raad is van mening dat de kosten daarvan exogeen gefinancierd dienen te worden. Omdat bovendien in sommige gevallen is uitgegaan van een verkeerd loonpeil, heeft de raad uiteindelijk tot een hoger bedrag geadviseerd dan feitelijk beschikbaar is. Alleen al dat gegeven maakt dat niet in alle gevallen een positief advies van de raad kan worden opgevolgd.

Dit plaatst mij voor een buitengewoon moeilijke afweging. De optie om nog aanzienlijk scherper te selecteren dan de raad al heeft gedaan komt mij weinig aantrekkelijk voor en zou nog minder recht doen aan de kwaliteit en het ambitieniveau van het Nederlandse kunstleven. Het ligt meer voor de hand om te proberen met hetzelfde geld meer te doen. Dat is mogelijk door het aandeel dat het publiek bijdraagt te vergroten. Praktisch betekent dit dat de instellingen zich genoodzaakt zullen zien hun eigen inkomsten te vergroten door voor het kunstaanbod meer publiek te werven en, wanneer de stoelencapaciteit dat niet toelaat, door een hogere bijdrage aan het publiek te vragen.

Verhoging eigen inkomsten

In mijn adviesaanvraag had ik al gepleit voor een verhoging van de eigen inkomsten van kunstproducerende instellingen zoals orkesten, gezelschappen en dergelijke. Wanneer kunstinstellingen al te zwaar tegen de overheid aanleunen, ontlokt dat te weinig initiatieven om een groter publiek te verwerven én om doelmatiger te werken. In het hiernavolgende beperk ik mij gemakshalve tot de podiumkunsten. Op dat terrein worden de meeste kunstproducerende instellingen gesubsidieerd. Voorzover er in de andere sectoren vergelijkbare instellingen bestaan, heeft het onderstaande betoog ook op hen betrekking. De totale kosten van door het rijk gesubsidieerde producerende podiumkunstinstanties bedroegen in 1990 circa 320 miljoen gulden. Daarvan werd circa 260 miljoen gulden gedekt door subsidies van het rijk en andere overheden. Dat staat gelijk aan 82 procent van de kosten. Uit entreegelden ontvingen de instellingen circa 43 miljoen gulden. Dat is 14 procent van de kosten. Het restant van de kosten werd gedekt door andere inkomsten, zoals sponsorgelden en vergoedingen voor radio- en televisieopnamen. Dit betekent dat, uitgaande van ruim 2,6 miljoen bezoeken van gesubsidieerde voorstellingen, een bezoeker (na aftrek van btw) gemiddeld 13 gulden aan de kosten bijdraagt en de rijksoverheid 84 gulden. Bij deze cijfers moet het volgende goed voor ogen gehouden worden. Het gaat hier om de inkomsten per bezoeker voor de producerende instelling; dat bedrag hoeft niet gelijk te zijn aan het bedrag dat de bezoeker aan de theaterkassa betaalt. Het eventueel optredende verschil wordt vooral bepaald door de afspraken die de instelling met de accommo-

datie maakt over de verdeling van de recettes. Bovendien gaat het om gemiddelden, waarachter uiteraard een gedifferentieerde werkelijkheid schuilgaat.

Maar wat deze gegevens duidelijk maken, is dat voor het voortbestaan van de instellingen en daarmee ook voor de artistieke overlevingsdrang de factor publiek van betrekkelijk geringe betekenis is. Nu zal iedere kunstenaar beweren dat hij niets liever dan veel publiek wenst, maar tussen de droom van de maker en de inspanningen die hij daadwerkelijk bereid is hiervoor te verrichten, ligt het risico besloten van een aanbod dat te weinig rekening houdt met het publiek. Daarmee bedoel ik niet dat het kunstaanbod zou moeten 'af dalen' tot de smaak van het grote publiek, maar eerder het omgekeerde, namelijk dat de kunstaanbieders zich daadwerkelijk inspannen het publiek 'op te trekken' tot het artistieke niveau dat zij zelf ambiëren. Een hoog subsidieaandeel verschaft daarvoor te weinig prikkels.

Nu raakt een discussie over welk niveau van overheidssteun aanvaardbaar is, direct aan de grondslag voor de overheidssteuning. Het is immers duidelijk dat zonder overheidssteun prijzen moeten worden gevraagd die door de individuele bezoeker niet meer zullen worden opgebracht (100 à 200 gulden per kaartje), met als gevolg dat dit aanbod niet meer tot stand zou komen. Maar dit cultuurpolitieke uitgangspunt sanctioneert nog niet de bestaande verhouding. Want de uiteindelijke verhouding tussen de bijdrage van de overheid en de overige inkomsten wordt in belangrijke mate bepaald door andere factoren: de hoogte van de toegangsprijs, het aantal voorstellingen per produktie, het aantal bezoekers in relatie tot de grootte van de zaal, de hoogte van de afdrachten aan de accommodaties, de mate waarin gebruik gemaakt wordt van kortingsregelingen als cjp en seniorenkaart en de hoogte van de produktiekosten in relatie tot de opbrengsten. Op een aantal gebieden zijn naar mijn mening verbeteringen mogelijk en wenselijk die leiden tot vergroting van het aandeel dat door publieksinkomsten wordt verkregen.

Inmiddels heeft de commissie heroverweging podiumkunsten, vorig jaar ingesteld door de regering, zijn rapport openbaar gemaakt. De heroverwegingen van de rijksuitgaven zijn bedoeld om tot een meer doelmatige aanwending van de rijksmiddelen te komen en aldus het financieringstekort terug te dringen. Van meet af aan heb ik gesteld dat er uiteraard geen enkel bezwaar tegen is om de kunstsubsidies op hun doelmatigheid te onderzoeken, maar dat eventuele opbrengsten daaruit weer aangewend zouden moeten worden voor de kunsten. Dit standpunt is door de regering overgenomen. De commissie stelt voor het overheidsaandeel in de subsidiëring van alle producerende podiumkunstinstituten te verlagen met 5 procent. Daarmee zou het gemiddelde subsidiedekkingspercentage dalen van 82 naar 77 procent. Deze maatregel komt in de voorstellen van de commissie boven op de introductie van een maximum van 85 procent in de subsidiedekking zoals in de adviesaanvraag door mij is voorgesteld en door de raad onderschreven.

Voor de in het kunstenplan opgenomen orkesten en gezelschappen betekent dit op

grond van de cijfers van 1990 dat een bedrag van ongeveer 16 miljoen uit de markt gehaald moet worden of anderszins verdiend. De inkomsten van elke instelling moeten daartoe gemiddeld met 25 procent stijgen.

Gelet op mijn eerdere betoog kan ik met het voorstel van de heroverwegingscommissie uit de voeten, zij het dat ik het in een gewijzigde vorm wil overnemen. Op de meer technische aspecten zal ik bij het onderdeel podiumkunsten nader ingaan.

Meer publiek

Met het overnemen van het voorstel van de heroverwegingscommissie beoog ik in de allereerste plaats de instellingen te stimuleren meer publiek te verwerven. Dit kan door succesvolle voorstellingen langer uit te spelen, door het werven van publiek op andere plaatsen dan de eigen standplaats (spreiding), door een zorgvuldige repertoirekeuze waarbij het publiek de gelegenheid wordt gegund mee te groeien met de artistieke ambities van de makers, door een wat grotere differentiatie in het aanbod waarin publiekstreckende produkties een plaats krijgen om risicovollere produkties te financieren, door een betere samenwerking met de accommodaties, door een wat minder fijnmazige spreiding over het land tegenover grotere aanwezigheid in de stedelijke knooppunten, door duidelijkere afwegingen van de kosten en opbrengsten bij de keuze van de grootte van de te bespelen zaal et cetera. Met uitzondering van het muziekaanbod in de randstad is er nog voldoende stoelencapaciteit om meer eigen inkomsten te verkrijgen uit een vergroting van het publieksbereik. Wanneer de bezettingsgraad al hoog is, ligt het meer voor de hand de prijzen te verhogen.

Ook andere inkomstenbronnen kunnen beter worden benut. Het is duidelijk dat het uitsluitend registreren van podiumkunstprodukties voor radio en televisie vanwege de hoge kosten en de relatief lage kijkcijfers weinig extra exploitatiemogelijkheden biedt. Dat ligt mogelijk anders voor professionele initiatieven die direct op het medium zijn gericht, waarbij ik vooral denk aan Nederlandstalig televisiedrama waarvoor in het algemeen hoge kijkcijfers kunnen worden genoteerd. Ik heb er geen enkel bezwaar tegen wanneer toneelgezelschappen zich meer op deze markt zouden richten, ook wanneer dit ten koste zou gaan van de hoeveelheid prestaties op het podium. Het mes snijdt aan twee kanten, want niet alleen wordt een groter publiek bereikt, ook het medium televisie wint aan culturele waarde door de invloed van het levende theater.

Toegangsprijzen

Het is niet aannemelijk dat de inkomstenverhoging volledig gerealiseerd kan worden alleen door meer bezoekers te werven. Daarvoor zou, gelet op de gemiddelde opbrengst van een kaartje (13 gulden), immers een publiekstoenamen van meer dan een miljoen bezoeken nodig zijn.

Het is dan ook onontkoombaar de toegangsprijzen te verhogen. Afgezien van mogelijke andere extra inkomsten en uitgaande van een gelijk aantal bezoekers zou een nettoverhoging van de toegangsprijzen met gemiddeld 6 gulden nodig zijn. In de praktijk kan dit prijsverhogingen inhouden die variëren tussen bijvoorbeeld een rijksdaalder in de kleinere accommodaties en 20 gulden voor een bezoek aan de opera. Ik acht dit gerechtvaardigd, niet alleen omdat de toegangsprijs laag is in verhouding tot de kostprijs, maar ook omdat in de gesubsidieerde sector aanmerkelijk lagere prijzen gevraagd worden dan in de vrije sector. Ook zijn de toegangsprijzen in de regio laag vergeleken bij de randstad. Hoewel er weinig betrouwbaar onderzoek voorhanden is over de prijsstelling in de ons omringende landen wijst het materiaal dat wel beschikbaar is uit dat de prijzen in Nederland zeker niet tot de hoogste in Europa gerekend kunnen worden.

Tegen een prijsverhoging zijn mogelijk twee bezwaren aan te voeren, die verband houden met de vraaguitval en de toegankelijkheid.

Hoe kan men meer publiek werven als tegelijkertijd de prijzen worden verhoogd? Over de effecten van prijsverhogingen op het bezoek is weliswaar veel onderzoek gedaan, maar betrekkelijk weinig met wetenschappelijke zekerheid te zeggen. De meest gehoorde conclusie is dat er een zekere vraaguitval op de korte termijn optreedt, maar dat die na een gewenningsperiode weer verdwijnt. Van belang is echter op te merken dat ik uitga van een prijsverhoging in de héle sector van de podiumkunsten en dat er dus geen substitutie-effecten binnen de kunsten kunnen optreden.

Men kan ook tegenwerpen dat verdere prijsverhogingen afbreuk doen aan het cultuurpolitieke uitgangspunt van de Financiële toegankelijkheid van culturele voorzieningen. Voor dat argument ben ik uiteraard niet ongevoelig, maar van een afbreuk aan dat uitgangspunt hoeft geen sprake te zijn wanneer men de prijzen zodanig differentieert (via kortingskaarten en/of goedkope rangen) dat burgers met een kleine beurs de toegang niet wordt belet. Internationaal vergeleken valt op dat in ons land minder gebruik gemaakt wordt van prijsdifferentiatie.

Overige aandachtspunten

1.3

Rentesubsidieregeling

X

In tegenstelling tot de podiumkunsten kenmerkt de sector van de beeldende kunst zich door een groot aantal aanbieders en een grote verscheidenheid van particuliere en institutionele vragers. Hier kan men met recht spreken van een markt. Dat biedt de betrekkelijk unieke mogelijkheid in het beleid aan te sluiten op een al of niet latent aanwezige belangstelling voor en vraag naar beeldende kunst. Het langs deze weg stimuleren van de beeldende kunst werpt op den duur meer vruchten af dan wanneer volstaan zou worden met het subsidiëren van het aanbod.

Het versterken en verruimen van die markt – zij het steeds binnen vooraf gestelde en getoetste kwaliteitsgrenzen – zie ik als een prioriteit in het beeldende kunstbeleid. Om die reden neem ik het advies van de raad niet over om de rentesubsidieregeling aan de vrije markt over te laten. De rentesubsidieregeling is de enige regeling in het kunstbeleid die binnen vooraf gestelde kwaliteitsgrenzen aansluit op de voorkeuren van de consument. De kwaliteitsgrenzen zullen weliswaar nauwer worden getrokken, de regeling als zodanig blijft echter gehandhaafd.

Kunstvakonderwijs

Het Hoger Beroepsonderwijs en in het bijzonder het kunstvakonderwijs zijn volop in beweging. Tal van beleidswijzigingen zijn onlangs gerealiseerd of in voorbereiding.

De minister van Onderwijs en Wetenschappen beoogt de kwaliteit van het kunstvakonderwijs te verbeteren. Vanwege het grote belang ervan voor de kunstpraktijk volg ik deze ontwikkelingen met meer dan gewone belangstelling. Zoveel mogelijk wordt gewerkt vanuit een gezamenlijke beleidsregie. Dit heeft geleid tot het voornemen om enkele tweede-fase-opleidingen voor film en theater gezamenlijk te financieren. Ik kom daar in de betreffende sectorparagrafen op terug. Een bijzonder punt van aandacht vormen de postinitiële voorzieningen voor beeldende kunst en vormgeving. Bij de verdere ontwikkeling van het beleid zullen het rapport van de commissie Gevers en het raadsadvies een belangrijke rol spelen.

Conform het advies van de commissie-Halberstadt laat ik de mogelijkheden onderzoeken om de capaciteitsbepaling van het kunstvakonderwijs onder meer te relateren aan betrouwbare gegevens over toekomstige ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. Onder arbeidsmarkt versta ik uiteraard niet alleen het door het ministerie van vvc gesubsidieerde deel van de kunstensector.

Tenslotte worden de voorbereidingen getroffen voor een gezamenlijke beleidsinspanning die zich richt op de versterking van de vooropleidingen voor het kunstvakonderwijs.

Hoewel de eerste verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de vooropleidingen bij het kunstvakonderwijs zelf ligt, ben ik bereid vanwege de steeds grotere rol die de kunstzinnige vorming hierin speelt, om ook van mijn kant steun te verlenen. Daarom heb ik een bedrag gereserveerd voor samenwerkingsprojecten met Onderwijs en Wetenschappen.

Mijn ambtgenoot van Onderwijs en Wetenschappen heeft reeds aan de Tweede Kamer toegezegd om een proces van vrijwillige coördinatie ter verbetering van de vooropleiding muziek op gang te brengen.

In het kader van de genoemde gezamenlijke beleidsregie zal worden bezien in hoeverre deze coördinerende rol verbreed kan worden naar de ander kunstzinnige disciplines.

Een verdere afstemming van het beleid op het gebied van het kunstvakonderwijs zal in de toekomst plaatsvinden in het eerder genoemde ambtelijke platform WVC-O&W.

Kunstuitingen allochtonen

In mijn reactie op het advies 'De kunst van het artisjokken eten' heb ik de eindigheid van dit categoriale beleid nog eens benadrukt. Tevens heb ik aangegeven dat een abrupte beëindiging vanaf 1993 niet in de rede ligt. Ik volg de redenering van de raad dat in de komende periode het stimuleringsbeleid zich zou moeten toespitsen op scholing, distributie, participatie en internationale aspecten. Omdat de fondsen over meer middelen komen te beschikken, mag verwacht worden dat zij voldoende ruimte hebben om ook aandacht te schenken aan kunstuitingen van allochtonen. Voor het toevoegen van extra, voor dit doel geoordeelde middelen aan de fondsen zie ik dan ook geen aanleiding. Ik ga er vanuit dat de fondsen er voor zorgen dat de subsidiemogelijkheden open staan voor kunstuitingen van allochtonen en dat zij bij de samenstelling van adviescommissies voorzien in deskundigheid op dit gebied. Voor kunstuitingen van allochtonen heb ik 1 miljoen gulden per jaar gereserveerd.

Bovensectorale instellingen

Met de raad ben ik van mening dat de overheid zich terughoudend dient op te stellen bij het ondersteunen van belangenorganisaties. De achterliggende gedachte is dat degenen van wie de belangen worden behartigd ook de kosten daarvan moeten dragen. Ik volg het advies om deze belangenorganisaties geen meerjarig subsidie meer toe te kennen. Een uitzondering maak ik voor de Federatie van Kunstenaarsverenigingen. De cultuurpolitieke betekenis overstijgt de directe belangenbehartiging.

Het Voorzieningsfonds voor kunstenaars zal met een in 1993 uit te keren bedrag inééns in de gelegenheid worden gesteld zijn werkzaamheden voort te zetten.

Financiële verschuivingen

De raad ondersteunt mijn prioriteit voor de filmsector, zij het voor een lager bedrag dan ik in de adviesaanvraag had voorgesteld. Het verschil daartussen (1,7 miljoen gulden) heeft de raad als tweede prioriteit aangemerkt. Ik houd vast aan een verhoging van 5 miljoen gulden, zij het in een gefaseerde opbouw. Ik heb in het algemene gedeelte van deze nota aangegeven dat taalgebonden sectoren in het licht van de internationalisering meer bescherming nodig hebben. Juist de overheersende positie van de Amerikaanse filmindustrie maakt het noodzakelijk meer te investeren in het nederlandsstalige product, dat bovendien ten goede komt aan de omroepmedia. Daarbij heeft de film als jongste kunstvorm een achterstand in te lopen ten opzichte

van de meer gevestigde kunstvormen. Ik weeg ook mee dat andere marktpartijen gevraagd is meer te investeren.

Het kunstenplan biedt ook ruimte aan nieuwe beleidssectoren. Voor de versterking van het bouwkunstbeleid en de uitvoering van wat ik in de *Nota Architectuurbeleid* heb voorgesteld, komt voor deze sector 2,1 miljoen gulden meer ter beschikking.

Het dansbudget blijft op peil. Dit zou het noemen niet waard zijn, ware het niet dat in het vorige kunstenplan 1,5 miljoen gulden ex-regeerakkoord incidenteel aan de dans ter beschikking is gesteld. Deze middelen worden in de komende jaren geheel ingezet voor het cultuurbehoud. De dans wordt daarvoor met een gelijk bedrag gecompenseerd ten laste van het kunstbudget.

De maatregelen die gericht zijn op het verhogen van de eigen inkomsten leveren een bedrag op van naar schatting 13 miljoen gulden. Een deel daarvan (3,0 miljoen gulden) wordt besteed om de programmeringsbudgetten van schouwburgen en concertzalen in de regio te vergroten.

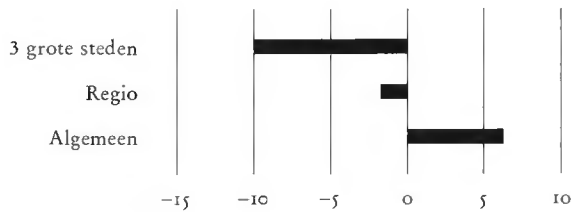
Een extra bedrag van 3 miljoen gulden wordt ingezet voor de internationalisering. Voor kunstuitingen van allochtonen heb ik 1 miljoen gulden gereserveerd.

De verdeling van de middelen op het niveau van de afzonderlijke instellingen is opgenomen in een bijlage. De cijfers hebben betrekking op het eindbeeld van 1996.

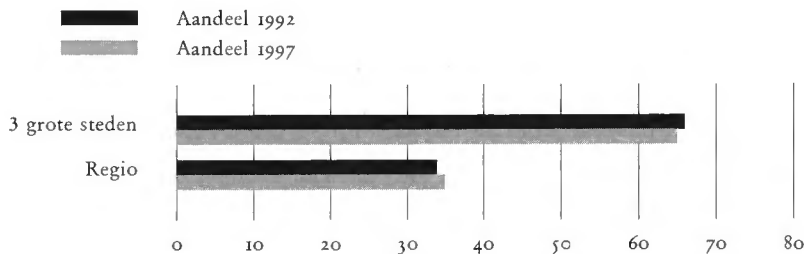
De financiële effecten van het kunstenplan voor de verhouding tussen de regio en de randstad (drie grote steden) zijn als volgt. Ik beperk me tot de podiumkunsten, omdat de financiële verschuivingen in de overige sectoren de verhouding tussen de regio en de randstad niet beïnvloeden. De drie grote steden gaan er in dit kunstenplan 10 miljoen gulden op achteruit, voornamelijk ten laste van Amsterdam. De regio gaat er 1,7 miljoen gulden op achteruit. Dat zowel de regio als de randstad er op achteruit gaan, is een gevolg van de verhoging van de budgetten voor incidentele subsidies (waarvan de besteding niet op voorhand regiogebonden is) én van het feit dat voor de podiumkunsten 6,2 miljoen minder beschikbaar is dan in het vorige kunstenplan. Deze verlaging wordt grotendeels veroorzaakt door het wegvallen van de ex-regeerakkoord gelden. Hoewel de regio er nominaal iets op achteruit gaat, neemt het relatieve aandeel van de bestedingen ten behoeve van de regio juist enigszins toe.

Effecten kunstenplan podiumkunsten voor
verhouding regio-randstad in miljoenen gulden

Aandeel regio en randstad in vorige en komende
kunstenplan podiumkunsten in %

Podiumkunsten

2

Inleiding

2.1

De adviezen in de sector podiumkunsten zijn in hoge mate gericht op de kwaliteit van de artistieke prestaties van de instellingen. Vaak worden daarbij de grenzen van bestaande disciplines doorbroken en resulteert de beoordeling in grotere of kleinere onderlinge verschuivingen. Dit is bijvoorbeeld het geval in de sector theater waar het eindbeeld een verschuiving laat zien ten gunste van het jeugdtheater, het poppentheater en de theaterwerkplaatsen. Maar ook in de sector muziek wordt een aanzienlijke herverdeling voorgesteld van de sector symfonische muziek naar andere muziekvormen zoals kamermuziekensembles, oude en nieuwe muziek en kleinschalige muziektheaterprojecten. In de dans wordt voorrang gegeven aan de moderne dans en enkele middelgrote dansgroepen. Daarbij valt op dat de kwaliteit van de kleinere dansgroepen kennelijk noopt tot een pas op de plaats.

Hiervoor gaf ik aan dat het advies van de raad niet helemaal of pas op termijn uitvoerbaar is omdat de raad uitging van exogene financiering van de kosten die

gemoeid zijn met de opheffing van een aantal grotere instellingen. Ook is het totaal van de voorgestelde bestedingen hoger uitgevallen dan beschikbaar is omdat hier en daar is uitgegaan van verschillende loonpeildata. Wanneer het advies op bovenstaande punten wordt gecorrigeerd is er sprake van een verschil van bijna 11 miljoen gulden. Alleen al dit gegeven maakt dat de beslissingen op onderdelen afwijken van het advies. Maar er zijn ook andere redenen die tot afwijkende beslissingen hebben geleid. Het advies is in overwegende mate gebaseerd op oordelen over de artistieke kwaliteit. Gelet op de functie van de raad is dat terecht. Niettemin zijn er ook andere overwegingen en uitgangspunten, zoals de spreiding, het publieksbereik, de samenwerking met de amateurwereld en de internationalisering. Daarnaast zijn er de cultuurpolitieke opvattingen van de andere overheden die hun invloed op het beleid doen gelden. De raad heeft deze meer beleidsmatige noties niet genegeerd, maar het ligt voor de hand dat op basis van deze overwegingen andere accenten mogelijk zijn die ook tot andere beslissingen leiden.

Ik heb desalniettemin zoveel mogelijk getracht het advies van de raad te volgen. De conclusies hiervan zijn weergegeven in de bijlage waarbij in het geval van afwijkingen de motivering staat aangegeven. Ik ga hier nader in op een aantal meer algemene onderwerpen.

Spreiding

2.2

Spreiding van voorstellingen

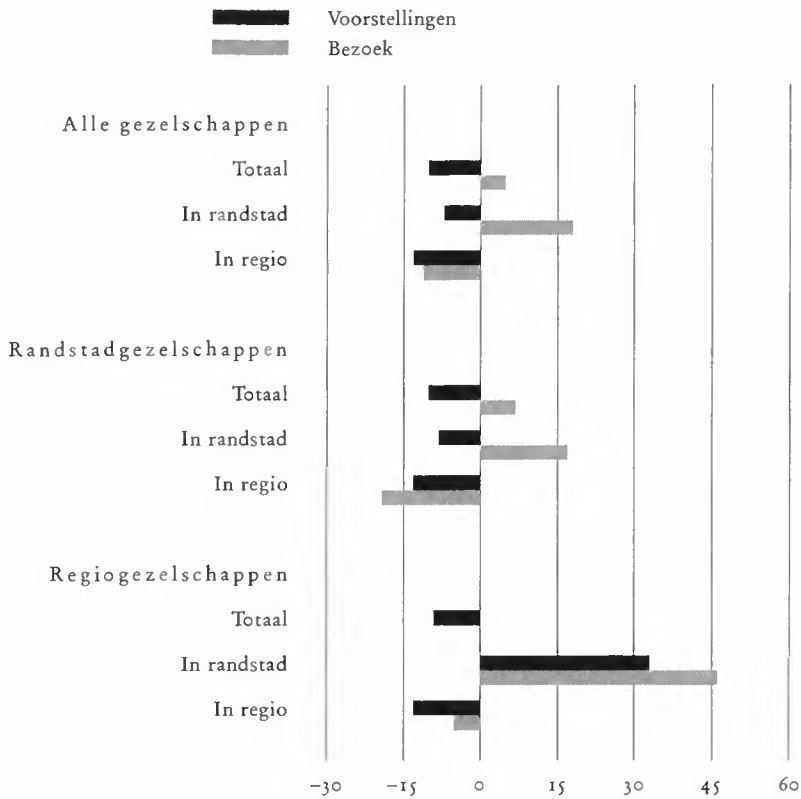
De zorg van de rijksoverheid voor een redelijke spreiding van het kunstaanbod over het land komt tot uitdrukking in zowel de spreiding van voorzieningen als in de spreiding van voorstellingen.

In het seizoen 1990-1991 is vergeleken met het seizoen 1986-1987 het spreidingspatroon nagenoeg onveranderd gebleven. De randstedelijke gezelschappen speelden in het seizoen 1990-1991 33 procent van hun voorstellingen buiten de randstad, in het seizoen 1986-1987 was dat percentage 34. Omdat echter het aantal voorstellingen in 1990-1991 10 procent lager lag dan in 1987-86, is het aanbod zowel in de randstad als de regio afgenomen.

De gegevens over het bezoek geven een ander beeld te zien. Het bezoek in de randstad steeg met 18 procent en daalde in de regio met 11 procent. Hoewel het spreidingsaanbod van de randstedelijke gezelschappen relatief gelijk bleef, haalden deze gezelschappen in 1986-1987 nog 28 procent van hun bezoek uit de regio, in 1990-1991 was dit 20 procent. Anders gezegd, in de randstad meer publiek voor minder voorstellingen, in de regio minder publiek voor minder voorstellingen.

De spreiding van en het bezoek aan podiumkunst-
voorstellingen 1990/91 vergeleken met 1986/87 in procenten.

De in de inleiding genoemde heroverwegingscommissie stelde op grond van vergelijkbare cijfers vast dat een verdere toename van de spreiding van voorstellingen in de regio wel leidt tot grotere financiële inspanningen van de overheid maar niet tot meer publiek. Het lijkt er op dat het spreidingsaanbod in de regio een verzadigingspunt heeft bereikt. Gelet op de zaalbezetting bij veel voorstellingen zou het meer voor de hand liggen de inspanningen te richten op het werven van meer publiek bij het bestaande aanbod, dan op het vergroten van het spreidingsaanbod.

Het beeld kan veranderen wanneer de eerder genoemde 5 procent-maatregel wordt ingevoerd. Instellingen zullen in dat geval veel scherper moeten letten op de kosten in relatie tot de inkomsten. Instellingen die nu aan de spreiding verdienen zullen vermoedelijk meer buiten de standplaats spelen. Van de andere instellingen is het gedrag moeilijker voorspelbaar. Degenen die door niet of minder te spreiden meer inkomsten in de eigen standplaats kunnen behalen, zullen het spreidingscijfer doen dalen. Degenen die dat niet kunnen, zullen gedwongen worden de kosten van spreiding terug te brengen en/of de publieksinkomsten in de regio op te voeren. Dit laatste vergt weer extra inspanningen van de betrokken accommodaties.

500

Accommodaties

De accommodaties zijn vaak beter dan de producerende instellingen in staat het juiste publiek voor het juiste product te interesseren. Voor hen geldt meer dan voor de producenten dat het publieksbereik voorwaardelijk is voor hun bestaan, ook in financiële zin. Zij beschikken echter in veel gevallen over onvoldoende mogelijkheden om gestaag een publiek op te bouwen voor het minder gekende, artistiek hoogwaardige aanbod.

Om te voorkomen dat het beginsel van de geografische spreiding door de maatregel te veel geweld wordt aangedaan, zijn bijzondere inspanningen noodzakelijk. In de eerste plaats moet bevorderd worden dat de spreiding minder fijnmazig en meer geconcentreerd over het land plaatsvindt. Dit beperkt de kosten en biedt daarenboven betere mogelijkheden voor een consequente publieksopbouw. In de tweede plaats zal in de regio een gezamenlijke inspanning van de aanbieders en de accommodaties nodig zijn om voor het minder gekende aanbod meer publiek te werven. In de derde plaats zullen de podiumkunstinstanties wanneer deze extra inspanningen niet het gewenste resultaat hebben, gestimuleerd moeten worden de aard van het aanbod meer in overeenstemming te brengen met de publieke belangstelling.

Programmeringspremies

Dit alles is beter uitvoerbaar wanneer een deel van de opbrengst van de 5 procent-maatregel bestemd wordt voor premies aan een geselecteerd aantal schouwburgen en concertzalen buiten de randstad. Daarbij zou aansluitend bij de *Vierde nota over de ruimtelijke ordening* vooral gekeken moeten worden naar de accommodaties in de zogenaamde stedelijke knooppunten voor zover die voldoen aan de eisen die vanuit het aanbod moeten worden gesteld. Deze eisen, die betrekking hebben op techniek, culturele profilering, publieksbereik, zakelijk en artistiek management et cetera, vallen goeddeels samen met de criteria waaraan accommodaties moeten voldoen voor het zogenaamde circuit 1 van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties. Ik ga uit van een bedrag van 3 miljoen gulden ten behoeve van deze accommodaties, waarvan 1,5 miljoen gulden voor accommodaties in het noorden en 750.000 gulden voor die in het oosten en zuiden. De bevoordeling van het noorden boven de andere regio's geschiedt ter compensatie van de voorgestelde maatregelen die in strijd zijn met het herenakkoord. Ik stel me voor deze premies te laten verstrekken door het nieuwe fonds voor de podiumkunsten. Dit fonds zou de premies bij wijze van lumpsum kunnen verstrekken op basis van een generale toetsing van de kwaliteit van de betrokken accommodaties. Bij de beoordeling moet niet alleen de kwaliteit van de programmering een rol spelen maar ook de mate waarin een accommodatie bereid is zelf te investeren in hoogwaardige producties.

Wanneer deze inspanningen onder de maat zijn moet premiëring achterwege blijven totdat wel aan redelijk te stellen eisen wordt voldaan.

Deze programmeringsbudgetten neutraliseren eventueel optredende negatieve effecten van de 5 procent-maatregel op de spreiding. Ze bieden bovendien de regio de mogelijkheid een gevarieerder kunstaanbod te realiseren. In het verlengde daarvan ligt ook mijn voornemen het subsidie aan Theater Netwerk Nederland te continueren.

Spreiding: subsidievoorwaarden

Daarnaast zal ik per instelling vaststellen welk volume aan activiteiten buiten de randstad moet worden afgezet. Als algemene richtlijn geldt dat tenminste het huidige spreidingsniveau gehandhaafd blijft. Los hiervan staan nog de extra inspanningen die gevraagd zullen worden van randstedelijke orkesten en ensembles om de door de raad nagestreefde verbetering van het regionale muziekleven te realiseren. Zo zal De Nederlandse Opera gevraagd worden jaarlijks tenminste één productie te realiseren die door het land reist.

Spreiding van voorzieningen

De raad hanteert in zijn advies het beginsel dat 'waar iets gebeurt' doorslaggevend is dan 'waar iets is gevestigd'. Ik onderschrijf dat uitgangspunt. Met name de diversiteit van het aanbod in de regio zal slechts kunnen worden gerealiseerd door een voldoende spreiding van voorstellingen. Ik erken tegelijkertijd dat de vestiging van grootschalige podiumkunstvoorzieningen in de regio voor het regionale cultuurleven een bijzondere uitstraling kan hebben, die niet bereikt wordt door een aanbod dat slechts bestaat uit 'langsreizende' voorstellingen. Vooral wanneer de instellingen erin slagen zich diep te wortelen in het regionale culturele leven, bereiken zij een culturele meerwaarde die niet meer alleen is te meten aan het aantal voorstellingen en de kwaliteit daarvan.

Er zijn nog andere aspecten die hierbij een rol spelen. Het lijkt erop dat kunst beter gedijt naarmate de bevolkingsconcentratie groter is. Het verstedelijkte karakter van de Nederlandse samenleving heeft daarom op zichzelf al geleid tot een -internationaal vergeleken- betrekkelijk fijnmazig gespreid voorzieningenpatroon. In steden als Londen, Parijs, Berlijn en dergelijke vindt een onevenredig groot deel van de culturele activiteiten van de desbetreffende landen plaats; soms zo groot dat de landelijke overheden proberen tot meer spreiding te komen. Ondanks dergelijke inspanningen van bijvoorbeeld de Franse staat, wordt nog altijd 70 procent van de staatuitgaven voor cultuur besteed in de regio Parijs. Daarbij speelt ook een rol dat deze steden zelf relatief veel investeren in de culturele sector, wat op zijn beurt weer landelijke investeringen en subsidies aantrekt.

Vergeleken met deze grootstedelijke gebieden zijn de Nederlandse grote steden klein van omvang. Om die reden wordt in de *Vierde nota over de ruimtelijke ordening* gepleit voor een concentratie van hoogwaardige diensten en functies in de stedelijke knooppunten in de randstad en die daarbuiten om het risico van uitwaaiering en nivellering van voorzieningen te vermijden en aantasting van de internationale concurrentiepositie van met name de randstad te voorkomen.

De verdeling van de rijksmiddelen over de verschillende regio's geeft bij onderlinge vergelijking van de disciplines een divers beeld te zien. Dat is in belangrijke mate het resultaat van betrekkelijk autonome processen en moeilijk beïnvloedbare factoren. Bij de podiumkunsten wordt het grootste gedeelte uitgegeven in de randstad. Per inwoner bedraagt het subsidie van het rijk in de randstadprovincies 26 gulden en daarbuiten 9. Per bezoeker bedraagt het subsidie 98 gulden in de randstad en 91 gulden in de regio. Daarbij zij aangetekend dat ook de drie grote steden zelf zich relatief grote inspanningen getroosten. Van het bedrag van naar schatting 700 miljoen gulden, dat de gemeenten in ons land aan kunst besteden, wordt 320 miljoen gulden uitgegeven door de drie grote steden.

De ook niet erg evenredige verdeling van de rijksmiddelen buiten de randstad weerspiegelt voor een belangrijk deel de financiële inspanningen van de betreffende regionale overheden vóór de centralisatie van de podiumkunstsubsidies in 1985. In regio's waar de overheden voor de uitruiloperatie grote inspanningen hebben verricht (noorden en oosten) komt relatief meer subsidiegeld terecht dan in regio's die zich in dat opzicht wat minder royaal betoonden (zuiden). Wel kan worden geconstateerd dat in overeenstemming met de Vierde nota de uitgaven hoofdzakelijk ten goede komen aan de stedelijke knooppunten.

De positie van de randstad blijft bijzondere aandacht vragen. Gelet op de internationale positie en het rendement van de culturele investeringen ligt aantasting van het voorzieningenniveau in de randstad niet voor de hand. Voorzover een evenwichtiger spreiding gewenst wordt geacht is vooral aandacht gegeven aan de zuidelijke regio. 400

Concluderend merk ik het volgende op. De spreiding van voorstellingen geeft geen reden tot bezorgdheid. Het huidige niveau wil ik tenminste handhaven met daarbinnen een grotere variatie van het aanbod vooral op het terrein van de muziek. Gelet op de onbenutte stoelencapaciteit verdient het meer aanbeveling de aandacht en middelen te concentreren op het werven van meer publiek voor het huidige spreidingsaanbod, dan het spreidingsaanbod te vergroten.

Wat de spreiding van voorzieningen betreft laat het eindresultaat van mijn beslissingen voor het nieuwe kunstenplan een verschuiving zien ten gunste van de zuidelijke regio zonder de subsidieverhouding tussen randstad en regio aan te tasten.

Omdat ook buiten de drie grote steden een grotere concentratie van voorstellingen gewenst is, verdient het aanbeveling met de verschillende gebieden (oosten, noorden,

zuiden) tot een meer gezamenlijke investeringspolitiek te komen, vergelijkbaar met de bestuursovereenkomsten die met de drie grote steden worden gesloten. Voorwaarde voor deze joint-ventures is dat de betrokken provincies en de desbetreffende stedelijke knooppunten zich voor wat betreft de culturele voorzieningen per regio aaneensluiten. Net als in het vorige kunstenplan zullen met de grote steden bestuursovereenkomsten worden gesloten. De voorstellen van de commissie-Gevers van de Amsterdamse Kunstraad die een exclusieve toedeling van verantwoordelijkheden naar de verschillende overheidslagen behelzen, neem ik niet over. In het cultuurbeleid zijn de overheden op elkaar aangewezen.

Podiumkunsten buiten de randstad

2.3

Nadat de adviesaanvraag al veel discussie losmaakte over het veronderstelde verschil in behandeling van podiumkunstvoorzieningen in de randstad en die daarbuiten, heeft het advies van de raad de gemoederen opnieuw en met groter heftigheid verhit.

Op het eerste gezicht is daar ook alle reden voor. Kort en goed stelt de raad voor de orkesten gevestigd in Limburg en Overijssel in hun geheel op te heffen, hetzelfde te doen met de operavoorziening in het oosten en op het orkest en het toneel in Groningen te bezuinigen. Daartegenover staat dat de orkesten in Gelderland en Noord-Brabant worden uitgebreid, dat er een alternatief is ontwikkeld voor het regionale opera-aanbod en dat door meer spreiding van het randstadaanbod een gevarieerder muziekaanbod in het vooruitzicht wordt gesteld. Maar dit heeft de allesoverheersende indruk dat er sprake is van een aantasting van de culturele bedrijvigheid buiten de randstad niet kunnen wegnemen.

Terugblik

De voorstellen van de raad liggen in het verlengde van de al veel langer bestaande notie dat in de subsidiering meer recht gedaan moet worden aan de toegenomen diversiteit van het muziekleven in Nederland en dat daarom het overheersende beslag dat het symfonisch aanbod legt op de middelen moet worden teruggedrongen ten gunste van andere muziekvormen.

Met het oog daarop werd in 1983 op verzoek van de Kamer de commissie-Sutherland ingesteld, die voorstellen moest formuleren over de wijze waarop de gewenste reorganisatie van het orkestenbestel zijn beslag zou dienen te krijgen. De commissie adviseerde te komen tot een fusie tussen het Utrechts Symfonie Orkest, het Amsterdams Philharmonisch Orkest en het Nederlands Kamerorkest (het latere Nederlands Philharmonisch Orkest). De commissie liet conform een motie van de Kamer het aantal symfonieorkesten in de regio intact en zocht de oplossing in een grotere diversiteit van regionale orkesten. Het ene orkest zou zich meer toeleggen op het kleinsymfonische repertoire, het andere meer op het grotere repertoire. De

omvang van de orkesten in de regio varieerde in de voorstellen van de commissie-Sutherland van 48 tot 68 formatie-eenheden. Een relatief klein orkest dat een groot symfonisch werk wilde uitvoeren, was daarvoor aangewezen op samenwerking met een ander orkest.

Al vrij spoedig bleken de voorstellen in de praktijk op problemen te stuiten. De orkesten wilden een breder repertoire kunnen spelen dan in de formatieve omvang ervan was voorzien, zonder afhankelijk te zijn van andere orkesten. Daarbij kwam dat er steeds meer gespecialiseerde ensembles van hoge kwaliteit ontstonden, die de provinciale orkesten 'terugdrongen' naar het speelgebied van het grootsymfonische en romantische repertoire, waarop de orkestformaties al evenmin berekend waren. Het is duidelijk dat een vergroting van de orkestformaties onder gelijktijdige handhaving van het aantal orkesten een groter in plaats van een kleiner beslag op de begroting legt. Dus werd het streven gericht op minder, maar grotere orkesten: drie volwaardige regionale symfonieorkesten.

In de vorige kunstenplanperiode is daarom in het noorden een samenvoeging van het Frysk Orkest en het Noordelijk Philharmonisch Orkest tot het Noord Nederlands Orkest tot stand gebracht. Inmiddels had de zogenaamde Commissie-Van Dael, ingesteld om de normen voor orkestsubsidies te herijken, de omvang van een regionaal orkest met een volledig symfonische taakstelling berekend op 79 formatie-eenheden. In het vorige kunstenplan is op incidentele basis en buiten bezwaar van de kunstenbegroting extra geld ter beschikking gesteld om de formatie van enkele regionale orkesten te vergroten tot het niveau van 79; dit in afwachting van de vorming van drie regionale symfonieorkesten in het komende kunstenplan. Dit betekent dat zelfs als de orkestsituatie gehouden wordt zoals hij nu is, er nog een aanzienlijk bedrag in de kunstenbegroting gevonden moet worden om de tijdelijk toegekende extra formatie-eenheden te financieren. Het probleem zou er nog groter op worden wanneer de stelling van enkele regionale orkesten wordt overgenomen dat zelfs een orkestomvang van 79 niet groot genoeg is voor een normale symfonische taakstelling en dat eigenlijk 18 formatie-eenheden méér nodig zijn dan de commissie-Van Dael had aangegeven.

Adviesaanvraag

In de lijn met deze voorgeschiedenis ben ik in de adviesaanvraag uitgegaan van drie regionale symfonieorkesten met een formatie van 79 eenheden. Voor de organisatie van de regionale operavoorziening heb ik, gelet op de artistieke en financiële problemen bij Opera Forum, drie varianten aan de raad voorgelegd: instandhouding van Opera Forum, een operakern in het oosten en een in het zuiden, geen structurele operavoorziening maar een fonds dat per operaproductie middelen zou toewijzen. Indien een orkest behalve een symfonische taak ook een groot aantal opera's zou moeten begeleiden, heb ik een orkestformatie voorgesteld van 120 eenheden.

Raadsadvies

De raad heeft in zijn advies getracht de voorstellen zo in te richten dat het muziekaanbod in de regio in omvang, in kwaliteit en in diversiteit er op vooruit zou gaan. Ook de raad houdt vast aan de vorming van drie regionale orkesten. Tegenover de reductie van het symfonische aanbod die daarvan het gevolg is, stelt de raad een grotere spreiding van concerten voor door in de randstad gevestigde orkesten en ensembles. Voor de regionale orkesten stelt de raad een omvang van 90 eenheden voor. Deze omvang houdt verband met het voorstel van de raad geen vast orkest toe te wijzen aan het nieuwe in Enschede te vestigen operagezelschap, dat in de plaats komt van Opera Forum. De operavoorstellingen worden afwisselend begeleid door de regionale orkesten en incidenteel door ensembles uit de randstad.

Het voorstel van de raad sluit aan op variant 1 uit de adviesaanvraag, met dit verschil, dat Opera Forum vervangen wordt door een nieuw operagezelschap en dat vanwege een andere invulling van de operabegeleiding de omvang van de orkesten verschilt (in variant 1 voor het noorden, oosten en zuiden respectievelijk 79, 120 en 79; in het raadsvoorstel elk 90).

Ik onderschrijf de ambitie van de raad om het muziekleven buiten de randstad in kwalitatief opzicht te verbeteren door ook hier meer recht te doen aan de sterk toegenomen diversiteit van het muziekaanbod. Aan het voorstel kleven echter twee grote bezwaren. Het voorstel voor een operavoorziening, die circa 90 voorstellingen verzorgt en daarbij niet kan terugvallen op een vast begeleidingsorkest, draagt zowel in logistiek als artistiek opzicht veel risico's in zich. Daarnaast is de reductie van het aantal symfonische concerten in het raadsvoorstel wel erg groot. Zoals ik ook al aangaf in mijn adviesaanvraag is er op zich wel reden voor vermindering van het symfonische aanbod in de regio. De zaalbezettingcijfers maken immers zichtbaar dat er heel wat meer stoelen worden aangeboden dan er worden bezet. Enige reductie van het aantal aangeboden concerten zal voor de muzik liefhebber in de regio niet tot gevolg hebben dat hij minder concerten kan bezoeken. Dat is wel het geval wanneer het voorstel van de raad wordt uitgevoerd.

Het totale aantal concerten in de regio vermindert in het voorstel van de raad met bijna 190 op een totaal van 430, wat een daling betekent van bijna 45 procent. Het is niet realistisch te veronderstellen dat een zo groot verlies van speelbeurten gecompenseerd kan worden door een grotere spreiding van randstedelijke ensembles en orkesten.

Zoals gezegd komt het raadsvoorstel dicht in de buurt van variant 1 uit de adviesaanvraag. Beide gaan uit van de vorming van drie orkesten terwijl ook het aantal musici op ongeveer hetzelfde totaal uitkomt (270 versus 278). Toch pakt het raadsvoorstel aanmerkelijk ongunstiger uit dan variant 1 (240 symfonische concerten tegenover 310). Dat komt doordat de raad bij de vaststelling van de omvang van de formatie wel rekening houdt met de operabegeleidingstaak (10 musici per orkest

meer), maar weer niet zodanig dat deze dubbele taakstelling door splitsing van het orkest in twee afzonderlijke ensembles ook naast elkaar en tegelijkertijd kan worden uitgevoerd.

Dat maakt dat er wel iets ruimere mogelijkheden voor repertoirekeuze ontstaan maar die lijken nauwelijks op te wegen tegen het aanzienlijk verlies aan speelbeurten ten opzichte van variant 1, laat staan ten opzichte van de huidige situatie.

Een alternatief

Een model dat een groot aantal bezwaren ondervangt, bestaat uit een combinatie van variant 1 en 2 uit de adviesaanvraag. Nog steeds uitgaande van drie regionale orkesten zou aan slechts twee van de drie orkesten een operabegeleidingstaak kunnen worden verbonden. Deze orkesten moeten dan wel groot genoeg zijn om ze te kunnen splitsen in hetzij een begeleidingsorkest/klein symfonieorkest en een middelgroot symfonieorkest hetzij een kamerorkest en een groot symfonieorkest. Rekening houdend met aantallen van 47 en 76 respectievelijk 29 en 94 zou de omvang van een dergelijk orkest op 123 musici kunnen worden vastgesteld. De reductie van het aantal symfonische concerten zou, rekening houdend met een aantal operabegeleidingen gelijk aan het huidige (ongeveer 95), beperkt kunnen blijven tot 35 concerten, waartegenover staat dat er dan ook bezettingen mogelijk zijn die vergelijkbaar zijn met die in de randstad.

Standpunt lagere overheden en regionale orkesten

Dit model heb ik inmiddels met de betrokken overheden besproken. Uit dit overleg bleek mij dat men de doelmatigheid van dit model niet bestreed doch dat men prioriteit wenste te geven aan het voortbestaan van afzonderlijke ensembles in de diverse provincies op een wijze zoals voorzien in het meest recente plan van de provinciale orkesten zelf. Dit plan gaat uit van drie grotere regionale orkesten (97 eenheden) in Groningen, Arnhem en Eindhoven alsmede van twee kleinere orkesten (66 eenheden) voornamelijk ten behoeve van de operabegeleiding in Enschede en Maastricht. Wel zag men de noodzaak in van een nauwe samenwerking per regio van de twee orkesten en de betrokken operakern waar het gaat om repertoirekeuze, begeleidingstaken en mogelijk ook om onderlinge uitwisseling van musici. Deze samenwerking zou daarbij vertaald kunnen worden in een nader te bepalen bestuurlijke en organisatorische constructie die op zijn beurt weer onderdeel zal vormen van de per regio af te sluiten bestuursovereenkomsten.

Tussen mijn aanvankelijke voorstel en het voorstel van de regionale overheden en orkesten bestaan overeenkomsten en verschillen. De overeenkomsten betreffen de wenselijkheid van enige reductie van de kwantiteit ten behoeve van de kwaliteit, de noodzaak om de culturele infrastructuur af te stemmen op de schaal van de regio in plaats van op die van de afzonderlijke provincies en de intentie om de discussie over

de regionale orkest- en operavoorziening eindelijk af te sluiten. Maar er zijn ook verschillen. Het plan van de regionale orkesten gaat niet uit van fusies en komt derhalve uit op veel hogere formaties dan door mij voorgesteld. Daarbij wordt verwezen naar de positie van de randstedelijke orkesten ten opzichte waarvan de regionale orkesten zouden zijn achtergesteld.

Hiervoor gaf ik al aan dat het vergroten van de formaties van het niveau van de commissie-Sutherland naar het niveau van de commissie-Van Dael uit de ruimte van het nieuwe kunstenplan moet worden gefinancierd. Daartoe ben ik bereid omdat ik overtuigd ben van de noodzaak daarvan voor de kwaliteit van de regionale muziekbeoefening. Een verdere uitbreiding van deze formaties is alleen dan noodzakelijk, zo blijkt uit het raadsadvies en het advies van de commissie-Van Dael, wanneer er sprake is van een dubbele taakstelling. Daarvan is in het plan van de orkesten geen sprake. Een beroep op de positie van de randstedelijke orkesten acht ik niet overtuigend.

De regionale orkesten zijn wat kwaliteit en internationale reputatie betreft onvergelijkbaar met de randstedelijke orkesten. Dit blijkt onder meer uit de internationale activiteiten, de registraties en het contracteren van internationaal vermaarde solisten en dirigenten. De randstedelijke orkesten zijn dan ook regelmatig te beluisteren op de belangrijke concertpodia van de wereld. Ook het publieksbereik is van een andere orde van grootte. Zo bereikt Het Gelders Orkest nog niet de helft van het aantal bezoekers van het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Dit komt ook tot uitdrukking in de subsidielasten per bezoeker. Ondanks het veel lagere subsidieniveau legt de overheid op het toegangkaartje voor Het Gelders Orkest gemiddeld 89 gulden bij tegenover 60 gulden voor het Rotterdams Philharmonisch Orkest en 40 gulden voor het Koninklijke Concertgebouworkest.

Conclusies

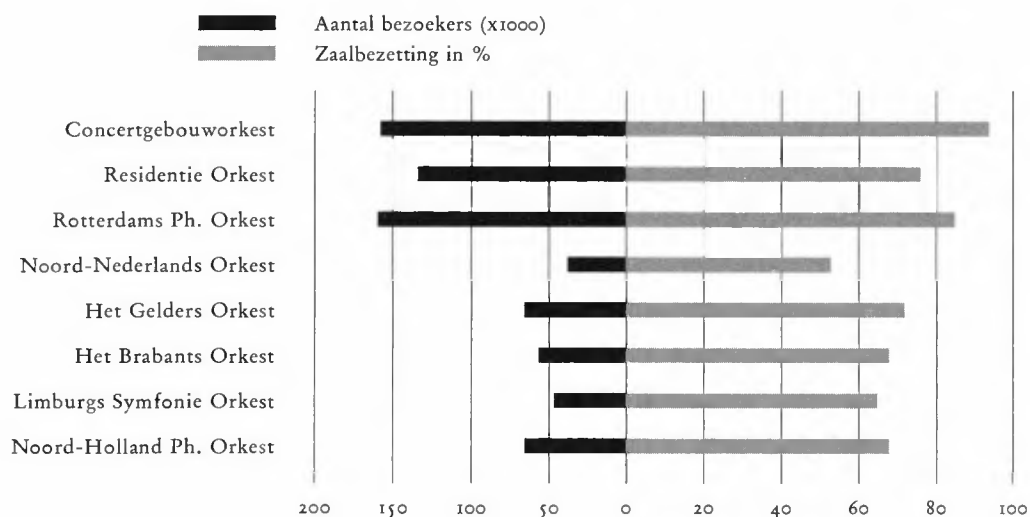
Alles afwegende ben ik tot de volgende conclusies gekomen. Voor de regionale orkestvoorziening ga ik in het noorden uit van een orkest van 79 eenheden, overeenkomstig de normen van de commissie-Van Dael. Ik realiseer mij dat dit een inbreuk betekent op het destijds gesloten herenackoord, dat melding maakt van 89 musici. Zoals eerder al aangegeven, ben ik bereid ter compensatie in het noorden een aanmerkelijk hoger bedrag voor afnamepremies ter beschikking te stellen dan in de andere regio's. In het oosten en zuiden ga ik uit van een orkestcapaciteit van 145 eenheden elk. Dit maakt het in beide regio's mogelijk twee afzonderlijke ensembles te vormen die in beginsel beide beschikbaar zijn voor de operabegeleiding. Vanwege de artistieke risico's moet voorkomen worden dat één ensemble de gehele begeleidingstaak op zich neemt.

Hieraan verbind ik de voorwaarde dat deze ensembles onderdeel zullen uitmaken van één bestuurlijke en organisatorische constructie. Deze constructie moet waarborgen dat er een goede afstemming van het repertoire plaatsvindt en dat

afspraken worden gemaakt over de operabegeleiding. Ook maakt deze constructie veel nauwere samenwerkingsvormen mogelijk, waarbij gedacht kan worden aan één eindverantwoordelijkheid voor de artistieke kwaliteit van de samenwerkende ensembles, aan het over en weer uitlenen van musici en aan verdere integratie van het artistieke beleid, desgewenst uitmondend in de vorming van één orkest. Gelet op de bereidheid van Forum om mee te werken aan de vorming van één orkest in het oosten, ligt het voor de hand om op korte termijn aan te sturen op de vorming daarvan, gelijktijdig met de herstructurering van de operaproductie-eenheid. De bestuurlijke en organisatorische relatie van de ensembles met de respectievelijke operakernen dient eveneens nader te worden uitgewerkt. Het is essentieel dat de artistieke leiding van de operakernen autonoom is in de keuze van het repertoire en de artistieke teams. Daarbij hoort uiteraard overleg met het begeleidingsorkest. Voor de verhouding tussen operakernen en begeleidingsensembles kan de relatie tussen De Nederlandse Opera en het Nederlands Philharmonisch Orkest model staan.

Aantal bezoekers en zaalbezetting van symfonie-orkesten, seizoen 1990/91

Regionale operavoorziening

Met betrekking tot de regionale operavoorziening ontkomt de raad niet aan de conclusie dat er voor Opera Forum geen plaats meer is in het volgende kunstenplan. Het beleidsplan, waarin opnieuw extra geld gevraagd wordt, biedt naar het oordeel van de raad onvoldoende uitzicht op een noodzakelijke en wezenlijke

Samenvattende tabel

	Omvang formatie	Aantal concerten	Opera begeleiding	Totaal speelbeurten
Huidige situatie				
Forum Philharmonisch Orkest	97	65	80	145
Het Gelders Orkest	72	110	—	110
Limburgs Symfonie Orkest	61	70	20	90
Het Brabants Orkest	79	110	—	110
Noord-Nederlands Orkest	89	75		75
Totaal	398	430	100	530
Variant 1 adviesaanvraag				
Orkest voor het oosten	120	110	75	185
Het Brabants Orkest	79	110	—	110
Noord-Nederlands Orkest	79	90		90
Totaal	278	310	75	385
Raadsadvies				
Het Gelders Orkest	90	75	23	98
Het Brabants Orkest	90	75	23	98
Noord-Nederlands Orkest	90	90	15	105
Totaal	270	240	61	301
Tussenvariant				
Orkest voor het oosten	123	125	60	185
Orkest voor het zuiden	123	160	35	195
Noord-Nederlands Orkest	79	110	—	110
Totaal	325	395	95	490
Voorgenomen beslissing				
Forum Philharmonisch Orkest/				
Het Gelders Orkest	145	135	65	200
Limburgs Symfonie Orkest	66	55	35	90
Het Brabants Orkest	79	110	—	110
Noord-Nederlands Orkest	79	110		110
Totaal	369	410	100	510

kwaliteitsverbetering. Daarnaast is de zaalbezetting voor een dergelijk kostbare en schaarse kunstuiting goed beschouwd niet altijd aan de maat. Ik ben tot de conclusie gekomen dat er geen andere weg open staat dan het advies van de raad te volgen en middelen te reserveren voor een nieuw reisoperagezelschap onder een hoogwaardige artistieke en zakelijke leiding, te vestigen in Enschede. Ik ga uit van een subsidie-niveau waarmee 5 produkties met in totaal 75 voorstellingen kunnen worden gerealiseerd.

Hoewel de raad tot een positief oordeel komt over de prestaties van Opera Zuid, adviseert hij dit prille initiatief nog geen structurele plaats in het kunstenplan te bieden. Opera Zuid zou een beroep kunnen doen op het verhoogde budget voor incidentele muziektheaterprodukties, waarvan een deel voor Opera Zuid geormerkt is. Ik meen dat gelet op het positieve oordeel van de raad een structureel subsidie, waarmee te zamen met een ongeveer even hoge bijdrage van de andere overheden jaarlijks tenminste twee produkties met in totaal 20 voorstellingen kunnen worden gerealiseerd, in de rede ligt.

Het voorstel van de raad om De Nederlandse Opera tenminste één reisproduktie te laten verzorgen neem ik over. Daarmee blijft het opera-aanbod in de regio nagenoeg gelijk. Het budget voor incidentele muziektheaterprodukties zal ik met de helft verhogen.

Omdat de discussie over het nieuwe kunstenplan gedomineerd wordt door het orkestenvraagstuk is er betrekkelijk weinig aandacht geschonken aan andere podiumkunst-activiteiten buiten de randstad, terwijl het raadsadvies belangrijke verbeteringen inhoudt op het gebied van het jeugdtheater en de theaterwerkplaatsen buiten de randstad. Bovendien zal ik het subsidie voor de dans in de regio verhogen. Weliswaar staan tegenover deze verbeteringen ook corrigerende financiële maatregelen jegens een tweetal regionale toneelvoorzieningen die kwalitatief onder de maat presteren, maar per saldo zal de variatie van het podiumkunstenleven hier toch aanzienlijk aan betekenis winnen. In dit verband moeten ook de mogelijkheden die de al eerder genoemde programmeringspremies voor het aanbod in de regio bieden, worden meegewogen.

Verhoging eigen inkomsten

2.4

Hiervoor maakte ik al gewag van de voorstellen van de Commissie heroverweging podiumkunsten en mijn voornemen uitvoering aan deze voorstellen te geven. Daarbij heb ik aangegeven dat een verlaging van het subsidieaandeel van orkesten en gezelschappen met 5 procentpunt overeenkomt met een toename van de eigen inkomsten met circa 25 procent. Voor het totaal maakt het dus weinig uit welke van de twee invalshoeken wordt gekozen, voor de afzonderlijke instellingen des te meer, zoals de rekenvoorbeelden laten zien.

Rekenvoorbeelden

	Huidige situatie	Effect van - 5 procentpunt maatregel	Effect van + 25 procent maatregel
<i>Instelling x</i>			
Eigen inkomsten	150.000	(+33%) 200.000	187.500
Subsidies	850.000	800.000	812.500
Totaal	1.000.000	1.000.000	1.000.000
<i>Instelling y</i>			
Eigen inkomsten	500.000	(+10%) 550.000	625.000
Subsidie	500.000	450.000	375.000
Totaal	1.000.000	1.000.000	1.000.000

De rekenvoorbeelden laten zien dat een verlaging van het subsidieaandeel met 5 procentpunt relatief ingrijpender uitwerkt voor instellingen met een hoog subsidie-aandeel dan voor instellingen die al veel eigen inkomsten hebben. In het eerste voorbeeld moet de instelling haar eigen inkomsten verhogen met 33 procent, in het tweede voorbeeld met 10 procent.

Het beeld is omgekeerd wanneer de instellingen hun eigen inkomsten gelijkelijk met 25 procent dienen te verhogen onder gelijktijdige vermindering van het subsidie met hetzelfde bedrag. In dat geval zullen instellingen die al veel eigen inkomsten hebben geconfronteerd worden met een relatief grote subsidieverlaging, terwijl instellingen die weinig eigen inkomsten hebben relatief worden ontzien. De eerste mogelijkheid lijkt het meest aantrekkelijk. Immers instellingen die al veel eigen inkomsten hebben – en daar ging het toch om – hebben het minst van de maatregel te lijden. Die conclusie gaat echter alleen op wanneer het aandeel eigen inkomsten daadwerkelijk een afspiegeling zou vormen van de inspanningen die instellingen zich getroosten om eigen inkomsten te verwerven. Dat is maar ten dele het geval. Het verschil in marktpositie speelt immers ook een rol. Het kan zijn dat het voor instellingen die veel verdienen ook makkelijker is om meer te verdienen en dat omgekeerd gevreesd moet worden dat het voor instellingen voor wie dat nu niet zo ligt dat in de toekomst ook niet anders zal zijn.

Uitgaande van de veronderstelling dat zowel marktposities als andere, wél beïnvloedbare factoren een rol spelen bij de huidige diversiteit in dekkingspercentages kies ik voor een combinatie van beide maatregelen waarbij per instelling het subsidieaandeel verlaagd wordt met 2,5 procentpunt én een bedrag gelijk aan 12,5 procent van de eigen inkomsten.

Overig

2.5

Salarissen podiumkunstenars

De salarissen van de orkestmusici zouden volgens het Contactorgaan van Nederlandse Orkesten ver achterblijven bij die in het buitenland, en ook slecht zijn in vergelijking met functies in Nederland waarvoor eenzelfde opleiding vereist is. Ook is op niet mis te verstane wijze aandacht gevraagd voor de salarissen van de dansers, die eveneens lager zijn dan in het buitenland, en ook nog ver achter lopen bij collega's in andere sectoren van de podiumkunsten. In mijn adviesaanvraag gaf ik al aan mij voor beide categorieën te willen inspannen, maar daarbij prioriteit toe te kennen aan de positie van de dansers.

Op dit moment ben ik nog in overleg met mijn ambtgenoten van Sociale Zaken en van Financiën. Ik kan dus nog geen antwoord geven op beide verzoeken. Wel is het mij duidelijk geworden dat, hoe nijpend de problemen ook zijn, het onmogelijk is hiervoor geld uit het kunstbudget te onttrekken, zonder onevenredig grote schade toe te brengen aan de kwaliteit en variëteit van het kunstaanbod.

Investeren in talent

Zowel in het vooradvies als in het uiteindelijke advies benadrukt de raad de noodzaak te investeren in de kwaliteit van jonge talentvolle podiumkunstenars. Daarbij gaat het onder andere om een aantal centers of excellence dat, in relatie tot het tweede-fase-kunstvakonderwijs, zorg moet dragen voor een aanwas van nieuwe kunstenaars die de kwaliteit van het toekomstige kunstleven moet schragen. Uiteindelijk heeft de raad wel in de operasector maar niet in de theatersector de nodige middelen vrijgemaakt. Die middelen zijn, zoals in mijn adviesaanvraag omschreven, nodig om samen met het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen tot een concrete opzet van een theaterwerkplaats en een operastudio te komen. Het advies geeft geen aanleiding terug te komen op mijn eerdere afspraken met mijn collega van Onderwijs en Wetenschappen, om ook in het theater mijn aandeel te leveren in de opleiding en begeleiding van theatermakers. Ik heb derhalve besloten om zowel voor de operastudio als voor de theaterwerkplaats in totaal een half miljoen gulden te reserveren. Bij de uitwerking van de ideeën voor een theaterwerkplaats dient ook de positie van Fact te worden betrokken.

Flexibiliteit

Met uitzondering van de dans heb ik in het advies weinig terughoudendheid bemerkt bij de toewijzing van meerjarige subsidies. Zo was ik rondt verrast dat de raad bepleit het aantal mimegezelschappen te verdubbelen. De indruk

is gewekt dat door de afzonderlijke beoordeling van de mimeaanvragen in die sector de adviezen ruimhartiger zijn uitgevallen dan in andere sectoren van de podiumkunsten. Een beperking van het aantal meerjarige subsidies is, zoals ik in mijn adviesaanvraag al aangaf, van belang om ook tijdens de kunstenplanperiode over voldoende middelen te beschikken om te kunnen reageren op artistieke ontwikkelingen.

Het voorgaande vormt voor mij aanleiding het advies over de mime opnieuw voor te leggen aan de raad met het verzoek hierop alsnog een bedrag van 1 miljoen gulden te bezuinigen. Dit bedrag is gebaseerd op de beperkte actieradius van deze kunstdiscipline. In de afgelopen jaren is het aantal bezoekers per voorstelling verder gedaald van 166 naar 56, waardoor de grenzen van de legitimering van de mimesubsidiëring op zijn minst in zicht dreigen te komen. Tegenover een bescheidener bedrag voor meerjarige subsidies staat een verruiming van het bedrag voor incidentele mimeprojecten.

De analyse van de raad van de problematiek van de moderne dans wordt door mij onderschreven. Het is kenmerkend voor het Nederlandse dansklimaat dat gekwalificeerde dansers met telkens verschillende choreografen werken in telkens andere groepen. Daarin hoeft geen verandering te komen. Wel is het van belang dat de meest gekwalificeerde dansers en (aankomende) choreografen een 'onderdak' krijgen, waar hoogwaardige trainingen kunnen worden gegeven en door choreografen producties kunnen worden voorbereid. Aankomende choreografen kunnen daar ook aan de slag, zo nodig gecoached door choreografen van naam. De raad stelt voor om voor een dergelijk 'forum' een meerjarig bedrag te reserveren.

Naar mijn mening is door een verruiming van het projectenbudget met 200.000 gulden een deel van de omschreven problematiek te ondervangen: niet alle choreografen zullen zich in een dergelijke structuur kunnen vinden. Zij blijven aangewezen op het Fonds voor de podiumkunsten.

Daarnaast ben ik bereid samen met de gemeente Amsterdam steun te geven aan een initiatief dat voorziet in de behoefte aan deskundige begeleiding van moderne dansers en ruimte zal bieden aan (jonge) choreografen. Net als de gemeente Amsterdam reserveer ik voor dit doel een half miljoen gulden per jaar gedurende de hele kunstenplanperiode.

In nauw overleg met de gemeente Amsterdam zal de verder te volgen procedure worden uitgewerkt. De adviezen van de Raad voor de Kunst en van de Amsterdamse Kunstraad zullen uiteraard daarbij worden betrokken.

Onder andere in de toneelsector wordt gepleit voor de toekenning van zogenaamde meerjarige projectsubsidies. Het gaat hier om initiatieven waarvan de raad om kwaliteitsoverwegingen afziet van volledige honorering maar wel mogelijkheden wil bieden voor maximaal een project per jaar.

Ik vind de onderbouwing van de noodzaak van meerjarige subsidies hier niet overtuigend. Ik heb dan ook besloten deze aanvragen niet te honoreren en deze door te verwijzen naar het Fonds voor de podiumkunsten. Onder andere met het oog hierop heb ik wel het ad hoc budget voor toneel aanzienlijk ruimer gemaakt dan door de raad geadviseerd. De optelsom van alle beslissingen in de podiumkunsten-sector laat een verschuiving zien van 2,5 procent van structureel en meerjarig gesubsidieerde activiteiten naar incidentele budgetten.

Internationalisering

De raad besteedt in zijn advies aandacht aan de internationalisering. Voor zover de kwaliteit van ons kunstleven voorwaarde is voor dit streven, voegt de raad ook de daad bij het woord zoals blijkt uit de strenge maatstaven die gehanteerd zijn bij de beoordeling van wat wel en wat niet moet worden gesubsidieerd. Toch is de raad naar mijn mening wat voorbijgegaan aan de noodzaak om ook middelen vrij te maken voor stimulerende en infrastructurele maatregelen. Behalve over Felix Meritis zijn er nauwelijks enige voorstellen op dit vlak gedaan.

Verwijzend naar mijn adviesaanvraag, maar ook naar de opvattingen van de raad zelf over het belang van een goede infrastructurele positie, vind ik het nodig om naast de hiervoor genoemde maatregelen nog een aantal extra inspanningen te verrichten. Die hebben vooral met de kleinere muziekensembles te maken, die voldoende middelen moeten hebben, om hun internationale taak naar behoren uit te voeren. Daarvoor heb ik een bedrag gereserveerd van een half miljoen gulden. Daarnaast voeg ik speciaal voor dit doel een bedrag van 750.000 gulden toe aan het Fonds voor de podiumkunsten. Daarop kunnen vooral instellingen een beroep doen die tot op heden te weinig of geen mogelijkheden hadden zich ook in internationaal opzicht te meten met hun gelijken.

Het Nederlands Theater Instituut, het Nederlands Instituut voor de Dans, het Nederlands Mimecentrum en het Nederlands Poppenspel Instituut zijn op weg naar integratie. Deze beweging, die leidt tot bundeling van krachten, wordt door mij sterk ondersteund. Ik hecht er aan dat één instelling ontstaat die voor ieder die zich op het brede terrein van het theater in Nederland wil oriënteren, herkenbaar is. Als centrale taken zie ik de documentatie- en informatiefunctie. Op basis daarvan zal een relatie moeten ontstaan met het professionele veld, maar ook met het geïnteresseerde publiek. Van belang is verder de taak van stimulator en ondersteuner van wetenschappelijk onderzoek.

Een taak die ik in de komende periode aanzienlijk zou willen versterken, maakt deel uit van mijn streven de positie van het Nederlandse theateraanbod internationaal verder te verbeteren. Het accent moet mijns inziens liggen bij de promotie en

presentatie in het buitenland en de functie als aanspreekpunt en bemiddelaar voor geïnteresseerde, voornamelijk professionele buitenlandse bezoekers.

Het nieuwe vakinstituut zal het theaterdeel van de uitvoeringsverantwoordelijkheid voor internationale culturele betrekkingen op zich nemen. Een deel van het hiervoor beschikbare budget in de orde van 1 miljoen gulden per jaar kan aan dit instituut worden gedelegeerd.

Fonds voor de podiumkunsten

Het fonds zal een belangrijke rol spelen in de structurering van het podiumkunstenaanbod in de volgende kunstenplanperiode. Het zal een pregnante rol spelen bij het onderkennen van en ruimte bieden aan nieuw talent, uitzonderlijke muziek- en theatervormen, eigenzinnige repertoirekeuzen en bijzondere manieren van publieksbenadering.

Evenzeer is het fonds van belang voor musici, dansers en theatermakers die zich met een zekere regelmaat manifesteren, maar niet gebonden (willen) zijn aan een vaste structuur, of die functioneren binnen los-vaste verbanden die geen structurele subsidie ontvangen.

Dit betekent dat het fonds niet alleen een taak heeft op het gebied van de eenmalige incidentele subsidies, maar dat ook meerjarige subsidie-intenties kunnen worden uitgesproken, die dan wel jaarlijks zullen moeten worden bevestigd op basis van een evaluatie van de recente produktie(s). Ik zie voor het fonds dan ook een iets grotere rol weggelegd dan uit het kunstenplanadvies blijkt. Hiervoor heb ik al aangegeven waar naar mijn opinie de grens zou moeten liggen tussen een meerjarige toezegging en een subsidiebeslissing van het fonds. In mijn visie zullen de aan het fonds toevertrouwde middelen dan ook ruimer zijn dan de raad nu suggereert. Afhankelijk van het tempo waarin middelen vrijkomen, zal ik een geleidelijke stijging van het fondsbudget nastreven. De precieze uitwerking van het functioneren van het fonds, de ruimte die het fonds zal krijgen om tussen de disciplines middelen te verschuiven, zal ik aangeven in een afzonderlijke standpuntbepaling op basis van een nader raadsadvies over dit onderwerp. Dan zal ik ook definitieve uitspraken doen over de integratie van het Fonds voor de Scheppende Toonkunst en de onderbrenging bij dit fonds van het aanbodsbudget van de stichting Jazz en Geïmproviseerde Muziek in Nederland.

Muziektheater

De beheerstructuur van Het Muziektheater is al geruime tijd onderwerp van discussie. Met de gemeente Amsterdam ben ik van mening dat een vergaande integratie op bestuurlijk en organisatorisch niveau de beste voorwaarden biedt voor een optimaal artistiek productieproces en een efficiënte bedrijfsvoering. Het overleg met betrokkenen is gaande.

Film

3

Inleiding

In de adviesaanvraag verleende ik prioriteit aan het filmbeleid. De raad onderschrijft dit, omdat film als jongste kunstvorm een achterstand heeft in te halen ten opzichte van de meer gevestigde kunsten. Er zijn nog andere overwegingen om de Nederlandse filmcultuur te versterken. Door de overheersende positie van de Amerikaanse audiovisuele industrie blijft het van cultureel belang om op nationaal en Europees niveau een zeker tegenwicht te bieden aan de stroom van Amerikaanse producten die de bioscopen – en de televisie – overspoelt. Tot enige tijd geleden trokken Nederlandse films aanzienlijk meer bezoekers dan de geïmporteerde films. Hierin is vrij abrupt verandering gekomen door het ontbreken van Nederlandse kassuccessen, terwijl het klimaat voor de filmproductie verslechterde.

Het bioscoopbezoek is in de afgelopen tien jaar geslonken van ruim 26 miljoen tot ongeveer 15 miljoen bezoekers per jaar. Tegelijkertijd bestendigde de televisie haar centrale positie in onze informatievoorziening, vrijetijdsbesteding en appreciatie van cultuur. Het aantal uitzendingen, kanalen, en daarmee de vraag naar programmamateriaal zijn sterk toegenomen. Nederlandse speelfilms vormen een populaire programmacategorie en het publiek dat via de televisie wordt bereikt, is vele malen groter dan via de bioscopen.

Film heeft als kunst- en cultuuruiting echter een eigen geschiedenis, bestaansrecht en publiek. Juist in de gestaag uitdijende audiovisuele wereld is het van belang te investeren in cinematografisch talent. De filmkunst – of het nu gaat om speelfilm, documentaire of animatiefilm – is in belangrijke mate normatief voor het niveau van de nationale audiovisuele productie in het algemeen. Het is, door de groeiende behoefte aan hoogwaardig Nederlandstalig drama, ook in het belang van de televisie zelf om de ontwikkelingskansen te vergroten van een sector waar in de loop der jaren veel expertise, kennis en professionaliteit is opgebouwd.

De raad stelt voor het filmbudget met 3,3 miljoen gulden te verhogen, zonder daarmee te willen ontkennen dat een hoger bedrag noodzakelijk is. Ik houd vast aan een verhoging van het filmbudget met ruim 5 miljoen gulden, zij het in een gefaseerde opbouw.

Aan de verhoging van ruim 5 miljoen gulden heb ik in de adviesaanvraag de voorwaarde verbonden dat ook partijen in de markt hun inspanningen vergroten. Zeer tot mijn genoegen heeft de Nederlandse Bond van Bioscoop- en Filmondernemingen inmiddels toegezegd in de komende kunstenplanperiode jaarlijks een bedrag van 1 miljoen gulden bij te dragen aan de 'automatische subsidieregeling' voor de filmproductie. Het plan voor een heffing op het bioscoopkaartje ten bate van de nationale filmproductie is door de bond niet afgewezen, maar afhankelijk gesteld van een verlaging van het btw-tarief op bioscoopvoortoningen. Ik heb toegezegd mij hiervoor in te zullen spannen.

De NOS en het Muziekcentrum hebben om uitstel gevraagd voor het indienen van een advies over de toekomst van het Muziekcentrum. Zij hebben dus nog geen reactie gegeven op mijn suggestie in de adviesaanvraag om van de middelen die voor het Muziekcentrum beschikbaar zijn, 5 miljoen gulden te besteden aan investeringen in de filmsector.

Productie

In de afgelopen periode heeft de beleidsmatige aandacht zich gaandeweg geconcentreerd op de problematiek van de filmproductie. Het probleem is dat in het algemeen de inhoudelijke kwaliteit van de Nederlandse film laag wordt geacht, terwijl de marktsituatie voor de filmproductie in de afgelopen tien jaar sterk is verslechterd. De ambachtelijke kwaliteiten van de Nederlandse film zijn inmiddels verbeterd en voldoen aan internationale maatstaven. In mijn brief over het filmbeleid van 23 januari 1991 (de zogenaamde filmbrief) werden onder meer knelpunten gesignaleerd bij de selectie en begeleiding van talentvolle debutanten en bij de continuïteit van het filmmaken. Om hierin verbetering te brengen, heb ik voorgesteld een filmwerkplaats in te richten en de beide bestaande filmfondsen te vervangen door één nieuw filmproductiefonds.

De discussie over de filmbrief en de adviezen van de raad leiden tot de slotsom dat het filmbeleid in de komende periode moet worden gericht op verhoging van de kwaliteit; bevordering van de continuïteit; een betere coaching van talentvolle debutanten; meer ruimte voor de ontwikkeling van projecten; verbetering van de relatie met de televisie, ook in financiële zin, en versterking van de markt.

Vergelijking binnen Europa

Vrijwel alle EG-landen kampen met vergelijkbare problemen: tegenover de stijgende productiekosten staan afnemende financiële inkomsten. Maar in vergelijking met andere EG-landen is de situatie hier nog slechter, zo blijkt uit een recent verschenen rapport van het bureau AGB Qualitatief (1992). Ons land kent de laagste bezoekfrequentie per hoofd van de bevolking, gemiddeld één bioscoopbezoek per inwoner per jaar. Na Denemarken hanteren we daarbij wel het hoogste btw-

tarief op bioscoopvertoningen (18,5 procent⁵³). Het meest opmerkelijke is dat Nederland het minst investeert in de filmproductie in relatie tot het Bruto Nationaal Produkt.

In Nederland zijn in tegenstelling tot andere Europese landen veel mogelijkheden om de filmindustrie te ondersteunen, onbenut gebleven. Er zal dan ook nader moeten worden bekeken of aanvullende maatregelen om de markt te stimuleren alsnog kunnen worden uitgewerkt. In het voorgaande noemde ik al de verlaging van het btw-tarief voor bioscoopvertoningen. Een automatische subsidieregeling voor de filmproductie zal op korte termijn dank zij de steun van de Nederlandse Bond van Bioscoop- en Filmondernemingen kunnen worden gerealiseerd. Daarnaast noemde ik in mijn filmbrief de mogelijkheden van garantiefonds, matching funds en fiscale maatregelen die investeringen in de filmproductie aantrekkelijker maken.

Europese samenwerking

De stijgende produktiekosten van speelfilms en de relatief kleine nationale afzetgebieden binnen Europa, maken internationale samenwerking noodzakelijk. In Nederland worden nog relatief weinig coproducties gerealiseerd, maar verwacht mag worden dat dit aantal toeneemt wanneer een Europees multilateraal coproductieverdrag, ontworpen door de Raad van Europa, binnen afzienbare tijd in werking treedt.

De EG heeft ter stimulering van de audiovisuele industrie het MEDIA '95 programma in het leven geroepen. Dit programma is – naast de initiatieven van de Raad van Europa – van belang voor de cinematografische toekomst van Europa. Weliswaar benadert de EG de audiovisuele sector vooralsnog hoofdzakelijk vanuit een economisch perspectief, het is evident dat de diverse programma-onderdelen ook culturele componenten bevatten. Mede vanuit dit oogpunt werd tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de EG een culturele paragraaf aan het EG-verdrag toegevoegd.

Er zal jaarlijks een budget worden gereserveerd voor de participatie in Europese netwerken en voor de deelname aan of eventuele vestiging van MEDIA '95 programma's in Nederland. Een bescheiden onderdeel van een EG-programma, gericht op de stimulering van de documentaire film, is sinds kort in Nederland gevestigd. Daarnaast is in samenwerking met MEDIA '95, en onder auspiciën van het Audiovisueel Platform, in Nederland een project begonnen dat de mogelijkheden onderzoekt om de kwaliteit van het scenarioschrijven in Europa te verbeteren.

Filmproduktiefonds

De raad deelt mijn opvatting dat de artistieke meeropbrengst van de huidige subsidiebudgetten kan worden vergroot door de twee fondsen te vervangen door één fonds voor de filmproductie. Ik heb de voorzitters van de beide fondsbe-

sturen gevraagd gezamenlijk een voorstel uit te werken voor de bestuurlijke inrichting, organisatie en werkwijze van het nieuwe fonds. Hun kennis, ervaring en inzicht in de verhoudingen binnen de filmwereld zijn van groot belang voor de vormgeving van dit initiatief. Bovendien staan de beide voorzitters garant voor het behoud van de verworvenheden van de huidige twee fondsen.

Naast de subsidiëring op grond van artistiek-inhoudelijke criteria, zal het mogelijk zijn een bijdrage te ontvangen op basis van bezoekersaantallen. Deze bijdrage dient te worden aangewend voor een volgend project. Het budget voor het ontwikkelen van projecten moet worden verruimd, en er moet een mogelijkheid worden gecreëerd voor het verstrekken van stipendia en reisbeurzen. Daarnaast kan worden overwogen bijdragen te verstrekken aan producenten die talentvolle beginnende filmmakers onder hun hoede nemen.

Bij de verdeling van de middelen over de verschillende categorieën, zou ik een te grote fixatie op speelfilms willen vermijden. Juist in de categorieën documentaire en animatiefilm heeft ons land internationaal de hoogste ogen gegooid. Het behoud van de Nederlandse documentaire traditie heeft prioriteit. Ook de animatiefilm komt als kunstvorm een volwaardige plaats toe in de Nederlandse filmcultuur. Ik zal dan ook steun verlenen aan de inrichting van een animatiecentrum, dat zich richt op de coaching van beginnende filmmakers en de promotie en distributie van animatiefilms. Daarnaast zijn in de categorie jeugdfilms recent veelbelovende aanzetten gegeven die wellicht extra investeringen door het filmproductiefonds rechtvaardigen.

Filmwerkplaats

In samenwerking met het ministerie van Onderwijs en Wetenschappen zal een filmwerkplaats voor talentvolle debutanten worden ingericht. Voor de kwaliteit van de filmproductie is het van belang te investeren in talent en ontplooiingskansen van debutanten. De Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten zal een model voor deze voorziening uitwerken. Ik zal deelnemen in dit initiatief indien wordt vastgehouden aan het uitgangspunt dat de filmwerkplaats geen schoolse kweekvijver wordt, maar zo dicht mogelijk bij de beroepspraktijk staat. Al in de ontwerpfase zal aandacht moeten worden besteed aan samenwerking met het filmproductiefonds.

Distributie en vertoning

Naast de ondersteuning van de nationale filmproductie, draagt de rijksoverheid zorg voor een veelzijdig aanbod van kwaliteitsfilms en – in beperkte mate – voor de vertoning ervan. Door de ondersteuning van twee distributeurs en een aantal festivals worden films naar Nederland gehaald die vanuit cinematografisch oogpunt interessant zijn, maar een te groot commercieel risico met zich meebrengen.

Ons land beschikt in vergelijking met de ons omringende landen over een uniek, goed gespreid en fijnmazig netwerk van circa 120 filmhuizen, dat zich op de vertoning van kwaliteitsfilms toelegt. Opmerkelijk is dat het bezoek in deze theaters de laatste jaren is gestegen, in 1991 met ruim 10 procent.

Er zijn echter ook problemen. De verhouding tussen het aantal kwaliteitsfilms en het aantal beschikbare doeken groeit scheef, waardoor de films geen optimale vertoningsmogelijkheden hebben. Er is sprake van frictie tussen de televisie en de niet-commerciële distributeurs, waardoor goede kansen voor vertoning voor een groot publiek onbenut blijven. De afstemming op en samenwerking met de verschillende overheidsniveaus moet worden verbeterd, terwijl op een aantal punten ook de samenhang tussen distributie, vertoning en festivals kan worden vergroot. Er worden kanttekeningen geplaatst bij de samenwerking van de gesubsidieerde distributeur IAF met het Nederlands Filmmuseum. Bij de andere gesubsidieerde distributeur, Cinemien, zou er sprake kunnen zijn van concurrentievervalsing ten opzichte van niet-gesubsidieerde distributeurs die zich eveneens toeleggen op niet-commerciële kwaliteitsfilms. Daarnaast zou het subsidiëren van een tweetal distributeurs een prijsopdrijvend effect kunnen hebben bij de aankoop van kwaliteitsfilms. Het is de vraag of het nog langer logisch is om twee distributeurs te subsidiëren terwijl inmiddels meer distributeurs zich op deze markt hebben begeven.

Deze problemen worden gesignaleerd in een rapport, dat op voorstel van de filmtheaters en de raad in mijn opdracht is vervaardigd (Bleyleve, 1992). Dit rapport zal met de betrokkenen worden besproken. In afwachting van de resultaten daarvan zal ik de subsidiëring van de beide distributeurs voorlopig op incidentele basis voortzetten.

Overige instellingen

De *festivals* bieden een belangrijke aanvulling op het reguliere aanbod in de filmtheaters. Ze bieden een nationaal en internationaal referentiekader voor ontwikkelingen in de filmcultuur. De resultaten en de bezoekersaantallen zijn bemoedigend, maar de ambities reiken verder dan financieel haalbaar is. Ook in de toekomst zal worden vastgehouden aan de bestaande bestuurlijke taakverdeling, waarbij de rijksoverheid primair verantwoordelijk is voor het aanbod en de spreiding, terwijl de lokale overheden zorgdragen voor de afname en de vertoning. Bij de subsidiëring van de festivals dient te worden uitgegaan van een verhouding 60 procent gemeente en provincie tegenover 40 procent rijk. De adviezen van de raad op dit onderdeel neem ik in grote lijnen over.

In het vorige kunstenplan had de vernieuwing van het *Nederlands Filmmuseum* prioriteit. Er werd gestreefd naar een instelling met een veel actievere taakopvatting dan toen het geval was, omdat dit een uitstraling zou hebben op de filmcultuur, en

de publieke belangstelling voor kwalitatief goede films zou bevorderen. De raad spreekt zich in zijn advies lovend uit over de resultaten die in korte tijd zijn behaald. Hij adviseert het subsidie met 250.000 gulden te verhogen.

Voor de noodzakelijke kwaliteitsverbetering van de publieksfunctie is een aanmerkelijk hoger bedrag nodig. De archieffunctie, die volgens de raad voorop blijft staan, kan alleen tot zijn recht komen wanneer de gearchiveerde filmtraditie zo goed mogelijk ter beschikking komt van een zo breed mogelijk publiek. Ik zal het subsidie gefaseerd verhogen met 1 miljoen gulden.

Het huidige conserveringsprogramma van het Filmmuseum is binnen afzienbare tijd voltooid. Het resterende bedrag hiervoor zal ter beschikking worden gesteld.

Ik stel er belang in dat het archief van Joris Ivens (*La Fondation Européenne Joris Ivens*) in Amsterdam wordt gevestigd. Dit initiatief zou als een op zichzelf staande stichting nauw kunnen samenwerken met het Filmmuseum en het International Documentary Filmfestival. Ik zal hiervoor een bedrag olopend tot maximaal 250.000 gulden per jaar reserveren. Met dit budget kan een begin worden gemaakt met het completeren van de collectie-Ivens en het ontsluiten van het archief. Voor de realisering van de overige doelstellingen moet financiering worden gezocht in andere Europese landen.

De werkzaamheden van *Holland Film Promotion* liggen op het vlak van de internationale begeleiding van een select aantal Nederlandse films. De exploitatie van een film is een aangelegenheid van de producent zelf. In de toekomst zal er door de instelling naar moeten worden gestreefd de eigen inkomsten te verhogen, bijvoorbeeld door voor sommige promotionele diensten vergoedingen te vragen van de producenten. Conform het advies van de raad zal het subsidie op het huidige niveau worden gehandhaafd.

Beeldende kunst, bouwkunst en vormgeving

4

In mijn adviesaanvraag heb ik verwezen naar beleidsstukken op het gebied van de beeldende kunst, de bouwkunst en de vormgeving, waarin ik heb aangegeven welke beleidsmatige ontwikkelingen mij voor ogen staan. In grote lijnen betreft het een nadere taakafbakening tussen de overheden met betrekking tot de financiering van de beeldende kunsten, een beleidsmatige en financiële verschuiving naar de spreiding en afname en functionele decentralisatie. Het raadsadvies ondersteunt in het algemeen dat beleid. De raad miste in de adviesaanvraag het internationale aspect van het beeldende kunstbeleid alsmede verdere voornemens voor het bouwkunstbeleid. Op beide onderwerpen kom ik hier terug.

Relatie tussen de overheden

Het raadsadvies benadrukt het specifieke belang voor een evenwichtig beeldende kunstbeleid in Nederland van de geldstroom beeldende kunst en vormgeving zoals die van wvc naar de provincies en de vier grootste gemeenten gaat. Het gaat daarbij om 35 miljoen gulden (waarvan 2 miljoen gulden voor vormgeving): 20 miljoen gulden voor de provincies en 15 miljoen voor de vier grootste gemeenten. De bekostiging van deze geldstroom wordt bij Algemene Maatregel van Bestuur geregeld. Met het inwerkingtreden van de Wet op het Specifiek Cultuurbeleid zal de regeling op die wet worden gebaseerd.

De huidige bestuursovereenkomsten op het gebied van de podiumkunsten met Amsterdam, Rotterdam en Den Haag zullen binnenkort worden geactualiseerd en tegelijkertijd uitgebreid. Ook de beeldende kunst, de vormgeving en de bouwkunst worden daarin dan opgenomen. Met de gemeente Utrecht zal eveneens een dergelijke bestuursovereenkomst worden gesloten.

De ontwikkelingen op het gebied van samenwerking tussen provincies en de daaruit voortvloeiende mogelijkheden om tot convenanten voor de cultuur tussen het ministerie en samenwerkende provincies te komen, acht ik ook voor de beleidsterreinen beeldende kunst, de vormgeving en de bouwkunst van belang. Het ligt in de rede het convenant tussen het Interprovinciaal Overleg en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, dat voorziet in een deels structurele, deels beleidsmatige decentralisatie van de geldstroom naar 41 gemeenten, daarbij te betrekken.

In elke configuratie, de huidige en de mogelijk toekomstige, acht ik een adequate inhoudelijke en financiële verslaglegging gewenst. Alleen dan is het mogelijk tot gewogen beleidsbeslissingen te komen. De eerste evaluatie van het beleid heeft dat, ondanks de beperkingen die toen golden, aangetoond.⁵⁴

Internationalisering

Presentaties van Nederlandse kunst in het buitenland en van internationale kunst in Nederland zijn evident van belang voor onze cultuur. Deze internationale activiteiten leiden in toenemende mate tot verschillende vormen van samenwerking tussen Nederlandse en buitenlandse instellingen. Aan Nederlandse zijde gaat het om kunstmusea en instellingen als De Appel, Witte de With, Montevideo, het Foto-instituut, het Vormgevingsinstituut, het Nederlands Architectuur Instituut et cetera.

Deze ontwikkelingen wil ik ook financieel steunen. Immers, in de praktijk is aangetoond dat ondersteuning van dergelijke samenwerkingsverbanden aanzienlijk effectiever is dan projecten waarbij de overheid initiatiefnemer en uitvoerder is. De verschillende budgetten terzake zal ik bundelen.

Dat kan door onder meer het budget dat beschikbaar is voor deelname aan buitenlandse kunstbeurzen, samen te voegen met het budget voor presentaties van

individuele kunstenaars en dat voor presentaties van kunstmusea. Met de uitvoering van een en ander wil ik het op te richten Stimuleringsfonds voor beeldende kunst en vormgeving belasten.

Fondsen: het Fonds voor beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst

Dit fonds heeft twee taken, te weten de uitvoering van de regeling individuele subsidies en de regeling beroepskostenvergoedingen.

Ook naar het oordeel van de raad vervult het fonds inmiddels een belangrijke rol bij de verbetering van de kwaliteit van het aanbod en de ontwikkeling van de kunstenaar. Naar het functioneren van het fonds is een evaluatie-onderzoek gestart. De uitkomsten van dat onderzoek zullen betrokken worden bij de beoordeling van de ambities van het fonds die getuige hun beleidsplan aanzienlijk verder reiken dan de huidige twee taken. Vooralsnog ben ik met de raad van mening dat het fonds zich dient te bepalen tot de uitvoering van beide genoemde regelingen.

Om de huidige taken naar behoren te vervullen dient volgens de raad het budget op peil gehouden te worden. Ik onderschrijf dit met dien verstande dat ik het budget voor vormgeving naar verhouding met dat voor beeldende kunst en bouwkunst uit de pas vind lopen. Meer dan een derde deel van het totale voor vormgeving beschikbare geld wordt besteed aan individuele subsidies. Ik ben dan ook voornemens de huidige 3,6 miljoen gulden voor individuele subsidies vormgeving met 1,1 miljoen te verlagen tot 2,5. De 1,1 miljoen gulden blijft overigens beschikbaar voor vormgeving. In deze nieuwe verdeling gaat van het totale vormgevingsbudget dan nog steeds circa 25 procent naar individuele subsidies. Voor beeldende kunst is dat percentage 27 en voor bouwkunst 16.

De raad adviseert om de subsidies voor individuele presentaties te bundelen met andere presentatiesubsidies en dat geheel onder te brengen in het op te richten Stimuleringsfonds voor beeldende kunst en vormgeving. Ik deel de opvatting van de raad en ben van mening dat een dergelijke bundeling tot grotere doelmatigheid zal leiden.

In vervolg op mijn beleidsbrief over het beeldende kunstbeleid van augustus 1990 en mijn overleg met de Tweede Kamer van 11 december 1991, is het budget voor de beroepskostenvergoedingen gesteld op 9 miljoen gulden. Met ingang van 1992 is de Regeling Beroepskostenvergoedingen zodanig aangepast dat het artistiek functioneren van de kunstenaar het doorslaggevende criterium bij de beoordeling van aanvragers vormt.

✕ Voor een doelmatige uitvoering van de door het fonds uitgevoerde regelingen is het van groot belang hoe de uitvoering van de nieuwe Algemene Bijstandswet gestalte krijgt. Zoals met de Tweede Kamer is afgesproken zal ik daarover zo spoedig mogelijk samen met mijn ambtgenoot van Sociale Zaken en Werkgelegenheid rapporteren.

In de komende periode zal op grond van nader onderzoek moeten worden gezien op welke wijze de overhead van het Fonds voor beeldende kunst, vormgeving en bouwkunst kan worden teruggedrongen. Vooral nog ga ik daarbij uit van een taakstellende besparing van 0,4 miljoen gulden.

✓ **Fondsen: het Stimuleringsfonds voor beeldende kunst en vormgeving**

In de loop van het vorige kunstenplan heb ik het voornemen bekend gemaakt om het opdrachtenbeleid beeldende kunst onder te brengen in een fonds. Het gaat daarbij om de regelingen Verruimd opdrachtenbeleid beeldende kunst en fotografie en de activiteiten van het Praktijkbureau beeldende kunstopdrachten (nu nog onderdeel van het ministerie van wvc).

Inmiddels heeft de raad geadviseerd om, in lijn met zijn advies om niet voor elke taak een apart fonds op te richten, ook alle spreidings- en afnamesubsidies op het terrein van de beeldende kunsten in dit nieuwe fonds onder te brengen en het bovendien uit te breiden met de uitvoering van regelingen met betrekking tot manifestaties, publicaties en tijdschriften voor vormgeving. Ik neem dat advies over. Daarnaast zal ik de bundeling van presentatiesubsidies, zoals hiervoor aangegeven, ook bij dit fonds onderbrengen.

De opbouw van het fonds is mede afhankelijk van het moment van inwerkingtreding van de Wet op het Specifiek Cultuurbeleid. Die wet zal het mogelijk maken om ook andere dan direct voor de scheppende kunsten bedoelde subsidies in fondsen onder te brengen. Voor de eerste fase van de inrichting van het Stimuleringsfonds voor beeldende kunst en vormgeving kan ik mij baseren op de Fondsenwet scheppende kunsten. Overigens streef ik ernaar om tenslotte tot één fonds te komen, dat wil zeggen een bundeling van het Stimuleringsfonds voor beeldende kunst en vormgeving en het beoogde museumfonds.

Kunstmusea: aankoopregeling beeldende kunst en vormgeving

In het vorige kunstenplan was voor de aankoop van Nederlandse beeldende kunst en vormgeving door de musea jaarlijks 3 miljoen gulden beschikbaar. Deze subsidieregeling loopt in 1992 ten einde. Eerder is aangekondigd de werking van de regeling te evalueren.

Ik laat tevens onderzoeken in hoeverre het wenselijk is de huidige regeling te integreren in een breder fonds aankopen, welk fonds deel zal kunnen uitmaken van de hiervoor genoemde bundeling van het Stimuleringsfonds voor beeldende kunst en vormgeving en het beoogde museumfonds.

Beeldende kunst

4.1

Werkplaatsen beeldende kunst

De Rijksakademie in Amsterdam, Ateliers '63 in Haarlem, de Jan van Eyck Akademie in Maastricht en het Europees Keramisch Werkcentrum in Den Bosch worden aangeduid als 'werkplaatsachtigen'. Zij bieden kunstenaars die al een beroepsopleiding achter de rug hebben of al enige tijd hun beroep hebben uitgeoefend, de mogelijkheid om zich in een praktijksituatie verder te ontwikkelen als kunstenaar. Aan de deelnemers worden zeer hoge eisen gesteld.

Begin 1991 is een onderzoek gestart naar het functioneren van de Rijksakademie, Ateliers '63 en de Jan van Eyck Akademie en hun plaats in het totaal van de beeldende kunsten. Ik verwacht dat dit onderzoek omstreeks het verschijnen van deze nota zal zijn afgerond.

Onlangs is een rapport van de commissie-Gevers, in opdracht van de ministeries van Onderwijs en Wetenschappen en wvc vervaardigd, over de inrichting en omvang van de tweede fase autonome beeldende kunst gereed gekomen. Het gaat daarbij onder meer om de relatie tussen de tweede fase Hoger Beroepsonderwijs en de werkplaatsen, die door het ministerie van wvc worden ondersteund.

Voorts is er nog een financieel-economisch onderzoek gaande naar de werkplaatsen. De raad heeft over de werkplaatsen nog geen advies uitgebracht. De raad zal dat doen zodra hij kan beschikken over de uitkomsten van de onderzoeken. Uiteraard wordt dan ook het rapport van de commissie-Gevers in de beschouwingen betrokken.

In 1990 is besloten dat de Jan van Eyck Akademie met ingang van het curriculum 1992-1993 aan beeldende kunst, 'ontwerpen in opdracht' met de nadruk op de praktijk en de theorie van de visuele communicatie en 'theorie' als evenwaardige disciplines worden toegevoegd. De bedoeling is dat tot een interactie van deze drie gebieden gekomen wordt.

Het totaal aantal deelnemers zal niet veranderen (maximaal 50); het aantal deelnemers aan de beeldende kunst vermindert evenredig met de mogelijkheden voor toelating van het aantal deelnemers van de andere twee afdelingen.

Presentatiesubsidies / Activiteitsubsidies beeldende kunst

Zes instellingen hebben in het kader van het kunstenplan meerjarige presentatiesubsidies aangevraagd. Op advies van de raad zal ik de plannen van De Appel in Amsterdam en de Witte de With in Rotterdam honoreren, zij het niet voor de gevraagde bedragen.

Ik ben voornemens de regeling 'Eenjarige activiteitsubsidies beeldende kunst' te integreren in het Stimuleringsfonds voor beeldende kunst en vormgeving.

Instellingen beeldende kunst

In 1985 adviseerde de Raad voor de Kunst om binnen het beeldende kunstbeleid plaats in te ruimen voor fotografie. In 1989 heeft de raad geadviseerd een *foto-instituut* tot stand te brengen. Naar verwacht kan het foto-instituut in de tweede helft van 1992 operationeel zijn. Samenwerking en gezamenlijke huisvesting met het foto-archief wordt door mij wenselijk geacht.

In 1989 heeft de raad geadviseerd een *Instituut voor elektronische mediakunst* te steunen. De omstandigheden waren echter op dat moment niet zodanig dat het advies geëffectueerd werd. De raad pleit in zijn advies voor het kunstenplan voor versterking van de laboratoriumfunctie in Nederland als het gaat om de elektronische mediakunst. De raad concludeert dat de Stichting Montevideo / Time Based Arts deze landelijke functie kan vervullen. Ik ben dan ook voornemens deze stichting daartoe een meerjarig subsidie toe te kennen.

De rentesubsidieregeling voor kunstaankopen

De rentesubsidieregeling heeft bewezen te werken zowel in de zin van stimulering van cultuurparticipatie, alsmede in de sfeer van inkomensvorming van kunstenaars en de versterking van de (commerciële) infrastructuur. Het multiplier-effect is groot. De overheidsinvestering wordt door de markt met een factor 5 vermenigvuldigd. Ik zal de regeling dan ook handhaven. Ook de raad vindt de regeling succesvol, maar is van mening dat de tijd rijp is deze door de markt (galeries, consumenten, banken) te laten overnemen. Voorts is de raad van mening dat de kwaliteitshandhaving problematisch is. Ten aanzien van het kwaliteitsaspect ben ik met de raad van mening dat verbetering gewenst is. Naar mijn oordeel is die ook mogelijk. Inmiddels heb ik op dat punt maatregelen genomen. Voor wat betreft het overlaten aan de markt, sluit ik niet uit dat daartoe op langere termijn kan worden overgegaan. Op dit moment acht ik het daarvoor te vroeg.

De uitvoering van de regeling zal worden verzelfstandigd en buiten mijn departement worden gepositioneerd. Ik denk er aan een en ander onder de verantwoordelijkheid van het Stimuleringsfonds voor beeldende kunst en vormgeving te brengen.

X

Bouwkunst

4.2

Nota Architectuurbeleid

Mijn beleidsvoornemens op het terrein van de bouwkunst heb ik te zamen met mijn ambtgenoot van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer neergelegd in de nota *Ruimte voor Architectuur*. In deze nota over het architectuurbeleid wordt uiteengezet hoe in de komende jaren gezamenlijk gunstige voorwaarden kunnen worden geschapen voor de bevordering van de architectonische kwaliteit. Het is voor de eerste maal dat het kabinet een nota uitbrengt over het architectuurbeleid. De nota wordt geacht deel uit te maken van het kunstenplan.

In deze Nota Architectuurbeleid wordt uitgegaan van een integrale benadering van de architectonische kwaliteit, waarbij gebruiks-, toekomst- en culturele waarde evenveel betekenis hebben. De nota onderscheidt daarbij twee beleidspijlers: de voorbeeldfunctie van de rijksoverheid en de verbetering van het architectuurklimaat. Bij de voorbeeldfunctie van de rijksoverheid gaat het vooral om datgene wat in opdracht van het rijk wordt gebouwd of waar het rijk als subsidiënt of bouwpartner direct invloed kan uitoefenen op de architectonische kwaliteit. De rijksbouwmeester speelt daarbij een centrale rol; de interdepartementale coördinatie zal plaatsvinden door het Architectuurplatform vrom-wvc.

Het architectuurklimaat kan worden verbeterd door het bevorderen van de deskundigheid van opdrachtgevers en het vergroten van de publieke betrokkenheid bij het architectuurbeleid. De architectonische kwaliteit is van directe invloed op de kwaliteit van de gebouwde omgeving en daarmee op het welzijn van de mensen die daarin wonen en dagelijks werken. Eigenlijk heeft iedereen iedere dag met de architectonische kwaliteit te maken, hetgeen aan de bouwkunst binnen het kunstbeleid uit een oogpunt van cultuurspreiding en -participatie een bijzondere positie verleent. De lagere overheden spelen bij de totstandkoming van de architectonische kwaliteit een belangrijke initiërende en sturende rol. Door middel van onder andere bestemmingsplannen en het welstandstoezicht beïnvloeden zij de kwaliteit van initiatieven van derden, maar ook zelf zijn zij direct of indirect bij veel bouwactiviteiten betrokken. Samen met mijn ambtgenoot van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zal ik bijzondere aandacht schenken aan het ondersteunen van een decentraal architectuurbeleid en de ontwikkeling van nieuwe instrumenten, zoals beeldkwaliteitplannen. Overeenkomstig mijn adviesaanvraag zal ik tevens bijzondere aandacht schenken aan de ontwerpende component van de landschapsarchitectuur. Voorts zal het Stimuleringsfonds voor Architectuur worden opgericht.

Architectuurplatform vrom-wvc

Inmiddels is het Architectuurplatform opgericht, bestaande uit vertegenwoordigers van de ministeries van vrom en wvc, waar nodig aangevuld met vertegenwoordigers van andere departementen die rechtstreeks bij bouwopdrachten zijn betrokken. Het doel van het platform is het beter afstemmen van het bouw- en architectuurbeleid van de verschillende departementen. Het voorzitterschap wordt in eerste termijn bekleed door de rijksbouwmeester. Het platform heeft verder tot doel initiatieven te nemen en te ondersteunen ter verbetering van de relatie tussen de architect en de opdrachtgever. In dat verband zullen opdrachten worden gegeven voor thematische studies. Het eigenlijke inhoudelijke debat over de hierboven genoemde beleidsaspecten wordt onder meer in breder samengestelde themabijeenkomsten gevoerd. Hieraan zal – afhankelijk van het thema – ook worden deelgenomen door deskundigen (universiteiten en instituten), vertegenwoordigers uit het beroepsveld, andere belangengroeperingen, het onderwijs, de lagere overheden et cetera. De themabijeenkomsten zullen enkele malen per jaar op initiatief van het Architectuurplatform worden georganiseerd. Van de resultaten zal, mede ter bevordering van het openbare architectuurdebat, in brede kring verslag worden gedaan.

Internationalisering

Bijzondere aandacht zal in de komende jaren worden geschonken aan het verbeteren van de marktpositie van de Nederlandse architecten in het buitenland. Vooral binnen Europa blijken in de praktijk nog veel belemmeringen te bestaan die een vrije uitwisseling van kennis en expertise in de weg staan. Op basis van onderzoek naar de gevolgen van de meer open internationale marktverhoudingen voor ontwerpers en bouwers en naar de problemen die zich op het gebied van de internationalisering in de praktijk voordoen, zoals op het gebied van de regelgeving, zal worden gezien welke concrete beleidsmaatregelen noodzakelijk zijn. Tevens zal een actieve internationale uitwisseling van kennis en ervaring op het gebied van het architectuurbeleid worden bevorderd. Bij de internationale culturele uitwisseling spelen het Nederlands Instituut voor Architectuur en Stedebouw en het Berlage Instituut een belangrijke rol.

Fondsen: Stimuleringsfonds voor Architectuur

In de Nota Architectuurbeleid wordt de oprichting van een Stimuleringsfonds voor Architectuur aangekondigd. In het fonds zullen de bestaande ad hoc voorzieningen van de ministeries van wvc en vrom op het gebied van het architectuurbeleid (zoals de subsidiëring van manifestaties en publikaties) worden ondergebracht en aangevuld met nieuwe stimuleringsmaatregelen. Dit met het doel de

samenhang en efficiency van het gezamenlijke architectuurbeleid te verbeteren en uit te breiden. Het fonds zal initiatieven stimuleren en ondersteunen die de verdere ontwikkeling van het vakgebied bevorderen. Deze initiatieven beperken zich niet tot de nieuwste architectuurontwikkelingen, maar staan ten dienste van het vakgebied als geheel, met inbegrip van de historische component.

Vooruitlopend op de feitelijke oprichting is aan het begin van dit jaar een tijdelijke regeling getroffen ter uitbreiding van de bestaande regelingen voor incidentele subsidies voor de bouwkunst. Dit om tegemoet te komen aan de grote hoeveelheid subsidieaanvragen die reeds vanaf eind 1991, met een beroep op het stimuleringsfonds in oprichting, was ingediend.

Over mijn concrete voornemen tot de oprichting van het Stimuleringsfonds voor Architectuur zal ik separaat berichten.

Het Nederlands Instituut voor Architectuur en Stedebouw

Het Nederlands Instituut voor Architectuur en Stedebouw vervult als kennisinstituut van de architectuur en de stedebouw een centrale plaats binnen de infrastructuur van de bouwkunst. De activiteiten die het instituut zich voorneemt te gaan ondernemen, zijn neergelegd in het beleidsplan 1993-1996. Dit plan getuigt van de grote deskundigheid en het enthousiasme waarmee het instituut zijn centrale positie wil vormgeven. Over de organisatorische en budgettaire implicaties van het beleidsplan vindt nog overleg plaats met het instituut. In dat verband zal bijzondere aandacht gevraagd worden voor de opmerkingen die de Raad voor de Kunst maakt in zijn advies, in het bijzonder over de kwaliteit van de dienstverlening, de programmering en de functie van het instituut in het actuele architectuurdebat.

Ik deel de mening van de raad dat het beleidsplan van het architectuurinstituut ambitieus is. Voor een belangrijk deel is dit te verklaren uit de noodzaak tot intensivering van het tentoonstellingsbeleid in de nieuwe huisvesting. Daarnaast bestaat het voornemen een aantal nieuwe activiteiten te ontplooiën, zoals publikaties en bijzondere projecten. Met de raad ben ik van mening dat prioriteit gegeven dient te worden aan de afronding van het fusieproces en aan de verbreding en intensivering van de programmering, boven het ontwikkelen van nieuwe taken en de daarmee gepaard gaande groei van de organisatie.

Het bouwkunstabudget staat uitbreiding van het huidige budget voor het architectuurinstituut van 5 miljoen gulden niet toe anders dan door overige prioriteiten op architectuurgebied te schrappen. Daartoe ben ik vooralsnog niet bereid. In het geval van zeer uitzonderlijke projecten kan door het instituut wel een beroep worden gedaan op het Stimuleringsfonds voor Architectuur. Tevens zal ik overleg voeren met mijn ambtgenoot van VROM over een eventuele structurele ondersteuning van het instituut door dat ministerie.

Werkplaats bouwkunst: het Berlage Instituut

Het Berlage Instituut voorziet in een internationaal georiënteerde topopleiding voor architecten, stedenbouwkundigen en landschapsarchitecten. Het instituut ontwikkelt zich als werkplaatsopleiding op het hoogste niveau en als internationale ontmoetingsplaats voor architecten en is daarmee op de goede weg het beoogde center of excellence te worden. Het instituut verzorgt naast het full-time opleidingsprogramma ook andere activiteiten, zoals lezingen, tentoonstellingen en excursies. In het curriculum wordt tevens aandacht besteed aan de relaties van de architectuur met de beeldende kunsten. Met het instituut wordt overleg gepleegd over het beleidsplan 1993-1996 en de financiële implicaties daarvan. In dat kader zal tevens, overeenkomstig het advies van de raad, aandacht gevraagd worden voor het aantal Nederlandse studenten, dat naar verhouding laag is, en een evenwichtige samenstelling van de uitgenodigde docenten.

De raad onderschrijft de positieve ontwikkeling die het instituut doormaakt en heeft veel waardering voor het enthousiasme, de kennis van zaken en de inzet waarmee wordt gewerkt. Ook wordt het belang van het instituut voor de internationalisering benadrukt. In zijn beleidsplan voor 1993-1996 voorziet het instituut een groei van het huidige aantal studenten. Deze groei veroorzaakt een toename van het jaarlijkse exploitatietekort van ongeveer 1 miljoen gulden naar circa 1,5 miljoen. De raad adviseert om, afhankelijk van de ontwikkelingen gedurende de komende twee jaar, het instituut hierin tegemoet te komen.

Het voor de bouwkunst beschikbare budget voorziet vooralsnog niet in de mogelijkheid het exploitatiesubsidie te verhogen met een half miljoen gulden. Ik zal overleg plegen met mijn ambtgenoot van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, om de mogelijkheid te onderzoeken van het continueren door dat ministerie van de jaarlijkse exploitatiebijdrage na 1992. Voorts kan in bijzondere gevallen ter ondersteuning van incidentele projecten een beroep worden gedaan op het stimuleringsfonds.

Vormgeving

4.3

In het vorige kunstenplan is vormgeving voor het eerst als afzonderlijk beleidsterrein opgenomen. In september 1990 heb ik de *Beleidsnota vormgeving (concept)* uitgebracht, waarin ik de plannen voor de komende jaren ontvouwde. Over deze plannen is inmiddels uitvoerig gesproken en zijn adviezen uitgebracht. Er heeft een onderzoek plaatsgevonden naar de haalbaarheid van een vormgevingsinstituut.

Over de details van het beleid zal ik overigens in een afzonderlijke brief nader ingaan.

De volgende disciplines reken ik tot het beleidsterrein van vormgeving: toegepaste kunst, interieurvormgeving, modevormgeving, grafische vormgeving en industrieel ontwerpen (waarbij voor het ministerie van wvc vooral de vormgeving van belang is). Mijn beleid is erop gericht zodanige voorwaarden te scheppen dat de vormgeingskwaliteit van het aanbod wordt verhoogd, dat de vraag naar en belangstelling voor goed vormgegeven producten (unica en serieproducten) wordt gestimuleerd en dat de discussie over vormgeving en ontwerpen op een hoog niveau wordt gevoerd. Culturele en economische waarden zijn geen gescheiden entiteiten. Mede gezien het advies van de raad acht ik het samengaan van beide invalshoeken noodzakelijk en zal ik daarom waar mogelijk de minister van Economische Zaken bij het vormgevingsbeleid betrekken.

Accenten

De kwaliteit van het aanbod wordt gestimuleerd door individuele vormgevers en ontwerpers in staat te stellen hun ontwerpqualiteiten verder te ontwikkelen. De beleidsinstrumenten 'individuele subsidies' en het beleid van de Jan van Eyck Akademie zijn hierop gericht. Onder de 'afname' wordt verstaan: de daadwerkelijke belangstelling van het publiek voor de betreffende cultuuruiting. Voor vormgeving kan dat worden vertaald in het stimuleren van de belangstelling van het publiek, dat wil zeggen de consument of de gebruiker, voor goed vormgegeven en ontworpen producten, de verkoop en/of het tentoonstellen van producten in musea, galleries, beurzen et cetera. Ook wordt hier onder 'afname' verstaan: de stimulering van opdrachtgevers om vormgevers en ontwerpers te betrekken bij het ontwerpproces, c.q. de produktontwikkeling.

Ik wil bevorderen dat Nederlandse vormgevers aan het buitenland hun producten kunnen laten zien, bijvoorbeeld door tentoonstellingen, door de media op de hier aanwezige kwaliteit attent te maken, door het houden van internationale symposia en door de mogelijkheden vergroten voor Nederlandse vormgevers aan activiteiten in het buitenland deel te nemen. Daarnaast is het belangrijk dat belangwekkende buitenlandse ontwikkelingen op de diverse vakgebieden hier getoond kunnen worden, dat buitenlandse vormgevers hier hun verhaal kunnen houden. Daartoe kunnen in feite alle beleidsinstrumenten worden ingezet; het vormgevingsinstituut zal hierin een belangrijke functie hebben, vooral in de deelname in internationale netwerken.

Vormgevingsinstituut

Een kenmerk van de huidige situatie is de versnippering van de aandacht en de middelen. Tegelijkertijd vallen er leemten te constateren, met name in de informatievoorziening. Een van de meest in het oog springende verschillen in vormgeving

en industrieel ontwerp tussen Nederland en de omringende landen is het ontbreken van een centraal punt dat informatie kan verschaffen en de promotie kan verzorgen, waar de coördinatie plaatsvindt van diverse soorten activiteiten en dat als platform dient voor de beroepsbeoefenaren. In de conceptnota werd de oprichting van een vormgevingsinstituut als hoge prioriteit aangemerkt om in deze leemte te voorzien. De wens van de raad en een groot gedeelte van het veld om te komen tot één gemeenschappelijk instituut voor vormgeving en ontwerp, te financieren door de ministeries van wvc en Economische Zaken, kan op dit ogenblik niet worden gerealiseerd vanwege het ontbreken van steun door het ministerie van Economische Zaken. Het belang van een dergelijk instituut acht ik evenwel zo groot dat ik alleen een vormgevingsinstituut zal oprichten, waarbij uiteraard de nadruk op de culturele invalshoek zal komen te liggen.

In dit instituut kunnen voor een groot gedeelte mijn beleidsdoelstellingen worden gerealiseerd. In de eerste plaats zal het instituut een centrum zijn dat een intermediaire functie heeft tussen de beroepsbeoefenaren, de opdrachtgevers, de afnemers en het publiek. Tot de terreinen die het vormgevingsinstituut bestrijkt behoren toegepaste kunst, interieurvormgeving, modevormgeving, grafische vormgeving en industrieel ontwerpen.

De taken van het instituut zijn onder te verdelen in informatie, promotie, coördinatie, podiumfunctie. Vormgevers zullen er informatie moeten vinden over de ontwikkelingen binnen hun vakgebied en onderling kunnen discussiëren over aspecten van hun vakgebied en verwante terreinen. Opdrachtgevers zullen er informatie moeten vinden over de rol van ontwerpers en over algemene richtlijnen hoe ontwerpers kunnen worden betrokken bij opdrachten. Waar nodig zal doorverwezen worden naar andere organisaties, zoals beroepsverenigingen. Andere instellingen (bijvoorbeeld musea, collega-instituten in het buitenland), het publiek en vooral de media zullen er de informatie moeten kunnen vinden over vormgevers in het algemeen, over diverse disciplines met hun specifieke bijzonderheden. Het instituut zal een plaats dienen in te nemen in internationale netwerken van organisaties die zich op het terrein van de vormgeving bewegen.

Voor het vervullen van de informatiefunctie is het nodig dat het instituut beschikt over een documentatiecentrum. Hierin zal alle informatie opgenomen moeten worden die relevant is voor vormgevers, voor opdrachtgevers, lagere overheden, instellingen in binnen en buitenland op vormgevingsterrein en de media. Dit houdt een bibliotheek in met vakliteratuur en internationale tijdschriften, een documentatie met beelden (dia's, beeldplaat, video's enzovoort), informatie over vormgevers, produkten, subsidieregelingen, internationale organisaties, prijsvragen, tentoonstellingen, beurzen et cetera.

Het instituut zal ook tentoonstellingen samenstellen, waarbij samenwerking met Nederlandse en buitenlandse musea en instituten van groot belang is.

Promotie houdt – meer dan alleen informatie – een actieve benadering van de markt

in, zoals een actieve opstelling om opdrachtgevers te wijzen op de mogelijkheden van de vormgevers, en de wijze waarop zij kunnen worden betrokken bij de uitvoering van opdrachten. Het gaat dan niet om individuele vormgevers maar om het algemene belang. Directe advisering, bijvoorbeeld welke vormgever geschikt zou zijn voor een bepaalde opdracht, zal niet tot de taak van het instituut behoren. Wel zal een potentiële opdrachtgever in de documentatiebestanden een overzicht kunnen krijgen van werk van individuele vormgevers en ontwerpers.

Bij de promotie zullen de media steeds een grote rol spelen. Een actief beleid ten opzichte van de media is van groot belang.

Het instituut zal een belangrijke taak krijgen om bij te dragen in de bevordering van de deskundigheid van vormgevers en ontwerpers. Lezingen, seminars, workshops enzovoort zullen de gelegenheid bieden aan vakgenoten tot verdere verdieping van hun discipline, verruiming van hun horizon, kennisneming van belangrijke ontwikkelingen die voor hen van toepassing zijn. Het instituut heeft geen onderwijstaak.

Ik stel mij voor dat in de loop van 1993 een begin wordt gemaakt met de uitvoering van taken door het instituut. Voor het instituut stel ik 3 miljoen gulden per jaar beschikbaar.

Naast het instituut zal ik geen andere, vergelijkbare instellingen voor de vormgeving een subsidie verstrekken, anders zou immers de zo gewenste centralisatie van activiteiten niet plaats kunnen vinden.

Amateurkunst en kunsteducatie

5

Datgene wat zich afspeelt in de sector amateurkunst en kunsteducatie, voorheen aangeduid als 'amateuristische kunstbeoefening en kunstzinnige vorming', biedt goede mogelijkheden voor het realiseren van een van de belangrijkste doelstellingen van mijn beleid: het vergroten – zowel kwalitatief als kwantitatief – van de cultuurparticipatie in actieve en receptieve zin. In mijn adviesaanvraag en het algemene deel van deze nota ben ik hierop ingegaan. Ik constateer dat de raad deze visie deelt.

Ik ben me ervan bewust dat op dit reeds gedecentraliseerde beleidsterrein een beperkte rol voor de rijksoverheid is weggelegd. Immers, de vele plaatselijke en regionale organisaties voor amateurkunst vervullen hun functie in de samenleving onafhankelijk van subsidiëring door de landelijke overheid, terwijl de lokale en provinciale instellingen voor de kunstzinnige vorming worden gedragen door de gemeenten en provincies.

Het rijksbeleid zal derhalve ook in de komende periode een aanvullend en stimulerend karakter hebben en zich beperken tot activiteiten die van landelijke betekenis zijn.

Gestreefd wordt naar een goede afstemming van het beleid met de provinciale en gemeentelijke overheden. Ook de landelijke organisaties voor amateurkunst en kunsteducatie zullen in belangrijke mate moeten zorgen voor afstemming met activiteiten op gemeentelijk en lokaal niveau.

Met name op basis van het rapport *De kunstzinnige burger* van het Sociaal en Cultureel Planbureau, ben ik tot de conclusie gekomen dat de effectiviteit van het beleid bevorderd wordt, wanneer meer rekening wordt gehouden met de omvang en de vitaliteit van de kunstbeoefening door amateurs alsmede het belang ervan voor de cultuurparticipatie dan tot dusver is gedaan.

In het verlengde daarvan neem ik als beleidsuitgangspunt voor de komende jaren het verbeteren van de relatie tussen de amateurkunst, de kunstzinnige vorming en de professionele kunsten.

Naast hetgeen daarover in de inleiding staat geschreven, vervullen de professionele kunsten een voorbeeldrol voor de amateurs. De samenhang tussen amateurkunst en kunsteducatie is vooral gelegen in de functie die de centra voor kunstzinnige vorming met hun hoogwaardige, vaak door professionele kunstenaars verzorgde aanbod, als scholings- en begeleidingsinstituut kunnen vervullen voor het bevorderen van de kwaliteit van de kunstbeoefening door amateurs. Het aanbod van cursussen dat de kunstzinnige vaardigheden en de kennis over kunst vergroot, bevordert tevens de appreciatie van kunst.

De relatie met de professionele kunsten en het onderwijs krijgt vooral gestalte via de bemiddeling van kunstproducten voor het onderwijs.

Dit beleidsuitgangspunt leidt tot een andere inzet van middelen. Daarbij is rekening gehouden met de geschiedenis van de sector.

Voor het landelijke beleid impliceert dit het tot stand laten komen van krachtige instituten voor de amateurkunst, het herinrichten van één instituut voor de kunsteducatie, en het handhaven respectievelijk creëren van budgetten voor incidentele subsidies.

Instituten voor amateurkunst

In de afgelopen periode is de samenwerking tussen amateurorganisaties op dezelfde of verwante terreinen geïntensiveerd. In de komende periode zal de samenwerking tussen landelijke organisaties binnen een discipline nader gestalte moeten krijgen. Het streven is erop gericht om te komen tot één instelling per discipline; dans, theater, popmuziek, blaasmuziek, koren, symfonische en kamermuziek, beeldende kunst en literatuur.

Deze instituten dienen toonaangevende instellingen te worden op hun gebied. Zij ontwikkelen activiteiten voor de georganiseerde en de niet-georganiseerde amateurkunst. Zij moeten in staat geacht worden artistiek interessante ontwikke-

lingen te herkennen en te stimuleren, ook als deze zich in de niet-georganiseerde sectoren voordoen. Dit vereist meer dan voorheen een artistiek inzicht en een actieve opstelling van de instellingen.

Van het management wordt verwacht dat het in staat is zowel de voor het landelijke beleid waardevolle elementen van de traditionele geleding te behouden als nieuwe ontwikkelingen te stimuleren. De organisatievorm kan daarbij een belangrijke rol spelen. Een verenigingsvorm biedt de voordelen van een nauw contact met de leden en een intensieve band met het veld, maar kan evenzeer vertragend of belemmerend werken op de besluitvorming.

Per discipline zal ik nagaan welke organisatievorm het meest effectief is. De organisatiegraad van een sector zal hierbij een rol spelen.

Van de landelijke organisaties wordt verwacht dat zij hun activiteiten afstemmen op die van organisaties op gemeentelijk en provinciaal niveau; met organisaties voor amateurkunst en met instellingen voor kunstzinnige vorming en kunsteducatie.

Als taken voor de amateurorganisaties zie ik:

- a Stimuleren van de ontwikkeling van leerplannen, lesmethoden en repertoire.
- b Informatie, documentatie en bibliotheek (discipline gericht).
- c Deskundigheidsbevordering AK-kader.
- d Stimuleren, initiëren, ondersteunen van (uitvoerende) activiteiten van landelijk betekenis.

Aan de amateurorganisaties wil ik met het oog op de intensivering van deze taken gefaseerd, extra middelen beschikbaar stellen.

Eén instituut voor de kunsteducatie

Wat de inrichting van één centraal en toonaangevend instituut voor de kunsteducatie en -bemiddeling betreft adviseert de raad het werkerrein van het Landelijk Ondersteuningsinstituut voor Kunstzinnige Vorming terug te brengen tot twee hoofdtaken: het op verzoek vervaardigen van methodieken en leerplannen voor de buitenschoolse sector, en het bemiddelen van kunstprodukten ten behoeve van de educatie, met name het onderwijs, te zamen met het informeren en documenteren daarover. De raad adviseert tevens het subsidie aan de Vereniging voor Kunstzinnige Vorming te beëindigen.

De taakstelling van het centrale instituut, zoals door de raad voorgesteld, acht ik te beperkt. Een consistente en continue beleidsontwikkeling en dienstverlening op deze terreinen zijn in mijn visie niet gebaat bij een versnippering van taken en sturing over meerdere instellingen en voorzieningen. Ook de door de raad beoogde verhoging van de flexibiliteit, slagvaardigheid en marktgerichtheid van een centraal instituut kan alleen met succes gerealiseerd worden wanneer alle daarbij betrokken taken en werkverbanden binnen één organisatorisch geheel zijn gebracht.

Voor het instituut zie ik derhalve de volgende taken:

- a Het ontwikkelen en implementeren van kunsteducatieve leerroutes, methodieken en lesmaterialen; zulks met inbegrip van de daarbij behorende kadervorming en deskundigheidsbevordering ten behoeve van de centra voor kunstzinnige vorming en de steunfunctie-instellingen (met inbegrip van de bemiddelaars). Daaronder wordt ook de ontwikkeling van methoden en materialen voor de langs die weg ondersteunde amateurgroepen en scholen verstaan, of voor andere netwerken waarlangs de amateurs of het in kunst geïnteresseerde publiek adequaat bereikt en bediend kan worden.
- b Het leveren van directe bijdragen vanuit de cultuursector aan de ontwikkeling en kwaliteitsverbetering van de kunstvakken en het kunstaanbod in het onderwijs.
- c Het bemiddelen, selecteren en distribueren van en informeren over een voor de kunsteducatie bruikbaar kunstaanbod.
- d Het bijeenbrengen en ontsluiten van kennis over kunsteducatie en -bemiddeling, en het stimuleren van beleidsondersteunend onderzoek op deze terreinen.

De door het Landelijk Ondersteuningsinstituut voor Kunstzinnige Vorming uitgezette koers bevat voldoende aanzetten voor een dergelijk centraal instituut voor de kunsteducatie en kunstbemiddeling. Wel zal deze ontwikkeling in de komende periode verder geconcretiseerd moeten worden.

Ten aanzien van de kunsteducatie in het onderwijs wil ik er nog eens aan herinneren dat de minister van Onderwijs en Wetenschappen daarvoor de uiteindelijke verantwoordelijkheid draagt. De door de raad bekritiseerde vrijblijvendheid bij de afname van het kunstaanbod door het onderwijs, wil ik verminderen door het instituut voor de kunsteducatie te verplichten voor deze sector in belangrijke mate kostendekkend te werken.

De Vereniging voor Kunstzinnige Vorming is een landelijke koepelorganisatie van creativiteitscentra en muziekscholen en als zodanig een belangenbehartigende instelling. De vereniging brengt dat tot uitdrukking door als werkgeversorganisatie te functioneren en daarnaast inhoudelijke taken te behartigen. Deze inhoudelijke taken kunnen in mijn opvatting worden uitgevoerd door het centrale instituut voor de kunsteducatie. De raad deelt die opvatting. Als gevolg daarvan en gelet op mijn standpunt over het subsidiëren van belangenbehartigende organisaties, ben ik voornemens het subsidie aan de Vereniging voor Kunstzinnige Vorming te beëindigen. De inhoudelijke taken van de vereniging en een daarbij behorend subsidie van 400.000 gulden kunnen door het Landelijk Ondersteuningsinstituut voor Kunstzinnige Vorming worden overgenomen.

Het functioneren van het Landelijk Ondersteuningsinstituut voor Kunstzinnige Vorming zal ik op termijn aan de hand van drie criteria beoordelen:

- De positie die het instituut op het beleidsterrein heeft weten te verwerven.
- De kwaliteit van de ontwikkelde produkten.
- Het bereik van de dienstverlening en de bediende netwerken en doelgroepen.

Tegelijkertijd zal het meer marktgericht opereren van het instituut bij de dienstverlening aan het onderwijs moeten leiden tot een substantiële verhoging van de inkomsten via de derde geldstroom. Ik acht met het oog op deze verhoging van de inkomsten een stapsgewijze reductie van het huidige budget voor dit instituut met 2 miljoen gulden gerechtvaardigd.

Voor de organisaties op het gebied van de amateurkunst en het instituut voor de kunsteducatie impliceert bovenvermelde taakverdeling dat zij, om onnodige overlap te voorkomen, tot een goede afstemming van werkzaamheden zullen moeten komen. Dat geldt in ieder geval voor de taken op het gebied van de deskundigheidsbevordering. De raad wil de middelen voor deze taak onderbrengen in een fonds. Ik heb gekozen voor een andere optie. De taak als zodanig is van groot belang voor de kwaliteit van de amateurkunst en de kunsteducatie en wordt op dit moment daarom uitgevoerd door de amateurorganisaties en het instituut voor de kunsteducatie. Ik acht de taakstelling van deze instellingen zonder deskundigheidsbevordering te beperkt. Het elders plaatsen van deze taak zou een consistente beleidsontwikkeling en dienstverlening van de sector door de organisaties niet bevorderen.

Incidentele subsidies

Tenslotte wil ik een budget voor incidentele projecten handhaven en bovendien aparte budgetten ter bevordering van de cultuurparticipatie en het internationale beleid vrijmaken.

De cultuurparticipatie en het internationale beleid hebben prioriteit in het kunstenplan.

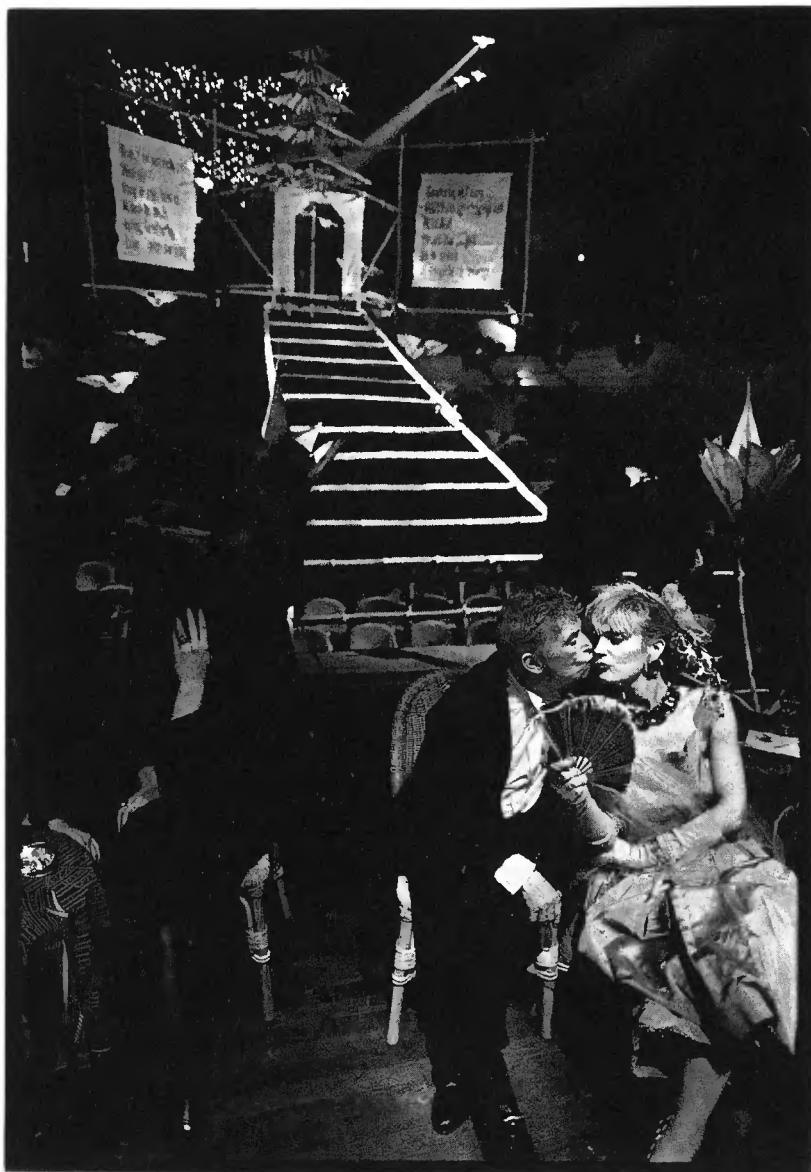
Het budget voor cultuurparticipatie is vooral bestemd voor initiatieven gericht op samenwerking met de professionele kunsten en de museale sector. De middelen voor het internationale beleid zijn bestemd voor activiteiten die voortvloeien uit het landelijke beleid.

De raad wil ook deze budgetten onderbrengen bij een fonds.

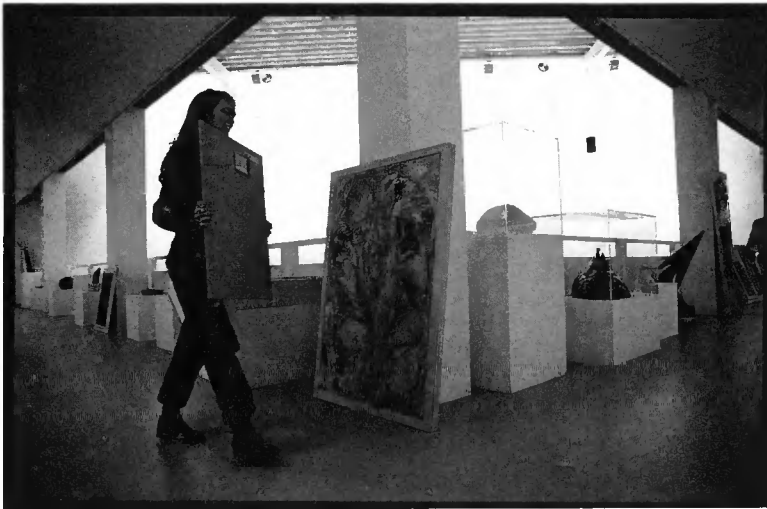
Het gaat hier evenwel om nieuwe budgetten waarvan de werking direct aansluit bij het landelijke beleid.

Om versnippering te voorkomen en in de beginfase nauw betrokken te zijn bij de inzet van de middelen, wil ik deze budgetten vooralsnog bij het departement laten. Wellicht ligt in de toekomst een andere oplossing in de rede.

Boekenbal in de Stadsschouwburg in Amsterdam.

Bijlage voorgenomen beslissingen Kunsten

6

Op de in de kolom 'voorgenomen beslissing' vermelde bedragen is de formule toegepast die is uiteengezet in de paragraaf over de inkomstenverhogende maatregel. Een beslissing 'conform het raadsadvies' houdt in dat het door de raad geadviseerde bedrag is verminderd met de daaruit volgende effecten. Daar waar de raad clementie bepleit bij het aandeel eigen inkomsten in de exploitatie is dit buiten beschouwing gebleven. Zie de paragraaf over inkomstenverhogende maatregel. De volgnummers corresponderen met die uit het advies van de Raad voor de Kunst. De bedragen genoemd onder 'voorgenomen beslissing' zijn indicatief, zij kunnen worden gewijzigd als gevolg van een herberekening van de inkomstenverhogende maatregel. De bedragen moeten met 1000 vermenigvuldigd worden. Het symbool: -, in de kolom 'voorgenomen beslissing', staat voor: geen meerjarige subsidie.

	Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief	
..... Theater				
1	Het Nationale Toneel	3.781	3.653	Conform het raadsadvies, mits de gemeente Den Haag een overeenkomstige beslissing neemt (subsidieverhouding 40% rijk en 60% gemeente).
2	Toneelgroep Amsterdam	3.969	3.843	Conform het raadsadvies. Na negatieve aanpassing van het rijkssubsidie is de subsidieverhouding rijk-Amsterdam nagenoeg 40%-60%.
3	Het RO Theater	2.743	2.587	Conform het raadsadvies, mits de gemeente Rotterdam een gelijksoortige beslissing neemt (subsidieverhouding 40% rijk en 60% gemeente).
4	Het Zuidelijk Toneel	4.222	4.058	Conform het raadsadvies.
5	Theater van het Oosten	4.222	3.007	De raad is zeer terughoudend in zijn oordeel over het Theater van het Oosten. Het kritisch oordeel is aanleiding voor een verdergaande negatieve bijstelling van het subsidie dan de raad voorstelt. Het extra gekorte bedrag van 750.000 gulden wordt toegevoegd aan het subsidie voor Introdans (114) 500.000 gulden en Independance (49) 250.000 gulden. Het Theater van het Oosten zal gevraagd worden een aangepast beleidsplan in te dienen, indachtig de kanttekeningen van de raad.
6	Noord Nederlands Toneel	2.000	1.000	De raad adviseert het subsidie terug te brengen tot 2 miljoen gulden per jaar. Aanleiding is het zeer onbevredigende functioneren van de huidige structuur. Het advies om 2 miljoen gulden beschikbaar te stellen om 'iets nieuws te beginnen in het Noorden op passende schaal' wordt door de raad ook met veel aarzelingen en

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
				<p>twijfels omljnd. In deze onbevredigende en ongewisse situatie zie ik geen aanleiding het subsidie aan het Noord Nederlands Toneel op het niveau van het raadsadvies voort te zetten.</p> <p>Voor de hele vierjarige periode is 4 miljoen gulden gereserveerd. Het bestuur van het Noord Nederlands Toneel zal worden gevraagd een bij dit bedrag passend beleidsplan te maken. Gedacht wordt aan een aantal concreet aan te geven theaterprojecten dat in het noorden zal worden geproduceerd. De keuze voor personen die de artistieke lijn zullen uitzetten, plaatsbepaling van hun initiatief in het landelijk bestel en de verankering in het theaterklimaat in het noorden is cruciaal. De verdere procedure wordt nader uitgewerkt, daarbij dient ook aandacht te worden besteed aan de positie van de Stichting Vooropleiding Theater Groningen.</p>
7	De Appel	1.399	1.412	Met het advies van de Raad voor de Kunst als basis wordt voorgesteld een lichte verhoging van het subsidie, gelet op het grote publieksbereik en de relatie met de media, mits de gemeente Den Haag een gelijksoortige beslissing neemt.
8	Art en Pro	0.800	0.533	In afwijking van het advies van de raad wordt het subsidie gehandhaafd op het huidige niveau. De middelen ontbreken om de geadviseerde verhoging toe te kennen. De kritische kanttekeningen van de raad en de beperkte actieradius zijn hierbij in beschouwing genomen. De gemeente Amsterdam zal (conform het advies van de Amsterdamse Kunstraad) evenmin tot verhoging van het subsidie besluiten. De subsidieverhouding blijft aldus gehandhaafd.
9	Discordia	1.187	1.077	Conform het raadsadvies.
10	Tryater	1.956	1.846	Conform het raadsadvies.
11	Het Vervolg	1.500	1.452	Conform het raadsadvies.
12	Onafhankelijk Toneel	0.720	0.688	Conform het raadsadvies, mits de gemeente Rotterdam gelijksoortige beslissing neemt.
13	Orkater	1.784	1.696	Conform het raadsadvies.
14	Carrousel	0.900	0.875	Conform het raadsadvies.
15	De Trust	2.000	1.900	Conform het raadsadvies.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
16	Hollandia	0.700	0.600	Na overleg met de provincie Noord Holland een lichte reductie ten opzichte van het raadsadvies ten gunste van het overige theater in Noord Holland. En mits een bijdrage van 0,7 miljoen gulden van Noord Holland ter beschikking komt.
17	De Rode Haring	0.300	-	Deze aanvragers voor een zogenaamde meerjarig project-subsidie worden verwezen naar het Fonds voor de podiumkunsten.
18	Alex d'Electrique	0.300	-	Deze aanvragers voor een zgn. meerjarig project-subsidie worden verwezen naar het Fonds voor de podiumkunsten.
19	Schrijverstoneel	0.300	-	Deze aanvragers voor een zgn. meerjarig project-subsidie worden verwezen naar het Fonds voor de podiumkunsten.
20	De Bekoring	0.300	-	Deze aanvragers voor een zgn. meerjarig project-subsidie worden verwezen naar het Fonds voor de podiumkunsten.
21	Dogtroep	-	0.730	Het advies wordt niet overgenomen vanwege de internationale uitstraling van het gezelschap.
22	Studio Hinderik	-	-	Conform het raadsadvies.
23	De Wassen Neus	-	-	Conform het raadsadvies.
24	Strooker	-	-	Conform het raadsadvies.
25	De Nieuw Amsterdam	-	-	Conform het raadsadvies. Zie ook de toelichting bij Cosmic Illusion (41).
26	Bonheur	-	-	Conform het raadsadvies.
27	Mug met de Gouden Tand	-	-	Conform het raadsadvies.
28	Fuga	-	-	Conform het raadsadvies.
29	De Coalitie/Ruurd van Wijk	-	-	Conform het raadsadvies.
30	Haarlems Toneel	-	-	Conform het raadsadvies.
31	De Steile, want....	-	-	Conform het raadsadvies.
32	Nobody's Business	-	-	Conform het raadsadvies.
33	Theater het Amsterdamse Bos	-	-	Conform het raadsadvies.
34	Het Nederlands Volkstoneel	-	-	Conform het raadsadvies.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
44	Grand Theatre	0.500	0.775	Boven het door de raad geadviseerde bedrag wordt het subsidie aangevuld met een bedrag ter compensatie van de wegvallende subsidie ten behoeve van de huisvestings- en exploitatielasten die nu via het Noord Nederlands Toneel loopt.
45	Kruis van Bourgondië	0.500	0.475	Conform het raadsadvies.
46	Het Gebeuren	–	–	Conform het raadsadvies.
47	De Kist	–	–	Conform het raadsadvies.
48	Theaterunie	–	–	Conform het raadsadvies.
49	Independance	–	0.332	Ter versterking van de Arnhemse theater infrastructuur wordt een meerjarig subsidie van 332.000 gulden toegezegd. Zie ook Theater van het Oosten (5).
50	Theater Bis	–	–	Conform het raadsadvies.
51	Löss Theaterwerkplaats	–	–	Conform het raadsadvies.
52	Amphitheater Toneelwerkplaats	–	–	Conform het raadsadvies.
	<i>Projecten toneel</i>	1.500	2.000	De bescheiden groei van het projectenbudget die de raad voorstaat is onvoldoende voor een pluriform projectenbeleid. Nu een aantal door de raad aanbevolen meerjarige projectsubsidies naar het Fonds voor de podiumkunsten is verwezen, is een extra groei van 500.000 gulden boven het raadsadvies op zijn plaats.
	<i>Werkplaatsen incidenteel</i>	1.475	0.900	Nu een ruim aantal werkplaatsen een meerjarig subsidie zal ontvangen, kan met een bescheidener bedrag in de projectensfeer worden volstaan.

	Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
65 Bewth	–	0.690	Het advies volg ik niet op. Ik ben bereid het subsidie te continueren.
66 Mime Geeft Vreugde	–	–	Conform advies van de Raad voor de Kunst zal het subsidie worden beëindigd.
67 Stichting Prisma	–	–	Conform het raadsadvies.
68 Kdijk	–	–	Conform het raadsadvies.
69 Wat het water mij gaf	–	–	Conform het raadsadvies.
70 Comedia Futura	–	–	Conform het raadsadvies.
71 Sanders & Ko	–	–	Conform het raadsadvies.
72 Het Veem	–	–	Conform het raadsadvies.
<i>Mime projecten</i>	1.000	1.350	Nu een geringer aantal initiatieven dan de raad adviseert voor een meerjarig subsidie in aanmerking zal komen, zal het projectenbudget mime op het huidige niveau worden gehandhaafd.
.....			
Poppentheater			
73 Speeltheater	0.500	0.475	Conform het raadsadvies.
74 Theater Terra	0.256	0.243	Conform het raadsadvies.
75 Stuffed Puppet Theatre	0.298	0.283	Conform het raadsadvies.
76 Studio Peer	0.150	0.142	Conform het raadsadvies.
77 Feike Boschma	0.216	0.205	Conform het raadsadvies.
78 Dagdromen/ Damiët van Dalsum	–	–	Conform het raadsadvies.
79 Theaterstichting De Verbeelding	–	–	Conform het raadsadvies.
<i>Poppentheaterfestival</i>	–	0.100	Overeenkomstig een afzonderlijk raadsadvies; co-financiering met provincie Gelderland en gemeente Arnhem.
<i>Poppentheater projecten</i>	0.500	0.500	Conform het raadsadvies.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
.....				
	Jeugdtheater			
80	Huis aan de Amstel	0.400	0.375	Conform het raadsadvies. Het subsidie wordt beschikbaar gesteld op voorwaarde dat de gemeente Amsterdam substantieel bijdraagt, analoog aan de subsidie-wijze bij andere jeugdtheatergroepen.
81	Stella	0.400	0.380	Conform het raadsadvies. Mits een 60% aandeel van andere overheden beschikbaar komt.
82	Maccus	0.300	0.282	Conform het raadsadvies. Mits een 60% aandeel van andere overheden beschikbaar komt.
83	Artemis	0.360	0.342	Conform het raadsadvies. Mits een 60% aandeel van andere overheden beschikbaar komt.
84	De Citadel	0.300	0.285	Conform het raadsadvies. Mits een 60% aandeel van andere overheden beschikbaar komt.
85	Muztheater	0.400	0.304	In lijn met advies van de Raad voor de Kunst, mits een 60% aandeel van andere overheden beschikbaar komt. De bijdrage is na overleg met de provincie vastgesteld, in samenhang met overige theatersubsidies in Noord-Holland.
86	Sirkel	0.200	0.190	Conform het raadsadvies. Mits een substantieel aandeel van andere overheden beschikbaar komt.
87	Rosa Sonnevank	0.300	0.285	Conform het raadsadvies. Mits een 60% aandeel van andere overheden beschikbaar komt.
88	Tejater Teneeter	0.353	0.335	Conform het raadsadvies. Mits een 60% aandeel van andere overheden beschikbaar komt.
89	Theaterplatform Utrecht	0.275	0.261	Conform het raadsadvies. Mits een 60% aandeel van andere overheden beschikbaar komt.
90	Het Vervolg	0.200	–	Voor eventueel aanvullend subsidie voor jeugdtheater projecten wordt Het Vervolg verwezen naar het Fonds voor de podiumkunsten. Overigens zullen de taken moeten worden gerealiseerd binnen het verruimde subsidie dat Het Vervolg ontvangt als toneelgezelschap.
91	Theatergroep Wederzijds	0.400	0.380	Conform het raadsadvies. Mits een 60% aandeel van andere overheden beschikbaar komt.
92	De Zwarte Hand	–	–	Conform het raadsadvies.
93	Meespeeltheater	–	–	Conform het raadsadvies.

	Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief	
94	Toneelgroep De Branding	—	0,304	Na overleg met de provincie Noord-Holland, mits 60% aandeel van andere overheden beschikbaar komt.
95	Jeugdtheater Finnisj	—	—	Conform het raadsadvies.
96	Jeugdtheater Hofplein	—	—	Conform het raadsadvies.
97	Het Gebarentheater	—	—	Conform het raadsadvies.
	<i>Jeugdtheater projecten</i>	1.375	0.800	Nu een ruim aantal jeugdtheatergroepen een meerjarig subsidie zal ontvangen kan met een bescheidener bedrag in de projectensfeer worden volstaan. Tevens zal dit budget worden opengesteld voor aanvragen op het gebied van de jeugddans en muziekproducties voor de jeugd.
.....				
	Theaterinstituten			
98	Nederlands Theater Instituut	3.855	5.022	Het Nederlands Theater Instituut, het Nederlands Instituut voor de Dans, het Nederlands Mime Centrum en het Nederlands Poppenspel Instituut zijn op weg naar integratie. Door bundeling van krachten ontstaat één instelling die herkenbaar is voor ieder die zich op het brede terrein van theater in Nederland wil oriënteren. Voor versterking van de internationale taak is 1 miljoen gulden gereserveerd. De door de raad gesuggereerde koppeling met taken van De Bundeling en Scarabes is het overwegen waard, maar een zaak die na de integratie van de vier instituten aandacht zou kunnen krijgen. Met ingang van 1 januari 1994 zal het subsidie aan de instituten ten laste van de begroting Kunstzinnige Vorming/Amateuristische Kunstbeoefening worden beëindigd. Dit betreft het Nederlands Mime Centrum en het Nederlands Poppenspel Instituut.
99	De Bundeling	0.130	0.119	Conform het raadsadvies wordt het subsidie afgebouwd.
100	Nederlands Mime Centrum	0.231	0.219	Zie tekst Nederlands Theater Instituut (98).
101	Nederlands Poppenspel Instituut	0.381	0.302	Zie tekst Nederlands Theater Instituut (98).
102	Mime Combinatie	0.026	0.027	Conform het raadsadvies wordt het subsidie afgebouwd.
103	Vereniging Gezelschappen Nederlandse Beroeps-poppenspelers	0.027	0.029	Conform het raadsadvies wordt het subsidie afgebouwd.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
104	Theaternetwerk Nederland	–	0.447	Het werk van Theater Netwerk Nederland wordt door de raad positief beoordeeld. Onder verwijzing naar de taakverdeling tussen overheden adviseert de raad het subsidie aan Theater Netwerk Nederland te beëindigen. Hoewel het rijk primair verantwoordelijk is voor het aanbod heeft het ook een belang bij kwalitatief hoogwaardige distributie. Om continuïteit van het werk van Theater Netwerk Nederland te kunnen garanderen zal het subsidie worden voortgezet. Voorwaarde is dat de substantiële bijdrage van andere overheden wordt gecontinueerd.
105	Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten/Instituut voor Theateronderzoek	–	0.250	Voor deze studio wordt een bedrag gereserveerd als mogelijke bijdrage in een mede door het Ministerie van Onderwijs & Wetenschappen te ondersteunen tweede-fasevoorziening. Zie ook Fact (40)
106	Stichting Opleiding Theater Technici	–	–	Conform het raadsadvies.
107	Theaterfestival	0.200	0.152	De financiële basis van het festival is zodanig dat er mede gelet op de schaarse middelen geen aanleiding is om het subsidie conform het raadsadvies te verhogen.
108	Festival Cultureel Gekleurd	0.060	0.060	Conform het raadsadvies.
109	Festival Theater a/d Werf	–	–	Conform het raadsadvies.
110	Theater incidenten/ Summer Festival	–	–	Conform het raadsadvies.
.....				
D a n s				
111	Het Nationale Ballet	5.285	5.645	De raad adviseert 800.000 gulden te bezuinigen op Het Nationale Ballet (Amsterdam en rijk samen). Inmiddels is gebleken dat Het Nationale Ballet aan het Muziektheater 470.000 gulden extra moet bijdragen. Hierdoor is het onvermijdelijk dat Het Nationale Ballet maatregelen neemt die in het verlengde liggen van het raadsadvies (efficiëntie maatregelen en tableau-aanpassing). Een verdergaande bezuiniging is – gelet op de status en de verlangde kwaliteit en diversiteit – niet verantwoord. Er zal een grote inspanning moeten worden verricht om de inkomsten tot het verlangde niveau te verhogen.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
112	Nederlands Dans Theater	6.249	5.890	<p>De raad suggereert nader te onderzoeken of verheldering van de relatie gezelschap - theater kan leiden tot mogelijke besparingen. Met de nieuwe directie is overleg gaande, dat moet leiden tot de gevraagde uitzuivering. Vooralsnog is het huidig subsidieniveau uitgangspunt.</p> <p>De aan het subsidie gekoppelde reisverplichting binnen Nederland blijft gehandhaafd.</p> <p>Het in het vorige kunstenplan structureel aan het subsidie toegevoegde bedrag voor spreiding voorstellingen (500.000, gulden) wordt deel van het subsidie.</p>
113	Scapino Ballet Rotterdam	3.315	3.161	<p>Over het Scapino Ballet Rotterdam is de raad sceptisch. Gemeten aan de formele opdracht zou het gezelschap niet aan zijn taak voldoen en er zijn vraagtekens geplaatst bij de artistieke koers.</p> <p>De opdracht tot het verzorgen van familievoorstellingen en het programmeren van (verhalende) balletten is niet specifiek gebonden aan Scapino. Het is evenzeer de taak van andere gezelschappen om bij de repertoire-opbouw en publieksbenadering rekening te houden met een jeugdig publiek.</p> <p>De formele criteria van de raad spreken dan ook minder aan: de vraag is niet zozeer of Scapino wel voldoende verhalende balletten programmeert, maar of Scapino een eigen gezicht laat zien naast de andere grotere gezelschappen, die zich toeleggen op de academische dans en of het er in slaagt in Rotterdam bij te dragen tot de versterking van het dansklimaat. Maatgevend daarbij zijn de kwaliteit en keuzen van de artistieke leiding, eerder dan formele criteria.</p> <p>De raad komt tot de aanbeveling ondanks de aarzelingen het subsidie voort te zetten. Deze aanbeveling neem ik over, mits de gemeente Rotterdam tot een gelijkloeiend besluit komt.</p> <p>Het subsidie zal voor een periode van vier jaar worden toegezegd. Daarna zal naar mijn mening primair moeten worden gekeken naar de kwaliteit, eigenheid en naar de positie van het gezelschap in Rotterdam.</p> <p>Vervolgens zijn de spreidingstaak en het publieksbereik relevant.</p>
114	Introdans	1.694	2.065	<p>Het subsidie aan Introdans zal worden verhoogd met 500.000 gulden (behoudens effecten inkomstenverhogende maatregel) als gevolg van nadere afspraken met de subsidieverstrekende andere overheden. Zie ook Theater van het Oosten (5).</p> <p>De positie van Introdans rechtvaardigt een substantiële rijkssubsidie.</p> <p>Zie overigens ook het raadsadvies.</p>

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
115	Augustus Theaterdansgezelschap	–	–	Conform het raadsadvies.
116	(De dansersstudio) Verzamelde Werken	–	P.M.	Een bedrag van 500.000 gulden wordt gereserveerd voor een initiatief op het gebied van de moderne dans. Definitieve besluitvorming volgt na het uitbrengen van een nader advies van de Raad voor de Kunst, in nauw overleg met de gemeente Amsterdam die eveneens 500.000 gulden reserveert.
117	Stichting Dansproductie	–	–	Het subsidie zal worden beëindigd conform het raadsadvies.
118	Krisztina de Châtel	1.343	1.272	Conform het raadsadvies.
119	De Rotterdamse Dansgroep	1.343	1.308	Conform het raadsadvies.
120	Reflex	0.727	1.405	Het subsidie aan Reflex zal worden verhoogd met 750.000 gulden als gevolg van nadere afspraken met de andere subsidieverstrekkende overheden. Een en ander exclusief effect inkomstenverhogende maatregel. Deze verschuiving in de subsidieverhouding staat in relatie tot de beslissing over het Noord-Nederlands toneel. De positie van Reflex rechtvaardigt een hoger rijkssubsidie.
121	De Nieuwe Dansgroep	–	–	Het subsidie zal worden beëindigd conform het raadsadvies. Voor subsidiëring van projecten wordt verwezen naar het Fonds voor de podiumkunsten.
122	Cloud Chamber	–	–	Conform het raadsadvies.
123	Het Concern	–	–	Conform het raadsadvies.
124	RAZ dansvoorziening voor het Zuiden	–	–	Conform het raadsadvies.
125	Bodytorium/Shusaku	–	–	Conform het raadsadvies.
126	Weerwerk	–	–	Conform het raadsadvies.
127	Coup d'Amour	–	–	Conform het raadsadvies.
128	Stichting van de Toekomst	–	–	Conform het raadsadvies.
129	Stichting Date	–	–	Conform het raadsadvies.
130	Dans Compagnie Limburg	–	–	Conform het raadsadvies.
131	Dansstudio Pauline de Groot	–	–	Conform het raadsadvies.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
132	Folkloristisch Danstheater	3.020	2.743	De raad beveelt aan het subsidie te verhogen om het gezelschap in staat te stellen de zakelijke leiding te versterken. Als dit ook door het gezelschap als een prioriteit wordt gezien, zal het binnen het eigen budget daarvoor ruimte moeten maken. Het advies het subsidie tot dit doel te verhogen neem ik niet over.
133	Djazzex	0.400	0.379	Zie het raadsadvies. Voorwaarde voor meerjarige subsidiëring is dat de gemeente Den Haag substantieel bijdraagt. Uitgangspunt is dat het gezelschap zich profileert en niet de weg op gaat van reeds bestaande moderne dansgroepen.
134	Korzo	-	-	Conform het raadsadvies.
135	Danslab	-	-	Het subsidie zal worden beëindigd conform het raadsadvies.
136	Studio Al Porto	-	-	Het subsidie zal worden beëindigd conform het raadsadvies.
	<i>Platform Dans</i>	1.450	-	Het raadsinitiatief vindt onvoldoende weerklank bij het veld en het ontbreekt aan een herkenbaar artistiek profiel.
..... Festivals			
137	Springdance	-	0.237	Het Springdance Festival wordt door de raad niet positief beoordeeld. Ten dele komt dat door een inhoudelijk oordeel over de programmering; voor een ander deel doordat de raad aan de positie van Springdance als schakel in het internationale netwerk van producenten en festivals op het gebied van de dans geen hoge prioriteit verleent. Juist de functie van Springdance voor de internationalisering is niet weg te denken. Het festival is er tot nu toe zeer wel in geslaagd naast de rijksbijdrage substantiële bijdragen uit andere bronnen aan te boren. Die van de stad en de provincie Utrecht zijn daarbij mede bepalend. Het rijkssubsidie aan Springdance zal worden voortgezet in het bijzonder met het oog op de internationale positionering van het festival.
138	Holland Dance Festival The Hague	0.150	0.142	Conform het raadsadvies.
139	Groningen Dansstad	0.035	0.033	Conform het raadsadvies.
140	Yuca	-	-	Conform het raadsadvies.
141	Nederlands Dans Theater voor de Jeugd	-	-	Conform het raadsadvies.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
142	Nederlands Instituut voor de Dans	0.950	0.880	Zie tekst Nederlands Theater Instituut (98).
	<i>Dans projecten</i>	1.800	2.000	Voor dansprojecten wordt een ruimer volume vastgesteld dan de raad adviseert. Een aantal van de choreografen die in de visie van de raad bij het dansersplatform 'onderdak' zou zijn, zal zijn aangewezen op het projectenbudget dat wordt beheerd door het Fonds voor de podiumkunsten.
.....				
	Muziektheater			
143	De Nederlandse Opera	32.733	30.803	Conform het raadsadvies. De Nederlandse Opera zal gevraagd worden éénmaal per jaar een reisproductie te maken met circa tien voorstellingen.
144	Stichting Forum	–	–	Conform het raadsadvies zal het subsidie aan Forum worden stopgezet en gelijktijdig een bedrag beschikbaar worden gesteld voor een operaproductie eenheid in Enschede ten behoeve van vijf producties van elk circa vijftien voorstellingen.
	<i>Reisopera</i>	12.000	9.371	De voorstellingen worden begeleid door de orkestvoorziening in het Oosten (zie 162 en volgende) en in beperkte mate het Zuiden (zie 163 en 164). De begeleidingscapaciteit wordt om niet beschikbaar gesteld (volgens relatie Nederlands Philharmonisch Orkest-De Nederlandse Opera). Het basisbedrag is 10 miljoen gulden, met verdiscontering van de inkomstenverhogende maatregel is de resultante 9,371 miljoen gulden.
145	Hoofdstad Operette	5.377	4.983	Conform het raadsadvies.
146	Opera Zuid	–	1.500	De positieve beoordeling van de raad geeft aanleiding om – in afwijking van het raadsadvies – een meerjarige toezegging te doen ten bedrage van 1,5 miljoen gulden per jaar. Dit betekent een verdubbeling van de rijksbijdrage, die in de afgelopen drie jaar gemiddeld 750.000 gulden per jaar bedroeg. Bij voortzetting van de steun van andere overheden kunnen volgens de nu gehanteerde productiewijze jaarlijks twee producties van elk circa tien voorstellingen worden gemaakt. De orkestvoorziening in het Zuiden (zie 163 en 164) verzorgt de begeleiding om niet.
147	Nederlandse Volksopera	–	–	Conform het raadsadvies.
148	Stichting Kameroopera Nederland	–	–	Conform het raadsadvies.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
149	De Kleine Opera Stichting	–	–	Conform het raadsadvies.
150	Tamam	–	–	Conform het raadsadvies.
151	Taller Amsterdam	–	–	Conform het raadsadvies.
152	Ensemble Contraint	–	–	Conform het raadsadvies.
153	Opera Productiefonds Rotterdam	–	–	Conform het raadsadvies.
154	Internationaal Operacentrum	1.000	0.250	Er wordt een bedrag van 250.000 gulden gereserveerd om een start te kunnen maken met de praktijk gerichte trainingsfaciliteit, met aandacht voor het bewegings- en theaterelement. Voor het opzetten van producties wordt verwezen naar het Fonds voor de podiumkunsten en naar De Nederlandse Opera en de regionale operavoorzieningen. Uitwerking in overleg met initiatiefnemers en producenten.
155	Opera Studio			
	<i>Muziektheater projecten</i>	4.000	1.500	Voor producties van Opera Zuid wordt een afzonderlijk budget toegezegd. Om die reden kan met een veel bescheidener accres worden volstaan dan de raad adviseert. Het voornemen is om 1,5 miljoen gulden beschikbaar te stellen; een toename met 500.000 gulden
	<i>Vrije theaterproducties</i>		0.750	Dit budget is bedoeld voor ondersteuning van kwaliteitsvolle vrije musical- en theaterproducties door middel van voorstellingsubsidies en voor-financiering. Het niveau blijft ongewijzigd. De toewijzing geschiedt door het Fonds voor de podiumkunsten.
.....	Muziek			
156	Koninklijk Concertgebouw Orkest	4.750	4.258	Subsidie conform raadsadvies. De raad bepleit voorts een incidentele bijdrage in het tekort. Een dergelijk gebaar kan niet worden gemaakt: ten eerste, vanwege de bekostigingssystematiek (budgetfinanciering) en ten tweede omdat de middelen ontbreken.
157	Residentie Orkest	4.350	4.141	Conform het raadsadvies.
158	Rotterdams Philharmonisch Orkest	4.350	4.059	Subsidie conform raadsadvies. Er zijn geen middelen beschikbaar voor verhoging van de salarissen.
159	Nederlands Philharmonisch Orkest	14.100	13.829	Conform het raadsadvies.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
160	Noordhollands Philharmonisch Orkest	6.000	5.724	Conform het raadsadvies.
161	Noord Nederlands Orkest	8.000	7.096	In afwijking van het raadsadvies wordt het subsidie vastgesteld op 7,64 miljoen gulden exclusief inkomstenverhogende maatregel. Omdat het Noord Nederlands Orkest geen structurele bijdrage zal worden gevraagd aan de begeleiding van opera, is er geen aanleiding het subsidie op een andere wijze vast te stellen dan de commissie-Van Dael heeft aanbevolen. Productiecapaciteit en repertoire-mogelijkheden zijn dan voldoende gelet op beschikbaarheid van zalen en publieke belangstelling.
162	Het Gelders Orkest/ Forum Filharmonisch Orkest	8.000 —	13.240	Voor de orkestvoorziening in Oost-Nederland met inbegrip van operabegeleiding is een bedrag beschikbaar van 13,240 miljoen gulden na aftrek van de inkomstenverhogende maatregel. Deze calculatie is gebaseerd op 145 musici.
163	Het Brabants Orkest	8.000	7.112	Voor Het Brabants Orkest zal een bedrag beschikbaar worden gesteld conform de aanbevelingen van de commissie-Van Dael op basis van 79 musici (7563.000 gulden exclusief inkomstenverhogende maatregel).
164	Het Limburgs Symphonie Orkest	—	6.128	Voor het Limburgs Symphonie Orkest zal een bedrag beschikbaar komen op basis van circa 66 musici (6.461.000 gulden exclusief inkomstenverhogende maatregel). Beide orkesten zullen bestuurlijk en organisatorisch met elkaar verbonden zijn en betrokken zijn bij de operabegeleiding.
165	Nederlands Balletorkest	6.800	6.822	Conform het raadsadvies. Het subsidie wordt conform het advies commissie-Van Dael voortgezet. Als gevolg daarvan vervalt de ratio achter de in het vorige kunstenplan additioneel beschikbaar gestelde 250.000 gulden voor dirigenten/solisten balletbegeleiding. Deze subsidiecomponent wordt dan ook niet voortgezet. Daartegenover staat dat de inkomstenverhogende maatregel hier achterwege is gebleven.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
166	Orkest van de Achttiende Eeuw	0.300	0.300	Conform het raadsadvies.
167	The Amsterdam Baroque Orchestra	0.130	0.130	Conform het raadsadvies.
168	De Nederlandse Bachvereniging	0.250	0.122	Conform het raadsadvies.
169	Nederlands Kamerkoor	2.679	2.539	Conform het raadsadvies.
170	Schönberg Ensemble	1.039	0.860	Subsidiebedrag conform raadsadvies, voorwaardelijke meerjarentoezegging in afwachting van nader raadsadvies. De raad stelt voor om het subsidie slechts voor twee jaar toe te zeggen. In afwijking daarvan zal een meerjarentoezegging worden gedaan voor vier jaar, waarvan het eerste jaar onvoorwaardelijk is. De volgende jaren zullen definitief worden toegezegd nadat de raad nader heeft geadviseerd. Op deze wijze wordt de periode van onzekerheid beperkt en de minste inbreuk gepleegd op de kunstenplansystematiek. Dit geldt ook voor de nummers 171 t/m 175.
171	ASKO Ensemble	0.749	0.550	De door de raad voorgestelde verhoging van de subsidies aan middelgrote ensembles wordt ten dele gevolgd. Door gebrek aan middelen kan niet de geadviseerde 1 miljoen gulden beschikbaar worden gesteld.
172	Nieuw Ensemble	0.485	0.366	
173	Nederlands Blazers Ensemble	0.472	0.346	Het raadsvoorstel zal voor 50 procent worden gevolgd tot een bedrag van f 500.000,-.
174	Slagwerkgroep Den Haag	0.275	0.187	Daarbij gaat het om professionalisering van de organisaties, versterking van de publiekswerving en om internationale activiteiten.
175	Orkest De Volharding	0.354	0.257	
176	Mondriaan Kwartet	0.095	0.068	
				Voorwaardelijk meerjarig subsidie in afwachting van nader raadsadvies. De raad adviseert een subsidie-acces van 45.000 gulden, naar analogie van de voorgestelde verruiming bij de ensembles. Naar analogie van het voorgenomen besluit op dat punt (zie ASKO etc.) zal het acces worden beperkt tot 25.000 gulden, behoudens inkomsten- verhogende maatregel, zie ook Schönberg Ensemble.
177	Orlando Kwartet	–	–	Conform het raadsadvies.
178	Willem Breuker Kollektief	0.314	0.224	Zie 171, 172, 173, 174 en 175.
179	Combattimento Consort Amsterdam	0.150	0.142	Conform het raadsadvies.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
180	Nieuw Sinfonietta Amsterdam	0.400	0.380	Conform het raadsadvies.
181	Maarten Altena Ensemble	0.100	0.095	Conform het raadsadvies.
182	Reizend Muziekgezelschap	-	-	Conform het raadsadvies.
183	Studium Chorale	-	-	Conform het raadsadvies.
184	Collegium Europae	-	-	Conform het raadsadvies.
185	Ebony Band	-	-	Conform het raadsadvies.
186	Delta Ensemble	-	-	Conform het raadsadvies.
187	Aquarius Ensemble	-	-	Conform het raadsadvies.
188	Xenakis Ensemble	-	-	Conform het raadsadvies.
189	Schönberg Kwartet	-	-	Conform het raadsadvies.
190	De Unie	-	-	Zie reorganisatie Nieuwe Muziek.
191	Intro	-	-	Zie reorganisatie Nieuwe Muziek.
192	Nieuwe Muziek Zeeland	-	-	Zie reorganisatie Nieuwe Muziek.
	<i>Reisbudget ensembles</i>	0.300	-	Wordt niet beschikbaar gesteld; is inbegrepen in 500.000 gulden extra voor ensembles (zie ASKO etc.). De internationale taak is inbegrepen in de opdracht aan deze ensembles. Overigens kunnen ook door het Fonds voor de podiumkunsten subsidies tot dit doel beschikbaar worden gesteld.
193	Greetje Bijma	-	-	Conform het raadsadvies.
194	Geestgronden	-	-	Conform het raadsadvies.
195	Waterland Producties	-	-	Conform het raadsadvies.
196	The World School for New Jazz	-	-	Conform het raadsadvies.
197	Music Meeting	-	-	Conform het raadsadvies.
198	Zuid Nederlands Jazz Festival	-	-	Conform het raadsadvies.
199	The Amsterdam Wind Orchestra	-	-	Conform het raadsadvies.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
200	Stichting Popmuziek Nederland	1.605	1.100	Conform het raadsadvies.
201	Stichting Jazz & Geïmproviseerde Muziek in Nederland	2.534	2.491	Het niveau van de honoraria zal worden bezien in relatie tot de omvang van de bijdrage van de podia.
202	Nationaal Jazz Archief	0.119	0.108	Conform het raadsadvies.
203	North Sea Jazz Festival	–	–	Conform het raadsadvies.
204	Fonds voor de Scheppende Toonkunst	3.000	2.794	<p>Meerjarige toezegging op huidig subsidieniveau. De raad adviseert verhoging van het subsidie tot het in 1983 (!) door de commissie- Sutherland geadviseerde bedrag. Het sinds dat jaar gerealiseerde subsidie accres van 1,4 miljoen gulden is voldoende gebleken om het fonds naar behoren zijn taak te laten vervullen. De middelen ontbreken om de door de raad bepleitte verdere groei toe te kennen. In het raadsadvies zijn daarvoor ook geen inhoudelijke motieven aangegeven.</p> <p>Wanneer het fonds zal zijn opgenomen in het Fonds voor de podiumkunsten behoort aanpassing van het voor de componisten beschikbare bedrag tot de mogelijkheden door herverdeling tussen de sectoren binnen de verantwoordelijkheid van het fonds.</p>
205	Gaudeamus	0.879	0.798	In lijn van het advies zal de raad de infrastructuur voor de (moderne) kamermuziek onderzoeken.
206	Donemus	1.773	1.735	De raad adviseert voor versterking daarvan 1 miljoen gulden beschikbaar te stellen. Dit advies zal voor 500.000 gulden worden gevolgd (behoudens effecten inkomstenverhoging).
207	Nederlands Impresariaat	2.269	2.162	De 500.000 gulden extra is vooral bedoeld voor versterking van de positie van de podia buiten Amsterdam.
208	Ijsbreker	0.500	0.425	<p>(Zoals Intro Maastricht, Prime Groningen, Nieuwe Muziek Zeeland, De Unie Rotterdam, Korzo Den Haag). Overigens zullen middelen binnen het huidige subsidie-volume moeten worden gevonden door interne prioriteitsstelling.</p> <p>Het advies het subsidie voor het Nederlands Impresariaat met 350.000 gulden te verhogen zal voor 250.000 gulden worden gevolgd. De middelen ontbreken voor een integrale honorering van de wens van de raad. Met betrekking tot het meerjarig karakter van het subsidie geldt eveneens de opmerking onder nummer 170.</p>

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
209	Steim	0.712	0.672	Conform het raadsadvies.
210	Centrum Elektronische Muziek	0.150	–	Geen meerjarig subsidie. Naast de Steim is er geen aanleiding om een tweede instituut voor elektronische muziek meerjarig te subsidiëren. Voor projecten is het Fonds voor de podiumkunsten het aangewezen kanaal.
211	Organisatie Oude Muziek	0.750	0.750	Conform het raadsadvies.
212	Musica Neerlandica	0.105	0.100	Conform het raadsadvies.
213	Huygens Fokker	0.017	0.017	Conform het raadsadvies.
214	Vrienden van het Lied	–	–	Conform het raadsadvies.
215	Toonkunst Bibliotheek	0.085	0.085	Conform het raadsadvies.
216	Vereniging Nederlandse Muziekgeschiedenis	0.156	0.148	Conform het raadsadvies.
217	Holland Music Marketing International	–	–	Conform het raadsadvies.
218	Festival van Zeeuwsch Vlaanderen	–	–	Conform het raadsadvies. Voortzetting subsidie meerjarig.
219	Internationaal Vocalisten Concours Den Bosch	–	0.050	De raad adviseert het structureel subsidie te beëindigen en de subsidiëring afhankelijk te maken van jaarlijkse bekostiging van het Fonds voor de podiumkunsten. De renommé van deze festivals en de (inter)nationale uitstraling daarvan maken voortzetting van het meerjarig subsidie gewenst. De onzekerheid die ontstaat bij jaarlijkse subsidiebeslissingen houdt te grote risico's in voor handhaving van het bereikte niveau.
220	Tromp Muziekconcours	–	–	Conform het raadsadvies.
221	Internationaal Orgelconcours Haarlem	–	0.082	Zie nummer 219.
222	India Muziek	0.040	0.020	Conform het raadsadvies.

	Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief	
<i>Muziek projecten</i>	1.500	1.500	Conform het raadsadvies.	
<i>Nederlandse Muziek Prijs</i>	–	0.160	Handhaving huidig begrotingsbedrag. Raadsadvies ontbreekt; uitvoering zal te zijner tijd worden ondergebracht bij Fonds voor de podiumkunsten, onder handhaving status prijs.	
<i>Concoursen</i>	–	–	Beëindiging reservering op begroting. Aanvragen zullen lopen via Fonds voor de podiumkunsten.	
<i>Voortgezette Studie Podiumkunsten</i>	–	0.440	Handhaving huidig subsidie. Raadsadvies ontbreekt; taak zal worden ondergebracht bij het Fonds voor de podiumkunsten. Aldaar afweging over omvang bedrag voor deskundigheidsbevordering.	
<i>Premieregeling afnamefonds</i>	–	3.000	Wordt beheerd door het Fonds voor de podiumkunsten.	
<i>Internationale projecten</i>	–	0.750	Dit bedrag komt ter beschikking van het Fonds voor de podiumkunsten voor reissubsidies zoals die tot 1 januari 1993 door het departement (Bilaterale Internationale Samenwerking) werden verstrekt.	
<i>Ondersteuning internationale activiteiten</i>	–	0.250	Dit bedrag komt beschikbaar voor initiatieven als Informal European Theatre Meeting, PEARL, Internationale Mime Federatie en Bergen/Quarts.	
.....				
	Beeldende kunst, bouwkunst en vormgeving			
223	Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst	26.927	25.027	Vooralsnog ben ik met de raad van mening dat het fonds zich dient te bepalen tot de uitvoering van de regelingen individuele subsidies en beroepskosten-vergoedingen. Ik onderschrijf de stelling van de raad dat het budget, om de huidige taken naar behoren te vervullen, op niveau gehouden moet worden. Echter met dien verstande dat ik het budget voor vormgeving naar verhouding met dat voor beeldende kunst en bouwkunst uit de pas vind lopen. Ik ben voornemens het huidige budget voor individuele subsidies vormgeving met 1,1 miljoen gulden te verlagen. Voorts volg ik het advies van de raad subsidies voor individuele presentaties onder te brengen bij het Stimuleringsfonds beeldende kunst en vormgeving. In de komende periode zal op grond van nader onderzoek moeten worden gezien op welke wijze de overhead van het Fonds kan worden teruggedrongen. Vooralsnog ga ik daarbij uit van een taakstellende besparing van 400.000 gulden.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
224	Materiaalfonds	0.160	0.160	Conform het advies van de raad wordt 160.000 gulden gereserveerd.
225	Stichting Glas	0.500	0	De raad adviseert tot een gespreide eenmalige investerings-subsidie. Het deel van de activiteiten echter, dat van belang kan zijn voor beeldende kunstenaars, vormgevers en architecten maakt slechts een gering deel uit van het totale project. Ik neem het advies van de raad dan ook niet over. Wel ben ik bereid om op incidentele basis voor activiteiten die voor de vakgebieden van belang zijn subsidie beschikbaar te stellen.
226	Witte de With	–	0.350	De raad adviseert voor de Appel en Witte de With te zamen een budget van 1 miljoen gulden. De middelen ontbreken mij om dit bedrag geheel beschikbaar te stellen. Voor Witte de With wordt 350.000 gulden gereserveerd. Witte de With wordt uitgenodigd een aangepast plan in te dienen.
227	De Appel		0.500	De raad adviseert voor de Appel en Witte de With te zamen een budget van 1 miljoen gulden. De middelen ontbreken om dit bedrag beschikbaar te stellen. Gereserveerd wordt voor de Appel 500.000 gulden. De Appel wordt uitgenodigd een aangepast plan in te dienen.
228	Het Apollohuis	–	–	Conform het raadsadvies
229	De Fabriek	–	–	Conform het raadsadvies
230	Lokaal 01	–	–	Conform het raadsadvies
231	Haags Centrum voor Actuele Kunst	–	–	Conform het raadsadvies
232	Media Art Development	–	–	Conform het raadsadvies
233	MonteVideo	0.200	0.200	Ik kan mij vinden in het advies van de Raad voor de Kunst over het functioneren van MonteVideo/Time Based Arts en ben dan ook voornemens de Stichting MonteVideo/Time Based Arts een meerjarig subsidie toe te kennen. De raad pleit voor het versterken van de laboratoriumfunctie in Nederland ten behoeve van kwalitatieve ontwikkeling van de elektronische mediakunst in Nederland en adviseert daarvoor 3 ton beschikbaar te stellen. Hiervoor stel ik vijftigduizend gulden beschikbaar. Ten aanzien van de gewenste versterking van de laboratoriumfunctie zal ik MonteVideo/Time Based Arts verzoeken mij een uitgewerkt voorstel te doen toekomen.
234	Het Kijkhuis	–	–	Conform het raadsadvies

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
235	Jan van Eyck Akademie	P.M.	3.296	De Raad voor de Kunst heeft nog geen advies uitgebracht over de werkplaatsen. De raad zal dat eerst doen nadat hij beschikt over de resultaten van een onderzoek naar het functioneren van de werkplaatsen en van een onderzoek naar de financieel-economische situatie van de werkplaatsen. Het rapport Gevers zal eveneens in de beschouwingen worden betrokken. Vooralsnog wordt 3.296.000 gulden gereserveerd.
236	Ateliers '63	P.M.	1.243	De Raad voor de Kunst heeft nog geen advies uitgebracht over de werkplaatsen. De raad zal dat eerst doen nadat hij beschikt over de resultaten van een onderzoek naar het functioneren van de werkplaatsen en van een onderzoek naar de financieel-economische situatie van de werkplaatsen. Het rapport Gevers zal eveneens in de beschouwingen worden betrokken. Vooralsnog wordt 1.243.000 gulden gereserveerd.
237	Europees Keramisch Werkcentrum	P.M.	1.188	De Raad voor de Kunst heeft nog geen advies uitgebracht over de werkplaatsen. De raad zal dat eerst doen nadat hij beschikt over de resultaten van een onderzoek naar het functioneren van de werkplaatsen en van een onderzoek naar de financieel-economische situatie van de werkplaatsen. Het rapport Gevers zal eveneens in de beschouwingen worden betrokken. Vooralsnog wordt 1.188.000 gulden gereserveerd.
238	Stichting Kunstenaarsmaterialen	0.025	—	Het beleid is gericht op het technisch aspect van de beroepsuitoefening van zowel beeldend kunstenaars als restauratoren. De voorgenomen onderzoekstaken behoren in principe tot het terrein van het Centraal Laboratorium. Zonodig zal ik het Centraal Laboratorium een bescheiden subsidie beschikbaar stellen ten behoeve van de coördinatie. Ik volg het advies van de raad dan ook slechts zeer ten dele.
	<i>Liaison Office</i>	—	0.015	Conform het raadsadvies wordt het subsidie <i>tu Delft</i> voortgezet.
	<i>Van Doesburghuis</i>	—	0,021	Conform het raadsadvies wordt het subsidie voortgezet.
	<i>Prix de Rome</i>	—	0.205	Conform het raadsadvies wordt het subsidie voortgezet.
239	Nederlands Architectuurinstituut	6.000	5.000	Pas wanneer het instituut volwaardig en in de nieuwe huisvesting functioneert, kan goed worden beoordeeld in hoeverre een hoger budget voor de posten personeel, huisvesting en tentoonstellingen benodigd is. Overeenkomstig het raadsadvies zal overleg met het ministerie van VROM worden gevoerd over een financiële ondersteuning door dat departement.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
240	Berlage Instituut	1.500	1.000	Het voor de bouwkunst beschikbare budget voorziet vooralsnog niet in een structurele verhoging van de exploitatiesubsidie met 500.000 gulden. Het ministerie van VROM zal worden gevraagd de jaarlijkse bijdrage te continueren.
	<i>Vormgevingsinstituut</i>	3.000	3.000	Bundeling van activiteiten op diverse terreinen van vormgeving en ontwerpen is gewenst.
.....				
	Film			
241	Productiefonds voor Nederlandse Films			Zie Nieuw filmproductiefonds
242	Fonds voor de Nederlandse Film			Zie Nieuw filmproductiefonds
	<i>Nieuw Filmproductiefonds (incl. filmwerkplaats)</i>	14.990	15.190	Conform het raadsadvies; abusievelijk is door de raad het Distributie Garantie Fonds als onderdeel van het Productiefonds meegerekend
	<i>Distributie Garantie Fonds</i>	0.250	0.250	
243	Nederlands Filmmuseum	4.790	5.540	Gefaseerd opgebouwde verhoging voor noodzakelijke kwaliteitsverbetering van de publieksfunctie van dit instituut. Het Filmmuseum is niet alleen van groot belang voor het Nederlandse filmklimaat, maar ook internationaal gezichtsbepalend. In het raadsadvies wordt afhankelijk van de beschikbare middelen tweede prioriteit gegeven aan de verhoging van het geadviseerde subsidie-niveau.
244	Fondation Européenne Joris Ivens	0.125	0.250	Gefaseerd opgebouwde verhoging; de raad blijft onder het noodzakelijk geachte niveau voor een Nederlandse bijdrage aan dit Europese initiatief om de Joris Ivensarchieven te completeren en te ontsluiten. Dit archief is van belang voor het behoud van de Nederlandse documentaire filmtraditie.
245	Filmfestival Rotterdam	0.920	0.950	Positief raadsadvies wordt vanwege de filmproductie-prioriteit slechts deels financieel gehonoreerd; gefaseerd opgebouwde verhoging vanwege internationale betekenis en belang voor het Nederlands filmklimaat.
246	International Documentary Film Festival	0.270	0.300	Positief raadsadvies wordt vanwege filmproductie-prioriteit slechts deels financieel gehonoreerd; gefaseerd opgebouwde verhoging vanwege stimulans voor de documentaire film en internationale betekenis.
247	Nederlandse Filmdagen	0.300	0.300	Conform het raadsadvies.

	Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief	
248	Holland Animation Film Festival	0.050	0.050	Conform het raadsadvies.
249	Cinekid	0.150	0.050	Conform het raadsadvies (film = 30% van totaal geadviseerde bedrag), mits een gelijke subsidie van andere partijen beschikbaar komt.
250	International Art Film	P.M.	P.M.	583.000 gulden voor 1993, conform raadsadvies.
251	Cinemien	P.M.	P.M.	563.000 gulden voor 1993, conform raadsadvies.
252	Nederlands Filminstituut	—	—	Conform het raadsadvies.
253	Skrien	0.075	0.075	Conform het raadsadvies.
254	Fuurland/Filmkrant	0.070	0.070	Conform het raadsadvies.
255	Versus	—	—	Conform het raadsadvies.
256	Nederlands Scenario	—	—	Conform het raadsadvies.
257	Animated People	0.250	0.350	Gefaseerd opgebouwde verhoging, gezien scala aan activiteiten dat moet worden gerealiseerd (o.a. filmwerkplaats voor animatiefilmers). Het gevraagde subsidieniveau ligt aanzienlijk hoger, zodat het beleidsplan zal moeten worden aangepast.
258	Holland Film Promotion	0.945	0.945	Conform het raadsadvies.
259	Cast	—	—	Conform het raadsadvies.
260	Rongwrong	—	—	Conform het raadsadvies.
261	Associatie van Nederlandse Filmtheaters	P.M.	P.M.	96.000 gulden voor 1993, conform raadsadvies.
	<i>Manifestaties binnenland</i>		0.200	Conform het raadsadvies.
	<i>Inv. krediet filmhuizen</i>	P.M.	0.150	Conform het raadsadvies.
	<i>Internationale projecten</i>		0.400	De raad beschouwt 'internationalisering' als speciaal aandachtspunt, maar gaat in het filmadvies nauwelijks op dit onderwerp in. Een jaarlijkse reservering binnen het filmbudget is noodzakelijk voor deelname aan internationale netwerken (eventueel via Audio Visueel Platform) en deelname aan of vestiging van MEDIA '95 programma in Nederland. De verhoging is gefaseerd opgebouwd.
	<i>Filmconservering</i>	P.M.	P.M.	5,4 miljoen gulden voor tweede deel conserveringsplan 1990-1994.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
.....				
	Amateurkunst en kunsteducatie			
271	Landelijk Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige Vorming	6.100	6.900	Gefaseerde ombuiging van in totaal 2 miljoen gulden (1996) conform raadsadvies. Met ingang van 1993 toevoeging van 400.000 gulden ten behoeve van ondersteuningstaken Vereniging voor Kunstzinnige Vorming. Er zal door de partners (Landelijk Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige Vorming en Vereniging voor Kunstzinnige Vorming) een maximale inspanning moeten worden gedaan om know-how en personeel over te dragen.
272	Landelijke Stichting Kwaliteitsbewaking KV/AK	0.890	0.820	De exploitatie in voorgaande jaren is voordelig verlopen. De raad stelt dat de dienstverlening aan andere departementen en overheden kostendekkend zal moeten plaatsvinden. Het verwerven van eigen inkomsten kan gefaseerd worden ingevoerd. Geadviseerd wordt een full-time inspecteur dans aan te stellen. In verband met de hiervoor geschetste financiële situatie een vooruitzichten wordt een verhoging van het budget met 70.000 gulden voldoende geacht.
273	Vereniging voor Kunstzinnige Vorming	-	-	De raad bepleit de overlap in de activiteiten van de Vereniging voor Kunstzinnige Vorming met de huidige taken van het Landelijk Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige Vorming niet langer te subsidiëren. Overigens is hier slechts in zoverre sprake van overlap als de twee instellingen dezelfde sector bedienen. De aard van de dienstverlening is echter geen dubbeling. Besloten is alle ontwikkelingscapaciteit en dienstverlening aan de centra Kunstzinnige Vorming binnen een organisatorisch geheel te bundelen. Per 1993 wordt het subsidie aan de Vereniging voor Kunstzinnige Vorming gestaakt onder gelijktijdige verhoging van het budget Landelijk Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige Vorming met 400.000 gulden.
274	Fonds Kunst & Educatie	0.045	0.045	Het advies van de raad wordt volledig overgenomen.
275	Media, Educatie en Informatie	-	-	Het advies van de raad wordt volledig overgenomen.
	Wachtgelden	-	0.442	De raad heeft geen rekening gehouden met de afkoop van wachtgelden Landelijk Ondersteuningsinstituut Kunstzinnige Vorming/Vereniging voor Kunstzinnige Vorming. Met ingang van 1995 (t/m 2002) moet jaarlijks 442.000 gulden worden afgelost.
276	Samenwerkende Nederlandse Korenorganisaties	1.843	1.662	Conform het raadsadvies wordt het budget met ingang van 1993 verhoogd met 100.000 gulden ten behoeve van het KIEN-subsidie. De verhoging Bijdrage Samenwerkende

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
				Nederlandse Korenorganisaties met nog eens 200.000 gulden kan pas plaatsvinden na overboeking van de middelen door de afdeling muziek.
277	Koorbegeleidingen Randstad/RBO	0.328	0.328	Subsidiëring van deze activiteit vindt plaats bij de Samenwerkende Nederlandse Korgenorganisaties.
278	Vereniging van Nederlandse Korenorganisaties	0.400	0.400	Voorlopige voorziening.
279	Repertoire Informatie-centrum Muziek	1.065	1.095	Conform het raadsadvies.
280	Nederlandse Jeugd Orkesten	0.420	0.420	De door de raad beoogde besparingen ten gevolge van nadere samenwerking moeten worden geherïnvesteerd. Het subsidie blijft derhalve gehandhaafd op het oude niveau.
281	Stichting Workshops In Nederland voor Geïmproviseerde Muziek	0.215	0.215	Het advies van de raad wordt volledig overgenomen.
282	Landelijk Samenwerkingsverband Kerkmuziek	0.064	0.064	Het advies van de raad wordt volledig overgenomen.
283	Wereld Muziek Concours Kerkrade Nederland	0.200	0.175	Het advies van de raad wordt overgenomen onder voorwaarde dat er controleerbare afstemming plaats heeft met activiteiten van de HAFABRA-cluster en SAMO Nederland. Volstaan wordt met een bedrag van 700.000 gulden (4 x 175.000 gulden).
284	Ricciotti Ensemble	0.120	0.120	Het advies van de raad wordt volledig overgenomen.
285	Prohevima	–	–	Conform het raadsadvies.
286	Orlando Festival	0.045	0.045	Conform het raadsadvies.
	<i>Stichting Popmuziek Nederland</i>	(0.505)	(0.528)	Deze organisatie wordt gesubsidieerd ten laste van het algemeen artikel. De Stichting Popmuziek Nederland heeft haar beleid de afgelopen jaren steeds nadrukkelijker gericht op het (semi) professionele segment van haar doelgroep. Een nadere bezinning op en intensivering van het beleid is op z'n plaats.
	<i>Amateurpopmuziek</i>	–	0.300	Naast uitname van het AK-deel uit het subsidie Stichting Popmuziek Nederland wordt een extra bedrag van 300.000 gulden gereserveerd voor een aparte – nog op te richten – organisatie ten behoeve van amateurpopmuziek.
	<i>SAMO Nederland</i>	0.825	0.825	Conform het raadsadvies.

	Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
LOAM	0.875	0.875	Voorlopige voorziening.
HAFABRA-cluster correctie	0.450 -0.037	0.450	Conform het raadsadvies.
287 Nederlandse Vereniging voor Amateurtheater	0.881	1.278	Het NCA zal worden omgebouwd tot een instituut waarin alle theaterdisciplines worden ondergebracht (NCA+). Het budget wordt verhoogd met de voormalig budgetten van: NPI/BOOG/NVP/IFAST, inclusief de door de raad voorgestelde verhoging ten behoeve van staffunctie opera (48). Met ingang van 1994 wordt 100.000 gulden toegevoegd voor amateur-mime.
288 Landelijk Centrum voor Amateurdans	1.200	1.200	Conform het raadsadvies.
289 Bond van Amateur en Opera- en Operettegezelschappen	0.070	-	Budget wordt toegevoegd aan NCA+
290 It Frysk 'Amateur Toaniel	-	-	Budget wordt toegevoegd aan NCA+; contrair raadsadvies.
291 Nederlandse Vereniging voor het Poppenspel	-	-	Budget wordt toegevoegd aan NCA+; contrair raadsadvies.
292 Nederlands Kinder Theater	-	-	Conform het raadsadvies.
293 Theater De Engelenbak	-	-	Conform het raadsadvies.
294 Studio Amsterdam	-	-	Conform het raadsadvies.
295 De Droomfabriek/Roots Dance Theatre	-	-	Conform het raadsadvies.
296 Stichting Vooropleiding theater	-	-	Conform het raadsadvies.
<i>Nederlands Mime Centrum</i>	0.238	-	Met ingang van 1994 vervalt de subsidiëring van het AK-deel in het subsidie van het Nederlands Mime Centrum. De samenvoeging van de vier theaterinstituten tot een voorziening voor de breedte van de podiumkunsten biedt geen aantrekkelijk kader voor het onderbrengen van de relatief kleine ondersteuning van mime-docenten en -amateurs. Deze taken kunnen beter worden uitgevoerd door het amateurtheaterinstituut. Per 1994 wordt het budget van het NCA+ voor dit doel verhoogd met 100.000 gulden.
<i>Nederlands Poppenspel Instituut</i>	0.186	-	Met ingang van 1994 vervalt de subsidiëring van het AK-deel in het subsidie van het Nederlands Poppenspel Instituut.

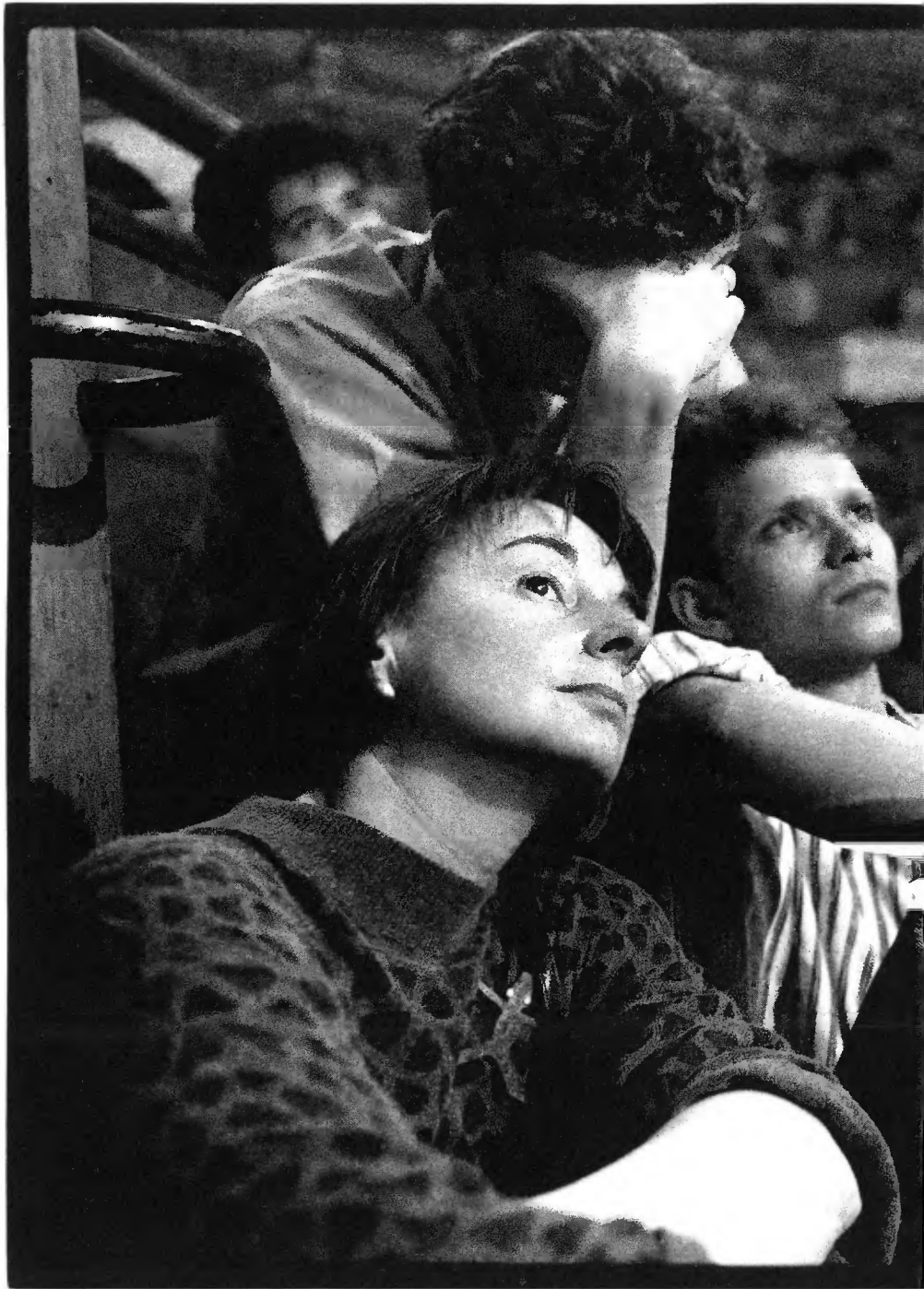
		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
				Conform het raadsadvies wordt een bedrag van 192.000 gulden toegevoegd aan budget NCA+.
297	Infocentrum Volkscultuur	0.440	0.440	Het advies van de raad wordt volledig overgenomen.
298	Beeldende Amateurkunst	0.900	0.900	Het budget zal gefaseerd worden verhoogd tot het geadviseerde bedrag.
299	Buitenkunst	0.180	0.180	Conform het raadsadvies.
300	Lift	0.250	0.400	Het subsidie aan Lift neemt sterker toe dan de raad adviseert. Dit is noodzakelijk in verband met een adequate omvang van de personeelsformatie in verband met intensivering van taken.
301	Amazone	–	–	Conform het raadsadvies.
302	El Hizjra	–	–	Conform het raadsadvies.
	<i>Bulkeboek's Dag van de Literatuur</i>	0.010	–	Dit subsidie wordt (gezien het geringe bedrag) verleend ten laste van het budget voor cultuurparticipatie.
	<i>Deskundigheidsbevordering e.d.</i>	0.762	–	Zie opmerking bij projecten.
	<i>Cultuurparticipatie</i>	0.500	0.500	Bedrag conform raadsadvies; echter geen overboeking naar fonds.
	<i>Projecten</i>	2.200	1.600	Van het oorspronkelijk budget wordt 600.000 gulden bestemd voor intensivering van het AK-beleid. In de loop van de kunstenplanperiode wordt dit bedrag verdeeld over de landelijke voorzieningen ten behoeve van deskundigheidsbevordering en voor het initiëren en stimuleren van belangwekkende initiatieven.
	<i>Buitenlandbeleid</i>	0.500	0.500	Bedrag conform raadsadvies; echter geen overboeking naar fonds.
	<i>Intensivering</i>	0.600	0.600	Bedrag conform raadsadvies. Zie opmerking bij projecten.
	<i>Overige subsidies</i>	–	0.227	Voor bladen, onderzoek e.d. is minimaal 200.000 gulden benodigd.
	<i>Migranten</i>	(0.300)	0.300	Conform het raadsadvies.
	<i>Samenwerking Onderwijs & Wetenschappen</i>	–	0.200	Bedrag zal worden aangewend voor selectieve co-financiering met het ministerie van Onderwijs & Wetenschappen vanuit de optiek van voor het kunstbeleid belangrijke projecten.

		Raadsadvies	Voorgenomen beslissing	Motief
Bovensectoraal				
303	Holland Festival	1.937	1.853	Conform het raadsadvies.
304	Federatie van Kunstenaars- verenigingen	0.236	0.476	De cultuurpolitieke betekenis overstijgt de directe belangenbehartiging.
305	Vereniging van Schouwburg en Concertgebouwdirecties	—	—	Conform het raadsadvies.
306	Werkgevers Overleg Podiumkunsten	—	—	Conform het raadsadvies.
307	Voorzieningsfonds voor Kunstenaars	0.500	—	Het voornemen is om de structurele subsidiëring van het Voorzieningsfonds voor Kunstenaars te beëindigen, nadat een éénmalig bedrag is gestort als afkoopsom.
308	Dienstencentrum voor Kunstenaars	—	—	Conform het raadsadvies.
309	Felix Meritis	1.400	0.854	De raad adviseert een bedrag van 1,4 miljoen gulden. De middelen ontbreken om dit bedrag beschikbaar te stellen. Gereserveerd wordt 900.000 gulden exclusief inkomstenverhogende maatregel. Dit bedrag is gelijk aan de bijdragen die de raad suggereert uit de begrotingsonderdelen toneel en muziek. De middelen ontbreken voor een verdergaande toezegging. Felix Meritis wordt uitgenodigd een aangepast plan in te dienen.
310	Amsterdams Uitburo	0.060	—	De raad adviseert een meerjarig projectsubsidie. De aanvrager wordt verwezen naar het Fonds voor de podiumkunsten.
311	Via Europa	—	—	Conform het raadsadvies.
312	Kunstkanaal	—	0.300	De raad komt tot een positieve waardering van Kunstkanaal, maar voert formele redenen aan voor een negatief advies over mogelijk subsidiëren. De activiteiten van Kunstkanaal leiden tot een interessante aanvulling op het aanbod van culturele uitzendingen via de televisie. Met bescheiden middelen wordt een relatief groot publiek in de gelegenheid gesteld met bijzondere vaak niet-alledaagse kunstuitingen en kunstenaars kennis te maken. Reden om het subsidie conform de aanvraag toe te kennen.
313	Prof.Dr.G. van der Leeuwstichting	0.085	0.081	Conform het raadsadvies.
314	Bergen/Quarts	—	—	Conform het raadsadvies. Zal opnieuw worden gezien na nader advies van de Raad voor de Kunst.
315	Consort	—	—	Conform het raadsadvies.
316	Scarabes	0.300	0.285	Conform het raadsadvies.

Wachthokje – ook wel videobusstop genoemd – van Rem Koolhaas in Groningen.
De video is inmiddels verdwenen.

Nacht van de poëzie in Utrecht.

Concert met Sir Georg Solti in Concertgebouw.

F i n a n c i ë n

Inleiding

I

In dit deel van de Nota Cultuurbeleid worden de financiële gevolgen van de beleidsvoornemens in beeld gebracht.

De onderscheiden sectoren komen aan bod in de volgorde die ook in het voorafgaande tekstuele deel is gehanteerd.

Zo wordt eerst inzage in het totale cultuurbudget geboden. Daarna passeren de budgetten van respectievelijk media, letteren en bibliotheken, cultuurbeheer en tenslotte kunsten de revue.

De overzichten die worden gepresenteerd kennen de volgende systematiek:

- De indeling van de sectorbegrotingen is gelijk aan die in de Rijksbegroting.
- Ieder sectoroverzicht bestaat uit drie delen:
 - a De verdeling van het beschikbare budget bij ongewijzigd beleid
(basis: meerjarenraming 1993 e.v., Rijksbegroting 1992);
 - b De mutaties als gevolg van de beleidsvoornemens;
 - c De verdeling van het beschikbare budget na verwerking van de beleidsvoornemens.
- Als ijkpunt geldt het oorspronkelijk in 1992 beschikbare bedrag (Rijksbegroting 1992, Hoofdstuk xvi, pag. 184 e.v.), tenzij de meerjarenontwikkeling daarvan afwijkt.

De beleidsvoornemens van de sectoren worden beschreven en onderbouwd in de sectornota's. Voor inhoudelijke toelichtingen op de overzichten 'mutaties' wordt dan ook daarnaar verwezen.

Naast de genoemde 'verplichte' onderdelen geven de cijfermatige vertalingen zonodig ook sectorspecifieke informatie.

Het cultuurbudget

2

De overzichten in dit hoofdstuk bieden de meerjarenramingen van de diverse sectoren op artikelniveau voor en na de Nota Cultuurbeleid; dat wil zeggen, na verwerking van de beleidsmutaties. Daarbij is artikelniveau gelijk aan een specifiek beleidsterrein. De overzichten zijn goed beschouwd samenvattingen van de sectorale voornemens die aansluitend op artikelonderdeelniveau in kaart gebracht zijn.

Bovendien worden hier de cijfers van het budget 'algemene uitgaven cultuur' gepresenteerd (artikel U 16.02 tot en met U 16.05 uit de Rijksbegroting 1992, *ibid.*). Daarbij zij aangetekend, dat behoudens het onderstaande, daarop in de onderhavige beleidsperiode geen wijzigingen zullen plaats vinden. Het overzicht beperkt zich dan ook tot een weergave van de huidige meerjarenraming.

Ten laste van dit budget wordt onder andere de Boekmanschting een subsidie verstrekt van 1,1 miljoen gulden.

Bovendien zal in deze planperiode het Steunpunt vrouwen en cultuur worden gesubsidieerd voor een bedrag van 0,4 miljoen gulden. Daartoe zal dit begrotingsartikel vanuit de sectorbegrotingen met een overeenkomend bedrag worden opgehoogd.

Daarnaast zal van dit budget een bedrag van 0,2 miljoen gulden worden overgeheveld naar de verscheidene sectoren. Daarmee wordt de eigen verantwoordelijkheid van die sectoren voor het internationale beleid mede nader vormgegeven. Vooralnog zijn de cijfers hiervoor nog niet gecorrigeerd.

CULTUURBUDGET 1993-1996 bij ongewijzigd beleid (bedragen x miljoen gulden)

	1993	1994	1995	1996
Cultuur Algemeen	6,1	6,1	6,1	6,1
.....				
Media, letteren en bibliotheken				
Media:				
Vergoeding omroepinstellingen	1.125,0	1.153,8	1.183,9	1.183,9
Beheertaken	142,7	147,3	151,9	151,9
Dotaties en bijdragen	53,8	59,5	67,5	67,5
Totaal Media	1.321,4	1.360,6	1.403,3	1.403,3
Bibliotheken	46,2	46,2	46,2	46,2
Letteren:				
Letteren	18,0	18,0	18,0	18,0
Nederlandse Taalunie	1,1	1,1	1,1	1,1
Leenvergoeding	10,3	0,6	0,6	0,6
Totaal Letteren	29,4	19,7	19,7	19,7
Totaal Media, letteren en bibliotheken	1.397,1	1.426,6	1.469,2	1.469,2
.....				
Cultuurbeheer				
Musea	117,8	117,7	117,5	117,5
Monumentenzorg	146,6	146,6	120,6	120,6
Archeologie	9,2	9,2	9,2	9,2
Archieven	30,7	30,7	30,7	30,7
Overig	6,4	6,4	6,4	6,4
Intensivering Cultuurbeheer	38,0	40,0	40,0	40,0
Totaal Cultuurbeheer	348,7	350,6	324,4	324,4
.....				
Kunsten				
Materieel Adviesorganen	1,2	1,2	1,2	1,2
Podiumkunsten	243,3	243,2	243,5	243,3
Film	21,0	21,0	21,0	21,0
Rijksacademie van Beeldende Kunsten	1,7	1,7	1,7	1,7
Beeldende Kunst, Bouwkunst, Vormgeving	100,9	100,9	100,9	100,9
Amateurkunst en Kunsteducatie	24,8	24,8	24,8	24,8
Bilaterale Internationale Samenwerking	5,8	5,7	5,7	5,7
Overige subsidies/toelagen/uitgaven	6,5	6,8	7,0	7,0
Totaal Kunsten	405,1	405,3	405,8	405,6
Totaal cultuur	2.157,0	2.188,6	2.205,5	2.205,3

CULTUURBUDGET 1993-1996; mutaties in kaart gebracht (bedragen x miljoen gulden)

	1993	1994	1995	1996
.....				
Media, letteren en bibliotheken				
Media:				
Vergoeding omroepinstellingen	15,1	14,3	13,4	49,6
Beheertaken	-19,3	-20,2	-21,1	-17,1
Dotaties en bijdragen	1,8	6,9	36,2	69,8
Totaal Media	-2,3	1,1	28,6	102,3
Bibliotheken	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0
Letteren:				
Letteren	-0,0	-0,0	-0,0	0,0
Nederlandse Taalunie	0,0	0,0	0,0	0,0
Leenvergoeding	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal Letteren	0,0	0,0	0,0	0,1
Totaal Media, letteren en bibliotheken	-5,4	-2,0	25,5	99,4
.....				
Cultuurbeheer				
Musea	29,2	31,9	31,9	31,9
Monumentenzorg	-0,1	-0,6	-0,8	-2,5
Archeologie	1,3	1,3	1,3	1,3
Archieven	4,3	4,1	4,1	4,1
Overig	0,3	0,2	0,2	0,2
Verdeling Intensivering Cultuurbeheer	-37,6	-39,6	-39,6	-39,6
Korting TUBA	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Saldo mutaties Cultuurbeheer	-3,0	-3,1	-3,3	-5,0
.....				
Kunsten				
Materieel Adviesorganen	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Podiumkunsten	-4,7	-4,7	-4,9	-5,1
Film	3,7	4,0	4,1	5,0
Rijksacademie van Beeldende Kunsten	0,0	0,0	0,0	0,0
Beeldende Kunst, Bouwkunst, Vormgeving	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Amateurkunst en Kunsteducatie	0,0	0,0	0,0	0,0
Bilaterale Internationale Samenwerking	0,0	0,0	0,0	0,0
Overige subsidies/toelagen/uitgaven	1,5	1,2	1,3	0,6
Saldo mutaties Kunsten	0,0	0,0	0,0	-0,0
Totaal cultuur	-8,4	-5,1	22,2	94,4

CULTUURBUDGET 1993 - 1996 na Nota Cultuurbeleid (bedragen x miljoen gulden)

	1993	1994	1995	1996
Cultuur Algemeen	6,1	6,1	6,1	6,1
.....				
Media, letteren en bibliotheken				
Media:				
Vergoeding omroepinstellingen	1.140,2	1.168,2	1.197,4	1.233,6
Beheertaken	123,4	127,2	130,7	134,7
Dotaties en bijdragen	55,5	66,4	103,8	137,3
Totaal Media	1.319,1	1.361,7	1.431,8	1.505,6
Bibliotheken	43,2	43,2	43,2	43,2
Letteren:				
Letteren	18,0	18,0	18,0	18,0
Nederlandse Taalunie	1,2	1,2	1,2	1,2
Leenvergoeding	10,3	0,6	0,6	0,5
Totaal Letteren	29,4	19,7	19,7	19,7
Totaal Media, letteren en bibliotheken	1.391,8	1.424,7	1.494,8	1.568,6
.....				
Cultuurbeheer				
Musea	147,0	149,6	149,4	149,4
Monumentenzorg	146,5	146,0	119,8	118,1
Archeologie	10,5	10,5	10,5	10,5
Archieven	35,0	34,8	34,8	34,8
Overig	6,7	6,6	6,6	6,6
Totaal Cultuurbeheer	345,7	347,5	321,1	319,4
.....				
Kunsten				
Materieel Adviesorganen	1,0	1,0	1,0	1,0
Podiumkunsten	238,6	238,5	238,6	238,2
Film	24,7	25,0	25,1	26,0
Rijksacademie van Beeldende Kunsten	1,7	1,7	1,7	1,7
Beeldende Kunst, Bouwkunst, Vormgeving	100,6	100,6	100,6	100,6
Amateurkunst en Kunsteducatie	24,8	24,8	24,8	24,8
Bilaterale Internationale Samenwerking	5,8	5,7	5,7	5,7
Overige subsidies/toelagen/uitgaven	8,1	8,0	8,3	7,6
Totaal Kunsten	405,1	405,3	405,8	405,6
Totaal Cultuur	2.148,7	2.183,5	2.227,8	2.299,6

VERDELING CULTUUR ALGEMEEN 1993 - 1996 (bedragen x miljoen gulden)

	1993	1994	1995	1996
Investerings- en werkgelegenheidsprojecten	2,1	2,1	2,1	2,1
Kosten van onderzoek	2,5	2,5	2,5	2,5
Voorlichting en Algemene Zaken	1,0	1,0	1,0	1,0
Multilaterale Samenwerking	0,4	0,4	0,4	0,4
Totaal cultuur algemeen	6,1	6,1	6,1	6,1

Sector media, letteren en bibliotheken

3

De beleidsvoornemens van de sector media, letteren en bibliotheken komen zowel inhoudelijk als financieel aan bod in de desbetreffende sectornota. Voor een nadere toelichting wordt op deze plaats dan ook naar de sectornota verwezen.

In de hierna volgende overzichten wordt de financiële vertaling gegeven van de beleidsvoornemens in de meerjarenraming 1993 - 1996. Hierbij dienen enige kanttekeningen gemaakt te worden van min of meer technische aard.

In het overzicht 'Meerjarenkader Media, Letteren en Bibliotheken 1993 - 1996 bij ongewijzigd beleid' zijn de bedragen opgenomen na de verwerking van de nota van wijziging ontwerpbegroting 1992 (kamerstukken II, 1991/1992, 22300). De indeling komt overeen met de indeling van de rijksbegroting, te weten de artikelen U19 t/m U21. De artikelen zijn nader gespecificeerd tot het niveau van de artikelonderdelen.

In het overzicht 'Meerjarenkader Media, Letteren en Bibliotheken 1993 - 1996, mutaties' zijn de beleidswijzigingen verwerkt die het gevolg zijn van de actualisering van de volgende nota's :

- 1 'Publieke omroep in Nederland' van 6 juni 1991.
- 2 'Letterenbrief' van 9 mei 1990.
- 3 'Notitie openbaar bibliotheekwerk' van april 1992.

Ten aanzien van de onder 1 en 2 genoemde nota's is reeds overleg gevoerd met de Tweede Kamer.

In de mediacijfers is een indexering begrepen inzake de arbeidsvoorwaarden- en prijsontwikkeling.

MEERJARENKADER MEDIA, LETTEREN EN BIBLIOTHEKEN 1993-1996

bij ongewijzigd beleid (bedragen x miljoen gulden)

	1993	1994	1995	1996
.....				
Media				
Dotatie cultuurfonds	28,000	28,000	28,000	28,000
Overige dotaties en bijdragen	25,755	31,482	39,509	39,509
Totaal dotaties en bijdragen	53,755	59,482	67,509	67,509
Muziekcentrum van de omroep	55,390	57,435	59,556	59,556
Overige beheertaken	87,287	89,906	92,304	92,304
Totaal beheertaken	142,677	147,341	151,860	151,860
Binnenlandse omroep	1.027,317	1.053,317	1.080,617	1.080,617
Wereldomroep	77,289	80,089	82,889	82,889
Regionale omroep	20,400	20,400	20,400	20,400
Totaal vergoeding omroepinstellingen	1.125,006	1.153,806	1.183,906	1.183,906
Totaal media	1.321,438	1.360,629	1.403,275	1.403,275
.....				
Bibliotheken				
RABIN en Friese taal	1,459	1,459	1,459	1,459
Wetenschappelijke steunfunctie ⁵⁵	6,230	6,230	6,230	6,230
Landelijke organisaties	10,956	10,956	10,956	10,956
Blindenbibliotheken	23,027	23,027	23,027	23,027
Bevordering leescultuur	2,954	2,954	2,954	2,954
Behoud en conservering	0,550	0,550	0,550	0,550
Overige kosten bibliotheekwerk	1,060	1,060	1,060	1,060
Totaal specifiek cultuurbeleid	4,564	4,564	4,564	4,564
Totaal bibliotheken	46,236	46,236	46,236	46,236
.....				
Letteren				
Behoud en ontsluiting	4,885	4,315	4,240	4,240
Auteurs en vertalers	9,860	10,356	10,787	11,218
Literaire leesbevordering	2,381	2,295	2,250	1,819
Manifestaties en prijzen	0,868	1,028	0,717	0,717
Totaal subsidies en overige uitgaven	17,994	17,994	17,994	17,994
Nederlandse Taalunie	1,148	1,148	1,148	1,148
Leenvergoeding	10,301	0,601	0,601	0,601
Totaal letteren	29,443	19,743	19,743	19,743
Totaal Media, letteren en bibliotheken	1.397,117	1.426,608	1.469,254	1.469,254

55
In dit bedrag is 1 miljoen gulden begrepen ten behoeve van nabetalingen over voorgaande jaren

MEERJARENKADER MEDIA, LETTEREN EN BIBLIOTHEKEN 1993-1996

mutaties (bedragen x miljoen gulden)

	1993	1994	1995	1996
.....				
Media				
Dotatie cultuurfonds	0,000	0,000	0,500	2,200
Overige dotaties en bijdragen	1,767	6,894	35,749	67,610
Totaal dotaties en bijdragen	1,767	6,894	36,249	69,810
Muziekcentrum van de omroep	2,694	2,626	2,550	4,664
Overige beheertaken	-21,956	-22,810	-23,696	-21,808
Totaal beheertaken	-19,262	-20,184	-21,146	-17,144
Binnenlandse omroep	14,339	13,739	13,039	46,639
Wereldomroep	-0,190	-0,390	-0,590	2,000
Regionale omroep	1,000	1,000	1,000	1,000
Totaal vergoeding omroepinstellingen	15,149	14,349	13,449	49,639
Totaal media	-2,346	1,059	28,552	102,315
.....				
Bibliotheken				
RABIN en Friese taal	-0,043	-0,043	-0,043	-0,043
Wetenschappelijke steunfunctie	-4,990	-4,990	-4,990	-4,990
Landelijke organisaties	-0,411	-0,411	-0,411	-0,411
Blindenbibliotheken	-0,004	-0,004	-0,004	-0,004
Bevordering leescultuur	0,832	0,832	0,832	0,832
Behoud en conservering	1,976	1,976	1,976	1,976
Overige kosten bibliotheekwerk	-0,360	-0,360	-0,360	-0,360
Totaal specifiek cultuurbeleid	2,448	2,448	2,448	2,448
Totaal bibliotheken	-3,000	-3,000	-3,000	-3,000
.....				
Letteren				
Behoud en ontsluiting	-0,570	-0,075	0,000	0,000
Auteurs en vertalers	0,496	0,431	0,431	0,431
Literaire leesbevordering	-0,086	-0,045	-0,431	-0,370
Manifestaties en prijzen	0,127	-0,344	-0,033	-0,033
Totaal subsidies en overige uitgaven	-0,033	-0,033	-0,033	0,028
Nederlandse Taalunie	0,033	0,033	0,033	0,033
Leenvergoeding	-0,000	0,000	0,000	-0,061
Totaal letteren	-0,000	0,000	0,000	0,000
Totaal Media, letteren en bibliotheken	-5,346	-1,941	25,552	99,315

MEERJARENKADER MEDIA, LETTEREN EN BIBLIOTHEKEN 1993-1996

bij gewijzigd beleid (bedragen x miljoen gulden)

	1993	1994	1995	1996
.....				
Media				
Dotatie cultuurfonds	28,000	28,000	28,500	28,500
Overige dotaties en bijdragen	27,552	38,376	75,258	107,119
Totaal dotaties en bijdragen	55,522	66,376	103,758	137,319
Muziekcentrum van de omroep	58,084	60,061	62,106	64,220
Overige beheertaken	65,331	67,096	68,608	70,496
Totaal beheertaken	123,415	127,157	130,714	134,716
Binnenlandse omroep	1.041,656	1.067,056	1.093,656	1.127,256
Wereldomroep	77,099	79,699	82,299	84,889
Regionale omroep	21,400	21,400	21,400	21,400
Totaal vergoeding omroepinstellingen	1.140,155	1.168,155	1.197,355	1.233,545
Totaal media	1.319,092	1.361,688	1.431,827	1.505,590
.....				
Bibliotheken				
RABIN en Friese taal	1,416	1,416	1,416	1,416
Wetenschappelijke steunfunctie	1,240	1,240	1,240	1,240
Landelijke organisaties	10,545	10,545	10,545	10,545
Blindenbibliotheken	23,023	23,023	23,023	23,023
Bevordering leescultuur	3,786	3,786	3,786	3,786
Behoud en conservering	2,526	2,526	2,526	2,526
Overige kosten bibliotheekwerk	0,700	0,700	0,700	0,700
Totaal specifiek cultuurbeleid	7,012	7,012	7,012	7,012
Totaal bibliotheken	43,236	43,236	43,236	43,236
.....				
Letteren				
Behoud en ontsluiting	4,315	4,240	4,240	4,240
Auteurs en vertalers	10,356	10,787	11,218	11,649
Literaire leesbevordering	2,295	2,250	1,819	1,449
Manifestaties en prijzen	0,995	0,684	0,684	0,684
Totaal subsidies en overige uitgaven	17,961	17,961	17,961	18,022
Nederlandse Taalunie	1,181	1,181	1,181	1,181
Leenvergoeding	10,301	0,601	0,601	0,540
Totaal letteren	29,323	19,743	19,743	19,743
Totaal Media, letteren en bibliotheken	1.391,771	1.424,667	1.494,806	1.568,569

Sector cultuurbeheer

4

De beleidsvoornemens met betrekking tot de sector cultuurbeheer komen zowel inhoudelijk als financieel aan bod in de desbetreffende sectornota. Voor een nadere toelichting wordt op deze plaats dan ook naar de sectornota verwezen.

In de hiernavolgende overzichten wordt de financiële vertaling weergegeven van de beleidsvoornemens in de meerjarenramingen 1993-1996. Hierbij dienen enige kanttekeningen gemaakt te worden van min of meer technische aard:

Bij het overzicht budget cultuurbeheer 1993-1996 bij ongewijzigd beleid:

- a De indeling komt overeen met de indeling van de rijksbegroting, te weten Art. U 18.01 tot en met U 18.05 en art. U 16.01.
Art. U 18.01 tot en met U 18.05 zijn nader gespecificeerd tot het niveau van (geclusterde) artikelonderdelen.
De personele uitgaven (U 16.01) zijn gespecificeerd naar rijksinstelling per sector.
- b In de meerjarenraming 1993-1996 (rijksbegroting 1992) is de post intensivering cultuurbeheer volledig 'geparkeerd' op het museumartikel (U 18.01). In het overzicht wordt deze post (de 40 miljoen gulden) apart weergegeven.
- c De middelen ten behoeve van de bestrijding van verzuringseffecten, de zogenaamde NMF+-gelden ad 5 miljoen gulden, zijn reeds structureel toegedeeld en overeenkomstig in de meerjarenraming 1993-1996 (rijksbegroting 1992) opgenomen.
Deze middelen maken derhalve onderdeel uit van het budget bij ongewijzigd beleid.

Bij het mutatieoverzicht beleidsvoornemens 1993-1996:

- a Het mutatieoverzicht verenigt het bestedingsplan voor de post intensivering cultuurbeheer (*Deltaplan* enzovoort) en de bezuinigingsvoornemens TUBA.
- b De bestedingen in het kader van het Deltaplan voor de planperiode en verder zijn eerder aan de orde geweest (nota *Vechten tegen verval*, Tweede Kamer, vergaderjaar 1991-1992, 21.965, nr. 6)

Bij het overzicht cultuurbeheer 1993-1996 bij gewijzigd beleid:

- Bij de indeling en de omschrijving van de uitgaven is geanticipeerd op twee bestuurlijke beleidsvoornemens, te weten de verzelfstandiging van de Rijksmusea en de fondsvorming.

BUDGET CULTUURBEHEER 1993 - 1996 bij ongewijzigd beleid (bedragen x miljoen gulden)

	1993	1994	1995	1996
.....				
Musea				
Materieel Rijksmusea	30,3	30,2	30,0	30,0
Personeel Rijksmusea	66,0	66,0	66,0	66,0
Rijksgesubsidieerde musea	17,8	17,8	17,8	17,8
Incidentele museale activiteiten	3,7	3,7	3,7	3,7
Totaal Musea	117,8	117,7	117,5	117,5
.....				
Monumentenzorg				
Materieel RDMZ	3,4	3,4	3,4	3,4
Personeel RDMZ	11,6	11,6	11,6	11,6
Subsidies Monumentenzorg ⁵⁶	130,4	130,4	104,4	104,4
Subsidies organisaties Monumentenzorg	1,2	1,2	1,2	1,2
Totaal Monumentenzorg	146,6	146,6	120,6	120,6
.....				
Archeologie				
Materieel ROB	3,4	3,4	3,4	3,4
Materieel Onderwaterarcheologie	0,9	0,9	0,9	0,9
Personeel archeologie	4,8	4,8	4,8	4,8
Subsidies organisaties archeologie	0,1	0,1	0,1	0,1
Totaal Archeologie	9,2	9,2	9,2	9,2
.....				
Archieven				
Materieel RAD/RAS	6,9	6,9	6,9	6,9
Personeel RAD/RAS	21,0	21,0	21,0	21,0
Gesubsidieerde instellingen	2,8	2,8	2,8	2,8
Totaal Archieven	30,7	30,7	30,7	30,7
.....				
Overig				
Materieel overige Rijksdiensten Cultuurbeheer	1,7	1,7	1,7	1,7
Personeel overige Rijksdiensten Cultuurbeheer	4,7	4,7	4,7	4,7
Totaal Overig	6,4	6,4	6,4	6,4
Intensivering Cultuurbeheer	38,0	40,0	40,0	40,0
Totaal cultuurbeheer	348,7	350,6	324,4	324,4

56

Exclusief de kasschuiven
Nationaal Restauratie-
fonds

MUTATIE OVERZICHT BELEIDSVOORNEMENS 1993 - 1996 (bedragen x miljoen gulden)

	1993	1994	1995	1996
.....				
Musea				
Rijksmusea en Rijksgesubsidieerde musea:				
Behoud en beheer (Deltaplan)	5,0	6,7	6,7	6,7
Onderhoud gebouwen (Deltaplan)	4,0	4,0	4,0	4,0
Produktvernieuwing	4,0	4,0	4,0	4,0
Versterking bedrijfsvoering	0,3	1,4	1,4	1,4
Personeel Rijksmusea:				
Behoud en beheer (Deltaplan)	6,7	6,7	6,7	6,7
Versterking bedrijfsvoering	0,7	0,7	0,7	0,7
Sub Totaal	20,7	23,4	23,4	23,4
Bestel:				
Behoud en beheer (Deltaplan)	5,6	5,6	5,6	5,6
Publiekstaken	1,8	1,8	1,8	1,8
Bevordering samenhang collecties	0,6	0,6	0,6	0,6
Deskundigheidsbevordering	0,5	0,5	0,5	0,5
Sub Totaal	8,5	8,5	8,5	8,5
Totaal Musea	29,2	31,9	31,9	31,9
.....				
Monumentenzorg				
Behoud en beheer (Deltaplan)	2,5	2,1	2,1	2,1
Subsidies Monumentenzorg (TUBA)	-2,6	-2,7	-2,9	-4,6
Totaal Monumentenzorg	-0,1	-0,6	-0,8	-2,5
.....				
Archeologie				
ROB				
Behoud en beheer (Deltaplan)	1,0	1,0	1,0	1,0
Produktvernieuwing	0,1	0,1	0,1	0,1
Onderwaterarcheologie	0,2	0,2	0,2	0,2
Totaal Archeologie	1,3	1,3	1,3	1,3

	1993	1994	1995	1996
.....				
Archieven				
RAD/RAS				
Materieel:				
Behoud en beheer (Deltaplan)	1,0	0,8	0,8	0,8
Verkorting overbrengingstermijn	1,7	1,7	1,7	1,7
Personeel:				
Behoud en beheer (Deltaplan)	1,3	1,3	1,3	1,3
Verkorting overbrengingstermijn				
Subsidies archiefwezen				
Behoud en beheer (Deltaplan)	0,3	0,3	0,3	0,3
Totaal Archieven	4,3	4,1	4,1	4,1
.....				
Overig				
Overige (rijks)diensten Cultuurbeheer				
Behoud en beheer (Deltaplan)	0,3	0,2	0,2	0,2
Totaal Overig	0,3	0,2	0,2	0,2
.....				
Verdeling intensivering				
Beleidsreinen Cultuurbeheer	-37,6	-39,6	-39,6	-39,6
Korting TUBA	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Totaal Verdeeld	-38,0	-40,0	-40,0	-40,0
Saldo mutaties cultuurbeheer	-3,0	-3,1	-3,3	-3,0

BUDGET CULTUURBEHEER 1993 - 1996 bij gewijzigd beleid (bedragen x miljoen gulden)

	1993	1994	1995	1996
.....				
Musea				
Te verzelfstandigen Rijksmusea, en Rijksgesubsidieerde musea (materieel, personeel en subsidies)	134,8	137,4	137,2	137,2
Bestel (dotatie museumfonds)	12,2	12,2	12,2	12,2
Totaal Musea	147,0	149,6	149,4	149,4
.....				
Monumentenzorg				
Materieel RDMZ	5,9	5,5	5,5	5,5
Personeel RDMZ	11,6	11,6	11,6	11,6
Subsidies Monumentenzorg ⁵⁷	127,8	127,7	101,5	99,8
Bestel (subsidies organisaties monzo)	1,2	1,2	1,2	1,2
Totaal Monumentenzorg	146,5	146,0	119,8	118,1
.....				
Archeologie				
Materieel ROB	4,5	4,5	4,5	4,5
Materieel Onderwaterarcheologie	1,1	1,1	1,1	1,1
Personeel archeologie	4,8	4,8	4,8	4,8
Bestel (subsidies organisaties archeologie)	0,1	0,1	0,1	0,1
Totaal Archeologie	10,5	10,5	10,5	10,5
.....				
Archieven				
Materieel RAD/RAS	9,6	9,5	9,5	9,5
Personeel RAD/RAS	22,3	22,3	22,3	22,3
Gesubsidieerde Instellingen	2,8	2,8	2,8	2,8
Bestel (subsidies Archiefwezen)	0,3	0,3	0,3	0,3
Totaal Archieven	35,0	34,9	34,9	34,9
.....				
Overig				
Materieel overige Rijksdiensten Cultuurbeheer	2,0	1,9	1,9	1,9
Personeel overige Rijksdiensten Cultuurbeheer	4,7	4,7	4,7	4,7
Totaal Overig	6,7	6,6	6,6	6,6
Totaal cultuurbeheer	345,7	347,5	321,1	319,4

57
Exclusief de kasschuiven
Nationaal Restauratie-
fonds

Sector kunsten

5

De beleidsvoornemens van de sector Kunsten komen zowel inhoudelijk als financieel aan bod in de desbetreffende sectornota. Voor een nadere toelichting wordt op deze plaats dan ook naar de sectornota verwezen.

In de hiernavolgende overzichten wordt de financiële vertaling weergegeven van de beleidsvoornemens in de meerjarenraming 1993-1996. Hierbij dienen enige kanttekeningen gemaakt te worden van min of meer technische aard.

Bij het overzicht Verdeling Kunstenbudget 1993-1996 bij ongewijzigd beleid:

De indeling komt overeen met de indeling van de rijksbegroting, te weten art. U 17.01 tot en met U 17.09. De artikelen zijn nader gespecificeerd tot het niveau van de artikelonderdelen.

In de Rijksbegroting 1992 (ibid., pag. 193) is de Tussenbalans-ombuiging op het terrein van cultuur vanaf 1993 voor een bedrag van 4,5 miljoen gulden oplopend tot tot 6,0 miljoen gulden vanaf 1996 voorlopig 'geparkeerd' op het uitgavenartikel Podiumkunsten (onderdeel Muziek). In aansluiting op de nadere besluitvorming terzake wordt deze taakstelling ten laste van cultuurbeheer gebracht. In de meerjarenramingen van deze nota is deze correctie verwerkt.

Bij het overzicht Verdeling Kunstenplanbudget 1993-1996 na Kunstenplan is het nieuwe budget voor de Kunstuitingen Migranten (1 miljoen gulden) ondergebracht bij het artikel 'Overige subsidies/toelagen/uitgaven'.

In het Kunstenplan 1993-1996 wordt een extra bedrag van 3 miljoen gulden ingezet voor 'internationalisering'. Door de presentatie van de cijfers op artikelonderdeelniveau is de samenstelling van dit bedrag niet geheel zichtbaar.

Mijn bijdrage voor de filmconservering (2,7 miljoen gulden in 1993 en 1994) en het afkoopbedrag voor de beëindiging van de subsidierelatie met het Voorzieningsfonds voor Kunstenaars (2,2 miljoen gulden in 1993) wil ik in 1993 aan betrokkenen voldoen. Daartoe zal ik binnen wvc een kasschuif realiseren van 7,6 miljoen gulden waarmee de kunstenbegroting eenmalig zal worden verhoogd. Ter restitutie daarvan wordt diezelfde begroting in de planperiode 1993-1996 met vier gelijke termijnen (d.w.z. 1,9 miljoen gulden per jaar) belast. In het voorliggende cijfermateriaal is deze constructie buiten beschouwing gebleven.

VERDELING KUNSTENBUDGET 1993 - 1996 bij ongewijzigd beleid (bedragen x miljoen gulden)

	1993	1994	1995	1996
Materieel adviesorganen	1,217	1,217	1,217	1,217
Podiumkunsten				
Muziek	86,889	86,847	86,871	86,671
Muziekdrama	61,528	61,528	61,796	61,796
Dans	41,102	41,065	41,135	41,135
Toneel	53,759	53,791	53,731	53,731
Totaal Podiumkunsten	243,278	243,231	243,533	243,333
Film	20,981	20,981	20,981	20,981
Rijksacademie van Beeldende Kunsten	1,676	1,676	1,676	1,676
Beeldende Kunst, Bouwkunst, Vormgeving				
Beeldende Kunst	74,356	74,356	74,356	74,355
Bouwkunst	16,122	16,122	16,122	16,122
Vormgeving	10,401	10,401	10,401	10,401
Totaal BK/B/V	100,879	100,879	100,879	100,878
Amateurkunst en Kunsteducatie				
Kunstzinnige Vorming	11,581	11,581	11,581	11,581
Amateuristische Kunstbeoefening	9,143	9,143	9,143	9,143
Projecten	4,082	4,082	4,082	4,082
Totaal Amateurkunst/Kunsteducatie	24,806	24,806	24,806	24,806
Bilaterale Internationale Samenwerking	5,753	5,718	5,718	5,718
Overige subsidies/toelagen/uitgaven	6,540	6,754	6,959	6,959
Totaal kunsten	405,130	405,262	405,769	405,568

KUNSTENPLAN 1993 - 1996; mutaties in kaart gebracht (bedragen x miljoen gulden)

	1993	1994	1995	1996
Materieel adviesorganen	-0,250	-0,250	-0,250	-0,250
.....				
Podiumkunsten				
Muziek				
Orkesten	-7,160	-7,160	-7,160	-7,160
North Sea Jazz Festival	-0,150	-0,150	-0,150	-0,150
Ensembles	0,556	0,556	0,556	0,556
Reorganisatie nwe muziek	0,549	0,549	0,549	0,549
Infrastructuur	0,581	0,581	0,581	0,581
Overig beleid	0,321	0,321	0,321	0,321
Totaal Muziek	-5,303	-5,303	-5,303	-5,303
Muziekdrama				
Holland festival	-0,149	-0,149	-0,149	-0,149
Opera	-1,878	-1,878	-1,878	-1,878
Operette	-0,394	-0,394	-0,394	-0,394
Overig beleid	0,500	0,500	0,500	0,500
Totaal Muziekdrama	-1,921	-1,921	-1,921	-1,921
Dans				
Dans groot	-1,092	-1,092	-1,092	-1,092
Infrastructuur	-0,182	-0,182	-0,182	-0,182
Mime	-0,159	-0,159	-0,159	-0,159
Dans klein	0,587	0,587	0,587	0,587
Poppenspel	1,292	1,292	1,292	1,292
Festivals	0,362	0,362	0,362	0,362
Overig beleid	-0,085	-0,085	-0,085	-0,085
Totaal Dans	0,723	0,723	0,723	0,723
Toneel				
Toneel groot	-6,795	-6,795	-6,795	-6,795
Toneel klein	-1,852	-1,852	-1,852	-1,852
Productiehuizen	1,725	1,725	1,725	1,725
Werkplaatsen	0,518	0,518	0,518	0,518
Jeugdtheater	2,519	2,519	2,519	2,519
Festivals	0,052	0,052	0,052	0,052
Infrastructuur	1,266	1,266	1,266	1,266
Overig beleid	1,376	1,376	1,140	0,968
Totaal Toneel	-1,191	-1,191	-1,427	-1,599
Afname podiumkunsten	3,000	3,000	3,000	3,000
Saldo podiumkunsten	-4,692	-4,692	-4,928	-5,100

	1993	1994	1995	1996
.....				
Film				
Filmmuseum	0,300	0,300	0,400	1,000
Productie	2,300	2,300	2,300	2,300
Animatie	0,250	0,350	0,350	0,350
Festivals/manifestaties	0,500	0,580	0,580	0,700
Internationale projecten	0,200	0,300	0,300	0,400
Ivens-project	0,125	0,175	0,175	0,250
Totaal Film	3,675	4,005	4,105	5,000
.....				
Rijksacademie van Beeldende Kunsten	0,000	0,000	0,000	0,000
.....				
Beeldende Kunst, Bouwkunst, Vormgeving				
Beeldende Kunst				
Fonds BV/B/V	-0,800	-0,800	-0,800	-0,800
Werkplaatsen	-0,893	-0,893	-0,893	-0,893
Intermediairs	-0,085	-0,085	-0,085	-0,085
Overige uitgaven	-1,631	-1,631	-1,631	-1,631
Fonds II	0,421	0,421	0,421	0,421
Presentatieinstellingen	0,902	0,902	0,902	0,902
Totaal Beeldende Kunst	-2,086	-2,086	-2,086	-2,086
.....				
Bouwkunst				
Overige uitgaven	-0,941	-0,941	-0,941	-0,941
Architectuur Instituut	0,300	0,300	0,300	0,300
Stimuleringsfonds	2,056	2,056	2,056	2,056
Omgevingseducatie	0,400	0,400	0,400	0,400
Internationaal beleid	0,200	0,200	0,200	0,200
Totaal Bouwkunst	2,015	2,015	2,015	2,015
.....				
Vormgeving				
Fonds BK/B/V	-1,100	-1,100	-1,100	-1,100
Fonds II	-0,100	-0,100	-0,100	-0,100
Presentaties	-1,321	-1,321	-1,321	-1,321
Opdrachten	-0,650	-0,650	-0,650	-0,650
Deskundigheidsbevordering	-0,400	-0,400	-0,400	-0,400
Overige uitgaven	-0,618	-0,618	-0,618	-0,618
Vormgevingsinstituut	3,000	3,000	3,000	3,000
Jan van Eyck-akademie	1,000	1,000	1,000	1,000
Totaal Vormgeving	-0,189	-0,189	-0,189	-0,189
Saldo BK/B/V	-0,260	-0,260	-0,260	-0,260

	1993	1994	1995	1996
.....				
Amateurkunst en kunsteducatie				
Kunsteducatie	-0,218	-0,974	-1,484	-1,994
Voorzieningen amateurkunst	1,114	1,534	1,849	2,049
Projecten	-0,896	-0,560	-0,365	-0,055
Totaal Amateurkunst/Kunsteducatie	0,000	0,000	-0,000	-0,000
.....				
Bilaterale Internationale Samenwerking	0,000	0,000	0,000	0,000
.....				
Overige uitgaven				
Bovensectoraal	1,527	1,197	1,333	0,610
Totaal overige uitgaven	1,527	1,197	1,333	0,610
Saldo kunsten	0,000	0,000	0,000	0,000

VERDELING KUNSTENBUDGET 1993-1996 na Kunstenplan (bedragen x miljoen gulden)

	1993	1994	1995	1996
Materieel adviesorganen	0,967	0,967	0,967	0,967
.....				
Podiumkunsten				
Muziek	81,586	81,544	81,568	81,368
Muziekdrama	59,607	59,607	59,875	59,875
Dans	41,825	41,788	41,858	41,858
Toneel	52,568	52,600	52,304	52,132
Afname podiumkunsten	3,000	3,000	3,000	3,000
Totaal Podiumkunsten	238,506	238,539	238,605	238,233
.....				
Film	24,656	24,986	25,086	25,981
.....				
Rijksacademie van Beeldende Kunsten	1,676	1,676	1,676	1,676
.....				
Beeldende Kunst, Bouwkunst, Vormgeving				
Beeldende Kunst	74,285	74,285	74,285	74,284
Bouwkunst	16,122	16,122	16,122	16,122
Vormgeving	10,212	10,212	10,212	10,212
Totaal BK/B/v	100,619	100,619	100,619	100,618
.....				
Amateurkunst en Kunsteducatie				
Kunsteducatie	11,363	10,607	10,097	9,587
Amateurkunst	10,257	10,677	10,992	11,192
Projecten	3,186	3,522	3,717	4,027
Totaal Amateurkunst/Kunsteducatie	24,806	24,806	24,806	24,806
.....				
Bilaterale Internationale Samenwerking	5,753	5,718	5,718	5,718
.....				
Overige subsidies/toelagen/ uitgaven	8,067	7,951	8,292	7,569
Totaal Kunsten	405,130	405,262	405,769	405,568

Druk:
Koninklijke Van Poll, Roosendaal
Zetwerk:
Creaset bv, Wateringen
Foto's:
Marcel Molle, Amsterdam
Vormgeving:
Bau Winkel bNO, Den Haag

De tekst is gezet uit de
Stempel Garamond.

De foto's zijn het resultaat van een
speciale foto-opdracht van het
ministerie van wvc. Zij geven een
persoonlijke visie van de fotograaf op
het culturele leven in Nederland.